STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
NO. 09096

DANIYEL DERONDO

George Eliot

THE MAX PALEVSKY
YIDDISH LITERATURE COLLECTION

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

•

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

•

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified. If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

דניאל דעראָנדאָ

— פון —

דזשאָרדזש עליאָט

איבערזעצט פון

ש. ערדבערג

פערלאַג פון

S. KANTROWITZ

129 LAFAYETTE STREET, NEW YORK, N. Y.

1טער קאַפּיטעל

דאָס איז געווען אין אַ סעפּטעמבער טאָג, אַרום פיער אזייגער נאָכמיטאָג. דער גרויסער שפּיעל זאַל אין ליבראַן איז געווען אָנגעפּאַקט מיט מענשען אַז מען האָט קוים געקענט דעם אָטעם כאַפּען. די פּערזאַמעלטע זיינען דאָ אהער געקומען פון פערשידענע געגענדען און לענדער. זייט ביי זייט האָבען זיך דאָ געפונען ענגלענדער, דייטשען, שפּאַניער, איטאַליענער און פראַנצויזען. איהר האָט דאָ געפונען רייכע, גבירים, אָרימע, גראַפען און באַראָנען, גרויסע סוחרים און קליין הענדלער. פערשידענע מינים מענשען פון פערשידענע פעלקער זיינען זיך דאָ צונויפגעפאָהרען אין דעם שפּיעל הויז. יעדער וויל אויספּראָבירען זיין מזל, אַלע גלוסטען רייך ווערען, רייכער און רייכער, שטעלען זיי זייער גאַנץ פערמעגען אין קאָן און דער ווערמען דאָס גליקט אַב ווערט טאַקי שטיין רייך; אַנדערע ווידער פערלירען זייער לעצט געלד און עס בלייבט זיי נאָר צו געהן איבער די הייזער.

שטיל איז געווען אין דעם גרויסען פולען זאַל. קיין וואָרט האָט מען ניט געהערט. נאָר דאָס דרעהען זיך פון די קייל-עכלעך אויפ'ן שפּיעל טיש אַרום דעם ראָד. אָן דעם פאַלען פון די קיילעכלעך איז אָבהענגיג געווען אַ גרויס פערמעגען און אַמאָל אויך דאָס לעבען פון אַ מענשען. איז עס גוט געפאַלען, האָט דער שפּילער געוואונען און איין אַ מינוט געוואָרען אַן עושר; איז עס שלעכט אויסגעפאַלען, איז אַ גאַנץ פערמעגען פערלאָרען געגאַנגען און אַז דער שפּילער האָט זיך דאָס שטאַרק צום האַרץ גענומען איז ער גאָר אוועק און אַריינגעשאָסען זיך אַ קויל אין קאָפּ אַריין.

די מענשען אַרום טיש זיינען געשטאַנען קאָפּ אויף קאָפּ, אין דער גרעסטער ענגשאַפט. אַלעמענס אויגען האָבען געברענט און

געפלאַמט ווי ביי הונגעריגע וועלף, יעדער איז געשטאַנען אָנגע־שטרענגט, מיט שרעק און גרויס ציטער נאָכגעקוקט די קיילכלעך, ווי זיי דרעהען זיך, און געוואָלט איינשלינגען די קופּעס גאָלד־שטיקער.

קיין זאַך איז זיי אין זין מעהר נישט געלעגען. זיי האָבען אָן דער גאַנצער וועלט פערגעסען. נאָר איין זאַך האָט זיי אינטע־רעסירט — דאָס גאָלד...

דניאל דעראָנדאַ, א יונגער, שעהן געבויטער מאַן מיט א קאָפּ שווארצע האָר, פון אן איידעלען, אריסטאָקראַטישען אויסזעהן איז געזעסען אָן א זייט. ער האָט קיין אנטייל ניט גענומען אין שפּיע־לען, נאָר ער איז געזעסען, בעטראַכט אַלץ וואָס קומט דאָ פאָר און בעדויערט די מענשען וואָס זיינען אזוי נאַריש, אזוי שלעכט, וואָס קיין זאַך עקזיסטירט ניט פאַר זיי, נאָר דאָס יאָגען זיך נאָך גאָלד, עפּעס ווי בהמות, וואָס וויסען ניט מעהר ווי זייער קאָרטעס...

פּלוצלונג האָט ער צווישען די שפּילער דערזעהן א יונג, שעהן מיידעל, וואָס איז געשטאַנען אין עק טיש און גערעדט מיט אַן עלטערע דאַמע. מיט'ן ערשטען בליק האָט זי איהם צו זיך צוגע־צויגען און ער האָט שוין ניט געקענט די אויגען פון איהר אַראָפּ־נעמען. דאָס מיידעל האָט אויך געשפּיעלט און געהאַלטען אין איין געווינען. גאַנצע אוצרות געלד האָט זי צוגעשאַרט איינס נאָך דאָס אנדערע. און בויגענדיג זיך צו נעהמען די גאָלד־שטיקער האָט זי לייכט און רוהיג זיך אַרומגעקוקט און עס האָט אויסגעזעהן, ווי דאָס גאַנצע געוואונענע געלד האָט אייגענטליך אויף איהר קיין איינדרוק ניט געמאַכט. אין דעם האָבען זיך איהרע אויגען בעגע־גענט מיט דעראָנדאַ'ן. זי האָט שוין די גאַנצע צייט געפיהלט, אַז ער קוקט אויף איהר און נעמט זי אין גאַנצען דורך. וואָס וויל ער? וואָס קוקט ער אזוי? — האָט זי פערדראָסען — ער מיינט אודאי, אַז זי איז אזא געלד דורשטיגע, ווי די אַלע איבריגע; ער האַלט זי געווים פאַר איינע פון די אַלע דאָ. זי איז בלאָס געוואָרען. עס האָט איהר וועה געטאָן, זי מיינט דאָך גאָר ניט דאָס געלד. זי וויל גאָר ניט געווינען, אָט נאָר די צייט צו פערטרייבען. אַז דעראָנדאַ האָט אַלץ געהאַלטען אין איין דורכנעהמען זי מיט זיינע שאַרפע, ברענענדע אויגען, האָט זי זיך געוואָלט מאַכען ווי זי בעמערקט דאָס

גאָר ניט און מיט נאָך מעהר פייער אָנגעהויבען שפּילען. און דאָ האָט זיך דאָס רעדעל אַ דרעה געטהון, עס האָט איהר אויפגעהערט צו געהן און זי האָט פערלוירען איינס נאָך דאָס אַנדערע. עס האָט זי אָבער גאָר ניט געאַרט. זי האָט דאָך דאָ געמאַכט אַ גרויס פערמעגען, מעג זי אַביסעל פערשפּילען. די עלטערע דאַמע, וואָס איז נעבען איהר געזעסען, האָט אָבער ניט געוואָלט, אַז זי זאָל צוריק פערשפּיעלען און האָט איהר שטיל געזאָגט אין ענגליש: גווענדאָלין, מאַך אַ סוף, הער אויף שפּילען, לאָמיר פאָהרען אַהיים.

— איך וויל ניט, — האָט גווענדאָלין געענטפערט, — מען מוז דען גאָר געווינען. איך בין ניט געקומען רייך ווערען, איך וויל שפּילען.

אַז גווענדאָלין האָט אָבער געהאַלטען אין איין פערשפּיעלען, איז איהר שוין אַליין אויך אַ שאָד געווען דאָס געלד און זי האָט געוואָלט אויפהערען. האָט זי אָבער נאָך אַלץ געפּיהלט אויף זיך דעראָנדאַ'ס אויגען און ער זאָל ניט מיינען, אַז דאָס געלד איז איהר אַ שאָד האָט זי ווייטער געשפּיעלט.

— הער דאָך שוין אויף, גווענדאָלין, — האָט די עלטערע דאַמע זי געבעטען.

— לאָזט מיך, — האָט זי ניט געוואָלט הערען און פאַר כעס איינגעשטעלט נאָך גרעסערע סומען און אַלץ מעהר פערלאָרען.

אַלע אַרום האָבען אויף איהר געקוקט און זיך געוואונדערט, וואָס זי וואַרפט אַזוי מיט'ן געלד. עס האָט אָבער זי גאָר ניט געאַרט. נאָר דער יונגערמאַן, וואָס קוקט אַזוי אויף איהר, וואָס וויל ער?

אַז ס'איז איהר שוין מעהר ניט געבליבען ווי עטליכע גאָלדשטיק האָט זי אויפגעהערט און איז אַוועק פון טיש. זי האָט זיך אומגעקעהרט צו דעראָנדאַ'ן און דערזעהן אויף זיין פּנים אַ לייכטען, שפּאָטישען שמייכעל.

— הייסט עס, אַז ער האַלט פון איהר גלייך ווי פון די אַנדערע,

— האָט זי זיך געטראַכט מיט וועטהאָג, — ער האָט דאָך אָבער געזעהן, ווי געלד שפּילט ביי איהר קיין ראָלע ניט. ניין, ער פערשטעהט זי יאָ, ער ווייס, אַז זי איז ניט גאָלד דורשטיג.

— נאָ, — האָט זי בעשלאָסען, — איך וועל איהם בעוויזען...

דער עולם האָט זיך צוטיילט אויף גרופּען, א טהייל איז געזעסען, אַנדערע האָבען שפּאַציערט. די לאָמפּען האָבען געגאָסען ליכטיגקייט אַרום און אַרום. יונגע מיידלאַך און דאַמען אין בריליאַנטען און דימאַנטען האָבען די אויגען געבלענדעט. גוועגדאָלין איז אַלץ געשטאַנען נעבען דער עלטערער דאַמע און מיט איהר גערעדט. זי איז געגאַנגען אָנגעטהון אין א גרין, זיידען קלייד מיט זילבער שפּרענקלעך, א קליין, גרין היטעלע מיט א זילבער־באַנד ארומגעשלייפט, פון וועלכען איהרע שעהנע, שוואַרצע האָר האָבען אזוי בולט אַרויסגעקוקט. באַלד איז צו זיי צוגעקומען א מיטעליעהריגער מאַן, א דייטש, קורץ געשוירען, מיט שוואַרצע וואָנסען. האָבען זיי זיך אויפגעהויבען און אָנגעהויבען שפּאַצירען רעדענדיג צווישען זיך. די אויגען פון אַלע פערזאַמעלטע זיינען געווען אָנגעשטעלט אויף גוועגדאָלין.

— א וואונדערבאַרע מיידעל איז די גוועגדאָלין הערליט, — האָט איינער געזאָגט. — אין גרינעם קלייד מיט די זילבער שפּרענקלעך זעהט זי אויס ווי א שטאָלצע שלאַנג. און זעהט נאָר ווי זי געהט דאָס מיט אַן אויפגעהויבענעם קאָפּ!

— די מיידעל האָט תמיד ליעב פּראָווען שטיק. געפעלט זי אייך, הערר וואַנדערנוט?

— א, זעלטען, זי איז אַן אויסערגעוועהנליכע שעהנהייט.

— ווייס איך וואָס, — האָט א באַראָנעסע, אַן אלמנה זיך אָנגערופען — זי איז גאָר ניט שעהן, זי איז אָהן זאַלץ. קענט איהר אפשר דעם הערר לאַנגען און זיין פרוי? מיט זיי איז דאָך די הערליט געקומען.

— א יאָ, זיי זיינען זעלטען אנגענעהמע מענשען. איך האָב מיט זיי עטליכע מאָל מיטאָג געגעסען אין גרויסען רעסטאָראַן. די דאַמע קומט פון ענגלאַנד און די הערליט רופט זי „קוזינע“. ווייסט איהר אויך, די מיידעל איז א גאַנץ פיינע און געבילדעטע.

— אזוי, איך האָב גאָר ניט געוואוסט, — האָט די אלמנה ווייטער גערעדט. — און וואָס טהוט דער הערר לאַנגען?

— ער פאָהרט מיט זיי מיט, ער בעגלייט זיי.

— איהר ווייסט, דאָס מיידעל האָט פערשפּיעלט א שלל גאָלד,

— זיינען זיי טאַקי אזוי רייך?

— ווער ווייסט ? — האָט וואַנדערנוט געענטפערט און אוועק אהין וואו גווענדאָלין מיט איהרע צוויי בעגלייטער זיינען געשטאַנען.

— הער וואַנדערנוט, — האָט גווענדאָלין געזאָגט רוהיג, ניט ארויסווייזענדיג איהר פערלעגענהייט, — איהר קענט דאָך דאָ אַלע־מען, זאָגט מיר, ווער איז דער, וועלכער שטעהט ביי דער טהיר, דער שרעקליכער יונגער מאַן מיט די שווארצע האָר ?

— א שרעקליכער ? — האָט וואַנדערנוט געענטפערט, — איך מיין, אַז ער איז דער שעהנסטער און פראַכטפולסטער פון אַלע יונגע לייט.

— ווער איז ער ?

— ער איז געקומען מיט סער הוגאָ מאַלאַנזשער. זיי שטעהען איין מיט אונז אין איין האָטעל.

— מיט סער מאַלענזשער ? — האָט גווענדאָלין געפרעגט.

— יאָ, איהר קענט דען איהם ?

— ניין, — האָט זי געענטפערט ווערענדיג רויט. — איך ווייס נאָר, אַז ער האָט גיטער ניט ווייט פון אונז. ער קומט אָבער קיינ־מאָל ניט אין זיינע גיטער. ווי הייסט דער יונגערמאַן ?

— דעראָנדאָ, דניאל דעראָנדאָ.

— א שעהנער נאָמען. ער איז אַן ענגלענדער ?

— א, יאָ, ער איז א קרוב צו סער הוגאָ מאַלענזשער. ער האָט אייך אזוי פעראינטערעסירט ?

— יאָ, ער אינטערעסירט מיר. עפּעס איז ער אַנדערש ווי אַלע אַנדערע.

— נו, און די אַנדערע יונגע לייט אינטערעסירען אייך ניט ?

— ניין, איך ווייס פריהער וואָס זיי וועלען מיר זאָגען. זעהט איהר, דעראָנדאָ איז עפּעס אַנדערש. וואָס פאַר א מענש איז ער ?

— א שטילער, א צוריקגעהאַלטענער, רעדט וועניג. איך בין נעכטען מיט איהם געזעסען אין איינעם און ער האָט קיין וואָרט ניט אויסגערעדט. ער איז עפּעס אומעטיג.

— אויב אזוי, — האָט גווענדאָלין געזאָגט, — וויל איך איהם קענען, מיר איז אויך לאַנגווייליג און אומעטיג.

— איהר ווילט איהם קענען ? ער וועט זיך פיהלען גליקליך אריינצוקומען צו אייך.

— מאַדאַם — האָט וואַנדערנוט זיך געווענדעט צו פּרוי־לאַנגען — אויב איהר בעפעהלט, ברענג איך איהם צו אייך אין הויז.

— פיין, אדרבה, ער איז דאָך סער הוגאָ מאַלענדזשער׳ס א קרוב. מיין הויז איז תמיד אָפען פאַר איהם.

אַז וואַנדערנוט איז אַוועק האָט פרוי לאַנגען געפרעגט גוועג־דאַלינען:

— וואָס איז דיר טאַקי אַזוי לאַנגווייליג? האָסט דאָך א גאַנצען טאָג געשפּיעלט?

— אָט דערפאַר טאַקי ווייל עס איז מיר לאַנגווייליג האָב איך געשפּיעלט. אוי, ווי מיר איז לאַנגווייליג! מיר וועלען מוזען ערגעץ אוועקפאָהרען.

— זאָל נאָר קומען דעראָנדאַ, אפשר וועט ער דיך אינטערע־סירען, וועט מען פערשפּאָרען פאָהרען — האָט פרוי לאַנגען גע־ענטפערט.

— אפשר.

דניאל דעראָנדאַ איז אָבער דאָס מאָל נישט געקומען. גוועג־דאַלין האָט איהם יענעם אָבענד נישט געזעהן. שפּעטער אַז גוועג־דאַלין איז געקומען אהיים צו זיך אין צימער, האָט זי געפונען פאַר זיך א גרויסען בריעף בעשריבען פון אַלע זייטען. און דער בריעף האָט געמאַכט א גאַנצע איבערקעהרעניש אין איהרע פּלענער.

2טער קאַפּיטעל

דער בריעף, וואָס גוועג־דאַלין האָט געפונען ביי זיך אין צימער, איז געווען פון איהר מוטער.

„ליעבע טאָכטער, — האָט די מוטער געשריבען, — גאַנצע אכט טאָג האָב איך געוואַרט אויף א בריעף פון דיר און מען הערט נישט און מען זעהט נישט. אין דיין לעצטען בריעף שרייבסטו, אַז הערר לאַנגען מיט זיין פרוי פאָהרען נאָך באַדען. פאַרוואָס שרייבסטו מיר נישט וואו דו ביזט פאַר וואָס ליעג איך דיר גאָר נישט אין זינען? איך געה אַרום אין איין שרעק, ווער וויים אויב דו וועסט כאָטש בעקומען מיין בריעף. גאָט אין הימעל! איך קען

מיר קיין אָרט נישט געפינען פאַר בענקשאַפט. געדענק, מיין קינד, האָסט דאָך מיר צוגעזאָגט אהיים צו קומען סוף סעפּטעמבער. איך בעשווער דיך ביי אַלעם הייליגען, דו זאָלסט די מינוט אהיים פאָה־רען. קיין איין טאָג זאָלסט דו נישט בלייבען.

„אויב דאָס גאַנצע געלד איז דיר אַוועקגעגאַנגען איז זעהר שלעכט. איך קען דיר מעהר נישט שיקען, און ביי הערר לאַנגען זאָלסטו אויך נישט נעהמען. איך האָב נישט אָבצוגעבען.

„אוי, וואָס פאַר אַ שרעקליך אונגליק איז אונז געשעהן! איי־גענטליך, וואָס פערשטעהסטו, קינד, אין דעם? געלד זאַכען זיינען דיר קיינמאָל אין זינען נישט געלעגען. די געשעפטען האָבען דיך גאָרנישט געאַרט. גלויב מיר, טהייערע טאָכטער, איך וואָלט בע־סער מיין לעבען אַוועקגעגעבען און נישט געוואָלט יסורים דיר פער־שאַפען מיט דער שלעכטער בשורה. איך קען זיך אָבער נישט העל־פען, דו מוזט אַלץ וויסען.

„דער באַנקיר גראַפּענעל האָט באַנקראָטירט אויף אַ גאַנצען מיליאָן. אַלע געלדער וואָס זיינען ביי איהם געלעגען זיינען פער־לוירען. אונזער גאַנץ פערמעגען איז געווען אין זיינע הענד און מיר זיינען יעצט אין אַ גרויסע צרה. דעם פעטער גאַסקוין׳ס געלד איז אויך פערלאָרען, נאָר מיט איהם איז נישט אַזאַ זאָרג. ער איז דאָך אויף אַ שטעל און האָט שעהן פּרנסה. אז ער וועט נאָך פערקויפען זיין שטאַל פערד און האַלטען אביסעל וועניגער משרתים, קען ער גאָר ברייט לעבען. מיר אָבער, מיין קינד, מיר זיינען פערלוירען. מיר זיינען איבערגעבליבען אזוי ווי מיר שטעהן און געהן, אָהן אַ פּרוטה ביי דער נשמה. דאָס גאַנצע געלד, וואָס איז פון טאַטען׳ס ירושה געבליבען, איז נישטאָ.

„זעהסטו, ווען דו ביזט אַוועקגעפאָהרען איז אַלץ געווען גוט און פיין און פּלוצלונג אַזאַ אונגליק.

„גלויב מיר, מיין קינד, אז דאָס הארץ צוגעהט אין מיר פאַר וועהטאָג, וואָס איך פערשאַף דיר יסורים, איך קען זיך אָבער נישט העלפען, דו מוזט עס וויסען, עס זאָל נישט זיין פאַר דיר אונער־וואַרטעט, זאָלסט זיך קענען פאָרבערייטען פאַר דער שלעכטער צייט. אונזער לעבען איז איצט גאָר אַנדערש און ווער ווייס וואָס אונז

דערוואַרט נאָך. אפשר וועלען מיר זיך מוזען אַרויסקלייבען פון אַפּענדען און זוכען גליק ערגעץ אַנדערש...

„צום פעטער גאַסקוין קען מען נישט געהן וואוינען. עס איז ענג ביי איהם. מיר וועלען זיך ווי עס איז דערווייל ערגעץ אין אַ צימער איבערקלייבען און עסען ווי די אורחים ביים פעטער, ביז מיר וועלען זיך אויסזוכען אַ שטיקעל פּרנסה. גאָט זאָל נאָר העלפען, מיר זאָלען קענען בעצאָהלען אונזערע חובות און דער הויפּט אונזערע דינער.

„נור פערלאָז זיך, קינד מיינס, אויף גאָט, פערליער נישט דעם מוט, פון הימעל איז עס אַזוי בעשערט, לאָמיר האָפען, אַז אונזער מזל וועט צוריק אויפשיינען. דיינע קליינע שוועסטערלעך וויינען מיט מיר אויפ'ן אונגליק. וואָס העלפט דאָס אָבער? זעהסטו, ווען דו זאָלסט באַלד קומען, וואָלט אונז אפשר אַביסעל לייכטער געוואָרען, כאָטש איך גלויב נישט, אַז דו זאָלסט קענען געהן אַרבייטען.

„אויב מר. לאַנגען און זיין פרוי ווילען נאָך פאַרברענגען, זאָלסטו נישט וואַרטען אויף זיי, נאָר תיכף אַרויספאָהרען. קום אַהיים, וועסטו דערפרעהען דאָס האַרץ פון דיין מאַמע, וואָס האָט דיך ליעב, ווי איהר לעבען.

פאַני דאַווילאָ."

גווענדאָלין האָט איבערגעלייענט דעם בריעף און געבליבען שטעהן ווי אַן אונטערגעשאָסענע. ווען מען וואָלט איהר מיט אַ שטיק אייזען איבער'ן קאָפּ דערלאַנגט, וואָלט איהר מעהר נישט וועה געטהאָן. אַזאַ אונגליק! אַזאַ צרה! וואָס וועט זי איצט טהאָן? זי איז אויפגעצויגען געוואָרען אין גרעסטען וואוילטאָג, איהר גאַנץ לעבען איז געווען בלויז פרייד און גליק. און איצט? הונגערן? אויסגעהן נאָך אַ שטיקעל ברויט?...

אַ קליינע ווײַלע איז זי אַזוי געשטאַנען און פון אָרט זיך נישט גערירט. זי האָט מיט כעס אַראָפּגעריסען פון זיך דעם וואואַל און וועקגעשליידערט און נישט ווילענדיג האָט זי געכאַפּט אַ קוק אין שפּיעגעל. איהרע גרויסע, שעהנע צעפּ האָבען אַזוי אַראָפּגעהאַנגען. אַלע מאָל ווען זי איז פאַר'ן שפּיעגעל געשטאַנען און געזעהן איהרע

שעהנע, שווערע צעפּ, האָט זי געטאַנצט פאַר פרייד. איצט אָבער איז איהר דאָס אַלץ נישט איינגעגאַנגען. זי האָט זיך אַ וואָרף געטהאָן אויף דער זאָפאַ און גענומען לייענען דעם בריעף איינמאָל און נאָכאַמאָל. זי איז שטאַרק בייז געוואָרען און איהם אַוועקגעוואָרפע, און אַזוי איז זי געבליבען ליגען אויף דער זאָפאַ. זי האָט נישט געוויינט, נישט געקלאָגט, קיין זיפץ אפילו נישט ארויסגעלאָזט.

— ניין עס טאָר אַזוי נישט זיין — האָט זי בעשלאָסען, — מיט וויינען און קלאָגען וועט זי גאָר נישט העלפען. זאָרגען ברייננגט אויך קיין גוטעס נישט. מען דאַרף זיך נעהמען אין די הענד אריין און זעהן טהאָן עפּעס, געפינען אַן עצה.

אין דער מינוט האָט זי אַפילו אָן דער אייגענער מוטער פערגעסען. נאָר פאַר זיך אַליין האָט איהר וועה געטהאָן. זי האָט זיך דערמאָהנט, וואָס פאַר אַ שלל גאָלד זי האָט היינט פערשפּיעלט ביי דער רולעטקע און עס האָט איהר אַזוי באַנג געטהאָן. אוי, ווען זי האָט דאָס געלד, וואָלט קיין שום זאָרג נישט געווען. זי וואָלט אַהיים געפאָהרען צו דער מאַמען און עס וואָלט געגוג געווען אויפ׳ן גאַנצען לעבען.

— מען דאַרף נאָך אַמאָל געהן שפּילען — האָט זי אַ טראַכט געטהאָן — פּרוּאוּוען מזל. פיער גאָלד שטיקער האָט זי נאָך, זי וועט איהר ציערונג פער׳משכנ׳ען, אַנדערע טהוען דאָך אויך אַזוי. זי וואָלט דאָך אייגענטליך אָהן דער מוטער׳ס בריעף סיי ווי געגאַנגען נאָך אַמאָל שפּיעלען. יאָ, זי וועט מאָרגען געהן שפּיעלען.

דער געדאַנק האָט זי בערוהיגט און דאָס הארץ האָט איהר געזאָגט, אַז זי וועט געווינען. באַלד אָבער איז איהר איינגעפאַלען, טאָמער וועט זי גאָר פערשפּיעלען, וועט דאָך נאָך ערגער זיין און דער יונגערמאַן. דער דעראָנדאַ... ניין, זי וועט מעהר נישט שפּיעלען.

מר. לאַנגען מיט זיין פרוי טאָרען פון גאַנצען אונגליק גאָר ניט וויסען, קיין וואָרט וועט זי זיי נישט דערצעהלען. זיי וועלען איהר געלד פאָרלייגען און זי וויל דאָס נישט. זי וועט בעסער אויפשטעהן גאַנץ פריה, אַוועקלייגען דעם בראַסלעט אין לאָמבארד און האָבען אויף הוצאות אַהיים. די לאַנגען׳ס וועט זי זאָגען, אַז די מוטער

האָט איהר געשריבען זי זאָל די מינוט אהיים קומען. און טאַקי דעם זעלבען אָבענד זעצט זי זיך אויף דער באַהן און גלייך אהיים.

גווענדאָלין האָט זיך אויפגעשטעלט און אַלע לאָמפּען אָנגעצונדען און האָט זיך גלייך גענומען איינפּאַקען די זאַכען. רוהיג און שטיל האָט זי געטהאַן איהר ארבייט, יעדע זאַך גלייך געלייגט, עס זאָל נישט צוקנייטשט ווערען און פאַר איהרע אויגען האָבען זיך פאָרגעשטעלט פערשיעדענע בילדער.

אָט זעהט זי, ווי זי געזעגענט זיך מאָרגען מיט די בעקאַנטע און זיי שטעהען צו מיט זייערע פראַגען: וואָס פאָהרט זי? פאַר וואָס? זיי מאַכען זי מיעד און מאַט מיט זייערע פראַגען. נאַ, אָט שטעהט זי גאָר נעבען דער רולעטקע און געווינט אוצרות גאָלד און פּלוצלונג שווימט גאָר אויף דעראָנדאַ. ער קוקט אַזוי מאָדנע אויף איהר און שמייכעלט... אַ, ווען נישט ער, וואָלט זי אפשר נאָך מאָרגען געשפּיעלט און אפשר טאַקי געוואונען...

אַז זי האָט געזעהען, אַז עס גלוסט זי שוין ווידער שפּיעלען, האָט זי גיכער אָנגעהויבען פּאַקען. איינמאָל בעשלאָסען פאָהרען — איז פאָהרען. זי בלייבט נישט מעהר. זי האָט גוט געוואוסט, אַז דעראָנדאַ איז דער מלאך, וואָס טרייבט זי אוועק פון דעם שפּיעל הויז.

אַזוי איז זי געשטאַנען און געפּאַקט ביז טאָג. זי האָט זיך שוין נישט געלייגט, האָט זיך ארומגעוואַשען מיט קאַלטע וואַסער און דערפיהלט זיך פריש און ווי ניי געבוירען.

דער זייגער האָט געשלאָגען זעקס און זי האָט שוין געוואָלט ארונטערגעהן אין גאַס, האָט מען אָבער קיין פרויען אין דרויסען נאָך נישט געזעהן. האָט זי זיך דערווייל אריינגעזעצט אין אַ שטוהל קעגען איבער דעם שפּיעגעל. די מיעדקייט און דאַס בלאַסקייט האָט איהר צוגעגעבען טויזענד חן און זי איז אויפגעשפּרונגען פאַר גרויס פרייד. פּופציג מאָל אין טאָג הערט זי קאָמפּלימענטען פון אַלע זייטען, פון אַלט און יונג און דער שפּיגעל שטעהט אויך נישט אָב, ער זאָגט איהר גאַנץ אָפען, אַז זי איז שעהן, שעהנער פון אַלע פרויען... די זון איז ארויס און זיך געהויבען אַלץ העכער און העכער. די גאַנצע וועלט איז מיט אַ וואַרימע ליכטיגקייט ארומגענומען געוואָרען, דאָס ליכט האָט אין גווענדאָלינ׳ס האַרץ אריינ־

געקוואָלען, עס איז איהר עפּעס אזוי ווארעם געוואָרען און ליכטיג. זי האָט געשמייכעלט פאר פרייד. דער שפּיעגעל האָט איהר צוריק געשמייכעלט. האָט זי דעם וואוּאל אראָנטערגענומען, איז צום שפּיעגעל צוגעגאַנגען, א קוש געטהאָן און געטראַכט:

— גווענדאָלין, נישט געזאָרגט! גאָט וועט העלפען. מען דאַרף זיך נאָר נעהמען ענערגיש, אָנשטרענגען די כחות און אַלץ וועט ווידער גוט זיין.

זי איז אַרוים אין דרויסען, אַוועק שפּאַצירען איבער די גאַסען, ביז זי האָט דערזעהן א פּאָן שאָפּ. זי האָט זיך גוט אַרומגעקוקט אויב א בעקאַנטער זעהט זי נישט און אַריין אין פּאָן שאָפּ. און טאָמער וועט זי שוין זאָגאר יא בעגעגענען א בעקאַנטען איז אויך נישט געפעהרליך. ער וועט גאָר נישט חושד זיין, ער וועט מיינען, אַז זי איז גאָר געגאַנגען קויפען צירונג.

אין איין מינוט איז זי פאַרטיג געוואָרען. זי האָט אַרונטער־גענומען דאָס האַלז קייטעל און עס האָט זי גאָר נישט געאַרט, וואָס זי גיט אַוועק די ירושה פון איהר טאַטען. עס האָט זי נאָר פער־דראָסען, וואָס דער איד האָט איהר מעהר נישט געוואָלט לייען, ווי ניין גאָלד־שטיק. נאָר, מילא, עס וועט גענוג זיין ביז אהיים. זי איז אַוועק צו זיך אין האָטעל און אַוועקגעזעצט זיך וואַרטען פאר'ן אָנבייסען.

אַז די טהיר האָט זיך געעפענט, האָט זי געהאַלטען פערמאַכט די אויגען און געמיינט, אַז דאָס איז העררע לאַנגען מיט זיין פרוי. ווי פערוואונדערט איז זי אָבער געוואָרען, ווען זי האָט דערזעהן דעם משרת פון האָטעל, ווי ער דערלאַנגט איהר א קליין פּעקעל און ער זאָגט:

— א מאַן האָט דאָס געגעבען פאר אייך, מיס גווענדאָלין הערליט.

זי האָט גענומען דאָס פּעקעל און מיט ציטערענדע הענד עס אויפגעעפענט. אין פּעקעל האָט זי געפונען איהר קייטעל און א קליין צעטיל געשריבען מיט א פּענסיל:

„א פרעמדער מאַן, וואָס האָט געפונען מיסס הערליט'ס קיי־טעל, גיט איהר דאָס צוריק. ער האָפט, אַז זי וועט זיין פאָרזיכטיג און מעהר נישט פערלירען"...

זי איז אינגאַנצען רויט געוואָרען און דאָס הארץ האָט זיך אין איהר געוואָרפען פאַר גרויס אויפרעגונג. דאָס קייטעל איז גע־ווען איינגעוויקעלט אין אַ טיכעל, איין עק פון טיכעל איז געווען אויסגעריסען. דאָס האָט דער מאַן אויסגעריסען זיין אויסגענעהטען נאָמען.

אַ, זי איז זיכער געווען, אַז דער פרעמדער מאַן איז נישט קיין אַנדערער ווי דעראָנדאַ. אַנדערש נישט, נאָר ער איז איהר נאָכ־געגאַנגען ביז צום פאַון שאָפּ, און אַז זי איז אַוועק האָט ער דאָס אויסגעקויפט פאַר איהר.

— וואָס פאַר אַן אונערוואַרטעטע געשיכטע! — האָט עס זי פערדראָסען. — וואָס טהוט מען? אָבגעבען איהם קען זי דאָך נישט, נאָך אַלעמען ווייס זי דאָך נישט אויף געוויס ווער דאָס איז. און ווען זי זאָל אפילו גאַנץ זיכער זיין, אַז ער איז דאָס דער „פרעמ־דער מאַן", קען זי עס דאָך אָבער נישט בעווייזען. ער וועט דאָס זיכער אָבלייקענען. זי האָט נישט קיין עצה, זי קען זיך גאָר נישט העלפען. וואָס וויל ער פון איהר דער דעראָנדאַ? וואָס האָט ער זיך פערנומען אויף איהר? ער לאַכט פון איהר, מאַכט גאַנצע געשעפטען, ער ווייזט איהר, אַז ער איז איהר מלאך, איהר בעשי־צער, ער העלפט איהר ארויס און בעשיצט זי פון אַלעם בייזען...

איהרע אויגען זיינען פול געוואָרען מיט טרעהרען. עס האָט איהר אַזוי וועה געטהאָן. קיין שום מענש האָט נישט געוואַגט צו מאַכען אַנטקעגען איהר אַ קרומע מינע. תמיד האָט זי געהאַט דעם גרעסטען כבוד, יעדער האָט זי רעספּעקטירט און דאָ קומט אַ ווילד פרעמדער מענש און מאַכט פון איהר אַ גאַנצען געלעכטער. ניין, זי קאָן דאָ מעהר נישט פערבלייבען. זי מוז שוין אַוועקפאָהרען פון דאַנען. פערשטעהט זיך אין שפּיעל הויז טאָר זי אודאי און אודאי נישט אריינשמעקען.

אין דער מינוט האָט עמיצער אָנגעקלאַפּט. דער דינער האָט געבראַכט אָנבייסען. גווענדאָלין האָט אַוועקגעוואָרפען דאָס גאַנצע פּעקעל, דאָס קייטעל, דאָס טיכעל און דאָס צעטעלע. זי האָט זיי אָבער באַלד אויפגעהויבען און אריינגעלייגט אין קעשענע און איז באַלד אַרויס.

זי איז אריין צו די לאַנגענ׳ס. זיי האָבען אין איהרע אויגען גלייך דערקענט, אז זי האָט געהערט אַ שלעכטע בשורה פון דער היים. זיי האָבען אפילו נישט געוואָלט זי לאָזען פאָהרען אליין. זי האָט זיך אָבער איינגעשפּאַרט און באַלד דעם זעלבען טאָג גע־פאָהרען נאָך בריסעל און אין צוויי טאָג ארום איז זי שוין געווען אין אפענדען, ביי דער מאַמען אין דער היים.

3טער קאַפּיטעל

גווענדאָלין איז נישט געווען קיין איין איינציגע ביי איהר מוטער. זי איז אָבער געווען די גראָטעסטע, די שעהנסטע און די איידעלסטע פון אלע קינדער. נישט געווען אַ זאַך אויף דער וועלט, וואָס די מוטער זאָל איהר ניט צוליעב טהאָן. צו טייער און צו שווער האָט פאַר איהר ניט עקזיסטירט. וואָס זי האָט געוואָלט, דאָס איז געשעהן. דאָס גאַנצע הויז איז ארום איהר ארומגעגאַנגען און אָפּגעהיט די פּאַרע פון איהר מויל. זי האָט אפילו ניט גע־דאַרפט רעדען און בעטען, אַ וואונק איז געווען גענוג און זי האָט אלץ געפּועל׳ט.

אז איהר פאָטער איז געשטאָרבען, איז זי נאָך זעהר אַ קליין מיידעל געווען און האָט גאָר נישט געוואוסט, וואָס ארום איהר טהוט זיך. אז איהר מוטער האָט חתונה געהאַט מיט דעם הערר דאווילאָ, האָט זי גאָר ניט געאַרט און זי האָט גאָר ניט געזאָגט. נאָר אז דאווילאָ איז אויך געשטאָרבען און די מוטער איז געוואָרען צום צווייטען מאָל אַן אלמנה מיט אַ פּאָר קינדער דערצו, איז זי צוגעגאַנגען צו דער מוטער און האָט שאַרף געזאָגט:

— מאַמע, פאַר וואָס האָסטו אַ צווייטען מאָל חתונה געהאַט? עס וואָלט געווען שעהנער, ווען דו וואָלסט געזעסען אַן אלמנה נאָכ׳ן טאַטען אויפ׳ן גאַנצען לעבען...

די מוטער איז רויט געוואָרען און זיך געבעטען:

— רעד נישט אַזוי, מיין קינד, דו טהוסט מיר אזוי וועה...

גווענדאָלין האָט געשוויגען. אין הארצען האָט זי אָבער גע־פיהלט, אז די מוטער איז נישט גערעכט געווען.

זייט גוועגדאָלין איז צום שכל געקומען, האָט זי געפּיהלט, אַז זי איז אַנדערש ווי די גאַנצע וועלט. זי איז נישט אַ געוועהנליכע מיידעל, ווי אַלע אַנדערע. זי איז געבוירען געוואָרען צו זיין גרויס, בעריהמט. און נישט נאָר זי אַליין האָט אַזוי געפיהלט. די גאַנצע משפּחה איהרע האָט אויך אַזוי געהאַלטען. זי איז געוועזען דאָס צירונג, די קרוין פון דער גאַנצער פאַמיליע, און אַלע האָבען זי ליעב געהאַט.

איהרע שוועסטערלעך, וואָס די מוטער האָט געהאַט פון צוויי־טען מאַן, האָט זי ניט פיינט געהאַט; זי האָט זיי אָבער אויך נישט ליעב געהאַט. זי האָט זיך געהאַלטען גרעסער פון זיי, שעהנער און קליגער און זי האָט זיך געשאַפּען מיט זיי ווי מיט דיענסטען.

— לערן עפּעס מיט די קינדער, לערן זיי שרייבען און לייע־נען — האָט די מוטער זיך איינמאָל ביי איהר געבעטען. זי האָט גאָר נישט געענטפערט, נור אַ בייזען קוק געטהאָן אויף דער מו־טער, און זי איז שוין אַנטשוויגען.

זי האָט ערגעץ אַנדערש ניט געוואָלט שלאָפען. נאָר אין דער מאַמע'ס שלאָפצימער. נור אַז די מוטער איז איין מאָל קראַנק גע־וועזען און ביי נאַכט געבעטען זיך ביי איהר זי זאָל איהר דערלאַנגען די מעדיצין, האָט זי זיך איינגעשפּאַרט:

— איך וויל נישט.

— איך בין דאָך אָבער קראַנק, איך קען דאָך נישט געהן אַליין — האָט די מוטער געבעטען.

— איך וויל נישט, און שוין! — האָט זי זיך פערעקשן'ט.

צומאָרגענס אין דער פריה האָט איהר אָבער שוין שטאַרק באַנג געטהאָן און זי איז צוגעלאָפען צו דער מוטער, געפאַלען אויף איהר האַלז, און זיך שטאַרק צואוויינט און די מוטער האָט מיט איהר מיטגעוויינט.

גוועגדאָלין איז קיינמאָל נישט געוועזען קיין שלעכטע. זי האָט פון תמיד אָן געהאַט אַן איידעל גוט האַרץ, קיין פליג אויפ'ן וואַנד האָט זי נישט אָנגעריהרט. אַז זי האָט געזעהן אימיצען אָנגעריהרט אַ האָר, וואָלט זי איהר לעבען אַוועקגעגעבען. נאָר טייל מאָל האָט זי זיך ליעב געהאַט איינצושפּאַרען און קיין שום רייד און געבעט האָבען נישט געהאָלפען, זי האָט געטהאָן וואָס זי האָט געוואָלט.

אז איהר שטיף פאָטער דאווילאָ איז געשטאָרבען, איז די מוטער אוועק וואוינען אין אָפּענדען. ס'איז ניט ווייט פון פּאַניקוט, וואו איהר שוועסטער'ס מאַן, הערר גאַסקוין, איז גלח. דער גוטער גאַסקוין האָט איהר צוגעזאָגט, אז ס'וועט איהר גאָר נישט פעהלען. ער נעהמט זי אונטער זיינע פליגעל. ער האָט זי איינגעדונגען אין א קליין שעהן הויז, געהאָלפען איהר איינריכטען די ווירטשאַפט און אז אלץ איז שוין געווען פאַרטיג, האָבען אלע געוואָלט וויסען איין זאַך: וועט דאָס געפעלען גווענדאָלינ'ען אָדער נישט?

אז גווענדאָלין איז געקומען צופאָהרען, איז גאַסקוין מיט זיין פרוי און טאָכטער און א סך בעקאַנטע זיינע זי געגאַנגען אויפנעהמען, געשטאַנען און געוואַרט, וואָס זי וועט זאָגען.

— גאַנץ פיין, ווירקליך זעהר שעהן — האָט גווענדאָלין געזאָגט — די געגענד געפעלט מיר אויך. עס פעהלט מיר נאָר איין זאַך, איך דאַרף א גוט פערד צו רייטען.

גאַסקוין האָט א קוק געטהאָן אויף זיין שוועגערין, און זי האָט פערשטאַנען, אז אויף אזעלכע זאַכען קען מען נישט אויסגעבען קיין געלד. ער האָט אָבער געזעהן ווי שעהן גווענדאָלין איז, ווי הויך און שלאַנק, און אז עס וועט איהר פאַסען צו פאָהרען אויף א פערד, און דערווייל קען זיך אין איהר פערליעבען א באַראָן אָדער א גראַף. איז ער זעהר צופריעדען געווען און געזאָגט:

— איך וועל שוין זעהן, אז קיין זאַך זאָל נישט פעהלען...

גווענדאָלין האָט זיך צורעדט מיט אנא'ן, איהר פעטער'ס איינציגע טאָכטער, און זי איז איהר געפעלען געוואָרען. דאָס איז געווען א שטילע און א רוהיגע מיידעל, אַן אָפענהערציגע, אָהן שום סודות, און גווענדאָלין האָט זיך געטראַכט:

— נו, זי וועט מיר נישט שטעהן אין וועג...

אנא האָט איהר דערצעהלט פון אפענדען און דעם גאַנצען געגענד אַרום. זי האָט גערעדט פון אראפוינט'ס די בראַנקישאָס און פון סער הוגאָ מאַלעזשער, אַלץ רייכע, בעריהמטע גוט־בעזיצער, וואָס וואוינען נישט ווייט פון שטעדטעל.

גווענדאָלין איז שוין גאָר אין גאַנצען צופרידען געווען. זי האָט איינגעזעהן, אַז זי וועט דאָ די צייט גוט פערברייננגען. עס וועלען זיין בעלער, פערוויילונגען, א לעבעדיגע וועלט.

— נו, און מיין ברודער רעקס איז א גאַנץ וואוילער בחור — האָט אַנאַ ווייטער געזאָגט. — ער איז איצט אין אוניווערזיטעט. אין אַ פּאָר וואָכען אַרום קומט ער אַהיים אויף וואקאציע, וועלען מיר צוזאַמען פערברייננגען. ער איז אַ גאַנץ פּרעהליכער, פול לעבען — ווערסט זעהן.

גוועגדאָלין האָט געשוויגען און גאָר ניט געענטפערט אויף דעם.

און באַלד זיינען אַלע אַרום געוואָרען איהר אונטערטהעניג און געהאָרזאַם, ווי די דיענער. יעדער האָט זי בעוואונדערט און געזאָגט:

— די מיידעל וועט נישט איינרוהען ביז די גאַנצע וועלט וועט שטעהן פאַר איהר אויף די קניע...

גוועגדאָלין האָט דאָס געוואוסט. זי האָט געהאַלטען, אַז זי איז געבוירען געוואָרען צו זיין אַ הערשערין. דער פּעטער גאַסקוין וויל זי חתונה מאַכען פאַר אַ באַראָן אָדער אַ גראַף. גוט, זי בעשטעהט דאַרויף, זי וועט חתונה האָבען. אָבער נישט דאָס איז דער עיקר — זי וויל זיין אַ הערשערין, אַ קעניגין...

פאַר וואָס איז דאָס אַזוי געווען? מיט וואָס פאַר אַ קראַפט האָט זי אַלעמען אַרום, מענער און פרויען אָהן אונטערשיעד, בעכשוף׳ט און בעהערשט — דאָס האָט קיינער נישט געוואוסט. אמת, זי איז שעהן, פול מיט חן, זיינען דאָך אָבער דאָ גענוג שעהנע מיידלעך אויף דער וועלט. פאַר וואָס דאָס איז אַזוי, האָט קיינער נישט געוואוסט.

אַז גוועגדאָלין האָט געזעהן, אַז איהר האָפנונג צו זיין אַ הערשערין איז נאָך ווייט, ווייט, איז איהר דאָס לעבען נישט איינגעגאַנגען. און וואָס זי האָט געזעהן און געהערט האָט זי מיט דער האַנד אָוועקגעמאַכט, און ווי אַלטע, אָבגעלעבטע, וואָס קיין זאַך געהט זיי נישט אָן, האָט זי געזאָגט: עה, נאַרישקייטען, אַלץ איז הבל־הבלים...

אַלע רייכע גוטבעזיצער פון אַרום, די גראַפען און די באַראָנען, האָבען געהערט, אַז זי איז געקומען. האָט זי יעדער צו זיך פערבעטען. צו אַלע בעלער איז זי געווען איינגעלאַדען און אַלע האָבען געוואָלט מיט איהר רעדען און פאַרברייננגען.

— ווער איז זי? וועמעס איז דאָס מיידעל? — האָט יעדער נייגעריג געפרעגט און זיך מיט איהר פעראינטערעסירט.

גוועגדאָלין איז זיך געגאַנגען גלייך און שטאָלץ אין די פּאַלאַצען איבער די רייכע, אויסגעפּוצטע זאַלען און זי האָט געטראַכט, אַז דאָס געהט נישט גלאַט אַ געוועהנליכע מיידעל, נאָר אַ קעניגין, אַ קעניגען, וואָס אַלע אַרום איהר זיינען איהרע קנעכט און זי הערשט איבער דער גאַנצער וועלט.

ווען זי איז געווען צו גאַסט ביי די אראפּוינט'ס האָט די בעל הבית'טע זיך אוועקגעזעצט מיט איהר שמועסען וועגען דער ענגלישער ליטעראַטור און האָט איהר דערצעהלט, אַז זי האָט אַליין געשריבען אַ סך ביכער און ערצעהלונגען און האָט געוואָלט רעדען וועגען זייער אינהאַלט, האָט איהר גוועגדאָלין איבערגעהאַקט און געזאָגט:

— גיט מיר אייערע ווערק וועל איך זיי אַליין לייענען...

די בעל הבית'טע איז בלאַס געוואָרען ווי די וואַנד. איהר האָט זיך אויסגעדאַכט, אַז „דאָס מיידעל" מאַכט פון איהר ליצנות... אין דער מינוט איז אונטערגעקומען איהר טאָכטער און געווענדעט זיך צו גוועגדאָלינ'ען:

— פרייליין גוועגדאָלין, זינגט עפּעס. מען זאָגט, אַז איהר זינגט זעהר שעהן, אַלע ווילען אייך הערען. זי האָט זיך ניט אָבגעזאָגט און געוואָלט זינגען. האָט מען איהר אָבער דערוויל פאָרגעשטעלט פאַר אַ בעריהמטען מוזיקער, אַ גרויסער קינסטלער פון דייטשלאַנד, וואָס די גאַנצע וועלט קלינגט מיט זיינע וואונדערבארע קאָמפּאָזיציעס. דער מוזיקער האָט זיך קוים, קוים אַ נייג געטהאָן פאַר איהר. גוועגדאָלין האָט איהם בעטראַכט פון אויבען ביז אראָפּ און זיך געטראַכט:

— אַ צו שטאָלצער, מען דאַרף איהם איינברעכען...

אראפּוינט'ס טאָכטער איז צוגעגאַנגען צו דער פּיאַנאָ און האָט אָנגעהויבען צו שפּיעלען. גוועגדאָלין האָט געזונגען, און דער מוזיקער איז געשטאַנען אָן אַ זייט און זיך איינגעהערט.

אַז זי האָט געהאַט געענדיגט, איז זי צו צו'ן איהם און געזאָגט מיט אַ שמייכעל:

— איך האָב אייך גוט גענודיעט מיט מיין זינגען, האָ?...
איהר האָט אַזאַ זינגען אודאי קיינמאָל נישט געהערט...

— בעשטימט נישט — האָט ער איהר פעסט געענטפערט.

גווענדאָלין איז רויט געוואָרען און אינגאַנצען זיך פערלאָרען.

— אַ חוצפה פון אַ מענשען. זעה נאָר ווי ער רעדט צו איהר, — האָט זי פערדראָסען. זי איז אָבער באַלד צו זיך געקומען און געזאָגט:

— איך האָב נישט געהאַט קיין גוטען לעהרער.

— ריכטיג, — האָט ער צוגעשטימט. — איהר האָט נישט געהאַט קיין גוטען לעהרער. עס איז לייכט צו דערקענען. ער האָט איהר אָנגעהויבען אָנווייזען אַלע פעהלערן אין איהר זינגען, געזאָגט, אַז מען קען נאָך אַלץ פערבעסערען. פון דעם איז ער אַריבער אין אַ שמועס וועגען מוזיק אין אַלגעמיין און איז שוין נישט אָבגעטרעטען פון איהר.

אַראַפּוינט׳ס טאָכטער איז צו איהר צוגעגאַנגען און זי געוואָלט ווי בערוהיגען. זי האָט איהר געזאָגט:

— זאָל אייך גאָר נישט אַרען, פריילין גווענדאָלין, וואָס מיין לעהרער זאָגט אייך. מיין לעהרער איז צו שטרענג, פאַר איהם קען קיינער נישט זינגען, נאָר מלאכים וואָלטען פאַר איהם געטויגט.

גווענדאָלין האָט אייגענטליך גאָר נישט געאַרט. זי האָט דעם מוטה נישט פערלוירען אויף אַ האָר. עס האָט זי נאָר פערדראָסען, וואָס אַראַפּוינט׳ס טאָכטער שפּיעלט אַזוי שעהן פּיאַנאָ, ניט זי... זי האָט זי אַזוי מקנא געווען דערמיט. איהר רייכקייט, איהרע מיליאָנען זיינען איהר גאָר נישט אין קאָפּ געלעגען, נאָר פאַר וואָס שפּיעלט זי בעסער פאַר איהר פּיאַנאָ?...

זי האָט זיך אָבער בעטראַכט, אַז דער מוזיקער וועט דאָך נישט אייביג שטעהן מיט איהר און זי בעליידיגען, אַז זי קען נישט זינגען און נישט אומעטום וועט מען דאָך זי בעטען זינגען. און אַז אפילו יאָ, מען וועט זי ווייטער ערגעץ בעטען זינגען. וועט זי נישט וועלען הערען און געדענקען דערפון.

אַז אָפּענדען האָט איהר אָנגעהויבען דערעסען און עס איז איהר געוואָרען לאַנגווייליג, איז איהר איינגעפאַלען צוזאַמענצונעהמען אַ

פּאָר יונגע מענשען און שפּיעלען טהעאטער. און זי האָט געזאָגט צו איהר מוטער:

— מאַמע, ווייסט, איך קען זיין אַ בעסערע אַקטריסע, ווי ראַשעל. איך בין נאָך שעהנער פאַר איהר...

נאָר אַנאַ, איהר שוועסטערקינד, האָט זי אָבגערעדט דערפון און איהר געזאָגט:

— וואַרט צו ביז רעקס וועט קומען. נאָך עטליכע טעג און ער איז דאָ. ער איז אַ קלוגער און אַ לעבעדיגער יונג. וועסט זעהן, ער וועט שוין עפּעס צוטראַכטען, עס זאָל נישט זיין לאַנג־וויילּיג.

— אַזאַ קלוגער איז ער? — האָט גווענדאָלין געפרעגט. — וואָס וועסטו טהאָן, אַז איך וועל איהם, דיין חכם, מאַכען צו נאַר פאַר אַלעמען אין די אויגען?...

— דו וועסט עס נישט טהאָן, — האָט אַנאַ זיך געבעטען מיט טרעהרען, — טהו דאָס נישט, ער איז אַזאַ גוטער, איך האָב איהם אַזוי ליעב...

רעקס איז אַ היים געקומען פון אוניווערזיטעט אויף אַ פּאָר וואָכען. און די ערשטע דריי טעג האָט ער איינגעזעהן, אַז ער איז פערליעבט אין גווענדאָלין, פערליעבט ביז איבער די אויערען...

נאָך אַזאַ מיידעל, — האָט ער געטראַכט — איז אויף דער גאַנצער וועלט ניטאָ. ער וועט אָהן איהר נישט קענען לעבען. עס איז איהם אָבער גאָרנישט איינגעפאַלען, אַז אַזאַ מיידעל איז נישט פאַר איהם; אַז זי וויל עפּעס גרעסערס, העכערס. רעקס האָט גאָרנישט געזעהן און גאָרנישט געהערט. אין אַלץ וואָס גווענ־דאָלין האָט געזאָגט, וואָס זי האָט געטהאָן, האָט זיך איהם אויסגע־וויזען, אַז זי האָט איהם ליעב. נאָר אַנאַ, זיין שוועסטער, זי האָט יאָ פערשטאַנען און זי האָט זיך שטאַרק געזאָרגט פאַר איהם און איהר האַרץ האָט זיך אַזוי געשראָקען.

ווי אַ שעהנער, געזונטער יונגער בוים איז רעקס אַ היים גע־קומען און אין אַ קורצע צייט איז ער גאָר אַן אַנדער מענש געוואָרען, גאָרנישט צו דערקענען.

גווענדאָלין איז אַרויסגעפאָהרען אויף איהר פערד און רעקס האָט איהר נאָכגעריטען. זיינען זיי ביידען צוגעקומען צום „גרויסען

פלאַץ", וואו א סך גראַפּען און באַראָנען האָבען פערבראַכט. איז איהר איינגעפאַלען אָבצוטהאָן דעם יונג א שפּאַס, ער זאָל זי האָבען צו געדענקען. זי וועט איהם צו נאַר מאַכען פאַר אַלעמענס אויגען און זאָל ער איינמאָל פאַר אַלעמעאָל וויסען, אַז ער איז נישט איהרם גלייכען, און זי הויבט איהם נישט אָן ליעב צו האָבען. זי איז גיך אַרונטערגעשפּרונגען פון פערד און ווי א קנעכט איהם צוגערופען און איבערגעגעבען איהם איהר פערד צו היטען און איז אַליין אוועק צו די פערזאַמעלטע.

רעקס איז צומישט געוואָרען. ער האָט נישט געוואוסט, וואָס טהוט זיך מיט איהם. זי בעגעהט זיך מיט איהם, ווי מיט א פּראָס־טען שטאַל־קנעכט... ער איז קראַנק געוואָרען, א פּאָר טעג איז ער געלעגען אין א פיבער, און זיין לעבען האָט געהאַנגען אויף א האָר.

אַז ער האָט אָנגעהויבען בעסער ווערען, האָט דער פּאָטער געזאָגט:

— בעסער אַזוי, די קרענק איז דוקא גאַנץ געזונד פאַר איהם, זי וועט איהם אויסהיילען פון אַלע קראַנקהייטען!

אַנאַ האָט געוואוסט, אַז דאָס איז גווענדאָלין שולדיג, וואָס רעקס איז אַזוי אונגליקליך, זי איז אויף איהר אין כעס געוואָרען און אָבגעמאַכט ביי זיך, אַז זי זאָל מיט איהר מעהר נישט האָבען צו טהאָן, אַז זי איז אַזא שלעכטע, אַזוי אונ'רחמנות'דיג... און צום פּאָטער האָט זי געזאָגט:

— טאַטע, ווייסט, איך וואָלט נישט געוואָלט זיין אַזוי ווי גווענדאָלין. אַלע פערליעבען זיך אין איהר און יעדער האָט דורך איהר צרות...

גווענדאָלין האָט אויך שטאַרק וועה געטהאָן פאַר רעקס'ן. זי איז אריינגעלאָפען צו דער מוטער, זי אַרומגענומען, און געוויינט:

— מאַמע, מאַמע, צו וואָס בין איך געבוירען געוואָרען?... איך וויל קיינעם נישט ליעב האָבען, איך קען קיינעם ניט ליעב האָבען, איך האָב זיי אַלע פיינט, פיינט ווי דעם טוידט... וואָס ווילען זיי פון מיר?

באַלד ווי רעקס האָט זיך געפיהלט שטאַרקער, איז ער אוועק פון אַפּענדען און מעהר איז שוין קיין וואָרט וועגען דער גאַנצער גע־שיכטע ניט דערמאָנט געוואָרען.

עס איז געקומען פאַר יום טוב. אין אַלע גיטער און הויפען אַרום האָט מען זיך גענומען גרייטען. אין פלאַפּילד האָבען מאַ־סען אַרבייטער געאַרבייט אין פּאַלאַץ, אַלץ איבערגעמאַכט אויפ׳ס נייַ, אויסגעמאָלען און פערפּוצט. סער מאַלינדזשער, דער אייגענ־טימער פון פלאַפּילד, קומט אין דאָרף אויף עטליכע חדשים. ער איז אָבער נישט דער אַלטער סער מאַלינדזשער, נאָר זיין יונ־גער פּלימעניק, סער מאַלינדזשער־גראַנדקאָרט. ער איז דאָס דעם אַלטען׳ס יורש. זיין פעטער האָט נישט קיין זוהן, בלויז טעכטער, וועט ער ווערען לאָרד אויף זיין אָרט.

באַלד ווי דער יונגער מאַלינדזשער־גראַנקאָרט איז אָנגעקומען, האָבען זיך אַלע באַראָנעסעס און גרעפינס געלאָזען צו איהם מיט זייערע טעכטער. יעדען האָט זיך געוואָלט מיט איהם משדך זיין און איהם האָבען פאַר אַן איידים. גרעפין אַראָפּוינט האָט איהם געוואָלט אָוועקגעבען איהר טאָכטער און איהר גאַנץ פערמעגען אַ צוגאָב. און גאַסקוינ׳ען איז איינגעפאַלען, אַז עס קען גאָר זיין, אַז סער מאַלינדזשער־גראַנדקאָרט וועט דערזעהן גווענדאָלינ׳ען וועט ער זיך פערליעבען אין איהר... נאַ, דאָס וואָלט שוין גאָר גוט גע־ווען! ער האָט אָבער גווענדאָלינ׳ען וועגען דעם קיין וואָרט ניט געזאָגט. מיט איהר מוטער האָט ער יאָ גערעדט וועגען דעם. ער האָט איהר אָבער געזאָגט, אַז זי זאָל זיך נישט אַרויסכאַפּען מיט קיין וואָרט פאַר איהר. זאָל עס געהן ווי עס געהט, — האָבען זיי בעשלאָסען, — אַז עס וועט בעשערט זיין פון הימעל וועט עס קומען. מיט איהר טאָר מען דערווייל וועגען דעם קיין וואָרט ניט רעדען.

זיי האָבען געמיינט, אַז גווענדאָלין ווייס פון גאָרנישט. ווי איבעראַשט זיינען זיי אָבער געוואָרען, אַז גווענדאָלין איז פּלוצלינג געקומען צו זיי און געזאָגט:

— איהר ווייסט וואָס איך וואָלט געוואָלט? איך וויל, אַז סער גראַנדקאָרט זאָל זיך אין מיר פערליעבען און קומען צו אונז און מיך בעטען, איך זאָל ווערען זיין כלה... איהר ווייסט וואָס איך וועל איהם ענטפערן? געהט אייך געזונטערהייט, מיין העּרר. איך וויל אייך נישט, איהר געפעהלט מיר נישט...

גאַסקוין און די מוטער האָבען זיך איבערגעקוקט, פערוואונ־דערט און געשוויגען.

אין די וועלדער פון לאָרד בראַקענשאַ איז געווען אַ יאַגד. אַלע גוטסבעזיצער פון ארום זיינען זיך צונויפגעפאָהרען. עס איז אָב־געמאַכט געווען, אַז דער בעסטער שיסער זאָל קריגען אַ פּרייז אַ גאָלדענע קויל. גווענדאָלין. איהר פעטער גאַסקוין מיט דער גאַנ־צער משפחה זיינען אויך געווען פארבעטען. גווענדאָלין איז דאָ־מאָלט געווען וואונדערבאַר. זי איז אַלעמען געווען געפעלען מעהר ווי שטענדיג. זי האָט זיך נישט אומגעקוקט ארום זיך, זי האָט מורא געהאַט טאָמער בעגעגענט זי זיך מיט סער גראַנדקאָרט׳ס אוי־גען און ער וועט מיינען, אַז זי זוכט איהם.

אין אָבענד האָט מען גווענדאָלינ׳ען דערלאַנגט אַ מתנה אַ גאָל־דענעם שטערן. דעם ערשטען פּרייז, די גאָלדענע קויל, האָט גענו־מען אַן אַנדער מיידעל. גווענדאָלין האָט צוגענומען די מתנה. זי איז אָבער נישט געווען צופריעדען. סער גראַנדקאָרט, ווייזט אויס, האָט זי זיך געטראַכט, האָט זיך פערליעבט אין די יונגע אַראָפּוינט. זי געפעלט איהם, ער פערברייננגט מיט איהר אַ גאַנצען טאָג...

ווי זי זיצט אַזוי און טראַכט, קומט צו לאָרד בראַקענשאַ מיט אַ הויכען, שעהנעם יונגענמאַן און ער זאָגט:

— פריילייןָ, אָט איז אַ מאַן, וואָס וויל ניט אָבטרעטען, ביז ער וועט זיך מיט אייך בעקענען. ער האָט געבעטען מאַדאַם דאָ־ווילאָ, זי זאָל מיך מיט איהם מיטשיקען און פאַר אייך פאָרשטעלען. דאָס איז סער מאַלינדזשער־גראַנדקאָרט.

גווענדאָלין האָט אַ לייכטען ציטער געטהאָן. האָט זי זיך איהם אַזוי פאָרגעשטעלט: ווי פעסט און שטאָלץ ער איז, טהוט קיין שמייכעל נישט, רעדט געצעהלטע ווערטער, רוהיג און געלאַסען, ער וויל זי גאָר בעהערשען... זי רעדט צו איהם און ער איילט זיך גאָרנישט צו ענטפערן, אָדער ער ענטפערט גאָרנישט. ער אַליין, ווייזט אויס, געפעלט זיך מעהר, ווי זי איהם...

אַ פּאָר מינוט איז ער מיט איהר געשטאַנען און באַלד צוריק צו די אַראָפּוינטס צוגעגאַנגען.

איז זי איהם געפעלען? האָט ער בעוואונדערט ווי אַלע אַנ־דערע, איהר שטאָלצען כאַראַקטער, איהר שאַרפזיניגע רייד? ווער

וויים? גראַנדקאַרט האָט קיינעם נישט געזאָגט קיין וואָרט וועגען דעם, אפילו זיין עקאָנאָם לאַש, וואָס ער איז מיט איהם יאָהרען לאַנג צוזאַמען, און האָט פאַר איהם קיין שום סודות נים. איהם האָט ער אויך קיין וואָרט דערפון נישט דערצעהלט.

גווענדאָלין האָט אַ סך איבערגעקלערט וועגען גראַנדקאָרט'ען און עס האָט איהר שטאַרק געוואונדערט, וואָס זי האָט אין איהם קיין איין חסרון נישט געפונען. עפּעס גאָרנישט ווי איהר געוועהנ־הייט. נאָר דעם לאַש, איהם האָט זי פיינט געקריגען פון דער ערש־טער מינוט, נישט וויסענדיג אַליין פאַרוואָס.

שפּעט אין אָבענד, ווען אַלע זיינען שוין געווען גרייט זיך צו צוגעהן, איז גראַנדקאָרט פּלוצלונג צוגעגאַנגען צו גווענדאָלינ'ען מיט איהר מוטער און זיי געפרעגט, צי עס איז זיי אַנגענעהם איהם צו האָבען מאָרגען פאַר אַ גאַסט ביי זיך אין אָפּענדען.

צו מאָרגענס אין דער פריה איז סער גראַנדקאַרט געזעסען ביי זיין טיש מיט זיין עקאָנאָם לאַש. סער גראַנדקארט איז נישט גע־ווען אומעטיג און צוטראָגען. ער האָט אָבער געשוויגען, קיין וואָרט נישט גערעדט. דער פּנים האָט זיך איהם אפילו קיין ריהר נישט געטהאָן. ער האָט גערויכערט אַ ציגאַר און געקוקט אויף די מחנה הינט, וואָס זיינען געלעגען צו זיינע פיס.

— איהר פאָרט היינט צו די אַראַפּוינטס מיט דער קארעטע אָדער רייטענדיג? — האָט איהם לאַש געפרעגט.

גראַנדקארט האָט געשוויגען, ווי נישט איהם מיינט מען דאָס. לאַש האָט ווייטער גערעדט:

— איהר האָט פערשפּראָכען היינט צו זיין ביי די אַראַ־פּוינט'ס?

און אז ער האָט אַלץ קיין ענטפער נישט געפונען, האָט ער פערשטאַנען, אז זיין הערר טראַכט פון גווענדאָלין און ער האָט גע'טענה'ט:

— איך פערשטעה אייך נישט. ווי קענט איהר גאָר טהאָן אזא זאַך, אָבצולאָזען אזא מיידעל ווי די אַראַפּוינט. זי האָט דאָך אַ גאַנצען מיליאָן! איהר קענט דאָס נישט טהאָן און טאָרט נישט. איהר זיינט שולדיג אַ פערמעגען. פון וואַנען וועט איהר נעהמען אָבצוגעבען, אויב נישט פון די אַראַפּוינטס? איהר זיינט דאָך

נישט זיכער צו אייער פעטער, סער הוגאָ מאַלינדזשער, וועט אייך איבערלאָזען די ירושה...

גראַנדקאָרט האָט קוים די אויגען אויפגעהויבען, געקוקט צו לאַש׳ן, ווי יענער האַלט אין איין טענה׳ן, האָט ער זיך לייכט אויס־געבויגען און אָבגעהאַקט:

— נאַ, גענוג דיר גערעדט! איך האָב דיך קיין עצה נישט געפרעגט. איך וועל חתונה האָבען מיט׳ן אַנדער מיידעל...

— וואָס זשע, איהר האָט זיך טאַקי אַזוי שטאַרק פערליעבט אין איהר? — האָט לאַש שפּאָטיש געשמייכעלט.

— איך וועל מיט איהר חתונה האָבען.

— האָט איהר שוין אַלץ דערצעהלט איהר?

גראַנדקאָרט האָט גאָרנישט געענטפערט, אַ שליידער געטהאָן דעם ציגאַר און איז אַרויס אין גאָרטען און די גאַנצע מחנה הינט נאָך איהם. לאַש איז געשטאַנען אַ ווײַלע און געטראַכט. פּלוצלונג האָט ער זיך צולאַכט און געטראַכט זיך:

— וועסט נישט חתונה האָבען מיט איהר, איך האָב אַן עצה...

באַלד איז גראַנדקאָרט אַרויף אויף זיין פערד, איז צוגעריטען אין אָפּפענדען און געזעהן גווענדאָלין הערליט.

פון דאמאָלס אָן איז ער טאָג נאָך טאָג געקומען צו גווענדאָלין. און אַז ער האָט געמאַכט אַ באַל ביי זיך אין הויף, האָט ער פער־בעטען אַלע אָפּפענדענער. אַלע האָבען געזעהן, אַז ער האָט ליעב גווענדאָלינ׳ען, כאָטש זי האָט נישט קיין גראָשען געלד און די אָראַ־פּאָינט מיט איהר גאַנץ פערמעגען, ליעגט איהם אפילו נישט אין זינען. גאַנץ פּלאַפּילד האָט געוואוסט, אַז גווענדאָלין איז גראַנדקאָרט׳ס בעשערטע. האָט דען אימיצען געקענט איינפּאַלען, אַז גווענדאָלין וועט איהם גאָר אָבזאָגען?...

טאָג טעגליך האָבען זיי זיך געזעהן און עס האָט איהר אַליין געוואונדערט, וואָס ער רעדט מיט איהר גאָר נישט וועגען זיין ליעבע. גווענדאָלין אַליין האָט זיך אויך געוואונדערט, וואָס זי האָט זיך עפּעס די לעצטע צייט געביטען. זי מאַכט שוין נישט קיין ליצנות פון קיינעם, לאַכט נישט פון יענעם. איהר איז איינגעפּאַלען, אַז עס איז גוט פאַר אַ מיידעל צו האָבען אַ מאַן נעבען זיך. און דער מאַן איז דאָך אַזאַ רייכער. האָט אַזוי פיעל גיטער. זי וועט האָבען איי־

גענע קאַרעטעס פאַר זיך אַליין, אַ סך פערד און לאַקייען, זי וועט זיין מיט די גרעסטע לייט און וואָס זי וועט וועלען וועט ער איהר צוליעב טהאָן, ער איז דאָך אויך אַ גאַנץ פיינער יונגערמאַן, אַ קלו־גער, אַ שעהנער... זי איז אַפילו נישט פערליעבט אין איהם, זי ווייס דאָך אָבער, אַז זי וועט קיינמאָל קיינעם נישט ליעב האָבען... און אַז זי האָט זיך געכאַפּט וועגען וואָס זי טראַכט, האָט זי זיך שטאַרק צולאַכט און אַרויסגעלאָפען אין דרויסען.

— — — — — — — — — — — — — — — — —

דער טאָג איז געווען אַ הייסער, די זון האָט געברענט ווי פייער. גווענדאָלין און גראַנדקאָרט זיינען געריטען אויף פערד איינער נע־בען אַנדערען און פאַני האַווילאַ, איהר מוטער, איז זיי נאָכגעפאָהרען אין אַ קאַרעטע. גווענדאָלין האָט זיך אָנגערופען צו גראַנדקאָרט'ן:

— איהר ווייסט, ווען די מאַמע פאָהרט נישט מיט, וואָלט איך מיט'ן פערד אַריבערגעשפּרונגען די גרויסע גרוב. זי וועט מיך אָבער נישט לאָזען.

— אויב איהר ווילט — האָט ער איהר געזאָגט — וועל איך אַרונטער צו איהר אין קאַרעטע און וועל איהר זאָגען, זי זאָל אייך לאָזען. זי דאַרף גאָרנישט מורא האָבען. אייער פערד „קריטעריאָן" איז אַ גאַנץ פלינקער.

— ניין, איך וויל נישט, געהט נישט — האָט זי איהם אָב־געהאַלטען. איך דאַנק אייך וואָס איהר ווילט מיר טהאָן די טובה. איהר וועט אָבער גאָרנישט פועל'ן. די מאַמע וועט זיך נישט לאָזען איינרעדען.

— ווייסט איהר גאָר וואָס, אויב איהר ווילט, קענען מיר ביי־דע אַריבערשפּרינגען, אַזוי אַז די מאַמע זאָל נישט זעהן.

— עה, לאָמיר דאָס אָבלאָזען אויף אַן אַנדערש מאָל — האָט זי שוין נישט געוואָלט.

ער האָט אָבער געזעהן, אַז זי וואָלט גראַד יאָ געוואָלט, נאָר זי האָט מורא איבערצושרעקען די מוטער. האָט ער ווייטער גע־זאָגט:

— גלויבט מיר, די מאַמע וועט זיך גאָרנישט שרעקען, זי ווייס דאָך, אַז איך בין מיט אייך, איך וועל אייך פערהיטען.

— נו יאָ, די מאַמע וועט מיינען, אַז איהר וועט שפּעטער

האָבען צו היטען מיין צוברְאָכענעם גְעניק... וואָס וועט איהר דער־נאָך קענען העלפען?

א פּאָר מינוט זיינען זיי געריטען שטיל. גראַנדקאָרט האָט אויף איהר לאַנג געקוקט און געזאָגט:

— איך וויל זיין אייער בעגלייטער און בעשיצער אויף אייביג...

גווענדאָלין האָט די אויגען נישט אויפגעהויבען צו איהם. דאָס בלוט האָט איהר אַ צאַפּעל געטהאָן און זי איז בלאַס געוואָרען ווי די וואַנד. באַלד האָט זי זיך בערוהיגט און געזאָגט:

— איך האָב זיך נאָך נישט בעטראַכט צו איך וויל גאָר אינ־גאַנצען בעגלייטערס און בעשיצערס... אַז עס וועט מיר געפעלען זיך צו צוברעכען דעם געניק, וועל איך נישט וועלען ערשט געהן זיך אָנפרעגען ביי עמיצען וועגען דעם, אויב עס איז מיר ערלויבט דעם געניק צו צוברעכען אָבער נישט...

אַז זי האָט דאָס געזאָגט, האָט זי דאָס פערד איינגעהאַלטען און זיך אומגעקוקט צו דער מוטער אין קאַרעטע. זי האָט דערזעהן גראַנדקאָרט'ס פּנים און עס איז גאָרנישט געווען פערענדערט, ווי איהרע רייד וואָלטען איהם גאָרנישט געאַרט. האָט איהר שוין באַנג געטהאָן, וואָס זי האָט אַזוי גערעדט.

— אַז דער טייפעל זאָל זי נעהמען — האָט גראַנדקאָרט זיך געטראַכט. ער איז ניט געוואָהנט געווען צו אַזעלכע גענג. — וואָס וויל זי, ער זאָל זיך אפשר שטעלען פאַר איהר אויף די קניע און שווערען ביי גאָט, אַז ער קען אָהן איהר נישט לעבען? זי וואַרט אודאי, ער זאָל איהר אָנשרייבען אַ בריעף און אויסגיסען זיין גאַנץ האַרץ פאַר איהר? ניין! דאָס טהוט ער נישט. ער איז נישט קיין אינגעל, אַז אַ מיידעל זאָל איהם מאַכען צו נאַר...

און גווענדאָלין האָט זיך דערווייל געטראַכט, אַז ער איז גראָדע יאָ גוט פאַר איהר און פאַר איהרע פּלענער.

אַז גראַנדקאָרט איז צו מאָרגענס ווידער געקומען צו איהר, איז זי זיך שוין נישט אַזוי שטרענג בעגאַנגען מיט איהם, און גראַנד־קאָרט האָט איינגעזעהן, אַז נאָך אַ צוויי, דריי טאָג וועט ער דאַרפען מיט איהר נאָכאַמאָל רעדען און זי וועט בעשטעהן.

אַז גוועדאָלין איז אַהיים געקומען איז זי געווען עפּעס מאָדנע

צוטומעלט און דאָס האַרץ האָט איהר אַזוי געקלאַפּט. די מוטער איז צו איהר צוגעגאַנגען און געפרעגט:

— גווענדאָלין, האָסט געהאַט אַ געשפּרעך מיט סער גראַנד־קאָרט? ער האָט דיר שוין אַלץ דערצעהלט?

טרעהרען האָבען זיך דער אָרימער מוטער געשטעלט אין די אויגען. דער פּעטער גאַסקוין איז אויך געקומען און געפּרואווט איינ׳טענה׳ן מיט איהר, מיט גוטען איהר געבען צו פערשטעהן, אַז עס איז נישט גוט פאַר אַ מיידעל, אַז זי איז צופיעל עקשן, יעדען עקשן לאָזט זיך נישט גוט אויס און שפּעטער האָט ער חרטה...

— וועסט אַ גרויסע זינד בעגעהן — האָט ער גע׳טענה׳ט — אַז דו וועסט אָבזאָגען גראַנדקאָרט׳ן...

די אַלע טענות האָבען געווירקט אויף איהר און זי האָט בע־שלאָסען נאָכצוגעבען.

* * *

לאַש איז אוועק אין פלאַפּילד אין אַ נאָהענטען דאָרף. ער האָט זיך דאָרט געטראָפען מיט אַ יונגער, הויכער דאַמע. ער האָט איהר דערצעהלט, אַז גראַנדקאָרט וויל חתונה האָבען מיט גווענדאָלין און ער האָט געזאָגט:

— דאָס טאָר נישט פּאַרקומען. ער טאָר נישט חתונה האָבען מיט דער אָרימער מיידעל. אַזוי לאַנג ווי איך לעב, וועל איך נישט דערלאָזען!

אַלע גוטסבעזיצערס פון אַרום און אַרום זיינען זיך ווידער צוזאַמענגעקומען אויף געיעג אין פלאַפּילד. גווענדאָלין מיט איהר מאַמע זיינען אויך געקומען. אַלע האָבען געזעהן, אַז גראַנד־קאָרט טרעט נישט אָב אויף אַ רגע פון גווענדאָלין און האָבען פער־שטאַנען, אַז זי איז שוין זיכער זיין כלה. נאָכמיטאָג איז גווענ־דאָלין צוגעגאַנגען צו איהר קאַרעטע און געוואָלט צופאָהרען אין וואַלד, איז אַ דינער צו איהר צוגעגאַנגען און איהר דערלאַנגט אַ בריעף. זי איז אוועק אָן אַ זייט און געעפענט דעם בריעף. עס איז געווען אַ פרויען האַנדשריפט:

„אויב די פרייליין הערליט — איז אין בריעף געשטאַנען — האָט נאָך נישט בעשטימט אויף זיכער חתונה צו האָבען מיט סער גראַנדקאָרט זאָל זי אוועקגעהן אויף אַ פּאָר מינוט פון איהר קאָמ־

פאַני און צוקומען צום גרויסען שטיין נעבען בריק, וועט זי דאָרט הערען אַזעלכעס, וואָס דורך דעם וועט זי שוין זיכער קענען בע־שטימע וואָס זי האָט צו טהאָן.

„די שרייבערין פון דעם בריעף וועט איהר אַלץ דערצעהלען, נאָר מיט איין תנאי, אַז זי, פריילין הערליט, וועט פאַר קיינעם נישט אויסזאָגען קיין וואָרט פון דער גאַנצער געשיכטע און נישט פון'ם בריעף. אַז זי וועט זיך אָבער נישט מאַכען וויסען פון בריעף, עס וועט איהר נישט אַרען און זי וועט נעשט קומען צום בריק, וועט זי האָבען אַזאַ בייזען סוף, ווי די שרייבערין פון בריעף און שפּעטער, אַז עס וועט איהר באַנג טהאָן, וועט שוין זיין צו שפּעט"...

אַ מינוט האָט גווענדאָלין געציטערט אינגאַנצען פאַר שרעק. באַלד אָבער האָט זי זיך געטראַכט: געלויבט דער אויבערשטער וואָס דער בריעף איז מיר אָנגעקומען און עס איז נאָך דאָ צייט... יאָ, זי וועט צוגעהן צום בריק, קיינער טאָר אָבער נישט בעמערקען.

גווענדראָלין האָט זיך אַוועקגעגנב'עט, איז אַוועק צום בריק און איהר האָט אַזוי געשראָקען: ווער איז דאָס די פרעמדע שריי־בערין פון בריעף? וואָס פאַר אַ שלעכטס האָט איהר גראַנדקאָרט געטהאָן, וואָס זי וואָרענט איהר איצט? אַזוי איז זי געגאַנגען פער־טראַכט און פלוצלונג איז אַ הויכע דאַמע איהר אַנטקעגען געקומען. גווענדאָלין האָט אויפגעצאַפּעלט און געזאָגט צו זיך:

— נאַ, די פרוי האָט געמוזט אַמאָל זיין זעהר שעהן, עס איז נאָך איצט צו דערקענען...

נעבען דער פרוי זיינען אויפ'ן גראָז געזעסען צוויי שעהנע קינ־דער, אַ אינגעל און אַ מיידעל און האָבען זיך געשפּיעלט.

— זייט איהר פריילין הערליט? — האָט די דאַמע געפרעגט.

— יאָ.

— זייט איהר שוין אַ כלה מיט גראַנדקאָרט? איך האָב אפשר שוין פערשפּעטיגט?

— ניין.

— איך האָב אייך געשריבען אַז איך וועל אייך אַלץ דערצעה־לען, בעט איך אייך, שווערט מיר צו אַז איהר וועט קיין וואָרט נישט אויסזאָגען, נישט גראַנדקאָרטען און נישט קיין אַנדערען.

— איך שווער.

— איך בין—האָט די פרוי אָנגעהויבען רעדען—לידיאַ גלאַשער. גראַנדקאָרט האָט קיין רעכט נישט חתונה צו האָבען. צוליעב איהם האָב איך מיין מאַן פערלאָזען מיט מיין זוהן און מיט איהם געגאַנגען וואוינען. ניין יאָהר האָבען מיר געלעבט צוזאַמען. די קינדער, וואָס איהר זעהט, זיינען טאַקע זיינע און איך האָב נאָך צוויי קינדער אין דער היים, איך האָב זיי אָבער נישט געקענט מיטבריינגען. מיין מאַן איז איצט טויט. איך האָב נישט קיינעם נאָר גראַנדקאָרטען, און איך וויל ער זאָל מיט מיר חתונה האָבען און אונזער זוהן זאָל זיין זיין יורש.

די פרוי האָט אויפגעהערט רעדען און געקוקט אויף די קינדער און אויף גווענדאָלין מיט געבעט אין די אויגען און גווענדאָלין האָט איהר געזאָגט ציטערענדיג, אָבער נישט אָהן שטאָלץ:

— איך וועל אייך נישט שטערען, איהר וועט קענען מיט איהם חתונה האָבען.

אַ ווייל איז געווען שטיל און די דאַמע האָט ווייטער געזאָגט:

— איהר זייט זעהר שעהן, פרייליין הערלעט. איך בין אָבער אויך גאַנץ יונג און שעהן געווען ווען ער האָט מיך דאָס ערשטע מאָל בעגעגענט, איצט זעה איך אויס ווי אַ דאַרער בוים. דאָס לעבען איז מיר אַזוי פערביטערט. איך בעט אייך, איז דאָס ריכטיג ער זאָל זיך באָדען אין גרעסטען וואוילטאָג און איך זאָל זיין עלענד און פערלאָזען? איז דאָס ריכטיג אַז אַן אייגענער זוהן זאָל פון זיין פאָטער פערשטויסען ווערען און אַנדערע זאָל גוט זיין?

אַזוי ווי מיט שאַרפע גליהענדע מעסערס האָבען איהרע רייד געשניטען און געברענט גווענדאָלין׳ס פלייש. עס האָט זיך איהר אויסגעוויזען אַז דאָס גאַנצע איז נישט מעהר ווי אַ חלום, אַ בייזער, אַ ביטערער חלום. זי האָט זיך אַ כאַפּ געטהאָן און געפרעגט:

— איהר האָט מיר נאָך עפּעס צו זאָגען?

— ניין, איך האָב אייך שוין אַלץ דערצעהלט. איהר קענט פרעגען מיינע בעקאַנטע אויף מיר. מיין מאַן, קאַפּיטאַן גלאַשער, האָבען אַלע געקענט.

— נו, גוט, איך געה שוין — האָט גווענדאָלין געזאָגט און זיך מיט איהר געזעגענט.

אַז גווענדאָלין איז צוריק געקומען צו איהר קאָמפּאַני, האָט

די מוטער באַלד דערקענט אַז עפּעס איז פאָרגעקומען. גראַנדקאָרט איז צוגעגאַנגען און געפרעגט צי ער זאָל מאָרגען קומען?

— אויב איהר ווילט, קענט איהר קומען — האָט זי קאַלט געענטפערט, אריינגעזעצט זיך מיט דער מוטער אין קארעטע און געפאָהרען אהיים.

די מוטער איז געזעסען אין איין שרעק. וואָס איז פּלוצלונג געשעהן? ער געפעלט איהר שוין נישט? איז די גאַנצע האָפנונג געווען אומזיסט? זי האָט אָבער מורא געהאַט צו פרעגען אַ וואָרט און אַזוי זיינען זיי אַ שטיקעל צייט געפאָהרען שטיל, פּלוצלונג האָט גווענדאלין דעם קאָפּ אויפגעהויבען און געזאָגט:

— מאַמע, איך האָב היינט געלייענט דעם בריעף פון די לאַנגענס. זיי שרייבען מיר פון דאַווער אַז זיי פאָהרען נאָך אויסלאַנד. איך האָב אויך בעשלאָסען צו פאָהרען נאָך אויסלאַנד און וועל שוין טאַקע פאָהרען מיט זיי אינאיינעם. היינט וועל איך איינפּאַקען די זאַכען און מאָרגען מיט'ן טאָג צוגלייך פאָהר איך. איך וועל זיי באַלד שיקען אַ טעלעגראַמע אַז זיי זאָלען וואַרטען פאַר מיר.

— גרויסער גאָט! — האָט די מוטער אויסגעשריען — וואָס איז דאָס אַזעלכעס? וואָס רעדסטו אַזוי?

— ווייל איך וויל אַזוי טהאָן, דערפאַר רעד איך אַזוי — האָט זי שארף געענטפערט.

— אָבער וואָס ברענגט דיך דערצו?

— איך וויל אַוועקפאָהרען פון דערהיים.

— האָט דיך חלילה גראַנדקאָרט בעליידיגט?

— צו וואָס פרעגסטו דאָס? איך וועל קיינמאָל נישט חתונה האָבען מיט איהם, זאָל דיר גאָרנישט איינפאַלען.

— און וואָס, קינד, זאָל איך זאָגען דעם פעטער גאַסקוין, אַז ער וועט מיך פרעגען? נעכטען האָסטו דאָך צוגעזאָגט דעם פעטער אַז דו וועסט יאָ חתונה האָבען מיט איהם.

— עס טהוט מיר לייד, מאַמע, איך קען אייך נישט פאָלגען, נישט דיך און נישט דעם פעטער, איך וועל אָבער מיין בעשלוס נישט בייטען, איך וועל קיינעם נישט זאָגען פארוואָס איך וויל ניט, איך וויל נישט און גענוג. מיך אַרט נישט צו איך וועל ברענגען אַן אונגליק אויף אונז דערמיט אָדער נישט. עס איז מיר אַלץ איינס

צי איך וועל אַמאָל חתונה האָבען אָדער בלייבען אַן אַלטע מויד ביז'ן טויט אַריין. איך האָב פיינט די מענער, איך האַס זיי ווי דעם טויט, עס איז נישטאָ קיין איין אָרענטליכער צווישען זיי.

— אָבער פאַר וואָס אַנטלויפסטו? — האָט די מוטער געבעטען מיט טרעהרען.

— מאַמע, איך בעט דיך, שטער מיר נישט, עס וועט נישט העלפען. אויב דו ביזט אַן אונגליקליכע פרוי, גערענק דאָס, האָב עס גוט אין זינען און ברענג מיך ניט צו אַזאַ'ן אונגליק..

צו מאָרגענס אין דער פריה איז גווענדאָלין אַוועק פון אָפּענדען גלייך קיין דאָווער. פון דאָרט איז זי מיט די לאַנגענס געפאָהרען אין דעם באַד־אָרט ליבעראַן, און אַז גראַנדקאָרט איז געקומען צו גווענדאָלין'ען, האָט ער קיינעם נישט געפונען אין דער היים.

4טער קאַפּיטעל

גראַנדקאָרט'ס ליעבע צו גווענדאָלין איז נישט געווען בלויז אַ פּלאַם וואָס גיט זיך אַ חאַפּ און פערלעשט זיך באַלד. עס איז געווען אַ שטיל, שטאַרק פייער וואָס ברענט אייביג און געהט קיינמאָל נישט אויס.

אַז ער האָט דערהערט אַז גווענדאָלין איז אַוועק פון דער היים און איז אַנטלאָפען נאָך אויסלאַנד, האָט עס איהם שטאַרק וועה געטהאָן, ער האָט אָבער זיין האָפנונג נישט פערלאָרען. איהם איז גאָר נישט איינגעפאַלען און ער האָט גאָרניט אויסגערעכענט וואָס דאָ איז פאָרגעקומען. ער האָט געמיינט אַז ער האָט זי ביים יאַגד מיט עפּעס בעליידיגט און דערפאַר איז זי אַוועק. איצט וואָרט זי אודאי, ער זאָל איהר נאָכפאָהרען — וואָס־זשע זיצט ער דאָ? — ער פאָהרט!

— די פראַנצויזישע סוחרים דאַרפען דאָך קומען — האָט לאַש איהם געפּרואווט אָברעדען פון פאָהרען.

— איך פאָהר! — האָט גראַנדקאָרט שטרענג געזאָגט און לאַש האָט שוין מעהר נישט דאָס מויל געעפענט אַ וואָרט אַרויסצורעדען. אין עטליכע טעג אַרום איז גראַנדקאָרט מיט לאַש'ן אָנגעקומען

אין ליבעראַן. ער האָט שוין אָבער גוועגדאָלינען נישט געטראָפּען. מיט פינף טעג פריהער איז זי אַהיים געפאָהרען צו דער מוטער אין אָפּענדען. ער האָט אָבער דאָרט געפונען זיין פעטער סער הוגאָ מאַלינדזשער מיט זיין פרוי און דניאל דעראָנדא. דעראָנדא האָט זיך אויך גערעכענט אין דער משפחה מאַלינדזשערם.

דער אַלטער סער הוגאָ מאַלינדזשער איז געווען אַ זעלטען גוטער מענש, נאָר זיין פּלימעניק, גראַנדקאָרטען, האָט ער נישט געקענט פערטראָגען. עס האָט איהם שטאַרק פערדראָסען וואָס ער האָט נישט קיין זוהן וואָס זאָל איהם ירש'ענען, נאָר דער גראַנד־קאָרט וועט גאָר זיין דער יורש פון גאַנצען גוטס.

גראַנדקאָרט האָט איהם קיין מאָל ניט געוואָלט פאָלגען, וואָס ער האָט איהם געזאָגט האָט ער געטהאָן פּונקט פערקעהרט. ער האָט שוין אָבגעוואַרט זיין טויט און דאַן — דאַן ווערט ער, גראַנדקאָרט, דער סער מאַלינדזשער.

סער הוגאָ מאַלינדזשער האָט געהאַט דריי טעכטער. זיין פרוי איז אַלט געווען אַרום פערציג יאָהר, און ער איז שוין געווען אַ זעכ־ציגער, און נאָך צו האָבען אַ זוהן איז שוין באַלד קיין האָפנונג ניטאָ.

סער הוגאָ מאַלינדזשער האָט כאָטש געוואָלט ראַטעווען פּלאַ־פּילד פון זיין פּלימעניקס הענד. אַז די איבעריגע גיטער און דער טיטול וועלען אַריינפאַלען אין זיינע הענד איז שוין פערפאַלען, ער קען זיך נישט העלפען, אָבער זיין אייגענע ווייב און קינדער דאַרפען דאָך האָבען וואו צו זיין נאָך זיין טוידט! האָט ער געוואָלט אויס־קויפען פּלאַפּילד ביי גראַנדקאָרט'ן און עס איבערשרייבען אויף זיין ווייב. גראַנדקאָרט דאַרף דאָך שטענדיג געלד, וועט ער איינ־געהן דערויף. נו, און אַז גאָט וועט העלפען און ער וועט נאָך האָ־בען אַ זוהן, וועט ער נאָר שאַדען האָבען די סומע געלד; ווען נישט וועט ער כאָטש פערזיכערען ווייב און קינדער.

ער האָט זיך שוין מעהר ניט געקריגט מיט גראַנדקאָרטען, האָט איהם אַלץ פערשוויגען און אָבגעוואַרט אַ גוטע געלעגענהייט.

גראַנדקאָרט האָט געוואוסט אַז דער פעטער האָט איהם נישט ליעב און אַז ער וואָלט גערן געוואָלט זיינער פּטור צו ווערען. לאָש האָט שוין אַלץ אויסגעפונען פאַר איהם. גראַנדקאָרטען האָט דאָס דוקא הנאה געטהאָן וואָס דער פעטער האָט מורא פאַר איהם...

לאַש האָט פריהער געהאַט דערצעהלט דעם אַלטען מאַלינדזשער, אַז גראַנדקאָרט האַלט ביי חתונה האָבען און גאַנץ מעגליך, אַז די אַראָפּאַינט וועט איהם געפעלען און ער וועט מיט איינמאָל ווערען א מיליאָנער.. דעם אַלטען האָט דאָס קיין גרויסען פערגעניגען נישט פערשאַפט. אַז גראַנדקאָרט וועט באַקומען געלד וועט ער פלאַפילד נישט וועלען פערקויפען.

און איצט אַז גראַנדקאָרט מיט לאַש'ן זיינען געקומען אין ליי־בעראַן, איז דער אַלטער צופרידען געווען. ער וועט הערען וואָס עס טהוט זיך אין פלאַפילד.

נאָכ'ן מיטאַג זיינען אַלע פיער, דער אַלטער מאַלינדזשער און דעראָנדאָ, און גראַנדקאָרט מיט לוש'ען ארויסגעגאַנגען אויף דער וועראַנדאַ. געהענדיג איבער'ן גרויסען זאַאַל, האָט סער הוגאָ א פרעג געטהאָן:

— גראַנדקאָרט, ביזט דאָך היי־יאָהר געוועזן אין באַדען, האָסט עפּעס דאָרט א סך געשפּיעלט?

— ניין, איך האָב נישט געשפּיעלט, איך האָב זיך נאָר געוועט מיט א פּאָר פראַנצויזען.

— נו, האָסטו געוואונען?

גראַנדקאָרט האָט זיך א קעהר געטהאָן צו לאַש'ן און גע־פרעגט:

— לאַש, וויפיעל האָב איך געוואונען אין באַדען?

— צוויי הונדערט פונט שטערלינג — האָט לאַש געענטפערט.

— ביזטו, הייסט עס, אַהער נישט געקומען שפּיעלען? — האָט דער אַלטער ווייטער געפרעגט.

— ניין, איך האָב פיינט געקריגען דאָס שפּיעלען, א שרעק!

— ברודערל, איך קען דיך — האָט דער אַלטער געשמייכעלט — דו פוילסט זיך פּשוט א האַנד צולייגען. ווען דו האָסט אָבער א מאַשינקע וואָס זאָל פאַר דיר שפּיעלען, וואָלסטו עס שוין גאָרנישט פיינד געהאַט... זעהסט, איך האָב טאַקע פיינט שפּיעלען און קען אפילו נישט צוקוקען דאָס.

— יאָ, — האָט דער אַלטער זיך געווענדעט צו דעראָנדאָ'ן — וואו איז ערגעץ דיין שעהנהייט, די מיידעל וואָס האָט דאָ גע־שפּיעלט? האָסט זיך מיט איהר געזעהן?

זי איז אַוועקגעפאָהרען — האָט דעראַנדאַ גיך געענטפערט.

— זעהר אַ שעהן מיידעל געווען, און אַ פיינע — האָט דער אַלטער דערצעהלט גראַנדקאָרטען — איך האָב זי געזעהן ווען זי האָט געהאַט געוואונען אַ פערמעגענס מיט גאָלד און עס האָט קיין שום איינדרוק אויף איהר נישט געמאַכט. צו מאָרגענס האָט דעראַנדאַ געזעהען ווי זי האָט איהר גאַנץ פערמעגען פערשפּיעלט און עס זאָל איהר גאָר אָנהויבען צו אַרען.

— פון וואַנען ווייסטו אַז זי איז אַוועקגעפאָהרען? — האָט ער ווידער געפרעגט דעראַנדאַ׳ן.

— פון האָטעל בוך — האָט דעראַנדאַ געענטפערט. — וואַנדערנוט האָט מיר דערצעהלט אַז פרייליין הערליט וואוינט מיט די לאַנגענס און איך האָב אַ קוק געטהאָן אין בוך און איהר נאָמען איז שוין נישטאָ.

גראַנדקאָרט האָט זיך אומגעדרעהט צו דעראַנדאַ׳ן און געפרעגט:

— דו קענסט זיי, די לאַנגענס?

— אַ פּאָר מאָל האָב איך גערעדט מיט זיי נאָך פרייליין הערליט׳ס אַוועקפאָהרען. פריהער האָב איך זיי נישט געקענט.

— ווייסטו וואו זי איז איצט?

— זי איז אַהיים געפאָהרען — האָט דעראַנדאַ קורץ געענטפערט און באַלד עפּעס זיך אַ כאַפּ געטהאָן, שאַרף אָנגעקוקט גראַנדקאָרט׳ען און געזאָגט:

— וואָס, דו קענסט זי אפשר? זי וואָהנט נישט ווייט פון פלאַפילד, זי איז דאָך אין אָפּענדרען.

דעראַנדאַ האָט נישט אַרונטערגענומען זיינע אויגען פון גראַנדקאָרט׳ען און רוהיג אָבער שאַרף איהם דורכגענומען.

גראַנדקאָרט׳ען האָט דאָס פערדראָסען וואָס ער פרעגט איהם גאָר דאָס, וואָס איז דאָס זיין עסק? ער האָט אָבער נישט געקענט ביישטעהן דעראַנדאַ׳ס אויגען און געענטפערט:

— יאָ, איך קען זי.

ער האָט אָבער מורא געהאַט ווייטער צו קוקען אין דעראַנדאַ׳ס אויגען, איז ער אַוועק צו דער רולעטקע און זיך גענומען צוקוקע דאָס שפּיעלען.

זיי האָבען איהם איבערגעלאָזט, און אין דרייען אַוועק ווייטער:

— וואָס ווייסט עפּעס גראַנדקאָרט וועגען דער מיידעל? — האָט דער אַלטער מאַלינדזשער געפרעגט לאַש'ן. — זי איז ערשט נישט לאַנג האַרטען.

— אַהאַ, ער קען זי שוין בעסער פאַר אַלע — האָט לאַש געענטפערט צופרידען וואָס ער וועט קענען אַלץ דערצעהלען דעם אַלטען.

— גאָט אין הימעל! — האָט דער אַלטער זיך געוואונדערט — וואָס רעדסטו?

זיי זיינען אַרוים פון גרויסען זאַל און לוש האָט דערצעהלט:

— נאָך איין מינוט האָט געפעהלט און גראַנדקאָרט וואָלט מיט איהר שוין געהאַט חתונה געהאַט. נאָר אַ דאַנק גאָט האָב איך עס פערהיט. די מיידעל איז אונזער גאַסקאָיג'ס, דעם פאַניקוטער גלח'ס, אַ קרובה. איהר מוטער איז אַן אָרימע אַלמנה וואָס אַ חוץ אַ שטוב טעכטער מיט אַ גרויסען דלות פערמאָגט זי גאָר נישט. די מיידעל איז זעהר אַ מאָדנע, זי ברייננט אונגליק אויף דער גאַנצער וועלט. ווען גראַנדקאָרט וואָלט מיט איהר חתונה געהאַט וואָלט איהם זעהר שלעכט געווען. האָט זי אָבער פּלוצלונג חרטה געקראָגען און איז אַנטלאָפען פון דערהיים, און דאָס איז ער איהר טאַקע נאָכגעפאָהרען דאָ אַהער און האָט זי נישט געפונען. נו, וועגען איהר בין איך שוין אויסגעזאָרגט, ער וועט זיך שוין מיט איהר נישט בעגעגנען. דערווייל אָבער האָט ער פערשפּיעלט די אַראַפּאָינט'ס, און עס איז אַ שאָד אַזאַ פערמעגען...

אין דער מינוט איז צוגעקומען גראַנדקאָרט און געזאָגט:

— וואָס פאַר אַ מיאוס אָרט דאָס איז, אַ מין שטייג פול מיט חיות, איינער דעם אַנדערען וואָלט אויפגעגעסען פאַר אַ פּאָר גאָלד־שטיק, טויזענד מאָל ערגער ווי באַדען. איך געה אין האָטעל.

לאַש האָט פערשטאַנען, אַז גראַנדקאָרט וויל נאָך היינט אַוועקפאָהרען און איז איהם נאָכגעגאַנגען.

דער אַלטער מאַלינדזשער און דעראָנדאַ האָבען ווייטער שפּאַציערט און דער אַלטער האָט געזאָגט:

— ווייסט, זי איז אַ וואונדערבאַר מיידעל. גלויב מיר, די מענער וואָס לויפען איהר נאָך זיינען גערעכט. מיר דאַכט זיך, אַז

זי האָט דערווייל קיין שלעכטס ניט געטהאָן: פלאָפּילד וועט בלייבען מיינע און מיך אַרט נישט, זאָל ער יאָ חתונה האָבען מיט איהר, זאָל ער ניט.

— איך האָף אַז די צוויי מענשען וועלען זיך קיינמאָל נישט צוזאַמענגעהן — האָט דעראָנדאַ געזאָגט בייז.

— אַזוי, זי האָט דיך שוין אויך בע׳כשופ׳ט — האָט דער אַל־טער געלאַכט — ווילסט איהר אויך אַביסעל נאָכלויפען?...

— ניין — האָט דעראָנדאַ געענטפערט — איך וועל איהר קיינמאָל נישט נאָכלויפען, איך וועל זיין צופרידען פון איהר צו אַנטלויפען...

— וואָס איז? דיר איז גאַנץ לייכט זי אַבצושלאָגען פון גראַנדקאָרט׳ען. אַזאַ מיידעל, ווי זי, גלויב איך, וואָלט גיכער דיך ליעבער געהאַט.

— דער וואָס האָט גיטער און אַ טיטעל, דער איז דער געליעב־טער — האָט דעראָנדאַ געענטפערט אויפגערעגט.

— טיטולען זיינען גאָרנישט — האָט דער אַלטער געזאָגט — אַז מען וויל, קען מען זיי האָבען.

דער אַלטער האָט זיך קיינמאָל נישט פּערטראַכט וועגען זיין טיטול, און ווי דער זאַטער פערשטעהט ניט דעם הונגעריגען, האָט ער נישט פערשטאַנען דעראָנדאַ׳ן.

— אין אמת׳ן זוך איך גאָר קיין טיטול נישט — האָט דע־ראָנדאַ זיך אָנגערופען — איך וואָלט אפשר גאָר ניט געוואָלט אָנ־נעהמען...

— אַלזאָ, דו וועסט איהר קיינמאָל ניט נאָכלויפען?

— זיכער נישט!

דעראָנדאַ האָט גערעדט מיט׳ן גאַנצען הארצען. ער האָט אָבער באַלד אַ טראַכט געטהאָן, אַז ער וואָלט אפשר יאָ איהר נאָכ־געלאָפען, ווען ניט די עטליכע שטערונגען וואָס שטעהען איהם אין וועג...

5טער קאַפּיטעל

פּאַראַן מאָמענטען אין מענשען'ס לעבען וואָס אָט זיינען זיי, און אָט פערשווינדען זיי. זייער אָנדענקען בלייבט אָבער איבער אויף יאָהרען לאַנג און מען קען זיי קיינמאָל נישט פערגעסען.

איין איינציגער מאָמענט פון זיין קינדהייט איז פערבליבען אין דעראָנדא'ס הארצען, און ער האָט איהם קיין מאָל נישט פערגעסען.

א ליעבע, ליכטיגע זון פון מיטען זומער בעשיינט א גאָרטען פול מיט בלומען און גרינעם גראָז. דער הויף איז פערשלאָסען אַרום און אַרום מיט דעם אַלטען קלויסטער־מויער פון דריי זייטען. אדרייצעהן־יאָהריגער אינגעל ליגט אונטער א בוים אויפ'ן גרינעם גראָז. זיין געקרייזעלט קעפּעל מיט די שעהנע לאָקען אָנגעשפּאַרט אויףביידע הענט און ער לייענט א בוך. נעבען איהם זיצט זיין לעהרער און לייענט אויך. ער האָט גראד געלייענט די געשיכטע פון איטאַליען. ער האָט פון קליינוויז אויף ליעב געהאַט לייענען געשיכטע. פּלוצלונג האָט ער זיך אויסגעבויגען צו זיין לעהרער און נאַאיוו געפרעגט:

— העדר פּרעזער, איך בעט אייך, פאַרוואָס האָבען אַלע פּאַבּ־סטען און קארדינאַלען אזוי פיעל פּלימעניקעס און פּלימעניצעס?

— זייערע אייגענע קינדער רופען זיי פּלימעניקעס און פּלי־מעניצעס — האָט איהם דער לעהרער געענטפערט.

— פאַרוואָס טוען זיי דאָס אזוי, העדר לעהרער?

— ס'איז פּאַר זיי א מאַסקע. דו ווייסט דאָך, זיי טאָרען ניט חתונה האָבען, זיי האָבען קינדער אָהן חתונה.

אז דער לעהרער האָט דאָס געענדיגט האָט ער זיך ווידער גענומען צו זיין בוך און מעהר אויף זיין שילער זיך ניט אומגע־קוקט. זיינע רייד האָבען אָבער צומישט דעם אינגעל, ווי מיט א שטיין אין קאָפּ אריין געטראָפען.

ער האָט גערופען סער הוגאָ מאַלינדזשער „פעטער". און אז ער האָט אמאָל געפרעגט זיין פעטער ווער ס'איז געווען זיין טאַטע־מאַמע, האָט איהם מאַלינדזשער געענטפערט:

— טאַטע־מאַמע דיינע זיינען געשטאָרבען ווען דו ביזט נאָך געווען גאָר א פּיצעלע, און איך בין דיר יעצט ווי א טאַטע.

ער האָט זיך אָנגעשטרענגט צו דערמאָנען זיך עפּעס וואָס עס איז געווען אמאָל, אַמאָל, ווען ער איז נאָך גאָר אַ קליין קינד געווען. עפּעס ווי אין חלום גדענקט ער: הייסע, ברענענדע ליפּען האָבען איהם געקושט... זיידענע קליידער האָבען זיך פאַר זיינע אויגען גערדרעהט און זיי האָבען אזוי געשמעקט... קיין פּנים האָט ער זיך אָבער פאַר קיין פאַל נישט געקאָנט דערמאָנען.

נאָכדעם איז ער שוין געווען ביים פעטער אין פּאַלאַץ. ער איז איהם טאַקע ווי אַן אייגענער פאָטער, האָט איהם ליעב פון קליינוויז אויף און עס איז איהם גאָר שוין אויף די געדאַנקען נישט געקומען אָן זיינע עלטערען זיך צו דערמאָנען און זיי אויפ־צוזוכען. ער האָט דאָך זיי נישט געקענט. ער ווייסט דאָך זיי נים. און וואָס פעהלט איהם דען אַזוי? וואָס ער וויל בעקומט ער אין דער מינוט. דער פּאַלאַץ מיט'ן גאָרטען און דער אַלטער מאָנאַסטיר מיט די גיטער אַרום און אַרום זיינען איהם אויך שטאַרק געפעלען. דאָס האָבען גרויסע בעריהמטע לייט געלאָזען אַ ירושה פאַר זיין פעטער, בלויז יחוס און גרויסקייט...

ער איז געגאַנגען איבער די טייערע טעפּיכער אין גרויסען זאַאַל וואו עס היינגען די בילדער פון די עלטערען און די זיידעס פון זיין פעטער ביז'ן צעהנטען דור, אזוי פיעל זיינען זיי און פער־שיעדען:

אָט זיינען ריטער מיט שווערדען און שפּיזען פון קאָפּ ביז פיס בעפּאַנצערט; יונגע, איידעלע, שעהנע פרויען אין זייד און אַטלאַס געהילט; אַלטע מענער מיט לאַנגע, גרויע בערד; אַלטע פרויען אין שווארצען געקליידט, גרייז גרוי... מיניסטאָרען, קינסט־לער, פילאָזאָפען, איינס נעבען אַנדערן, און אָט איז דער פעטער, סער הוגאָ מאַלינדזשער, ווען ער איז נאָך געווען אַ אינגעל...

אמת, צווישען די אַלע בילדער איז קיין איינס נישט געווען עהנליך צו איהם אַליין, צו דעראָנדאַ'ן. ער איז אָבער הונדערט מאָל שעהנער פאַר זיי אַלע. אַ סך מאָלער האָבען זיך געבעטען ביי איהם, זיי ווילען מאָהלען זיין בילד. ער האָט אַן איידעל, שטיל פּנים, נאַאיוו, הייליג און ריין און גוט ווי אַ מלאך...

דאָס פּנים האָט דערצעהלט אַז עס האָט קיינמאָל קיין שום זאָרג געהאַט און עס דאַרף קיינמאָל ניט האָבען...

דאָס איז אָבער נאָר אַזוי געווען ביז דעמאָלט ווען ער איז געזעסען אונטער'ן בוים און דורכגעשמועסט זיך מיט זיין לעהרער. פון דעמאָלט אָן איז ער אָבער צוטומעלט געוואָרען פאַר אַלע מאָל. מאָדנע, בייזע געדאַנקען, וואָס זיינען איהם קיינמאָל אין זינען נישט געקומען, האָבען איהם אָנגעהויבען פייניגען און נישט געוואָלט אָפּ-לאָזען.

ער האָט זיך אויסגעדרעהט פון לעהרער, איז רויט געוואָרען און בלאַס און נישט געקענט איינרוהען.

ער איז איינענטליך פון אייביג אָן אַ קלוג איינגעל געווען, האָט געלייענט אַ סך. ער האָט פיעל מעהר געוואוסט ווי אַנדערע איינג-לעך אין זיין עלטער. ער האָט אפילו געוואוסט אַז עס זיינען דאָ קינדער וואָס ווערען געבאָרען אָהן חתונה. עס איז איהם אָבער גאָר ניט איינגעפאַלען אַז דאָס ריהרט איהם אָן אַז דאָס איז פער-בונדען מיט זיין לעבען.

— קען דאָך גאָר זיין — האָט ער אַ טראַכט געטהאָן — אַז דער פעטער איז אין אמת'ן מיין טאַטע...

דאָס האָט איהם שוין ניט אָבגעלאָזט. זיין שטאַרקע פאַנטאַ-זיע האָט זיך איהם צוהיצט און אָנגעצונדען ווי אַ פייער: דער פעטער, וואָס האָט איהם אַזוי ליעב, איז גאָר זיין טאַטע... און ער, דער טאַטע זיינער, בעהאַלט פון איהם אַ סך זאַכען.. ער בעגעהט געגען איהם אָן עולה. ווער איז געווען זיין מאַמע? וואו איז זי? האָט זי דער פאָטער ערגעץ אַוועקגעפיהרט? פאַרוואָס בעהאַלט ער פון איהם דאָס אַלעס?

אַ שרעק איז איהם אָבער בעפאַלען טראַכטענדיג וועגען דעם. ער האָט מורא געהאַט דאָס אַלץ פּלוצלונג געוואָהר צו ווערען. ווער ווייסט וואָס איהם ערוואַרט...

און ער איז אַזוי זיכער געווען אַז דאָס אַלץ וואָס ער טראַכט איז אמת, אַז עס איז איהם גאָר ניט איינגעפאַלען קלעהרען, אפשר האָט ער נאָך אין גאַנצען אַ טעות, עס הויבט זיך גאָר ניט אָן, דאָס מאָהלט איהם נאָר זיין פאַנטאַזיע אַזעלכע שרעקליכע בילדער. ניין, פון דעם האָט ער גאָר ניט געקלעהרט. די טרערען האָבען אָנגעהויבען רינען פון זיינע אויגען, און ער האָט זיך ניט איינגע-

האַלטען ביז ער האָט דערהערט ווי דער לעהרער, וואָס איז געזעסען צו איהם מיט'ן רוקען, האָט איהם געזאָגט:

— דניאל, זעה נאַר, דו זיצסט דאָך אויפ'ן בוך און צו־קנייטשסט עס!

ער האָט דאָס בוך אויפגעהויבען און זיך דערמיט די אויגען פערשטעלט. ער איז אַליין אַוועק אין פעלד און שטאַרק געוויינט.

אַז ער האָט זיך שוין גענאַט גוט אויסגעוויינט, האָט ער זיך די אויגען אויסגעווישט און עס איז איהם לייכטער געוואָרען. באַלד האָט ער זיך געכאַפּט אַז ער האָט זיך דאָך אָנגעלייענט מיט אַזוי פיעל אויסגעטראַכטע מעשיות. איז דאָס, וואָס איז איצט פאָר־געקומען, האָט אויך נאָר ער אַליין אויסגעטראַכט, עס איז קיין איין וואָרט נישטאָ אין דעם, אָט נאָר די פאַנטאַזיע זיינע איז שול־דיג... און ער האָט די טרויעריגע געדאַנקען פערטריבען פון זיך.

זיי האָבען איהם אָבער אַלץ געפּייניגט, דיזע געדאַנקען, אַלע מאָל געקומען נישט ווילענדיגערהייט. טיילמאָל האָט ער זיך גע־שעהמט ווייזען פאַר בעקאַנטע: זיי ווייסען דאָך ווער ער איז, זיי ווייסען אַלע סודות... אַ וואָרט, אַ בליק, אַ ווינק — אַלץ האָט איהם גערייצט און ער האָט זיך פון מענשען דערוויטערט און שטענדיג ליעב געהאַט צו זיין אַליין.

אַז עס איז איהם דאָך אויסגעקומען צו פערברענגען מיט עמיצען, האָט ער זיך צו אַלעם צוגעהערט, אַלץ אויפגעכאַפּט און אַמאָל האָט איין וואָרט איהם געשפּייזט און געמאַכט טראַכטען אַ שטיק צייט.

עס איז אַריבער אַ מאָנאַט פון דער צייט וואָס ער איז געזע־סען מיט זיין לעהרער אין גאָרטען און ער האָט אַזוי פיעל געוויינט, און וויעדער האָט מיט איהם אַ נייער צופאַל געטראָפען וואָס ער וועט איהם ניט פערגעסען זיין גאַנצען לעבען.

דניאל האָט געהאַט זעהר אַ שעהנע שטימע און גאַנץ אָפט איז ער צוגעגאַנגען צו דער פּיאַנאָ, געשפּיעלט און געזונגען. דער פעטער האָט צוגענומען אַ מוזיק־לעהרער. דניאל האָט געלערנט שפּיעלען און זינגען און אַז געסט זיינען געקומען האָט דער פע־טער איהם אַריינגערופען און ער האָט פאַר זיי געזונגען.

איינמאָל האָט איהם דער פעטער צוגערופען. אין הויז זיינען דאָן אַ סך געסט געווען, און ער האָט איהם געזאָגט:

— דאָני, ווילסט ווערען אַ זינגער? אַ גרויסער זינגער? אזוי אַז אַלע צוהערער זאָלען דיר אַפּלאָדירען און זאָגען אַז דו ביזט גרעסער פון דעם בעריהמטען טענאָר טאַמבערליק?

דניאל איז רויט געוואָרען און עס האָט איהם לאַנג גענומען ביז ער האָט זיך געשטאַרקט און געענטפערט בעליידיגט:

— ניין, איך וויל נישט זיין קיין אַקטיאָר...

— אַז דו ווילסט נישט איז נישט — האָט סער הוגאָ גע־ענטפערט און געוואָלט איהם איבערבעטען. ער האָט זיך אָבער אויסגעדרעהט און אַנטלאָפען צו זיך אין צימער און טרערען האָ־בען זיך איהם געשטעלט אין די אויגען.

דער פעטער, און ווער ווייס, אפשר דער טאַטע האָט איהם בעליידיגט און גאַנץ אָפען איהם געגעבען אָנצוהערען אַז ער זאָל זיך נישט איינריידען אַז ער וועט זיין אַ באַראָן; ניין, אַ זינגער, אַן אַקטיאָר ערגעץ אין אַ טעאַטער, ער וועט נישט לעבען ווי די אַריסטאָקראַטישע קינדער, ניין, ער וועט פערקויפען זיין שטימע פאַר ברויט...

און טאַקע אַזוי, וואָס האָט ער, אַ אינגעל וואָס ווייס ניט ווער עס איז זיין טאַטע און ווער עס איז זיין מאַמע, זיך צו גלייַ־כען צו באַראָנען און לאָרדען?

ער איז עטליכע מאָל געווען מיט'ן פעטער אין לאָנדאָן, גע־גאַנגען אין אָפּערא און ער איז אזוי צופרידען געווען, ער האָט דאָך אזוי ליעב מוזיק! איצט אָבער נאָך'ן פעטער'ס רייד האָט ער פיינט בעקומען אַלע זינגער... ער וויל נישט זיין אַן אַקטיאָר, ער וויל נישט זיין קיין זינגער!...

גאָט! פאַר וואָס האָט דער פעטער אזוי גערעדט צו איהם? וויל ער איהם זאָגען אַז ער איז אַ קינד, אָהן טאַטע־מאַמע, און ער קען נישט זיין קיין באַראָן? נו, גוט. וועט ער איהם אָבער אַמאָל באַטש דערצעהלען ווער ער איז און וואָס ער איז? וועט אַמאָל קומען אַ צייט אַז ער וועט אויסגעפינען די סודות פון זיין לעבען? —

אָבער ניין, האָט ער זיך געטראַכט, אפשר נאָך בעסער אַז

ער זאָל איהם נישט דערצעהלען גאָרנישט, ער זאָל פון קיין זאַך נישט וויסען. ווער ווייס וואָס פאַר אַ פערברעכען עס איז דאָ בעגאַנגען געוואָרען? זאָל ער עס גלייכער נישט וויסען. גענוג אַז מענשען ווייסען האָס. דער לעהרער ווייס אודאי אויך. דער אַלטער דיענער, פרינגטעל, די אַלטע דיענסט —אַלע ווייסען, אַלע! נו, און דאַנקס דער עקאָנאָם? ער ווייס אויך?

ער האָט זיך פּלוצלונג עפּעס דערמאָנט. ער איז נאָך גאָר קליין געווען. דאַנקס האָט איהם אַרויפגעזעצט אויפ'ן קליינעם פערד און גערייטען מיט איהם אין דאָרף אריין. דאַנקס'ס ווייב האָט איהם געגעבען מילך, ער האָט געטרונקען און דאַנקס האָט געזאָגט צו זיין ווייב:

— ווייסט, ער זעהט אוים פונקט ווי זיין מאַמע...

ווער איז זי געווען די מאַמע זיינע?... און ווער איז געווען זיין פאָטער דעראַנדאָ? און ווי אַזוי איז דער פעטער זיין פעטער? פון פאָטער'ס צד אָדער פון מוטער'ס צד?

לאַנג, לאַנג האָבען די אַלע פראַגען געפּייניגט דעם יונגען דעראַנדאָ און איהם נישט אָבגעלאָזט.

אין אַ פּאָר טעג ארום האָט דעראַנדאָ איינגעזעהן אַז דער פעטער האָט גאָר ניט געמיינט קיין שלעכטס מיט זיינע רייד. דער אַלטער מאַלינדזשער איז דעמאָלט געזעסען ביי זיך אין ביבליאָטעק, האָט ער איהם אריינגערופען צו זיך און מיט אַ ליעב-קול געזאָגט:

— דאַני, קום אהער, זעץ דיך נעבען מיר.

איז ער אַריינגעגאַנגען. דער פעטער האָט איהם געגלעט איבער'ן פּנים, איבער'ן האַלז און געזאָגט ווייך:

— וואָס איז דיר, מיין קינד? וואָס ביזטו אַזוי אומעטיג? האָט דיך עמיצער בעליידיגט?

דניאל האָט זיך שיער צוואויינט און האָט קיין וואָרט נישט געקענט ענטפערען.

— אמת, — האָט איהם דער פעטער ווייטער געזאָגט — אין דיינע יאָהרען, אַז דאָס לעבען הויבט זיך אָן בייטען, נישט קיין אונטערשיעד, צי צו גוטען צי צו שלעכטען, איז מען אומעטיג, ווייל פון דעם צו וואָס מען איז צוגעוועהנט, איז שווער זיך צו שיידען... יאָ, מיין קינד, דו מוזט בייטען דיין לעבען. ווען דו

זאָלסט דאָ בלייבען מיט אונז וועסטו נישט קענען לערנען אזוי פיעל ווי איך וויל. מיר וועלען זיך מוזען שיידען, וועסט מוזען פאָהרען לערנען אין אוניווערזיטעט.

— וועל איך פאָהרען לערנען אין אוניווערזיטעט? — האָט דעראָנדאָ אויסגערופען אַ דערפערהטער.

— יאָ, מיין קינד, אין דעם בעריהמטען קעמברידזשער אוני־ווערזיטעט, וואו איך האָב געלערנט, און וואו עס לערנען אַלע אריסטאָקראַטישע קינדער פון ענגלאַנד.

דעראָנדאָ׳ס פנים האָט זיך אָנגעצונדען פאַר פרייד.

— נו, מיין יונגער סער, וואָס זאָגסטו צו דעם פלאַן? געפעלט ער דיר? — האָט סער הוגאָ געשמייכעלט.

— מיט מיין גאַנצען לעבען וויל איך עס! — האָט דעראָנדאָ זיך געהיצט — איך וויל זיין אַן אריסטאָקראַט!...

און פון דעם טאָג אָן איז ער ווי ניי בעלעבט געוואָרען. ער האָט געזעהן אז ביז איצט האָט ער זיך אַרומגעטראָגען מיט הוילע פאַנטאַזיעס, וואָס קיין וואָהר וואָרט איז אין זיי נישטאָ. ער האָט אויפגעהערט חקר׳ענען, טראַכטען, ער איז אומגעגאַנגען און גע־טאַנצט פאַר שמחה, די דיענער אַרומגעכאַפּט און געטאַנצט מיט זיי, געגעבען זיי מתנות, דעם שטאַל יונג האָט ער בעזונדער פער־גיטיגט און זיך געבעטען:

— געדענק, גיב אַכטונג אויף מיין קליין פערדעל, זאָלסט איהם זיין ווי אַ טאַטע...

— דענקט איהר נישט, העדר פרעזער, — האָט ער זיין לעה־רער געפרעגט — אז אַנדערע אינגלעך אין מיינע יאָהרען קענען מעהר פון מיר?

— אומעטום זיינען פאַראַן געגוג נאַראָנים — האָט דער לעה־רער געענטפערט — דו ביזט נישט דער גרעסטער פון זיי... קיין צו גרויסער פילאָזאָף, האָב איך אָבער מורא, וועסטו קיינמאָל ניט זיין...

— איך וויל נישט זיין קיין גרויסער פילאָזאָף — האָט ער געענטפערט — איך וויל בעסער זיין אַ גרויסער גענעראַל.

— איך פערשטעה, דו מיינסט — האָט דער לעהרער וויי־

טער געזאָגט — אַז גענעראַלען ווערען גרויס אָהן לערנען, דערפאַר ווילסטו זיין אַ גענעראַל...

דאָס האָט אָבער דער לעהרער נאָר געשפּאַסט. אין אמת'ן אָבער האָט ער זעהר געהאַלטען פון דעראָנדאַ'ן און געוואוסט אַז אויב ער וועט נאָר וועלען קען ער זיין דער גרעסטער מאַן אויף דער וועלט.

אין אוניווערזיטעט האָבען זיך ערשט אָנגעהויבען די גוטע צייטען פאַר דעראָנדאַ'ן. ער האָט געלערנט און פערבראַכט מיט די חברים. אמאָל נאָר, אַז אַ חבר האָט איהם דערצעהלט פון דער היים און פון טאַטע־מאַמע, איז דעראָנדאַ אומעטיג געוואָרען און גרויס צער געהאַט, וואָס ער מוז שווייגען און האָט גאָרנישט צו דער־צעהלען פון זיין טאַטע־מאַמע...

איינמאָל האָט ער בעקומען אַ בריעף פון'ם פעטער. דער פעטער שרייבט איהם אַז ער האָט חתונה געהאַט, ער איז דעמאָלט געוועזען שוין נאָהענט צו פופציג, גענומען האָט ער פריילין רעי־מאָנד, ער קען זי און ער זאָגט איהם: — דאָס דאַרף דיר נישט שטערען צו קומען אויף וואַקאַציע. מאַדאַם מאַלינדזשער איז זעהר אַ גוטע, וועסט זי ליעב בעקומען ווען דו וועסט זיך מיט איהר בעקענען.

דעראָנדאַ האָט נישט געוואוסט פאַר וואָס, נאָר ער איז עפּעס אַזוי טרויעריג געוואָרען פון די נייעס.

מאַדאַם מאַלינדזשער האָט שוין געהאַט די דריטע טאָכטער און סער הוגאָ איז נישט צופריעדען געווען. די טעכטער זיינען גע־ווען גאַנץ שעהן, אָבער דאָס וואָס ער האָט קיין זוהן נישט געהאַט האָט איהם פערדראָסען, און דעם ברודער'ס זוהן, גראַנדקאָרט, וועט איהם ירש'ענען.

דעראַנדאַ'ן האָט דאָס וועה געטהאָן. ער האָט אַלץ געהאַלטען אַז ער איז דער זוהן, ער איז דער אמת'ער יורש מאַלינדזשער'ס, נאָר דער אַלטער שעמט זיך אויסצוזאָגען און דערווייל וועט קומען אַ פרעמדער און וועט אַלץ צונעהמען. ער איז נישט אין כעס גע־ווען אויפ'ן פעטער, ער האָט אויף קיינעם נישט געקענט זיין אין כעס, נאָר שטילערהייט האָט עס איהם שטאַרק וועה געטהאָן.

איינמאָל, ווען ער איז אהיים געקומען אויף וואקאציע, איז ער אריין צום פעטער און געפרעגט:

— וואָס זאָל איך מיר אויסקלייבען צו לערנען ווייטער?

— די וועלט איז פאר דיר אָפען, טהו ווי דיר געפעלט, — האָט איהם סער הוגאָ געענטפערט. — דו האָסט צייט צו קלערען וועגען א תכלית, זיץ און לערען דערווייל.

— יאָ, איך דארף אָבער טראכטען וועגען פרנסה — האָט דעראָנדאַ געזאָגט רויט ווערענדיג. — עס וועט דאָך קומען א צייט ווען איך וועל מוזען געהן אויף אייגענעם ברויט, אייביג וועל איך דאָך ניט קענען זיין ביי דיר...

— האָסט א טעות, מיין קינד, — האָט סער הוגאָ געזאָגט. — אודאי דארפסטו נישט וואַרפען מיט געלד אויף רעכטס און אויף לינקס; איבעריגענס דארף איך דיר דאָס ניט זאָגען, ביזט קיין מאָל קיין פערשווענדער ניט געווען; און איך וועל דיר יעהר־ליך געבען זיבען הונדערט פונט און דו וועסט זיך קענען גאנץ גוט איינאָרדנען. שפּעטר וועסטו קענען זיין אַן אדוואָקאט, א שריפט־שטעלער, א פּאָליטיקער. גיב דיך אָב דערמיט, לערען פּאָליטיק, איך וועל זיין גליקליך אַז מיין ליעבער דניאל וועט זיך בעשעפטיגען מיט דעם זעלבען וואָס איך.

פאר גרויס פרייד האָט דניאל געוואָלט ארומכאַפּען דעם פּע־טער און איהם אויסקושען פאר דאנקבארקייט. באלד האָט ער זיך אָבער דערמאָנט אַז ער ווייסט אַלץ נישט ווער זיין טאטע־מאמע זיי־נען, האָבען איהם די הענט נישט געגומען דערצו.

עס איז איהם איינגעפאַלען אַז יעצט איז די בעסטע צייט ער זאָל אַלץ פרעגען דעם פעטער. ער האָט אָבער מורא געהאט אַז ער וועט איהם נישט דערצעהלען, האָט ער געשוויגען און נישט געפרעגט. און דאָס וואָס דער פעטער גיט איהם אזאַ גרויסען יעהרליכען געהאַלט איז דאָס אודאי זיין ירושה, די מוטער האָט דאָס איבערגעגעבען דעם פעטער, ער זאָל דאָס איהם איבערגעבען און ער טהוט איהם גאָר קיין טובה נישט דערמיט...

סער הוגאָ האָט גאָר ניט געוואוסט וואָס עס טהוט זיך אָב אין דעראָנדאַ׳ס הארץ, ער האָט געשמועסט מיט איהם פון לערנען, אזוי ווי דאָ וואָלט גאָר נישט געוועזן.

אין אוניווערזיטעט האָבען אַלע פּראָפעסאָרען ליעב געהאַט דע־ראָנדאָ'ן. און יעדער האָט געזאָגט:

— אָ, ווען דעראָנדאָ וואָלט געוואָלט זיך אָבגעבען מיט איין זאַך וואָלט ער געוואָרען גאָר גרויס.

ער האָט אָבער נישט געהאַט קיין איין איינציגען ציעל צו וועלכען ער זאָל שטרעבען, נישט געווען קיין איין איינציגע זאַך וואָס זאָל איהם בעזונדער ציהען. די גאַנצע וועלט איז איהם גע־פעלען און אַלץ האָט ער געוואָלט קענען און וויסען. צום ערשטען האָט ער געלערנט מאַטעמאַטיק און געווען דער גוטער סטודענט. באַלד האָט ער אָבער אויסגעפונען אז דאָס איז נישט גוט גענוג פאר איהם מיט זיינע פאַנטאַזיעס, האָט ער עס אוועקגעוואָרפען און גענומען לערנען געשיכטע, דאָס האָט ער דאָך ליעב געהאַט פון קליינוויז אויף. און פּלוצלונג איז איהם גאָר איינגעפאַלען איבער־צולאָזען דאָס קליינע קעמברידזש און זיך אַוועקלאָזען איבער דער וועלט. ער וועט זעהן פערשיעדענע פעלקער, בעקענען זיך מיט זייערע פיהרונגען און דאָס שטודיום וועט ער ענדיגען אין אויס־לאַנד. ער האָט אָבער מורא געהאַט אז דאָס וועט מאַלינדזשער'ן נישט געפעלען, איז איהם אַ חבר פון אוניווערזיטעט געקומען צו הילף.

דעראָנדאָ האָט געפונען אַ טרייען פריינד אין אוניווערזיטעט. האַנס מייריק האָט ער געהייסען. האַנס איז איהם געווען איבער־געגעבען פון דער ערשטער מינוט אָן וואָס ער האָט איהם דערזעהן. אַ וואונדערבאַרער בחור איז האַנס מייריק געווען און ווער עס האָט איהם געזעהן האָט זיך געמוזט אָבשטעלען קוקען אויף איהם.

ער האָט געהאַט אַ לענגליך, איידעל פּנים מיט בלאָנדע האָר ביז אויפ'ן רוקען אזוי ווי אַ קינסטלער. אין אַ מינוט האָט ער זיך פערטראַכט און זיין איידעל פּנים איז פול געוואָרען מיט קנייט־שען.

זיין פאָטער איז געווען אַ קופער־שמיעד. מיט עלף יאָהר צו־ריק איז ער געשטאָרבען און איבערגעלאָזען אַן אלמנה מיט דריי טעכטער און איין זוהן, אָהן אַ גראָשען ביי דער נשמה. די אלמנה האָט שווער און ביטער געאַרבייט אויפ'ן שטיקעלע ברויט און האַנס

איז געווען די איינציגע האָפנונג זייערע אַז ער וועט אויפוואַקסען וועט ער זיי אַרויסהעלפען.

האנס האָט טאַקע געוואָלט העלפען דער מאַמען מיט די שוועסטער, איז ער אָבער נישט געווען קיין געשטעלטער בחור אַז מען זאָל זיך קענען אויף איהם פערלאָזען. אָט האָט ער אָנגעהויבען טהאָן עפּעס און געאַרבייט טאָג און נאַכט און נישט אויפגעהערט און פּלוצלונג איז איהם נישט געפעלען, האָט ער גלייך אַוועקגעשליידערט און מעהר זיך נישט געוואָלט צוריהרען דערצו.

ער האָט אָנגעהויבען פאַנטאַזירען, אַרומטראָגען זיך מיט מאָדנע זאַכען, גע׳חלומט צו ווערען אַ מאַלער און ניט פערדיענט קיין גראָשען. דעמאָלט האָט ער זיך דאָס בעקענט מיט דעראָנדאַ׳ן און דעראָנדאַ האָט איהם שטאַרק ליעב בעקומען. זיי האָבען זיך צוגעבונדען איינער צום אַנדערען, געזעסען טאָג און נאַכט צוזאַמען און געלעבט ווי ברידער. האנס האָט זיין גאַנץ ביטער הארץ אַראָפּגערעדט פאַר דעראָנדאַ׳ן. ער האָט איהם דערצעהלט ווי אָרים זיין מאַמע איז און ווי שטאַרק ליעב ער האָט זי. ער וואָלט געוואָלט זיין אַ מאַלער, נאָר ער קען דאָס נישט, ווייל ער מוז אויפהאַלטען די מאַמע מיט די קינדער.

דעראָנדאַ האָט איהם בערוהיגט, געטרייסט און געגעבען גוטע עצות, אַמאָל אויך אַביסעל געלד. איינמאָל איז האנס קראַנק געוואָרען, האָט איהם דעראָנדאַ אָבגעהיט ווי אַ מלאך, ער האָט געאַרבייט פאַר איהם, געשריבען בריעף צו זיין מאַמען, פערשטעהט זיך, ער האָט נישט אויסגעזאָגט אַז האנס איז קראַנק, נאָר אַז ער איז שטאַרק פערנומען און האָט נישט קיין צייט צו שרייבען.

דערווייל האָט דעראָנדאַ פערנאַכלעסיגט זיין לערנען און אַז עס איז געקומען צו די עקזאַמענס איז ער דורכגעפאַלען. דאָס האָט איהם גראַד הנאה געטהאָן. איצט האָט ער אַן אויסרייד פאַר׳ן פעטער אַוועקצופאָהרען פון קעמברידזש. האנס האָט געוואוסט אַז דאָס איז זיין שולד, ווען נישט ער וואָלט דעראָנדאַ אויסגעהאַלטען דעם עקזאַמען אויסגעצייכענט. עס האָט איהם שטאַרק וועה געטהאָן און שטילערהייט האָט ער געשריבען אַ בריעף צו סער הוגאָ מאַלינדזשער און איהם דערצעהלט דעם גאַנצען אמת, אַז נאָר צוליעב זיין קראַנקהייט איז דעראָנדאַ דורכגעפאַלען. און דאָס איז דוקא

גוט געווען פאַר דעראָנדאָ׳ן. ער האָט שוין געקענט אָנהויבען מיט׳ן פעטער רעדען וועגען זיינע פּלענער.

אין איין טאָג זיינען דיביידע חברים אוועק פון קעמברידזש און געפאָהרען נאָך לאָנדאָן. האַנס איז געפאָהרען נאָך טשעלסי, צו זיין מאַמע, און דעראָנדאָ איז אוועק צום פעטער אויפ׳ן גוט.

דעראָנדאָ האָט געמיינט אַז דער פעטער וועט זיך בייזערען אויף איהם, צום סוף האָט ער איהם זעהר גוט אויפגענומען, און אַז ער האָט שוין געהאט דערצעהלט דעם גאַנצען פּלאַן זיינעם האָט איהם דער אַלטער מאַלינדזשער אַ ווײַלע אָנגעקוקט, מיט די אויגען דורכגענומען און געזאָגט:

— ווי איך זעה, ווילסטו נישט זיין קיין גאַנצער ענגלענדער?

— פאַרוואָס? — האָט דעראָנדאָ זיך געוואונדערט — איך וויל זיין אַן ענגלענדער, איך וויל אָבער קענען אַ סך און וויל לער־נען נישט בלויז אין ענגלאַנד, נאָר אין אויסלאַנד אויך.

— נאַ, דו וועסט שוין, זעהט אויס, נישט געהן אויפ׳ן זעלבען וועג, ווי די ענגלישע אַריסטאָקראַטיע. גוט, דו ווילסט אַ נייעם וועג, געה געזונטערהייט, איך וועל דיך נישט אָברעדען, טהו וואָס דיר געפעלט. מיר ענגלענדער זיינען אויך נישט גאָר אָהן פעהלער און איך אַליין בין אויך אַ סך געווען אין אויסלאַנד. נאָר איין זאַך בעט איך דיר, טהו מיר צוליעב: זאָלסט נישט אַראָבוואַרפען פון זיך ענגלאַנד, פערגעס נישט דיין פאָלק, אַז דו וועסט זיין אפילו אין דער פרעמד. זעה, זיי נישט צו קלוג, נישט צו פיעל עניו און ניט צו פרום. ס׳אי גאַנץ שעהן אַז אַ מענש איז גוט, נאָר אַלץ מיט אַ מאָס. נו, איך וועל דיך נישט אויפהאַלטען, מיין קינד. וואַרט ביז איך וועל ענדיגען מיין אַרבייט אין פּאַרלאַמענט, וועל איך דיך בעגלייטען.

איידער ער איז געפאָהרען נאָך אויסלאַנד איז ער פערפאָהרען צו האַנס׳ן אין טשעלסי. האַנס האָט איהם פאָרגעשטעלט פאַר זיין מוטער און שוועסטער. די מיידלעך האָבען דערזעהן דעם פרעמדען שעהנעם מאַן און האָבען זיך פערשעהמט און אוועק אָן אַ זייט, יעדע איינע האָט איהם אָבער שטאַרק נאָכגעקוקט, זיין געהן, זיין שטעהן, זיין זיצען און רעדען, יעדע זאַך וואָס ער האָט געטהאָן האָבען זיי אויפגעפאַסט און ס׳איז זיי געווען ליעב און

טהייער. האַנס האָט זיי נאָך פריהער דערצעהלט פון איהם און וויפעל גוטס ער האָט איהם געטהאָן. זיי האָבען זיך איהם נאָך פריהער פאָרגעשטעלט פאַר א וואונדערבאַרען מענש און איצט אז זיי האָבען איהם דערקענט האָט ער ביי זיי אויסגעזעהן ווי א גאָט. אז ער איז אוועקגעגאַנגען, האָט די יונגסטע מיידעל גענומען א טאָוועל מיט קרייד און אויסגעמאָלען דעראַנדאָ'ן אין געשטאַלט פון א מלאך פון די אַלטע, אַלטע צייטען...

6טער קאַפּיטעל

א לאַנגע צייט איז דעראָנדא געווען אין אויסלאַנד, אויסגע־פאָהרען פערשיעדענע שטעדט און לענדער. ער האָט א סך געלערנט, איז פיעל קליגער געוואָרען און אז ער האָט געענדיגט, איז ער צוריק געפאָהרען נאָך ענגלאַנד.

איינמאָל, אין א זומער טאָג איז עס געווען; איין יאָהר איז נאָר אריבער פון זייט ער איז אהיים געקומען; איז ער אָוועגד־צייט געזעסען אין א קליין שיפעל און געפאָהרען איבער דער טעמזא. נאָך אַלס איינגעל האָט ער ליעב געהאַט שיפען זיך. איצט, אז ער האָט געוואוינט מיט די מאַלינדזשערס אין לאָנדאָן, איז ער גאַנץ אָפט אוועק צום וואסער, גענומען א קליין שיפעל און זיך אוועקגעלאָזט איבער'ן וואסער און אזוי געפאָהרען פון נאָכמיטאָג אָן ביז ס'איז גוט טונקעל געוואָרען.

זיצט ער אזוי אַליין אין שיפעל און פאָהרט. ס'איז שוין גוט אבענד. ער איז געגאַנגען אָנגעטהאָן אין א בלויען רעקיל, אין א מאַטראָסען היטעלע און זיינע געדיכטע לאָקען האָבען זיך ארויס־געזעהען דערפון. אָ, איצט איז ער גאָר אַן אנדער מענש געווען. געהאַט א פאָר גרויסע, שעהנע וואָנסען, א פאָר פעסטע געזונטע הענט, א פולען פנים און די שטימע איז שוין אויך נישט געווען אזוי דין און ווייך. נאָר די אויגען זיינען געבליבען די זעלבע און האָבען דערמאָנט אין דעם אמאָליגען איינגעל דעראָנדא, וואָס האָט אויס־געזעהן ווי אַן איידעל מלאך'ל.

דאָס שיפעל האָט זיך לייכט געגליטשט איבער'ן וואסער, און

דניאל האָט פריי אויפ'ן קול זיך צוגעזונגען אַ ליעד. ער איז צו־געפאָהרען צום בריק. דער בריק איז געווען פול מענשען, אַ סך האָבען שפּאַציערט ביים ברעג, אַנדערע זיינען געפאָהרען אויפ'ן טייך. דעראָנדאַ האָט געשווינד געאַרבייט מיט די וועסלעס און געוואָלט וואָס גיכער אריבערפאָהרען, ווען פּלוצלונג האָט ער דער־זעהן אַ יונגע מיידעל שטעהן ביים ברעג, אַ קליינע און אַן איידעלע מיידעל, דאָס פּנים פערהאַנגען מיט אַ וואואַל און אַ טוך אויף די פּלייצעס. זי האַלט די הענד פערלייגט אויף די קניה און קוקט אַזוי לאַנג אויפ'ן וואַסער.

דעראָנדאַ האָט אין דער מינוט אויפגעהערט פאָהרען, און דאָס מיידעל האָט זיך אַ ריס געטהאָן, ווי איינער וואָס כאַפּט זיך פּלוצ־לונג אויף פון שלאָף. זי האָט דאַן די אויגען אויפגעהויבען, געקוקט אויף איהם. אַ מינוט האָבען זיי זיך ביידע אָנגעקוקט — און איין מינוט איז גענוג צו זעהן אַ מענשען און קיינמאָל איהם ניט פער־געסען. זי האָט געקוקט אַזוי אומעטיג און פערזאָרגט, אַז דעראָנ־דאָ'ן האָט זי אויסגעוויזען ווי אַ מענש וואָס איז שרעקליך פער־צווייפעלט, וואָס דאָס לעבען איז איהם נישט ליעב. ער איז פול געוואָרען מיט רחמנות אויף איהר און ער האָט נישט געקענט איינ־רוהען.

איז זי הונגעריג? — האָט ער זיך געפרעגט, — און אפשר אַן אַנדער אומגליק?

דאָס מיידעל איז אָבער באַלד אַוועק פון ברעג און אַנידער־געזעצט זיך אויף אַ באַנק נעבען די בוימער.

איך וויים? — האָט ער זיך געטראַכט — וואָס קוק איך איהר אַזוי נאָך? וואָס איז מיר? זי איז אָרים? גענוג אָרימע דאָ אין לאָנדאָן אויף שריט און טריט. ער האָט גיך אָנגעהויבען אַר־בייטען מיט די וועסלעס און איז אַוועקגעפאָהרען ווייט פונ'ם ברעג.

דאָס אָרימע מיידעל האָט איהם אָבער נישט אָבגעלאָזט. וואָס ער האָט נישט געטראַכט, איז זי איהם אַלץ אויפ'ן געדאַנק געקומען. זי האָט זיך איהם פאָרגעשטעלט: אַ ווייסע, בלאַסע מיידעל מיט שוואַרצע אויגען און לאַנגע שאַרפע ברעמען, אַזוי אומעטיג, פול זאָרג און צער. זיין פאַנטאַזיע האָט זיך איהם אָנגעצונדען און ער האָט שוין אָנגעהויבען זיך מאָלען פערשיעדענע בילדער פון

איהר לעבען. ער האָט אפילו געפּרואווט לאַכען און זאָגען אַז איהם דאַכט זיך נאָר אַזוי, אַז אַלע מענשען האָבען סודות און וואונדער אין זייער לעבען פּונקט ווי ער, דאָס אַלץ האָט איהם אָבער גאָרנישט געהאָלפען. די מיידעל איז אַנדערש ווי אַלע אַנ־דערע, אַזוי זאָגט איהם דאָס הארץ, איהר לעבען איז אודאי אַזוי מאָדנע ווי זיינס — ווער ווייס? —

ער האָט די וועסלעס אוועקגעלעגט און געלאָזען דאָס שיפעל געהן אויף גאָט'ס בעראָט. און אַזוי איז ער צוגעקומען ביז דעם ריטשמאָנד בריק.

עס איז געווען אַ רוהיג און אַ שטיל פּלאַץ. קיין מענשען האָ־בען זיך נישט געזעהן. האָט ער אָנגעבונדען דאָס שיפעל אָן ברעג, און זיך אויסגעצויגען אַזוי גרויס ווי ער איז. ער האָט זיך אונטער־געשפּאַרט די הענד צוקאָפּענס, געלעגען און געטראַכט.

פּלוצלונג האָט ער בעמערקט אַ געשטאַלט פון אַ מענשען דרעהט זיך אַרום ביים ברעג, קוקט זיך אַרום אויף אַלע זייטען ווי זי וואָלט מורא געהאַט מען זאָל זי נישט דערזעהן. די געשטאַלט האָט זיך אַלץ מעהר דערנעהענטער צום וואַסער, ווי זי וואָלט זיך גע־וואָלט אריינוואַרפען... מיט איין שפּרונג איז דעראָנדאַ געשטאַנען אויפ'ן ברעג, צוגעלאָפען צו איהר און דערזעהן אַז דאָס איז די זעלבע מיידעל וואָס האָט איהם פריהער נאָכגעקוקט.

— שרעק זיך נישט — האָט ער געזאָגט מיט אַ ווייך קול — איך זעה איהר זייט אַן אונגליקליכע. זאָגט מיר, אפשר וועל איך אייך קענען העלפען.

זי האָט אויף איהם אַ קוק געטהאָן און האָט איהם אויך דער־קענט. אַ ווייַלע איז זי געשטאַנען און געשוויגען, באַלד האָט זי שטיל געזאָגט:

— איהר ווייסט, איך האָב אייך שוין לאַנג געזעהן...

זי האָט זיך פערטראַכט און נאָך שטילער, ווי צו זיך אַליין, האָט זי גערעדט:

— אין אונגליק, אין אונגליק...

אין איהר אויסשפּראַך איז קענטיג געווען אַז זי איז אַן אויס־לענדערין. ער איז געשטאַנען און זי בעטראַכט און ניט געוואוסט

וואָס זי מיינט צו זאָגען מיט די צוויי ווערטער: „אין אונגליק, אין אונגליק“.

— איהר האָט געזונגען אין שיפּעל? — האָט זי איהם ווייטער געפרעגט, און אַליין שטיל איבערגעזונגען דעם זעלבען מאָטיוו.

— נאַ — האָט דעראָנדאַ געענטפערט, — איך האָב זעהר ליעב צו זינגען דאָס ליעד, אָבער אייך איז דאָ קאַלט צו שטעהן, איהר קענט זיך נאָך צוקיהלען, קומט מיט מיר אין שיפּעל און איך וועל אייך צופיהרען אין אַ זיכערען אָרט.

אַ צייט איז זי געשטאַנען און געטראַכט, דערנאָך האָט זי געזאָגט:

— איהר ווייזט אויס צו זיין אַן אָרענטליכער מענש, אפשר האָט אייך גאָט מיר צוגעשיקט אין מיין וועג?...

— זייט זיכער, אונגליקליך קינד, — האָט ער איהר הייס גע־שוואָרען — איך וועל אייך העלפען מיט מיין גאַנצען לעבען. און זאָל איך שטאַרבען אויב איך וועל אייך בייז טהאָן אָדער אויב איך וועל עמיצען אייך לאָזען אָנריהרען.

— איך האָב דאָך אָבער דאָ קיינעם נישט צו וועמען צו געהן — האָט זי געזאָגט — איך קען דאָ קיינעם נישט.

— זאָרגט נישט, איך וועל אייך ברענגען צו אַ זעהר גוטע און ליעבע פרוי, זי וואוינט דאָ צוזאַמען מיט איהרע טעכטער. — האָט דעראָנדאַ זי בערוהיגט און אַ געדאַנק האָט זיך אין זיין מוח אָנ־געצונדען: ווער ווייס אויב זיין מאַמע איז אויך נישט געווען אַזאַ אונגליקליכע...

— זייט איהר נישט אַ טעאַטער־מענש? — האָט זי ווידער געפרעגט.

— ניין! — האָט ער גיך געענטפערט — איך קעהר זיך גאָר נישט אָן מיט'ן טהעאַטער. האָט גאָר קיין מורא נישט, איך וועל אייך אַוועקפיהרען צו אַזאַ גוטע פרוי וואָס איהר גלייכען איז נישטאָ, זי וועט אייך גוט בעהאַנדלען און איהר וועט זיין צופרידען. נאָר לאָמיר דאָ ניט שטעהן, ס'ווערט קיהל און פייכט און איהר קענט נאָך קראַנק ווערען.

זי האָט איהם געפאָלגט און אריינגעגאַנגען אין שיפּעל.

עס איז איהר שטאַרק קאַלט געוואָרען און זי האָט אָנגעהויבען

צו ציטערען, האָט ער אויסגעטהאָן זיין רעקיל, איהר דערלאַנגט און געזאָגט:

— וויקעלט זיך ארום דערמיט, ווענ אייך ווארימער ווערען, איהר דארפט זיך ניט שעהמען. פיעל מאָל גרייט מען זיך נישט צו, מען מיינט ס'וועט זיין ווארים, לייהט מען ביי א פריינד א מלבוש, עס מאכט גאָר נישט אויס.

זי האָט עס צוגענומען שוויינענדיג און זיך ארומגעוויקעלט דערמיט.

— יאָ, איך האָב עטליכע קיכלעך — האָט דעראָנדאָ זיך דער־מאָנט — אפשר ווילט איהר עסען?

— ניין, איך וויל נישט עסען — האָט זי געענטפערט — איך בין נישט הונגעריג, איך האָב דאָך א ביסעל געלד ביי זיך. אז ס'וואָלט מיר הונגערען וואָלט איך מיר דאָך געקענט קויפען.

דעראָנדאָ האָט גענומען די וויעסלעס און גיך געארבייט. דאָס שיפעל איז געפלויגען ווי א בליץ איבער'ן גלאַטען וואסער.

א ווייל זיינען זיי אזוי געפאָהרען, געשוויגען און קיין וואָרט נישט אויסגערעדט. ער האָט אפילו יאָ געוואָלט רעדען צו איהר, פרעגען וואָס איהר איז, האָט ער אָבער נישט געוואוסט ווי אזוי אָנצוהויבען, טאָמער וועט ער איהר וועה טהאָן. פלוצלונג האָט זי דעם קאָפּ אויפגעהויבען און געזאָגט:

— איהר ווייסט, איך האָב אזוי ליעב צו הערען דעם גערויש פון וואסער. —

— און איך האָב דאָס אויך ליעב. — האָט ער געענטפערט.

— אָ, ווען איהר קומט נישט צו דער מינוט צום וואסער — האָט זי ווייטער גערעדט — וואָלט איך שוין געווען אויף יענער וועלט...

—רעדט נישט אזוי,—האָט ער זיך ביי איהר געבעטען.—איך האָף אז אייך וועט נישט באנג טהאָן וואָס איך בין געקומען צו דער ריכטיגער מינוט.

— ווער ווייס? — האָט זי שטיל גערעדט צו זיך אליין — איין גאָט ווייס, צו אזא מענש, ווי איך, האָב נאָך עפּעס האָפנונג אין לעבען? ווער ווייס צי מיר וועט אמאָל גוט זיין. אמאָל, אמאָל,

איז מיר גוט געווען, איך געדענק עס נאָך, איצט אָבער איז מיר זעהר שלעכט, אַן אונגליק, אַן אונגליק...

דעראָנדאָ האָט אַלץ געשוויגען. עס האָט איהם שטאַרק גע־צויגען צו וויסען וואָס מיט איהר איז, ער האָט איהר געוואָלט פרעגען, ער האָט אָבער מורא געהאַט ער זאָל איהר עפּעס נישט וועה טהאָן און ער האָט געשוויגען. זי האָט ווייטער גערעדט:

— איך ווייס גאָרנישט צי עס איז אַן עברה זיך ס'לעבען צו נעהמען. מיינע עלטערען האָבען דאָך זייערע אייגענע קינדער געשאָכטען און דערנאָך זיך אַליין דאָס לעבען גענומען, זיי זאָ־לען נישט אָבטרעטען פון גאָט'ס וועגען און ווערען פּעראומריינינגט. איך האָב עס אויך געוואָלט טהאָן, נאָר איך האָב דערהערט ווי דאָס לעבען רופט מיך, האָב איך געפאָלגט, כאָטש איך ווייס נישט וואָס מיט מיר וועט זיין און צו איך וועל געפינען דאָס וואָס איך זוך.

— איהר וועט נאָך געפינען גוטע פריינד, עהרליכע מענשען, איך אַליין וועל זיי זוכען פאַר אייך — האָט ער זי געטרויסט.

זי האָט מיט'ן קאָפּ אַ שאָקעל געטהאָן און טרויעריג געזאָגט:

— אָבער מיין מאַמע און מיין ברודער וועל איך דאָך שוין ניט געפינען, טאָ ווי קען מיר גוט זיין?

— איהר זייט אַן ענגלישע? — האָט ער זי געפרעגט.

זי האָט באַלד נישט געענטפערט, איז געזעסען אַ ווייל און געטראַכט און דערנאָך האָט זי זיך אָפּגערופען:

— איהר ווילט וויסען צי איך בין אַן ענגלישע, יאָ?

— איך וויל גאָרנישט וויסען — האָט ער זיך פערכאַפּט. — דאָס וואָס איהר אַליין ווילט מיר דערצעהלען וויל איך וויסען, איך וועל אייך אָבער גאָרנישט פרעגען.

— מיינע עלטערען זיינען געווען ענגלענדער — האָט זי געענט־פערט — איך בין אָבער אַ אידיש קינד.

דעראָנדאָ האָט געשוויגען און געטראַכט פאַר וואָס דאָס איז איהם אַליין ניט איינגעפאַלען, כאָטש מען האָט זי אויך געקענט אָננעהמען אַלס שפּאַניערין.

— איך בין געפאַלען אין אייערע אויגען דערפאַר? — האָט זי מיט שרעק געפרעגט.

— וואָס פאָלט אייך איין? פאַרוואָס אזוי? — האָט ער זיך געוואונדערט.

— יאָ, איך ווייס, אַ סך אידען זיינען פערדאָרבענע מענשען...

— אָבער צווישען קריסטען זיינען אויך דאָ זעהר פיעל פערדאָרבענע, נו, וועל איך דערפאר זיין געפאַלען ביי אייך אין די אויגען? — האָט ער זי געפרעגט.

— מיין מאמע און מיין ברודער זיינען געווען אָרענטליכע און גאַנץ גוטע מענשען — האָט זי איהם דערצעהלט, — איך וועל זיי שוין אָבער קיין מאָל ניט געפינען. איך קום פון אַ וויט לאַנד, איך בין אנטלאָפען פון דאָרט... נאָר דאָס קען איך אייך נישט דערצעהלען, איך קען נישט רעדען וועגען דעם... איך האָב געהאָפט צו געפינען דאָ מיין מאמען, מיין ברודער, נאָר באַלד האָט זיך מיר אויסגעדאַכט ווי פון אַלע זייטען לאַכט מען פון מיר און מען זאָגט: אומזיסט, אומזיסט, דו וועסט זיי שוין מעהר נישט געפינען... האָב איך זיך געוואָלט דאָס לעבען נעהמען. איצט אָבער זעה איך אז עס איז מיר בעשערט צו לעבען, אפשר פיהרט מיך גאָט אויפ'ן ריכטיגען וועג און איך וועל זיי נאָך געפינען...

זי האָט דאָס גערעדט און זיך שטאַרק צואויינט און דעם קאָפּ אָנגעבויגען.

דעראָנדא האָט איהר גאָרנישט געזאָגט. ער האָט זי געלאָזט וויינען, אפשר וועט איהר פון די טרערען לייכטער ווערען. און זיצענדיג אַזוי שטיל האָט ער געטראַכט, אז ער וועט זי ברייננגען צו זיין פעטער, סער הוגאָ מאַלינדזשער. די מוהמע איז דאָך אַזאַ גוטע, זי וועט זי גוט בעהאַנדלען, וועט זי ליעב בעקומען און עס וועט איהר גוט זיין. און טאַמער איז זי גראַד נישט אין דערהיים, איז איהם איינגעפאַלען, ער וועט זי אַהיים ברענגען און די דיענער און די דיענסטען וועלען זי בעקוקען פון אַלע זייטען, וועלען זיך וואונדערען, וועט זי זיך דערשרעקען און אַנטלויפען. ניין, האָט ער זיך בעטראַכט, ביים פעטער איז נישט גוט פאַר איהר, דאָס עשירות און דער גלאַנץ וועלען זי איבערשרעקען, זי וועט ניט וועלען, בעסער וועט ער זי אַוועקפיהרען צו זיין פריינד האַנס מייריק'ס מאַמע. זי איז אַזאַ זעלטענע פרוי, איהרע מיידלעך זיינען גוטע נשמות, זיי וועלען זי אודאי גוט אויפנעהמען, און האַנס איז אויך נישט

אין דער היים, ער איז אין איטאַליען. יאַ, דאָס איז דאָס בעסטע אָרט פאַר איהר. זיי וועלען זי גוט בעהאַנדלען, איהם צוליעב וועלען זיי דאָס טהאָן.

זיי זיינען ארוים פון שיפעל, האָבען זיך אריינגעזעצט אין אַ קאַרעטע און געפאָהרען. זי איז געווען שטאַרק מיעד פון וויינען, האָט זי זיך אָנגעשפּאַרט אָן ווענטעל און האָט איינגעדרעמעלט. דעראָנדראַ איז געזעסען און געטראַכט אַז אַ נייַ קאַפּיטעל האָט זיך אָנגעהויבען אין זיין לעבען.

ער האָט דאָך היינט געראַטעוועט אַ מענשען פון טוידט. נאָר צי טהוט מען תמיד גוט אַז מען ראַטעוועט אַ מענשען פון טויט? ווער ווייס!

די קאַרעטע איז צוגעפאָהרען צו אַ קליין הייזעל, אין וועלכער עס האָבען געוואָהנט די מייריקס. עס איז געווען אַ רוהיג, שטיל אָרט. פון איין זייט איז געלעגען דער טייך, און פון דער צווייטער זייט האָבען זיך געצויגען גערטנער און פעלדער. די אַלטע, האַנס' מאַמע, איז געזעסען ביים פענסטער און געלייענט אַ בוך. איהר עלטסטע טאָכטער, קייטי, איז געזעסען און געמאָהלען קליינע בילדער צו פערקויפען, און די אַנדערע צוויי, עמי און מאַב, האָבען אויסגענייט פאַר די רייכע הייזער. זיי זיינען געווען אָרעם, אָבער דאָך גליקליך. דאָס מעבעל איז געווען אַלט, אַ ירושה נאָך פון זייערע עלטערען און עס איז זיי טהייער געווען. אַ פּאָר בילדער זיינען געהאַנגען אויפ'ן וואַנד און אַן אַלטע פּיאַנאָ איז געשטאַנען אין ווינקעל, ריין און אָפּגעפּוצט ווי נייַ. זיי האָבען געאַרבייט, פערדיענט וואָס זיי האָבען בעדאַרפט. קיין דיענסט האָבען זיי אָפטמאָל נישט געהאַלטען, אַלץ געטהאָן אַליין. איינמאָל אין יאָהר איז האַנס אַהיים געקומען, האָט ער זיי מיטגענומען אין טהעאַטער און זיי זיינען זעהר צופרידען געווען, און מעהר האָבען זיי נישט געדאַרפט און מעהר האָבען זיי נישט געזוכט.

די מוטער האָט פאַרגעלייענט אַ געשיכטע פון מיליטערישען לעבען, ווי סאָלדאַטען זיינען געווען פערוואונדעט און אַ מיידעל האָט זיי געראַטעוועט. האָט די אינגסטע זיך אָנגערופען:

— אוי, איך וואָלט אַזוי צופרידען געווען ווען פערוואונדעטע

סאַלדאַטען וואָלטען אָנגעקומען, איך וואָלט טאָג און נאַכט אַרום זיי אַרומגעגאַנגען, ביז זיי וואָלטען צוריק געזונט געוואָרען.

— דעמאָלט וואָלטען מיר שוין פערשפּאָרט צו עסען — האָט עמי געזאָגט אין אַ געלעכטער. — דו וואָלסט פון זיי נישט אָבגעטראָטען און דאָס געקעכץ וואָלט פערברענט געוואָרען.

— נו, גענוג די טענות—האָט די מוטער זיך אַריינגעמישט—גיט אַהער, וועל איך אייך העלפען אויסנעהען.

— אויב אַזוי, מאַמע, וועל איך אַביסעל שפּיעלען און דו וועסט אויסנעהען.

זי איז צוגעגאַנגען צו דער פּיאַנאָ, האָט זיך געהערט אַ לייכטער קלאַפּ אין טהיר.

— גאָט אין הימעל — האָט זיך די פרוי מייריק דערשראָקען. — עס איז שוין צעהן אַ זייגער, די דיענסט שלאָפט שוין און מיר האָבען גאָר געסט.

זי האָט זיך אויפגעשטעלט און איז אַרויס אין דרויסען און געלאָזען די טהיר אָפען.

— אָ, הערר דעראָנדא ! — האָט זי אויסגערופען. די מיידלעך האָבען דאָס דערהערט און מאַב האָט שטילערהייט זיי געזאָגט:

— עפּעס מוז דאָ זיין, דעראָנדא איז געקומען, אודאי אַ נייעס.

דעראָנדא האָט דער אַלטער אַלץ דערצעהלט און געזאָגט:

— מאַדאַם מייריק, איך ווייס אַז איך פערלאַנג פון אייך זעהר אַ גרויסע זאַך, איך קען זיך אָבער נישט העלפען. אַזאַ גוט מענש ווי איהר זייט, וועט זי גוט בעהאַנדלען. איך קען דאָך זי נישט אַוועקפיהרען אין דער פרעמד. ביי מיין פעטער האָב איך מורא וועט זי נישט ווערען זיין. ענטשולדיגט מיר וואָס איך פערלאַנג דאָס פון אייך. איך בעט אייך אָבער, טהוט דאָס מיר צוליעב און זייט צו איהר ווי אַ מאַמע.

— גענוג, וואָס רעדט איהר אַזוי פיעל וועגען דעם — האָט זי איהם לייכט איבערגעהאַקט — איך האַלט דאָס פאַר אַ גרויסען כבוד פאַר מיר. איך פערשטעה, איהר האָט דאָך קיין אַנדער עצה נישט. ברענגט זי אַהער פון קאַרעטע און איך וועל דערווייל דערצעהלען מיינע קינדער.

דעראָנדאַ איז אַוועק צו דער קאַרעטע און פרוי מייריק איז אַריין צו די טעכטער און געזאָגט צו מאַב:

— זעהט נאָר, אַנשטאָט די פּערוואוּנדעטע סאָלדאַטען האָט דיר גאָט צוגעשיקט אַן אָרעם מיידעל וואָס האָט זיך געוואָלט דער־טרינקען פאַר צרות, נאָר הערר דעראָנדאַ האָט זי געראַטעוועט, וועסטו אויף איהר אַכטונג געבען, עס זאָל איהר גאָרנישט פעהלען. מר. דעראָנדאַ זאָגט אַז זי איז אַ אידיש מיידעל, זעהר אַ געלעהרנ־טע, קען איטאַליעניש און זינגט און שפּיעלט זעהר שעהן.

די מיידלאַך זיינען אויפגעשפּרונגען פאַר פריידע און מאַב האָט געזאָגט:

— נאָר גאָט האָט צוגעהערט מיין בקשה און זי מיר צוגע־שיקט...

דעראָנדאַ האָט איהר געהאָלפען אַרויסגעהן פון קאַרעטע, זי האָט זיך אָנגעשפּאַרט אויף איהם פאַר גרויס מידקייט, און ער האָט זי אַריינגעפיהרט אין שטוב אַריין.

אין דער ערשטער מינוט האָט איהר אַ שווינדעל געטהאָן פאַר די אויגען פון דער ליכט און זי איז געשטאַנען אַביסעל צוטומעלט. דעראָנדאַ האָט גענומען איהר האַנד, אַריינגעלייגט אין פרוי מיי־ריק'ס און זיי בעקענט. זי איז געווען העבער פון זיי אַלע, זיי האָבען קוים געגרייכט צו איהרע גרויסע שוואַרצע צעפּ, און דע־ראָנדאַ האָט זיך געטראַכט: אַ דאַנק גאָט, זיי זיינען קלענער פאַר איהר, זי וועט זיך פאַר זיי ניט שרעקען...

די מיידלאַך זיינען צו איהר צוגעגאַנגען, בעקענט זיך מיט איהר, און פרוי מייריק האָט געפרעגט:

— איהר זייט מיעד, מיין אָרים קינד, האַ?

— מיר וועלען פאַר אייך זאָרגען! מיר וועלען אייך טרויס־טען! מיר וועלען אייך ליעב האָבען, איהר וועט זעהן! — האָט שוין מאַב זיך נישט געקענט איינהאַלטען און זי בעשאָטען מיט וואַרימע ווערטער. זי האָט זי אַרומגעכאַפּט און צום האַרצען גע־דריקט פאַר גרויס פרייד.

דאָס מיידעל האָט אויפגעלעבט און איהר פּנים איז פרעהליך געוואָרען. זי האָט זיי בעטראַכט, געקוקט אויף דעראָנדאַ'ן און זיך געטראַכט, אַז נאָר איהם צוליעב זיינען זיי אַזוי גוט צו איהר.

זי האָט זיך געווענדעט צו דער בעל־הבית'טע און מיט געבעט גע־זאָגט:

— איך בין א פרעמדע... איך בין א אידישע מיידעל, און ווער ווייס, איהר קענט נאָך מיינען אז איך בין א שלעכטע...

— ניין! ניין! — האָט מאַב געשריען — מיר ווייסען אז איהר זייט א גאַנץ גוטע מיידעל.

— אָרים קינד — האָט שוין די מוטער אויך געזאָגט — מיר טראַכטען נאָר גוטס פון אייך. זעצט זיך אוועק, רוהט זיך אָפּ אביסעל, איהר וועט עפּעס עסען און דערנאָך וועט איהר זיך לייגען שלאָפען.

די מיידעל האָט ווידער א קוק געטהאָן צו דעראָנדא'ן, און ער האָט איהר געזאָגט:

— איהר וועט שוין נישט מורא האָבען צו זיין ביי די גוטע מענשען? איהר וועט שוין שלאָפען רוהיג די נאַכט. איאָ?

— יאָ, איך וועל שוין נישט מורא האָבען — האָט זי גע־ענטפערט — איך וועל רוהיג שלאָפען די נאַכט. גאָט האָט צו־געשיקט זיינע מלאכים מיך אָבצוהיטען...

פרוי מייריק האָט זי אָנגענומען פאַר'ן האַנד און געוואָלט אוועקזעצען, האָט זי זיך אָבער אָבגערוקט ווי זי וואָלט מורא גע־האַט זיך צו זעצען ביז זי וועט נישט עפּעס דערצעהלען ווער זי איז.

— איך הייס מירא לאַפּידוס... — האָט זי געשטאַמעלט. — איך קום פון גאַנץ ווייט, פון פּראַג... ביז אהער בין איך אליין גע־פאָהרען, קיינער איז מיט מיר נישט מיט־געווען... איך בין אַנט־לאָפען פון פּראַג... איך בין אַנטלאָפען פון שלעכטע מענשען... איך האָב געהאָפט צו געפינען מיין מאַמע און מיין ברודער. איך בין נאָך א קליין מיידעל געווען, ווען מען האָט מיך ארויסגע־גנב'עט פון מיין מאַמען. איך האָב געמיינט, איך וועל דאָ געפינען מיין מאַמע, אָבער אלץ איז אומזיסט. די אַלטע הייזער זיינען שוין נישטאָ, איך קען זיי נישט געפינען... א שטיק צייט בין איך אין לאָנדאָן, קיין געלד האָב איך נישט און דערפאַר איז מיר אַזוי שלעכט...

— די מאַמע וועט אָבער זיין גוט צו אייך — האָט מאַב איהר פערזיכערט — איהר וועט זעהן וואָס פאַר א גוטע מיין מאַמע איז.

נו, זעצט זיך שוין אוועק, רוהט זיך אויס — האָט איהר קייטי דערלאַנגט אַ שטוהל און איימי איז אוועק אָנגרייטען עפּעס עסען.

מירא האָט זיך שוין ניט געלאָזט בעטען און האָט זיך אוועקגעזעצט. זי איז געזעסען און אַראָבגעלאָזט די הענד פאַר מידקייט און האָט אַזוי שעהן אויסגעזעהן, אַזוי פיעל חן איז אויף איהר פּנים געלעגען אַז אַלע האָבען זיך אַרום איהר אַרומגעשטעלט און געקוקט אויף איהר. האפּיז, די גרויסע קאַץ, איז צוגעשפּרונגען, אויפגעהויבען דעם עק, זיך צוגעדריקט צו איהרע פיס און זיך אַוועקגעלייגט נעבען איהר. דעראָנדאַ האָט זיך אַ כאַפּ געטהאָן אַז עס איז שוין צייט ער זאָל זיך געזעגענען און אַוועקגעהן.

—איהר וועט דאָך נישט זיין בייז — האָט ער זיך געווענדעט צו דער בעל הבית'טע — אַז איך וועל מאָרגען ווידער קומען. אויב איהר ווילט, וועל איך מאָרגען פינף אַ זייגער נאָכמיטאָג קומען אַהער.

—אדרבה, זעהר גוט, — האָט זי איהם געענטפערט, — קומט צוגעהן. איך האָף, אַז דערווייל וועלען מיר מיט מירא'ן ווערען גאָר גוטע פריינד.

— אַ גוטע נאַכט, — האָט דעראָנדאַ דערלאַנגט מירא'ן די האַנד. זי האָט זיך אויפגעשטעלט, גענומען זיין האַנד, אַן אויגענבליק זיך פערטראַכט און האָט מיט אַ ווייך, ציטערדיג קול געזאָגט:

— זאָל אייך גאָט, דער גאָט פון מיינע עלטערען, בענשען אין אַלע אייערע וועגען און אייך אויסהיטען פון אַלעם בייזען ווי איהר האָט מיך היינט אויסגעהיט. איך האָב נישט געגלויבט אַז עס איז דאָ אויף דער וועלט אַזאַ גוטער מענש ווי איהר זייט, ווייל איך האָב קיינמאָל נישט אָנגעטראָפען אַ מענש וואָס זאָל מיר וועלען גוטעס טהאָן, נאָר איהר אַליין. איהר האָט מיך געטראָפען אָן אָרימע, אָן עלענדע און האָט רחמנות געהאָט אויף מיר...

דעראָנדאַ'ן זיינען שיער די טרערען געקומען אין די אויגען. ער האָט קיין וואָרט נישט געקענט רעדען, האָט ער שטיל מיט'ן קאָפּ אַ שאָקעל געטהאָן און זיך אַרויסגעגאַנגען.

7טער קאַפּיטעל

דעם גאַנצען וועג ביז צו זיך אהיים, איז דעראָנדאַ געגאַנגען ווי א פּער׳חלומ׳טער, און ער האָט אַליין נישט געוואוסט אויף וואָסער וועלט ער געפינט זיך. די היינטיגע בעגעגעניש איז איהם טיעף אין הארצען אריין. דאָס גאַנצע בילד פון אָנהויב אָן, ווי ער האָט מירא׳ן דערזעהן איז איהם פאַר די אויגען געשטאַנען. ער האָט גענומען א בוך און געוואָלט לייענען און די געדאַנקען אַרויס־טרייבען פון קאָפּ, האָט ער אָבער די אותיות נישט געזעהן און מי־רא׳ס בילד האָט איהם נישט אָבגעלאָזט. יא, האָט ער געטראַכט, ער דאַרף איהר העלפען, זעהן אויסזוכען איהר מאַמע, אָבער ווער ווייס צי וועט נישט ערגער זיין פאַר איהר ווען זי וועט געפינען איהר מוטער? ווער ווייס וואו זי איז און וואָס מיט איהר איז געוואָרען? ער האָט זיך דערמאָנט אַז ער אַליין זוכט אַרום זיין אייגענע מאַמע, ער זוכט זי שוין א פּאָר יאָהר און איין גאָט ווייס וואָס מיט איהר איז? וואָס וועט ער טהאָן אַז ער וועט זי שוין געפינען און זי וועט נישט זיין ווי ער וויל און ער וועט זיין נאָך אונגליקליכער.

אָבער, — האָט ער זיך געטראַכט — מירא האָט דאָך געזאָגט, אַז זי איז געווען א גוטע און אַן אָרענטליכע. ווער ווייס דאָס אָבער אַז עס איז טאַקע אַזוי? מירא איז דאָך נאָך קליין געווען ווען מען האָט זי פון איהר צוגענומען.

דעראָנדא איז אייגענטליך שטענדיג גרייט געווען צו העלפען אַן אָרימען און אַן אונגליקליכען און ער האָט טאַקי זיי שטענדיג געהאָלפען. עס איז איהם אָבער קיינמאָל נישט פאַרגעקומען אַזא פאַל מיט א אידען. ער האָט קיינמאָל נישט געהאַט צו טהאָן מיט אידען. ער האָט אפילו זעהר פיעל געהערט וועגען אידען, זיי זיינען איהם אָבער, לויט ווי ער האָט געהערט פון זיי, גאָר ניט געפעלען. און אַז ער האָט זיי געזעהען אין גאַס, סיי אָרים, סיי רייך, האָבען זיי אויף איהם נישט געמאַכט קיין גוטען איינדרוק.

ער האָט געהערט דערצעהלען וועגען קלוגע, געלערנטע אידען, האָט ער אָבער געוואוסט אַז דאָס רוב האָבען זיך די דאָזיגע אידען אויסגע׳שמד׳ט און אויסגעמישט מיט די גוים. ער האָט זיך אָנגע־

הערט זעהר פיעל פון זיינע בעקאַנטע ווי שלעכט די אידען זיינען און ווי פערדאָרבען. אודאי האָט ער געמאַכט אַן אונטערשיעד צווי־שען די פאַרצייטיגע אידען ביז היינטיגע, כאָטש ער האָט נישט ליעב געהאַט צו מאַכען אַזאַ חלוק ביי אַנדערע פעלקער. ער האָט גע־וואוסט אַז די אידען האָבען גע'ירש'נט גוטע מדות און שלעכטע, פערדאָרבענע, וואָס די אָרימע, געיאָגטע אידען האָבען איבערגענומען פון פאַרצייטענס. און טראַכטענדיג פון מירא'ס מאַמע האָט ער זיך דערמאָהנט אין די שרעקליכע געשיכטען וואָס ער האָט זיך אָנ־געהערט וועגען די אידען, און ער האָט מורא געהאַט, ווער וויים, אויב איהר מאַמע איז נישט אַזאַ פערדאָרבענע פרוי ווי מען דער־צעהלט אַז עס געפינען זיך אַ סך צווישען אידען... אמת, מירא איז אַ קלוגע, אַן אָרענטליכע און אויב איהר משפחה איז נאָר אַזוי ווי זי, וואָלט שוין גוט געווען. נאָר ווער וויים ,אויב עס איז טאַקי אַזוי?

ער האָט דערפאַר בעשלאָסען אַז ער וועט קיין זאַך נישט טהאָן פאַר איהר ביז ער וועט זיך נישט דערוויסען עפּעס מעהר פון איהר לעבען און משפחה.

ער וועט וואַרטען, אפשר וועט זי עפּעס דערצעהלען פאַר פרוי מייריק, און דעמאָלט וועט ער שוין אַלץ געוואָהר ווערען.

אָבער וואָס טהוט מען מען דערווייל מיט איהר אַליין? אַ מינוט איז איהם איינגעפאַלען, ער זאָל אַלץ דערצעהלען זיין פעטער מיט דער מוהמען און זיי וועלען זי נעהמען צו זיך. באַלד איז איהם דער געדאַנק נישט געפעלען. ניין, ער וועט בעסער וואַרטען ביז ער וועט זי מעהר קענען און וויסען פון איהר לעבען.

אַזוי איז ער געלעגען אַ גאַנצע נאַכט אויף זיין געלעגער, נישט געקענט מיט קיין אויג צומאַכען און געהאַלטען אין איין טראַכטען פון איהר.

מירא איז אויפגעשטאַנען אין דער פריה, פריש און אויסגע־רוהט. זי האָט די נאַכט גוט געשלאָפען. זי האָט זיך אַרומגעוואַשען און אָנגעטהאָן מאַב'ס שוואַרצע קליידעל, פערפלאָכטען איהרע גרויסע, שוואַרצע צעפּ און איהר פנים האָט גענומען רויטלען זיך, ווי ביי אַ קראַנקען וואָס איז נאָר וואָס צום ערשטען מאָל פון בעט

אַראָפּ און הויבט אָן צו זיך צו קומען. מאַב האָט איהר גע־בראַכט אָנבייסען, האָט מירא נישט געוואָלט עסען און זי האָט גע־זאָגט:

— איך בין אַ אידיש קינד, איך קען נאָר עסען כשר׳ס...

האָט זי נאָר געגעסען ברויט מיט פּוטער, אַ פּאָר אייער און אַ גלאָז מילך.

— איהר ווייסט, — האָט מאַב איהר געזאָגט — איך וועל אייך ברייננגען נייע געשיר, פלייש וועל איך קויפען ביי אַ אידי־שען בוטשער און איהר וועט זיך קאָכענאַליין אזוי גוט ווי איהר וועט וועלען.

מירא האָט איהר שטאַרק געדאַנקט דערפאַר. מאַב האָט טאַקי באַלד נייע געשיר געבראַכט, זי האָט איהר אויך געקויפט אַ פּאָר נייע שיך. לאַנג האָט מאַב געמוזט מיט איהר ארומגעהן אי־בער די סטאָרס ביז זי האָט איהר געקענט צופּאַסען אַ פּאָר שיך, אזעלכע קליינינקע פיס האָט מירא געהאַט.

אַז זיי זיינען אהיים געקומען, איז מאַב צוגעשפּרונגען צו איהר מוטער און געוויזען אויף מירא׳ס שיך און געזאָגט:

— מאַמע, קוק נאָר וואָסערע שעהנע, קליינינקע פיס מירא האָט!

מירא איז רויט געוואָרען און האָט לייכט געשמייכעלט. און פרוי מיירדיק האָט זיך אָנגערופען:

— ווער ווייס, אויב די קליינע, לייכטע פיס האָבען שוין ניט געטראָגען אַ צו־שווערע משא... נאָר איצט, מיין קינד, וועסטו זיך שוין אויסרוהען, וועסט זיין לעבען אונז און וועסט זיין מיין חבר׳טע, וועסט זיצען מיט מיר אין איינעם.

— אזוי נאָר, מאַמע — איז מאַב געווען אונצופרידען, — מירא וועט זיצען מיט דיר און דו וועסט מיט איהר רעדען, און איך וועל גאָרנישט וויסען און וועל גאָרנישט הערען?

— נו, געננוג דיר, טאָכטער מיינע, געה לערנען — האָט איהר די מוטער ווייך געזאָגט.

מאַב איז אוועקגעגאַנגען. קייטי איז אוועק צום וואַסער מאָה־לען אַ לאַנדשאַפט; איימי איז אויך נישט געווען אין דער היים,

זי האָט אָבגעטראָגען ארבייט אין די פריצישע הייזער, און פרוי מייריק איז געבליבען מיט מירא'ן אליין אין הויז.

פרוי מייריק האָט גענומען קיילעכלאָך זייד און באוועל און גענומען צוגרייטען פאַר די טעכטער אויף אויסצונעהען אין אבענד און מירא איז געזעסען שטיל און צוגעקוקט. פלוצלונג האָט זי אָנגעהויבען צו רעדען:

— איהר ווייסט, — האָט זי געזאָגט — איך געדיינק מיין מאַמע אַזוי גוט, פונקט ווי איך וואָלט ערשט נעכטען זי געזעהען. איך געדיינק זי מעהר פון אלע זאכען וואָס זיינען ערשט היינט פאָרגעקומען, און איך בין דעמאָלט, ווען מען האָט מיך פון איהר צוגענומען, נאָר זיעבען יאָהר אַלט געווען, און היינט בין איך שוין גאַנצע ניינצעהן.

— וואָס איז דאָ דער וואונדער ? — האָט פרוי מייריק גע־ענטפערט — אלץ וואָס מען זעהט קליינערהייט געדענקט מען זעהר גוט.

— יא, טאַקי — האָט מירא געזאָגט. — דאָס ערשטע וואָס איך האָב אין מיין לעבען געזעהן איז געווען מיין מאַמע. איך גע־דענק, איך האָב זיך איינמאָל אויפגעכאַפּט פון שלאָף, איך בין גע־לעגען אין מיין וויגעלע און די מאַמע האָט זיך איינגעבויגען איבער מיר און מיר געזונגען ליעדער, לשון קודש'דיגע ליעדער זיינען דאָס געווען. איך האָב זיי נישט פערשטאַנען, זיי זיינען אָבער אַזוי שעהן געווען און אַזוי גוט, פול ליעבע. און גאַנץ אָפט דאַכט זיך מיר אַז איך זעה זי, איך הער איהר קול, איך שטרעק איהר אויס מיין האַנד, זי נעהמט מיך ארום, קושט מיך און האַלזט מיך ווי דע־מאָלט אלס קליין קינד. און באַלד דערשרעק איך זיך — די מאַ־מע איז ניטאָ, ווער ווייס אפשר איז זי געשטאָרבען ?... איך כאַפּ זיך אויף און קען זיך אליין נישט דערקענען און ווייס נישט אויף וואָסער וועלט איך געפין זיך. אוי, ווען איך וועל אַמאָל זעהן מיין מאַמען, וועל איך זי באַלד דערקענען, מיט דער ערשטער מינוט, איהר וועט זעהן.

— פערגעסט אָבער נישט — האָט פרוי מייריק רוהיג גע־ענטפערט — אז צוועלף יאָהר האָט איהר זי שוין ניט געזעהן און דורך דער צייט האָט זיך אייער מוטער געוויס געביטען. קוקט,

איהר זעהט מיינע גרויע האָר, מיט צעהן יאָהר צוריק זיינען זיי נאָך בלאָנד געווען. די יאָהרען לויפען און לאָזען איבער זייערע צייכענס אויף אונז אַלעמען.

— אוי, ווי פערזאָרגט און טרויעריג מיין מאַמע איז געווען אַז מען האָט מיך פון איהר צוגענומען — האָט מיראַ ווייטער דער־צעהלט. — איהר וועט אָבער זעהן ווי פרעהליך זי וועט זיין אַז מיר וועלען זיך צוריק־געפינען. זי וועט אַלע צרות פערגעסען און וועט זיך מיט מיר פרעהען. אַ סך מאָל, ווען איך האָב גע־זעהן אַז אַלע אַרום מיר זיינען אַזוי שלעכט האָב איך שוין פער־לאָרען די האָפנונג זיך צו זעהן מיט דער מאַמען לעבעדיגערהייט, האָב איך מיר געוואָלט דאָס לעבען נעהמען, אפשר וועלען מיר זיך אויף יענער וועלט דאָרט בעגעגנען... נעכטען טאַקי האָב איך דאָס געוואָלט טהאָן און נאָך איין מינוט וואָלט איך שוין געלעגען אין וואַסער, נאָר אַז דער גוטער מענש איז געקומען און מיר גע־ראַטעוועט, איז מיר יעצט שוין ווידער זיס דאָס לעבען און דאָס הארץ זאָגט מיר אַז די מאַמע לעבט נאָך און איך וועל זי געפינען. איך בין אייך אַזוי דאַנקבאַר וואָס איהר האָט מיך אריינגענומען, זייט גוט צו מיר און טראַכט נישט פון מיר קיין שלעכטס, איך בין אייך אַזוי דאַנקבאַר — האָט זי שטיל און וואַרעם געזאָגט.

— יעדער אָרענטליכער מענש וואָלט אַזוי געהאַנדעלט ווי מיר — האָט פרוי מייריק געענטפערט. — אָבער ווער האָט אייך צוגענומען פון אייער מאַמען?

— איך וועל אייך דערצעהלען, גוטע פרוי — האָט מיראַ גע־זאָגט, — כאָטש ווען איך רעד וועגען דעם טהוט מיר זעהר וועה. דער מענש, וואָס האָט מיך צוגענומען פון מיין מאַמען, איז מיין אייגענער פאָטער. אין אָנפאַנג האָב איך געמיינט אַז מיר פאָהרען ערגעץ נישט ווייט און איך וועל באַלד צוריקקומען, און איך האָב זיך נאָך געפרעהט וואָס איך פאָהר. אַ קליין קעסטיל מיט אַ פאָאָר זאַכען האָב איך מיר מיטגענומען אין וועג אַריין. האָט מיך אָבער דער טאַטע אָרויפגענומען אויף אַ שיף, מיר זיינען אריינגעפאָהרען אין מיטען ים אַריין. איך בין קראַנק געוואָרען און איך האָב געמיינט אַז מיר וועלען אַזוי פאָהרען אייביג, אייביג, קיינמאָל וועט זיך דער וועג נישט ענדיגען, און איך בען אַזוי טרויעריג גע־

וואָרען. מיר זיינען אָנגעקומען אין אַ שטאָדט אריין, איך האָב גאָרנישט געוואוסט און גאָר נישט פערשטאַנען, אַלץ געגלויבט דעם טאַטען וואָס ער האָט געזאָגט. איך וויל אַהיים צו דער מאַ־מען, האָב איך געוויינט, און ער האָט מיך געטרייסט און בערוהיגט. באַלד, באַלד, האָט ער געזאָגט, און מיר וועלען אַהיים פאָהרען צו דער מאַמען. דאָס לאַנד, וואוהין מיר זיינען געקומען, איז גע־ווען אַמעריקאַ און אַ סך יאָהרען האָט געדויערט ביז מיר זיינען צוריקגעפאָהרען נאָך אייראָפּאַ. איך האָב שוין דעמאָלט געקאָנט שרייבען, האָב איך זיך אוועקגעזעצט און געוואָלט שרייבען אַ בריעף צו דער מאַמען און צו מיין ברודער, האָט דער טאַטע מיך גענומען אויפ'ן האַנד און געזאָגט:

„שרייב נישט, מיין קינד, די מאַמע איז געשטאָרבען, דיין ברו־דער איז געשטאָרבען."

און איך האָב אַזוי פיעל געוויינט, בייטאָג און ביינאַכט אויפ'ן געלעגער האָב איך נישט געקענט איינשלאָפען, און נאָר גע־וויינט. אַזוי אַ שטיק צייט. מיין ברודער געדענק איך נישט, נאָר ווי אין חלום דאַכט זיך מיר, זעה איך ווי ער טראָגט מיך אַרום אויף די הענד; ער פלעגט נישט איינזיצען אין הויז. איך האָב זיי אָבער תמיד געזעהען אין חלום, מיין מוטער און מיין ברו־דער, און עס האָט זיך מיר געדוכט אַז זיי זיינען נישט געשטאָרבען, נאָר זיי לעבען. פיעל מאָל האָב איך די אויגען פערמאַכט, האָט זיך מיר געדוכט, אַז איך זעה זיי, איך זעה די מאַמע און דעם ברודער ווי לעבעדיג, זיי שטעהען לעבען מיר און איך הער זיי ריידען...

זי איז שטיל געוואָרען, האָט זיך עפּעס פערקוקט, ווי זי וואָלט זיי טאַקע געזעהען פאַר די אויגען.

— איך גלויב — האָט פרוי מייריק געזאָגט — אַז אייער פאָטער האָט נישט געמיינט קיין בייז דערמיט און ער איז געווען גוט צו אייך.

— אָ, יאָ, — האָט מיראַ געענטפערט — ער איז געווען גוט צו מיר, ער האָט מיך געלערנט און ערצויגען. מיין פאָטער איז געווען אַן אַקטיאָר. אין דער היים האָב איך געהערט שטענדיג, אַז ער געהט אין „קאָבורג", איך האָב דעמאָלט נישט געוואוסט

אַז דאָס איז אַ טהעאַטער אין לאָנדאָן. אָבער אויסער דעם וואָס דער טאַטע איז געווען אַן אַקטיאָר, האָט ער געהאַט נאָך אַ סך מלאכות; ער איז אַמאָל געווען אַ גרויסער לעהרער, ער האָט גע־קענט אַ סך שפּראַכען. שפּעטער בין איך געוואָהר געוואָרען אַז ער איז נישט געווען פון די גרויסע אַקטיאָרען, ער איז נאָר געווען ביי זיי אָנגעשטעלט, ער האָט געשריבען פאַר זיי, האָט געמאַכט איבערזעצונגען. דעמאָלט איז געקומען אַן איטאַליענישע זינגע־רין צו אונז, זי האָט געוואוינט ביי אונז, און אי זי, אי דער טאַטע האָבען מיך געלערענט. און אַ דריטען, אַ ספּעציעלען לעהרער האָט ער פאַר מיר אויך גענומען. איך בין נאָך דעמאָלט גאָר אַ קינד געווען, אין גאַנצען בין איך אַלט געווען ניין יאָהר, אַז איך האָב אָנגעהויבען שפּיעלען טהעאַטער. איך האָב אָבער דעם אַרט לע־בען שרעקליך פיינט געהאַט. עס איז מיר דעמאָלט גראָד זעהר גוט געווען. דער פאָטער האָט געהאַט אַ סך געלד, ער האָט מיך גע־קליידט אין שעהנסטען און אין בעסטען. ביי אונז איז געווען אַן אָפען הויז. יונגע לייט און מיידלאַך זיינען זיך צוזאַמענגעקומען, האָבען געלאַכט און געשטיפט, זיי האָבען מיך אויף די הענד אַרומ־געטראָגען און איך האָב זיי נישט געקענט ליידען, איך האָב זיי שרעקליך פיינט געהאַט.

דער טאַטע האָט געמיינט, איך וועל זיין אַ גרויסע זינגערין. איך האָב געהאַט זעהר אַ שעהנע שטימע און ער האָט פאַר מיר צוגענומען אַ סך לעהרער. מיר האָט אָבער וועה געטהאָן, ווען ער האָט מיך אַלע מאָל צוגערופען פאַר אַן אַנדערן פאָרצוזינגען, איך האָב נישט געקענט פערטראָגען ווי ער בעריהמט זיך מיט מיר פאַר יעדן איינעם...

צעהן יאָהר בין איך אַלט געווען דעמאָלט. איך בין אַרויף אויף דער ביהנע און איך האָב געדאַרפט שפּיעלען אַלס אַ קליין, פערלאָזען מיידעלע, וואָס ווייס ניט וואָס מיט איהר איז און זי שפּיעלט זיך מיט בלומען און מאַכט זיך קראַנצען און זינגט זיך שטיל צו. איך האָב דאָס געטהאָן און גאָר נישט געוויינט און די מענשען האָבען געפּאַטשט בראַוואָ, געשריען און געפרייט זיך מיט מיר. איך בין אָבער שטאַרק בייז געוואָרען: איך בין אַ שפּילעכעל פאַר ווילד־פרעמדע מענשען, זיי פרעהען זיך איבער מיר און וויי־

סען נישט וואָס אין מיין האַרץ טהוט זיך אָב. זיי זיינען מיר שרעק־ליך מיאוס געוואָרען. איך האָב דעמאָלט נישט געוואוסט אַז אַקטיאָ־רען פרעהען זיך און זיינען גליקליך אָדער טרויעריג פאַר פרעמדע מענשען, אָבער אין דער היים זיינען זיי גאָר אַנדערש.

— נאַ, זי וועט קיינמאָל ניט קענען זיין קיין אַקטריסע, — האָט מיין לעהרערין געזאָגט צו מיין פאָטער, אָנווייזענדיג אויף מיר. — זי קען ניט שפּיעלען ווי מען דאַרף, זי קען ניט בעהאַלטען איהרע אייגענע געפיהלען.

מיין טאַטע איז בייז געוואָרען און האָט זיך מיט איהר גע־קריעגט. איך בין געזעסען אין איין שרעק, ווער ווייס, דער טאַטע קען נאָך אפשר וועלען, איך זאָל זיין אַן אַקטריסע!..

די לעהרערין איז אַוועק און אַן אַנדערע איז געקומען. זי האָט מיך ווייטער געלערענט. מיין לעבען איז מיר מיאוס געוואָרען. איך האָב געוואָלט אַנטלויפען, איך האָב אָבער געטראַכט אַז עס איז ניט גוט צו אַנטלויפען פון אַ טאַטען, און ווער ווייס, אויב איך וועל אַוועק אויף אַזעלכע וועגען וואָס וועט זיין מיין סוף, איך קען נאָך ווערען שלעכט און פערדאַרבען ,און וואָס וועט מיין מאַמע זאָגען דערצו, זי וועט נאָך בייז ווערען אויף מיר און נישט וועלען מעהר קומען צו מיר אין חלום... איי, ווי לאַנג עס איז שוין פון יענער צייט ווען איך האָב מיין גוטע מאַמע אין חלום געזעהן!...

זי איז אַנשוויגען געוואָרען און וועגען עפּעס זיך פער׳חלום׳ט.

— האָט מען אייך ניט געלערענט ווי אַזוי זיך צו פיהרען? — האָט פרוי מייריק ווייטער געפרעגט, און נישט געזאָגט קלאָר וואָס זי מיינט, צי מען האָט זי ניט געלערנט וועגען דער אידישער אמונה.

— מיינע אַ שכן׳טע איז מיט מיר געגאַנגען קויפען אַ סדור און אַ תחנה און אַ טייטש־חומש. מיין מאַמע האָט דאָס אויך געהאַט. דעמאָלט האָב איך שוין אויפגעהערט ריידען מיט׳ן טאַ־טען וועגען דער מאַמען. איך שעהם זיך צו דערצעהלען, איך קען זיך אָבער ניט העלפען. איך האָב איהם קיין איינציג וואָרט געגלויבט. איך האָב איינגעזעהן אַז דער טאַטע מיינער זאָגט ליגען און עס איז מיר איינגעפאַלען אַז דער טאַטע האָט מיך גענאַרט. די מאַמע איז ניט געשטאָרבען, מיין ברודער איז ניט

געשטאָרבען, זיי לעבען, נאָר דער טאַטע נאַרט מיך. אַט האָט ער דאָך דער מאַמען אויך גענאַרט, ער האָט געזאָגט אַז ער נעהמט מיך נאָר אויף אַ פּאָר טעג און ער האַלט מיך אַזוי לאַנג. אַי, דאָס וואָס ער זאָגט אַז זיי זיינען געשטאָרבען, איז ער דאָך אַן אַקטיאָר, מאַכט ער אַן אָנשטעל, זאָגט ליגען און מען קען נישט דערקענען, מען מיינט ס'איז אמת. עס האָט מיר וועה געטהאָן. איך האָב אַזוי פיינט אַז מען זאָגט מיר ליגען!

בעהאַלטענערהייט האָב איך אָנגעפאַנגען שרייבען בריעף צו דער מאַמען. איך האָב געדענקט דעם נאָמען פון דער גאַס, אויף קאָלמאַן סטריט האָבען זיי געוואוינט, נישט ווייט פון „קאָבורג“, און דער נאָמען איז דאָרט געווען „קאָהען“. שפּעטער האָט מיין טאַטע געביטען דעם נאָמען אויף „לאַפּידוס“. אַזוי, האָט ער גע־זאָגט, האָבען זיינע עלטערען געהייסען אין פּוילען. איך האָב אָבער אויף מיינע בריעף קיין ענטפער ניט בעקומען און איך האָב מיין גאַנצע האָפענונג פערלאָרען.

לאַנג זיינען מיר שוין ניט געווען אין אַמעריקאַ. פּלוצלונג איז דער טאַטע אהיים געקומען און מיר געהייסען אַלץ איינפּאַקען און זיך גרייטען פאָהרען נאָך האַמבורג. איך בין צופרידען געווען. נייע מענשען וועל איך זעהן. דייטש האָב איך גוט געקענט. דער טאַטע האָט אויך גערעדט דייטש בעסער ווי ענגליש.. דרייצעהן יאָהר בין איך דעמאָלט אַלט געווען, נאָר, לויט די צרות מיינע, האָט זיך מיר אויסגעוויזען אַז איך בין שוין אַ דערוואַקסען מיידעל. מיר זיינען געזעסען אויפ'ן שיף. דער טאַטע האָט געשפּיעלט און געזונגען פאַר די פּאַסאַזשירען. איך בין געזעסען אָן אַ זייט און געקוקט צום ים און קיינער האָט מיך ניט בעמערקט. הער איך ווי איינער זאָגט צום צווייטען אויף מיין פאָטער:

— דער אידעל איז אַ גאַנץ כיטרער, מען קען גאָר ניט וויסען ווער ער איז. איך וואָלט זיך גאָר ניט געוואונדערט ווען מען זאָל מיר דערצעהלען דאָס ערגסטע אויף איהם. קיין שום פאָלק אויף דער וועלט קען זיך נישט גלייכען צום אידען. אַזעלכע כיטרע מענער ווי זיי האָבען און אַזעלכע שעהנע פרויען. ווער ווייסט וואָס ער טהוט מיט זיין טאָכטער? עס קען זיין אַז ער האַנדעלט מיט איהר..“

איך האָב דאָס געהערט און ניט פערשטאַנען קלאָר וואָס ער מיינט. אָבער אַ נייער געדאַנק איז מיר איינגעפאַלען. אָט די אַלע צרות וואָס איך בין אויסגעשטאַנען זיינען גאָר ניט מיינע אייגענע, זיי זיינען די צרות און די יסורים פון מיין פּאָלק, די פּיין וואָס רינגעלט תמיד אַרום דעם אידען. דאָס וואָס איך בין פערט יאָגט איז אויך נור ווייל איך בין אַ אידישע מיידעל. די מענשען קוקען אויף מיר דערפאַר אַזוי שלעכט, אַזוי וועט דאָס אייביג זיין ביז מיין לעצטער מינוט...

און טראַכטענדיג אַזוי איז מיר לייכטער געוואָרען. איך טראָג נישט מיינע אייגענע צרות, נאָר די צרות פון אַ גאַנץ פּאָלק, פון מיין געפּייניגט און געיאָגט פּאָלק, וואָס זיין געוויין געהט פון איין עק וועלט ביז'ן אַנדערן. גאָט מיינער! אויב עס זיינען דאָ שלעכטע מענשען צווישען אידען, וואָס זיינען די פרומע און די גוטע שולדיג? פאַרוואָס זאָלען זיי אומזיסט ליידען? — אָבער ענטשולדיגט מיר, איהר האָט דאָך מיר ניט בעליידיגט, איהר האָט מיך אַזוי גוט אויפגענומען.

— מיר וועלען זעהן, אַז אַלע זאָלען אייך גוט בעהאַנדלען, אָרים קינד — האָט פרוי מייריק געזאָגט און שוין מעהר ניט געאַרבייט, נאָר געזעסען נייגעריג, מויל און אויערען אויסגעשטעלט. — נו, דערצעהלט ווייטער, דערצעהלט אַלץ.

—אין פערשיעדענע לענדער און שטעדט האָבען מיר דערנאָך געוואוינט — האָט מיראַ ווייטער דערצעהלט, — אין האַמבורג און וויען אַם לענגסטען. מוזיק לעהרער זיינען צו מיר געקומען און האָבען מיך געלערנט זינגען. דער טאַטע האָט געהאַט אַ סך געלד. פון אַמעריקאַ האָט ער אויך מיטגעבראַכט אַ גרויס פערמעגען און ביז איצט ווייס איך נאָך ניט פאַרוואָס מיר זיינען פון אַמעריקאַ אַוועק. דער טאַטע האָט געהאָפּט אַז איך וועל ווערען אַ בעריהמטע זינגערין, וועל אויפטרעטען אין אָפּערא. באַלד האָט ער אָבער איינגעזעהן אַז איך טויג ניט פאַר דער אָפּערא, מיין שטימע איז געבליבען פונקט דיזעלבע פון קליינערהייט אָן, און מיין לעהרער אין וויען האָט געזאָגט צו מיין פאָטער:

— הערט אויף זי לערנען, זי וועט קיינמאָל ניט גוט זיין פיר

דער אָפּערא. זי האָט אַ גאָלדען קול, עס איז אָבער זעהר דין, דין גאָלד וואָס מען קען ניט בענוצען.

דער טאַטע האָט דאָס געהערט, איז ער זעהר ענטטוישט געוואָרען. דאָס געלד האָט אויך אָנגעהויבען ווערען וועניגער און וועניגער. אַ מאָדנער מענש איז מיין טאַטע געוועזן. טייל מאָל האָב איך איינגעזעהן אַז ער האָט מיך שטאַרק ליעב, איך בין איהם טהייער און דאָס האָט מיך נישט דערלאָזען איך זאָל איהם עפּעס וועהטהאָן און קיין שלעכטס צו טראַכטען וועגען איהם. ער האָט אָבער קיינמאָל נישט געוואוסט וואָס איך האָב ליעב און וואָס נישט, און דערפאַר האָב איך גאַנץ אָפט געהאַט צרות דורך איהם. ניט שטענדיג האָט ער מיר געזאָגט דעם אמת און אַז איך האָב איהם עפּעס געפרעגט האָט ער קיינמאָל מיר ניט געגעבען אַ ריכטיגען ענטפער. תמיד האָט ער זיך געוויצעלט און זיך אויסגעדרעהט פון מיר. האָב איך איהם אויפגעהערט פרעגען און עצות האַלטען מיט איהם. ער איז געווען אַ גרויסער וויצלינג און אָבלאַכער פון אונזער פאָלק. וועגען די אידען האָט ער אויך גאַנץ אָפט געמאַכט ליצנות. ער האָט געשפּיעלט פאַר אַ גרויסען עולם און נאָכגעמאַכט ווי די אידען זעהען אויס, ווי זיי רעדען און ווי זיי דאַווענען. די צושויער האָבען געלאַכט און גרויס הנאה געהאַט דערפון. מיך האָט עס אָבער געקאָסט געזונט. איך בין אויפגעקאָכט געוואָרען פאַר חרפּה און כעס און איינמאָל, זייענדיג מיט איהם אַליין, האָב איך איהם געזאָגט:

— טאַטע, ס'איז זעהר ניט שעהן וואָס דו לאַכסט אָב פון אונזער ברידער פאַר די גוים. וואָלסטו נישט בייז געוואָרען ווען איך זאָל דיר נאָכמאַכען און מאַכען פון דיר געלעכטער?

האָט דער טאַטע אַ שאָקעל געטהאָן מיט'ן קאָפּ, געגלעט מיך און מיט אַ שמייכעל געזאָגט:

— דו, מיין קינד, וועסט דאָס קיינמאָל ניט טהאָן, ווייל דו קענסט עס נישט!...

און אַזוי האָט ער זיך שטענדיג אויסגעדרעהט צו געבען אַ ריכטיגען ענטפער. איך בין דורך דעם געוואָרען גאַנץ ווייט פון איהם. ער האָט פון קיין זאַך ניט געוואוסט. איך האָב אפילו ניט געקענט ריידען מיט איהם ווי עס דאַרף צו זיין. דאָס טהייערסטע

און דאָס היילינגסטע איז ניט מעהר געווען פאַר איהם ווי אַ פּורים־שפּיעל, קיין זאַך האָט ער ניט גענומען ערנסט. איך האָב פאַרשטאַנען אַז דאָס וואָס ער האָט מיך געלאָזט לערנען איז וויל ער האָט געוואָלט איך זאָל ווערען אַ גרויסע אַקטריסע און פערדיענען אַ סך געלד. איך האָב איהם אפילו אויפגעהערט צו רעספּעקטירען, איך האָב קיין דרך־ארץ ניט געהאַט פאַר איהם. דערווייל האָט דער טאַטע אָנגעהויבען עלטער ווערען, האָט שוין ניט אַזוי ברייט געלאַכט, איז געוואָרען אומעטיג און טרויעריג, פאַר קיינעם האָט ער קיין גוט וואָרט ניט אויסגערעדט, זאָגאַר צו מיר אויך ניט. גאַנצע טעג פלעגט ער זיצען און שווייגען אַ פערביטערטער. אָפטמאָל איז ער אַהיים געקומען, זיך געוואָרפען אויפ'ן בעט און געוויינט. מיר האָט דאָס שטאַרק וועה געטהאָן. איך בין צוגעגאַנגען צו איהם און האָב איהם אַרומגענומען און געפרעגט: „טאַטע, וואָס איז דיר? וואָס ביזטו אַזוי טרויעריג? האָט דיר עמיץ בייז געטהאָן?" — ער האָט מיר אָבער גאָר ניט געענטפערט, ער האָט מיך נאָר אַרומגענומען און געוויינט. ער האָט מיר קיין איין וואָרט ניט דערצעהלט וואָס מיט איהם איז, אפשר דערפאַר וואָס איך האָב איהם אויך קיין שום זאַך פון זיך ניט דערצעהלט. איך האָב איהם אָבער דעמאָלט שטאַרק ליעב בעקומען, האָב געהאַט גרויס רחמנות אויף איהם און האָב זיך צוגעדריקט צו איהם און גאָט געבעטען פאַר איהם. ווי טהייער און ליעב יענע מינוטען זיינען פאַר מיר! איך האָב געפיהלט אַז מיין מאַמע מוז איהם האָבען אַמאָל זעהר ליעב געהאַט...

באַלד איז אָבער אָנגעקומען די ביטערע צייט. מיר זיינען דאָן אָנגעקומען פון פּעסט אין ווין. און נישט קוקענדיג וואָס מיין לעהרער האָט געזאָגט אַז איך טויג נישט פאַר דער ביהנע האָט דער טאַטע בעקומען פאַר מיר אַ שטעלע אין אַ טעאַטער אין דער נייער פאָרשטאַדט אַלס זינגערין. דער טאַטע האָט אויפגעהערט זיך דרעהען אַרום די טעאַטערען און איך האָב ניט געוואוסט וואָס ער טהוט. איך האָב אָבער פערשטאַנען, אַז ער זיצט אין די קאָרטען הייזער און שפּיעלט אין קאָרטען. ער האָט זאָגאַר קיין מאָל מיך ניט געלאָזען אַליין געהן אין דעם טעאַטער. די זאַכען, וואָס איך האָב געשפּיעלט, זיינען מיר געווען אַזוי איבערדריסיג.

דער גאַנצער קרייז איז מיר מיאוס געווען. פערשיעדענע מענער זיינען געקומען און האָבען מיך געוואָלט זעהן, מענער און פרויען האָבען געהאַלטען אין איין קוקען אויף מיר און שפּאָטיש געשמייכעלט. דאָס טעאַטער האָט ביי מיר אויסגעזעהן ווי אַ גיהנום אין וועלכען איך ווער טאָג־טעגליך געפּייניגט און געלייטערט. פון טאָג צו טאָג איז מיר אַלץ ערגער און ערגער געוואָרען. איך האָב אָנגעהויבען מיין שטימע צו פערלירען. איך האָב אויך ניט אַזוי גוט געשפּיעלט. ניט מעהר, אַז איך האָב געהאַט פאַרצושטעלען אַן אָרים, פערביטערט מיידעל, האָב איך גוט געשפּיעלט. דאָס איז מיר אָבער זעהר ווענינ אויסגעקומען. ס'רוב האָב איך געמוזט שפּיעלען לוסטיג און פרעהליך, און דאָס איז מיר אַזוי שווער, אַזוי שווער!

און פּלוצלונג אין איין פריהמאָרגען האָט מען מיר אָנגעזאָגט אַז דער טאַטע איז אַרעסטירט, ער זיצט אין טורמע און ער רופט מיך. איך בין געגאַנגען צו איהם. ער האָט מיר נישט דערצעהלט פאַר וואָס ער זיצט, נאָר ער האָט מיך געהייסען זעהן ערגעץ אַ גראַף, וואָס וועט איהם קענען בעפרייען. איך בין דאָרט אַוועקגעגאַנגען. עס איז געווען אַ קאַבאַרעט. איך האָב געטראָפען דעם גראַף און איך האָב איהם דערקענט אַז דאָס איז ער ערשט נעכטען אבענד געווען ביי מיר אין דרעסינג רום. ער האָט מיר געקוסט אין האַנד און איך האָב געמיינט אַז ער שפּאַסט פון מיר. איך האָב אַלץ דערצעהלט וועגען מיין פאָטער און געבעטען ער זאָל איהם בעפרייען. ער האָט מיר צוגעזאָגט און איך בין אַהיים געגאַנגען.

דעם זעלבען אָווענד איז מיין פאָטער אַהיים געקומען צוזאַמען מיט'ן גראַף. איך האָב אָנגעהויבען מורא האָבען פאַר דעם גראַף, ער האָט מיך געגעסען מיט זיינע אויגען, וואו איך האָב זיך געקעהרט און געווענדעט האָט ער מיר נאָכגעקוקט. זיין טובה, וואָס ער האָט מיר געטהאָן, איז פאַר מיר געווען אַן אונגליק. איך האָב זיך געשראָקען אַז ער וועט קיין מאָל ניט פערגעסען, אַז איך בין אַן אַקטריסע און אַן אידיש קינד. ער קוקט אויף מיר מיט פעראַכטונג, און אַז ער איז צומאָרגענס געקומען צו מיר אין טעאַטער און האָט גענומען דעם שאַל מיינעם און מיך געוואָלט איינהילען אין איהם, האָב איך שרעקליך געציטערט. אַן מיין פאָטער האָב איך

דערקענט אַז ער וויל איך זאָל גוט אומגעהן מיט'ן גראַף. איך האָב דאָס אָבער נישט געקענט. ער איז נישט געווען קיין יונגער, קיין אַלטער אָבער אויך נישט. איך ווייס אפילו ניט פאַרוואָס איך האָב פאַר איהם מעהר מורא געהאַט ווי פאַר אַלע אַנדערע מענער און פאַר וואָס איך האָב איהם אַזוי פיינט געהאַט.

דערוויילע האָט דער טאַטע אָנגעהויבען רעדען צו מיר טאָג־טעגליך וועגען דעם גראַף. ער האָט איהם זעהר געריהמט און גע־זאָגט אַז ער האָט איהם גרויס גוטס געטהאָן. איך האָב גאָר נישט געזאָגט. איך האָב געמיינט אַז דערפאַר וואָס ער האָט דעם טאַ־טען בעפרייט פון תפיסה ריהמט ער איהם אַזוי.

דער גראַף איז נאָך אַמאָל געקומען צוגעהן און דער טאַטע האָט זיך אויפגעהויבען און איז אַרויסגעגאַנגען.

— איהר האָט ליעב די ביהנע? — האָט מיך דער גראַף גע־פרעגט.

— ניין — האָב איך געענטפערט — איך טהו דאָס נאָר צו־ליעב מיין פאָטער.

ער האָט געהאַלטען אין איין רעדען צו מיר פראַנצויזיש און מיך גערופען „קליין מלאך'ל“. פאַר מיר האָט דאָס געקלונגען ווי אַ בעליידיגונג, ווייל איך בין זיכער געווען אַז ער, אַ גראַף און ניט קיין איד, טראַכט פון מיר ניט קיין גוטס.

— איהר ווייסט, קליין מלאך'ל, — האָט ער צו מיר געזאָגט, — אַז איהר ווילט קענט איהר אַוועק פון דער ביהנע. איך וועל אייך אַריינגעהמען אין מיין הויז אַריין, איהר וועט זיין אַ קעניגין ביי מיר!...

אַ פייער האָט זיך אין מיר אָנגעצונדען. איך בין אַזוי בייז געוואָרען אַז איך האָב קוים געקענט דאָס מויל עפענען. איך האָב איהם געענטפערט:

— איך וועל שוין בעסער בלייבען אויף דער ביהנע אויף אייביג.

איך בין באַלד אַרויסגעגאַנגען. אין קאָרידאָר האָב איך גע־טראָפען דעם טאַטען, ער איז געגאַנגען אויף און אָב. איך בין פון איהם אַנטלאָפען, בין אַריין אין מיין צימער און האָב זיך פער־שלאָסען. מיין האַרץ האָט מיר אַזוי וועה געטהאָן. איך האָב

פערשטאַנען אַז דער טאַטע האָט מיט'ן גראַף געמאַכט איין האַנד מיך צו פערקויפען...

צומאָרגענס איז דער טאַטע צוגעקומען, איז טהיר אָנגעקלאַפּט און מיך געבעטען אַרויסגעהן.

— האָסט אַ טעות — האָט ער מיר איינגערעדט — קום אַרויס, איך וועל דיר אַלץ ערקלערען. דו טאָרסט ניט אויפהערען שפּיעלען, עס וועט אונז אויסקומען שטאַרבען פון הונגער.

איך האָב רחמנות געהאַט אויף איהם און בין אַרויסגעגאַנגען. איך בין ווידער אַוועק שפּיעלען, און דער גראַף האָט זיך אַ גאַנצע וואָך ניט געוויזען. מיר האָבען זיך איבערגעצויגען. דער טאַטע איז תמיד געזעסען אין הויז, אויסער ווען ער האָט מיך אין טעאַטער אָבגעפיהרט.

דער טאַטע האָט אָנגעהויבען צושטעהן צו מיר און געזאָגט:

— דו טויגסט ניט פאַר אַן אַקטריסע, דו פערלירסט דיין שטי־מע, באַלד וועסטו גאַרנישט פערדיענען. שפּעטער אַז דו וועסט נישט האָבען צו עסען וועסטו געהן זינגען איבער די הויפען און וואַרטען מען זאָל דיר צווואַרפען אַ קופּערנעם גראָשען. פאָלג מיך, זעהסט אַ מענש איז געקומען און וויל דיך נעהמען צו זיך אין הויז אַריין, דאַרפסט איהם ניט אָבזאָגען...

איך האָב ניט געקענט רעדען פאַר אויפרעגונג. מיט שרעק האָב איך זיך דערמאָנט אין מיין מאַמע און אָן איהם. און דאָס ערשטע מאָל האָב איך דערפיהלט אַז איך וועל קיין שום שלעכטס ניט טהאָן אויב איך וועל אַנטלויפען פון איהם.

צומאָרגענס האָט ער מיר דערצעהלט אַז ער האָט געבראָכען דעם קאָנטראַקט מיט'ן טהעאַטער און מיר וועלען פאָהרען נאָך פּראַג. איך האָב אָבער יעדע זאַך חושד געווען. מיט טויזענד אויגען האָב איך איהם אָנגעקוקט. אין צוויי טעג אַרום האָבען מיר שוין אַלץ געהאַט איינגעפּאַקט. עס איז מיר איינגעפאַלען איך זאָל אַנטלויפען פון איהם, אַוועק נאָך לאָנדאָן און אויפזוכען די מאַמע.

אביסעל געלד האָב איך געהאַט. עטליכע קליידער האָב איך מיר אויך אָנגעגרייט און אַ קליין האַנד־טעשעל, איך זאָל קענען לייכט אַנטלויפען. דער טאַטע האָט געשוויגען, קיין איין וואָרט ניט

דערמאָנט וועגען דעם גראַף. דאָס האָט מיך נאָך מעהר אָנגעשראָ־קען. איך האָב געפיהלט אז זיי גרייטען שטילערהייט עפּעס פּאַר מיר פּאָר און ווילען מיך פאַנגען אין זייער נעץ. די געדאַנקען האָ־בען מיך נישט אָבגעלאָזט, ביי טאָג און ביי נאַכט האָבען מיך פער־שיעדענע געדאַנקען געשראָקען. אָט האָב איך געזעהען ווי מיר פאָהרען אין וועג, און פּלוצלונג לאָזט מיך דער טאַטע איבער אליין און פון ערגעץ וואו קומט דער גראַף און חאַפּט מיך אַוועק און איך קען זיך נישט העלפען... עס האָט מיר אויסגעוויזען אז די מאַמע רעדט צו מיר און וואָרנט מיך פאַר זיי...

מיר זיינען אָנגעקומען אין פּראַג שוין שפּעט ביינאַכט. עס איז געווען פינסטער אַרום, איך האָב זיך אָבער אין יעדען איינעם גוט איינגעקוקט זעהן ווער דאָס איז. מיר זיינען צוגעקומען צו א גרויסען האָטעל. אינוועניג איז געווען זעהר ליכטיג. איך האָב אַ קוק געטהאָן און אימיצען געזעהען אינוועניג. ער האָט זיך אומ־געדרעהט און איך האָב באַלד דערקענט ווער ער איז. ביי נאַכט האָב איך זיך שוין ניט געלייגט. איך בין געגאַנגען אָנגעטהאָן אין מאַנטעל, דאָס פּנים פערדעקט מיט א וואוּאַל און האָב אָבגעוואַרט ביז אין דער פריה, ווען אַלע מענשען געהען אַוועק צום וואָקזאַל. איך בין מיט אַלעמען צוזאַמען אַרוים, קיינער האָט מיך נישט בע־מערקט. איך בין אריין אין באַהן וואָס געהט נאָך דרעזדען, און בין אַוועקגעפאָהרען. איך בין אַזוי פרעהליך געווען, דאָס האַרץ האָט זיך מיר געוואָרפען פאַר גרויס פרייד. איך בין אפילו ניט זיכער געווען צי איך האָב גענוג געלד מיט מיר, איך האָב זיך אָבער וועניג געזאָרגט דאַריבער, איך וועל פערקויפען מיינע קליידער, האָב איך זיך געטראַכט, די אויערינגלעך, און ביז איך וועל געפינען מיין מאַמען וועל איך לעבען מיט ברויט און וואַסער. איך האָב מורא געהאַט טאָמער יאָגט מיך נאָך דער טאַטע, האָב איך זיך אין ערגעץ ניט אָבגעשטעלט און געפאָהרען אַלץ ווייטער און ווייטער, ביז איך בין געקומען אין בריסעל. איך האָב שוין ניט געהאַט גענוג געלד ביז לאָנדאָן, האָב איך אַלץ אויספערקויפט וואָס איך האָב געקענט און בין געפאָהרען נאָך דאָווער, און פון דאָרט בין איך ווייטער געפאָהרען און אויך געגאַנגען צופוס, ביז איך בין אָנגעקומען אין לאָנדאָן.

— איהר ווייסט האָט מירא וויטער גערעדט — איך האָב דאָך אזוי געוואָלט געפינען מיין מאַמען, איך האָב אָבער נישט געוואָלט זי זאָל מיך אזוי זעהן אַלס אַן אָרים מיידעל אָהן א פּיצעל קלייד. נאָר איך האָב זיך אומזיסט געשראָקען און אומזיסט געהאָפט צו געפינען די מאַמע. איך בין ארומגעגאַנגען אין לאָנדאָן און זיך געפרעגט אויף קאָלמאַן סטריט, האָבען די מענשען מיך אָנגעקוקט און געוואונדערט: עס איז נישטאָ קיין קאָלמאַן סטריט, האָבען זיי געזאָגט. נו, און דאָס טהעאַטער קאָבורג? אויך דאָס טהעאַטער איז נישטאָ, האָט מען מיר געענטפערט. איך בין ענדליך, געהענדיג א פּאָר שעה, אָנגעקומען אויף דעם זעלבען פּלאַץ און האָב טאַקי קיין זאַך נישט אָנגעטראָפען.

— וואו איז די גאַנצע גאַס אהינגעקומען? — האָב איך אַן אַלטען ווערכטער געפרעגט.

— אָ, שוין לאַנג ניטאָ — האָט ער מיר געענטפערט — אַלע אַלטע גאַסען האָט מען צונומען און נייע אויפגעבויט.

דאָס הארץ איז מיר אָבגעשטאָרבען פאַר גרויס שרעק. וואָס וועט זיין מיין סוף? וואו וועל איך זיך קעהרען אין דער פרעמד?

— וועמען זוכט איהר, פריילין, אין קאָלמאַן סטריט? — האָט מיך דער אַלטער געפרעגט. איך האָב זיך אָבער נישט אומגעקוקט און אנטלאָפען וואו די אויגען האָבען מיך געטראָגען. איך האָב פּלוצלונג דערפיהלט אַז איך בין שרעקליך מיעד און אַז איך קען שוין ניט ריהרען מיט די פיס. און וואוהין געהט מען איצט? וואו וועל איך כאָטש איין נאַכט איבערנעכטיגען?

מיין גאַנצע האָפענונג פון וועג, צו געפינען די מאַמע, איז אויסגעלאָשען געוואָרען. איצט, אין דער פרעמד, ווי וועט מען קוקען אויף מיר? מען וועט מיך אָננעהמען פאַר א גנב'טע, א שלעפּערין. איך בין ארויף אויף'ן בריק און געזעהן א שיף אָנקומען. א סך מענשען זיינען ארויפגעגאַנגען. זיי האָבען אויסגעזעהען גאַנץ אָרים און עס איז מיר איינגעפאַלען אז איך זאָל אוועק פון די רוישענדע גאַסען און ארויף אויפ'ן שיף און אוועק אויף אַן איינזאַמען אָרט, וואו איך וועל קענען זיין אַליין, מענשען זאָלען נישט קוקען אויף מיר. א פּאָר פּענס האָב איך נאָך געהאַט, האָב איך מיר געקויפט ברויט און בין אַרויף אויפ'ן שיף און גענומען

עסען און איך האָב געטראַכט אַז אויב איך וויל זיך זעהן מיט דער מאַ־
מען מוז איך פריהער שטאַרבען, נאָר אויף יענער וועלט קען איך זיך
מיט איהר טרעפען. די שיף איז דערווייל געפאָהרען אַ שטיק
צייט און האָט זיך אָבגעשטעלט. איך בין אַרויס און האָב אָבער
נישט געוואוסט וואו איך בין. עס איז געווען שוין פינסטער.
בין איך אַוועק צווישען די בוימער און האָב זיך אַוועקגעזעצט.
דערווייל בין איך איינגעשלאָפען. איך האָב זיך אויפגעכאַפּט,
איז שוין געווען ליכטיגער טאָג. קיין לעבעדיגע מענשען האָב איך
ניט געזעהען, די פויגעלעך זיינען איבער מיין קאָפּ געפלויגען און
געזונגען און די ערד איז געווען נאַס פון טוי. איך האָב זיך
אויפגעשטעלט און געוואָלט ערגעץ געהן. איך בין אָבגעגאַנגען אַ
שטיקעל וועגס און האָב נישט געוואוסט וואו איך בין. האָב איך
זיך צוריקגעקעהרט, האָב איך שוין אָבער ניט געפונען דעם פּלאַץ.
אַ ווילדער שרעק האָט מיך אַרומגענומען. וואָס טהו איך איצט
אַז עס קומט עמיצער צו מיר צו און ער וויים דאָך נישט וואָס מיט
מיר איז, ווי וועל איך ביי איהם אויסזעהן? אַלע מיינע חלומות
זיינען אַוועקגעפלויגען ווי רויך, מיינע האָפנונגען האָבען
זיך אויסגעלאָשען. איך מוז שטאַרבען. אָבער גאָט מיינער, אַז
איך זאָל דאָ אויסגעהן פאַר הונגער ווערט עס דאָך נעהמען אַזוי
לאַנג! אַזוי לאַנג! און איך האָב זיך דערמאָנט אָן מיינע ברידער,
אָן מיין אייגען פאָלק; יאָהרען לאַנג וואַנדערען זיי פון איין אָרט
צום אַנדערען, בלאָנדזשען פון איין לאַנד צום אַנדערען, פון איין
קעניגרייך צום אַנדערען און טויזענטער, טויזענטער ווערען פערלאָ־
רען אין מיטען וועג, געהען אויס פאַר הונגער און נויט — בין איך
דען די ערשטע? בין איך דען די איינציגע?

איך האָב זיך דערמאָנט אַז גאַנץ אָפט פּלעגען קומען די בייזע
פיינד און געוואָלט די אידען אומברענגען, און מיינע עלטערען און
ברידער, די אידען, האָבען זייערע אייגענע קינדער, די זויג־קינדער,
האָבען זיי מיט די אייגענע הענד אומגעבראַכט, זיי זאָלען נישט
אַריינפאַלען אין פיינד'ס הענד. — איך בין דאָך ניט די ערשטע
פון די אידישע טעכטער וואָס געהען אויס פאַר צרות און נויט!

עס זיינען דאָך געווען צדיקים ביי אונז, וואָס האָבען אפילו
דאָס לעבען זעהר ליעב געהאַט, דאָך זיינען זיי געגאַנגען אין פייער

און האָבען זיך נישט גענומען דאָס לעבען, זיי האָבען דעם מוטה ניט פערלאָרען. נו, און איך, איך האָב דאָך אויך קיינמאָל מיר נישט געוואָלט נעהמען דאָס לעבען, איצט אָבער האָב איך שוין קיין כח ניט געהאַט אויסצוהאַלטען, איך בין ניט שטאַרק גענוג דאָס איבערצוטראָגען. איך האָב געבעטען צו גאָט, ער זאָל מיר העלפען, איך בין אָבער זיכער געווען אז ער וועט נישט צוהערען מיין געבעט און איך וועל נישט געהאָלפען ווערען. טאָ צו וואָס דאַרף איך לעבען? איך וועל בעסער מיך וואַרפען אין וואַסער אריין און אַ סוף! פאַרנאַכט בין איך צו צום וואַסער און — דאָס איבעריגע ווייסט איהר דאָך, ליעבע פרוי — האָט מירא געזאָגט. — איך האָב געוואָלט שטאַרבען. איהר ווייסט דאָך דאָס אַלץ, ער האָט דאָך אייך אודאי אַלעס דערצעהלט, ניט אַזוי? נו, איצט האָב איך איינגעזעהן, אַז איך בין נאָך ניט די אומגליקליכסטע, מענשען האָבען דאָך אויף מיר רחמנות געהאַט...

פרוי מייריק האָט גאָרנישט געענטפערט, איז שטיל צו איהר צוגעגאַנגען און געקושט אין שטערן.

* * *

זי איז אַ דימענט אַ מיידעל — האָט פרוי מייריק געזאָגט אין זעלבען אבענד צו דעראָנדאַ'ן, ווען זי איז געזעסען מיט איהם אויג אויף אויג, אין אַ בעזונדערען צימער און האָט איהם אַלץ דערצעהלט פון מיראַ'ן. — זי איז אַ גאָלדען קינד, און די צרות האָבען אויף איהר קיין בייזע ווירקונג נישט געהאַט. די בלאָטע האָט זיך אין איהר נישט אָנגענומען, נאָר בלויז בעשפּריצט פון דרויסען...

— און וואָס דענקט איהר וועגען איהר מוטער וואָס זי זוכט? — האָט דעראָנדאַ געפרעגט.

— איך דענק גאַנץ גוט פון איהר — האָט פרוי מייריק געזאָגט. — די מוטער מוז זיין אַ גאַנץ גוטע און אָרענטליכע, און עס קאָן זיין אַז זי איז שוין טויט. איהר פאָטער איז אָבער איינער פון די נידריגסטע בריאים אויף דער וועלט, און מירא איז דאָך אַזאַ גוטע און עהרליכע נשמה, איז זי געווים געראָטען אין איהר מאַמען.

דעראָנדא האָט דערוואַרט צו הערען פון איהר אַנדערע ווער־טער וועגען מירא׳ס מוטער און דאָס האַרץ האָט איהם עפּעס געפּלאַ־טערט און ער האָט נישט געוואוסט פאַר וואָס. זיי האָבען אָנגע־הויבען רעדען וועגען איהר ברודער און פרוי מייריק האָט געזאָגט אַז עס קען גאַנץ מעגליך זיין, אַז דער ברודער איז גראָד גערעאָטען אין פאָטער. צו מירא׳ן האָט דאָס אָבער אַלץ נישט.

— דענקט איהר נישט — האָט דעראָנדא געפרעגט — אַז ס׳וואָלט גלייך געווען איך זאָל אַנאָנסירען אין די צייטונגען וועגען זיי?

— ניין, דאָס איז נישט קיין פּלאַן — האָט פרוי מייריק גע־זאָגט. — זיי הייסען „קאָהען“, און קאָהענס זיינען אין לאַנד דאָ אין די טויזענדער, און אויסערדעם וועט מירא נישט וועלען, זי וועט מורא האָבען, דער פאָטער וועט לייענען די אַנאָנסע, וועט ער זיך דערוויסען וואו זי איז. בעסער וועט זיין מען זאָל דאָס איבער־געבען צו אַזעלכע מענשען וואָס בעשעפטיגען זיך מיט אויפזוכען פערלאָרענע און פערשוואונדענע. דעראָנדא האָט אָבער זי אָבגערעדט דערפון, טאָמער וועט זיך אויסלאָזען נאָך ערגער פאַר מירא׳ן. אויסער דעם דאַרף ער מאַכען אַ רייזע אויף עטליכע חדשים און ער וויל דאָך זיין אין שטאָדט ווען מען וועט זיך נעהמען זוכען, ער זאָל קענען זיין אויף דער וואַך און אָבהיטען זי פון אַן אונגליק.

— איך בעט איך איין זאַך — האָט ער איהר געזאָגט — איהר זאָלט נישט אָבטרעטען פון איהר די גאַנצע צייט, היט זי גוט אָב.

— מיר וועלען פאַר קיין פאַל נישט דערלאָזען אַז עמיצער זאָל זי אוועקנעהמען פון אונז — האָט פרוי מייריק געזאָגט. — זי וועט זיין מיט אונז, איך גיב איהר באַלד איבער האַנס׳ צימער.

— און זי, דענקט איהר, וועט וועלען וואַרטען ביז איך וועל צוריקקומען? — האָט ער געפרעגט נייגעריג.

— זאָרגט נישט — האָט זי איהם בערוהיגט — דאָס מיידעל וועט נישט אַנטלויפען, זי וועט מיך פאָלגען. איהר זעהט דאָך, דער פאָטער האָט זי אַזוי געפּייניגט, דאָך האָט גענומען יאָהרען ביז זי איז אַנטלאָפען. איצט אָבער, אַז זי איז זיכער און רוהיג ביי אונז, און זי ווייס אַז איהר זייט געווען איהר מלאך, וואָס האָט איהר לעבען

געראַטעוועט, נאָר גאָט — זאָגט זי — האָט צוגעשיקט זיין מלאך צו איהר, ווען זי געווים פאַלגען וואָס דער מלאך וועט איהר הייסען.

און דאָס געלד וואָס איהר האָט אונז געגעבען — האָט זי ווייטער געזאָגט — וועט גאַנץ גענוג זיין אויף דער גאַנצער צייט פון אייער רייזע. אויסער דעם, וועט זי אפשר שפּעטער וועלען אויסנעהען, וועט זי קענען צוזאַמען ארבייטען מיט מיינע טעכטער און זיך פערדיענען וואָס זי וועט דאַרפען.

— אָבער זי דאַרף האָבען אַ שטיק צייט אויף אויסצורוהען — האָט דעראָנדאַ געזאָגט.

— נו, געווים, מיר וועלען זיך נישט איילען. זי וועט גענוג צייט האָבען זיך אויסצורוהען. מיר וועלען גוט ארום איהר ארומגעהן, און אויב איהר ווילט, לאָזט אונז איבער אַן אדרעס וואו מיר זאָלען אייך קענען שרייבען אין וועג אריין, וועט איהר אויך וויסען ווי עס געהט איהר. איך וויל אַז איהר זאָלט אויך האָבען דאָס פערגעניגען צו הערען אַז מירא'ן איז גוט. איך וועל אַלץ טהאָן פאַר איהר און אויך צוליעב אייך.

— אָה, איך בין זיכער אַז איהר טהוט מיר אַ סך צוליעב. ווען נישט איהר, צו וועמען וואָלט איך געכטען מיט איהר געגאַנגען? איך וויים אַז מיין פריינדשאַפט מיט האַנס'ן איז שוין גוט גענוג דערפאַר וואָס איך האָב זיך בעקענט מיט זיין גוטער מוטער...

זיי זיינען אריינגעגאַנגען צו די מיידלעך אין צימער. מירא איז אויך דאָרט געווען. די מיידלעך האָבען מירא'ן דערצעהלט וואָס פאַר אַ גאָלדענער מענש דעראָנדאַ איז, וואָס פאַר גוטס ער האָט געטהאָן זייער ברודער האַנס און אַז האַנס קען איהם גאָר ניט אָבלויבען.

— קייטי בעט פאַר איהם אַלע טאָג צו גאָט — האָט מאַב געזאָגט — און איך טראָג זיין נאָמען אויף מיין הארצען. איך האָב עס אויסגענעהט אויף טהייערען זייד, איך טראָג עס פאַר אַ סגולה... איימי האָט איהם אין זינען אין דער פריה און אויף דער נאַכט ביים געבעט. נאָר איצט וועלען מיר אַ ספּעציעלע זאַך טהאָן פאַר זיין כבוד וועגען, ווייל ער האָט אייך צו אונז אהער געבראַכט.

— איך דענק אָבער אַז ער איז צו אַ רייכער מאַן, ער זאָל

עפּעס וועלען פאַר זיך — האָט מירא געזאָגט שמייכלענדיג צו מאַב און ווענדענדיג זיך צו איימי'ן האָט זי געפרעגט:

— ער מוז זיין זעהר אַ גרויסער מאַן אויף דער וועלט?

— אָ, געוויס, — האָט איימי געענטפערט, — ער איז פיעל גרעסער פאַר אונז. זיינע קרובים זיינען בלויז לאָרדען און גראַפען, און ווער ווייס אויב ער שלאָפט נישט אויף די זיידענע קישענס וואָס מיר נעהען אויס און צושטעכען זיך אונזערע פינגער.

— איך בין זעהר צופרידען וואָס ער איז פון אַ גרויסער משפחה — האָט מירא רוהיג געזאָגט.

— וואָס זייט איהר אַזוי צופרידען? — האָט איימי געזאָגט מיט חשד און געוואָלט אויסגעפינען עפּעס אידישע סמנים אין מיראַן, וואָס ביז איצט איז איהר נאָך ניט געלונגען.

— ווייל איך האָב שרעקליך פיינט געהאַט די אריסטאָקראַטען, בין איך צופרידען, אז עס האָט זיך צווישען זיי געפונען איינער וואָס איז אַנדערש פון זיי...

— מיסטער דעראָנדאַ — האָט קייטי געזאָגט — איז אייגענטליך נישט פון דער העכסטער אריסטאָקראַטיע אין אונזער לאַנד, און אויב מיר וועלען פיינט האָבען אריסטאָקראַטען וועט ער ניט שטערען...

אז דעראָנדאַ איז אריין אין צימער, האָט זיך מירא אויפגעהויבען און געקוקט אויף איהם מיט דאַנק און מורא צוזאַמען. זי האָט זיך ניט געשעהמט און קיין עזות איז אין איהר אויך ניט געווען צו דערקענען. עס איז גאַרנישט געווען צו דערקענען אז זי זאָל אַמאָל האָבען געשפּיעלט אין טעאַטער. ווי אַ בלום אין פעלד, איז געווען צו זעהן, איז זי אויפגעוואַקסען, איינפאַך און עהרליך, און אַלע איהרע צרות און יסורים האָבען איהר גאַרנישט געשאַדט, זיי האָבען זי נאָך שעהנער געמאַכט. דעראָנדאַ האָט דערפיהלט אז זי איז פאַר איהם אַ נייעס צווישען אַלע פרויען אין דער וועלט. זי איז דאָך נישט אַזוי איינפאַך און עהרליך, ווייל זי ווייס גאַרנישט, ניין, זי איז אַזוי ווייל זי איז אַ ריינע נשמה, אַן עהרליך קינד פון געבוירען אָן. ער איז אַזוי נייגעריג געווען זי זאָל איהם אַליין דערצעהלען פון איהר לעבען.

אָבער דערפאַר אַליין איז ער ניט לאַנג געזעסען ביי איהר.

ער האָט מורא געהאַט, ער זאָל איהר נישט ווערען צו שווער, זי קען נאָך מיינען אז דאָס איז ער נישט מעהר ווי אן עגאָאיסטישער מענש, אָדער אפשר נאָך ערגער, ווייל ער האָט זי גראַטעוועט וויל ער ווערען איהר הערשער אז זי זאָל טהאָן וואָס ער וויל און איהם דערצעהלען וואָס ער וועט נאָר הייסען. ער האָט אזוי געוואָלט הערען ווי זי זינגט, ער האָט איהר אָבער נישט געבעטען, זי וועט דאָך נישט קענען אָבזאָגען, אין דעם איז ער זיכער געווען, זי וועט אָבער מיינען אז ער וויל זיך שאַפען מיט איהר... ער האָט איהר גע־וואָלט בעהאַנדלען מיט'ן גרעסטען כבוד. פאַרוואָס אייגענטליך וויל ער איהר אזוי פיעל גוטס טהאָן? דאָס האָט ער אליין נישט געוואוסט. נאָר צו וואָס דאַרף מען דען וויסען? אבי עס איז אזוי.

ער האָט זיך באַלד געזעגענט מיט זיי און געזאָגט אז ער פאָהרט אוועק פון לאָנדאָן אויף צוויי מאָנאַטען. אין עטליכע טעג ארום איז ער און זיין פעטער סער הוגאָ מאַלינדזשער און זיין מוהמע אוועקגעפאָהרען נאָך ליבראָן.

ער האָט דעם פעטער און דער מוהמען דערצעהלט וועגען מי־ראָן. דער פעטער האָט איהם אויך געזאָגט אז עס איז בעסער, זיי זאָלען דערווייל נישט זוכען איהר מוטער און ברודער. מאַדאַם מאַלינדזשער איז שוין צוגעבונדען געוואָרען צו מירא'ן, כאָטש זי האָט זי נאָך ניט געהאַט געזעהען. זי האָט זיך דערמאָנט אז אין ענגלאַנד זיינען דאָ מיסיאָנערען הייזער, וואָס שמד'ען אידישע קינ־דער, האָט זי געזאָגט: מען דאַרף זי איבערגעבען צו זיי. זי, מירא, וועט דאָך אודאי נישט זיין געגען דעם.

אז זי האָט אָבער דערזעהן ווי סער הוגאָ קוקט אויף איהר און שמייכעלט האָט זי פערשטאַנען אז זי האָט מסתמא געזאָגט אַ נאַרישקייטען און זי האָט געשוויגען.

מאַדאַם מאַלינדזשער האָט געוואוסט אז נישט אומעטום דאַרף זי אריינרעדען און זאָגען אַ מיינונג, נישט אַלץ וויים זי, און אוי־סער דעם האָט זי געהאַט בלויז טעכטער און איהר מאַן האָט דאָך גראַד אזוי שטאַרק געוואָלט האָבען אַ זוהן.... און אז זי האָט עפּעס געזעהן וואָס זי האָט ניט פערשטאַנען האָט זי זיך געטראַכט, געוויס איז דאָס אַלץ יאָ ריכטיג, נאָר איך פערשטעה דאָס ניט, איך בין ניט גענוג קלוג און ניט גענוג געלערנט. נאָר אז זי האָט זיך ניט געקענט

עפּעס אַן עצה געבען האָט זי זיך געווענדעט צו דעראָנדאַ'ן: אָ, דניאל איז זעהר קלוג, איך וועל איהם פרעגען — האָט זי שטענדיג געטראַכט. סער הוגאָ מאַלינדזשער האָט איהם אויך זעהר שטאַרק ליעב געהאַט און געהאַלטען איהם ווי אַן אייגענעם זוהן.

דאָס איז די געשיכטע פון דעראָנדאַ'ס לעבען, אויף וויפיעל, נאַטירליך ,ער האָט געוואוסט, פון דעם ערשטען טאָג וואָס ער איז צו זיין שכל געקומען ביז דעם טאָג ווען ער איז געקומען אין ליבראַן און האָט זיך דאָרט געטראָפען מיט גווענדאָלין הערליט, אין שפּיעל־הויז.

8טער קאַפּיטעל

עס איז געווען האַלב נאָך צעהן אין דער פריה ווען גווענדאָלין הערליט איז נאָך איהר טרויעריגער רייזע פון ליבראַן אָנגעקומען צו דער סטאַנציע פון וואַנען זי האָט נאָך געהאַט אַ קליין שטיקעל וועגס צו פאָהרען אויף פערד קיין אַפּענדען. קיינער האָט אויף איהר ניט געוואַרט ביי דער באַהן, קיין פערד אָדער קאַרעטע האָט זי אויך נישט געזעהען. אין דער טעלעגראַמע, וואָס זי האָט אַהיים געשיקט, האָט זי געשריבען אַז זי קומט ערשט נאָכמיטאָג, דערפאַר האָט זי קיינער נישט אָבגעוואַרט. זי איז געשטאַנען אין וואַקזאַל ביי איהרע פּעק און געוואַרט אויף אַ קאַרעטע און זי האָט זיך גע־טראַכט אַז זי איז אונגליקליך, זי וועט שוין אייביג זיין אָרים, עס וועט איהר אַלץ זיין ערגער און ערגער. זי האָט אַ קוק געטהאָן און דערזעהען דעם באַהן בעאַמטען ווי ער שטעהט און בעטראַכט זי אַזוי מאָדנע. ער איז געווען אַ נייער, האָט ער זי נישט געקענט, ער טראַכט זיך אודאי אַז זי מוז נישט זיין פון די גאָר אָרענטליכע אַז זי פאָהרט אַליין... עס האָט איהר אַזוי וועה געטהאָן און אינ־גאַנצען צובראָכען. דאַכט זיך אַז דאָס איז גאָר קלייניגקייטען, עס קען זיין אַז עס איז גאָרנישט אַזוי ווי מען מיינט. דערווייל הויבט מען אָן טראַכטען און מען דערטראַכט זיך שוין צו ווער וויים וואָס. גווענדאָלין איז שוין אַזוי אויך געווען פערצווייפעלט, האָט דאָס איהר נאָכמעהר פערביטערט און טרויעריג געמאַכט.

און שוין פאָהרענדיג אין קאַרעטע אהיים, האָט זי אַלץ ניט אויפגעהערט צו טראַכטען. זי איז זיכער געווען אַז דאָס וואָס די מוטער האָט געשריבען אַז זיי האָבען אַלץ פערלאָרען און גאָרנישט איז זיי איבערגעבליבען, מוז זיין אַ טעות. עס מוז נאָך עפּעס זיין געבליבען, און דאָס בעסטע וועט זיין אַז זיי זאָלען אַלץ צוזאַ־מעננעהמען און זי מיט דער מוטער און די קינדער זאָלען פאָהרען אין אַ קליין שטעדטעל אין אויסלאַנד. אָבער וואָס וועט שוין זיין אַז זיי וועלען אַזוי טהאָן? — האָט זי זיך געפרעגט. — איז דען דאָס אַ לעבען וואָס וועט זי האָבען אַז זי וועט זיין ערגעץ אין אַ קליין שטעדטעל אין אויסלאַנד? גענוג אָרימע ענגלענדער האָט זי געזעהן אַרומדרעהען זיך אין אויסלאַנד. ווער קוקט זיך אויף זיי אום? ווער רעכענט זיך גאָר מיט זיי? מיט איהר וועט אויך אַזוי זיין. באַלד וועט זי ווערען דרייסיג יאָהר, איהר שעהנער פּנים וועט אָנהויבען וועלקען, די מאַמע וועט דאָך אויך עלטער ווע־רען פון יאָהר צו יאָהר, די קלענערע שוועסטער, עליס, בערטאַ, פאַני און איזאַבעל וועלען אויפוואַקסען און ליגען אויף איהר קאָפּ. ניין, זי וועט דאָס נישט דערלאָזען, זי וועט קעמפּפען געגען שיקזאַל מיט אַלע כחות, זי וועט זיך ניט אונטערגעבען! איהר טאָר ניט זיין שלעכט. זי האָט אַלץ נישט געגלויבט אַז עס איז טאַקע אַזוי שלעכט ווי די מוטער האָט געשריבען. זי איז שטאַרק בייז געוואָרען אויף דער גאַנצער וועלט. פּלוצלונג האָט זי זיך דערמאָנט ווי זי איז צוגעגאַנגען צום שפּיעגעל און געקושט איהר אייגענעם שעה־נעם פּנים, און זי איז עפּעס פרעהליכער געוואָרען. אין דער זעלבער מינוט האָט זי זיך געפרעגט, וואָס איז די שמחה אַז זי איז שעהן? וואָס וועט זי האָבען דערפון? אַז די מענשען זיינען אַזוי שלעכט און פערדאָרבען אַז דער טייוועל מעג זיי אַלע נעהמען! זי האָט זיך דערמאָנט אַן גראַנדקאָרטען, און זי איז שרעקליך בייז געוואָרען אויף איהם. ווען ער וואָלט זיך נישט געווען פערפּלאָנטערט מיט זיין געליעבטע, וואָלט זי דאָך געקענט חתונה האָבען מיט איהם! — נאָר ער אַליין איז שולדיג אין איהר ביטערען מזל!...

דערווייל איז זי געקומען אהיים. זי האָט דערזעהן די מוטער שטעהן אין טהיר אַן אומעטיגע און אַ טרויעריגע האָט זי זי אַרומ־געכאַפּט, געקושט און געהאַלזט, און זי נישט געקענט אָבלאָזען.

אין דער מינוט האָט זי אָן זיך געהאַט אין גאַנצען פערגעסען, זי האָט נאָר גרויס צער געהאַט וועגען דער מוטער'ס וועהטאָג. איהרע שוועסטערלעך זיינען אויך געשטאַנען נעבען איהר, זי האָט זיי געזעהן, גיך אַ קוש געטהאָן זיי און געזאָגט:

— קינדער, געהט אַוועק!

אויף מערי'ן, די גובערנאַנטקע, וואָס איז אַזוי טריי געוועזן אין הויז, האָט זי זיך אויך נישט אומגעקוקט, זי האָט זי אַפילו ניט בעגריסט. זי האָט איהר איבערגעלאָזען אַרונטערנעהמען איהרע פעק פון קאַרעטע און איז אַוועק מיט דער מוטער אין שלאָפצימער און פערשלאָסען די טיהר הינטער זיך.

זי האָט געזעהן די מוטער וויינט, האָט זי איהר געבאַפּט קושען, אָבגעווישט איהרע טרערען און בערוהיגט:

— הער אויף, מאַמע — האָט זי זיך געבעטען — וויין נישט, זאָרג ניט. איך וועל אַלץ טהאָן פאַר דיר, וועסט זעהן, עס וועט אַלץ זיין אין אָרדנונג. איך בין דאָך אַהיים געקומען, מאַמע. דו דאַרפסט זיך פרעהען מיט מיר.

דאָס אַלץ, וואָס זי האָט געזאָגט, האָט זי געמיינט מיט'ן גאַנצען הארצען. אין דער מינוט האָט זי דערפיהלט אַ בעזונדערע קראַפט אין זיך און איז גרייט געוועזן אַלץ צו טהאָן פאַר דער מוטער'ס טובה. די מוטער האָט געקוקט אויף איהר מיט גרויס ליעבע און מיט דרך ארץ, בעטראַכט זי ווי איהר מלאך און געזאָגט:

— גאָט זאָל דיך בענשען, טהייער קינד, פאַר דיין גוט-האַרץ צו מיר. אויב דו ביזט פרעהליך, בין איך אויך פרעהליך און עס פעהלט מיר שוין גאָרנישט.

דאָס האָט אָבער נישט לאַנג אָנגעהאַלטען אַזוי. אַרום מיטאָג צייט איז די פרייד פערשוואונדען געוואָרען און נישט אומגעקעהרט זיך.

גווענדאָלין האָט איינגעזעהן אַז די אָרימקייט האָט זיך גוט פערשפּרייט אין זייער הויז און וועט זיי אַזוי גיך און אַזוי לייכט ניט פערלאָזען... און אַפילו זיצענדיג ביי זיך אין צימער און עסענדיג דאָס בעסטע וואָס זי האָט נאָר געוואָלט האָט זי פון דעם גע-טראַכט, דעם גאַנצען טאָג האָט זי געוואָלט זיין אַליין, אָהן די וועסטערלאַך.

— זאָלען זיי מיר ניט שטערען — האָט זי געזאָגט. — איך וויל היינט זיצען מיט דער מאַמען אליין.

שפּעטער איז זי אַרונטערגעגאַנגען צו דער מוטער, שעהן און פריש ווי א שוואַן וואָס איז נאָר וואָס אַרויס פון וואַסער. זי האָט זיך איינגעשלאָסען מיט דער מוטער, האָט זיך אַוועקגעזעצט אויף דער וויכער סאָפאַ און נישט פיהלענדיג נאָך די ביטערקייט פון אָרימקייט האָט זי גלאַט אַזוי געפרעגט דער מוטער:

— וואָס איז יעצט צו טהאָן?

— דאָס ערשטע וואָס מיר מוזען טהאָן איז אַרויסצוקלייבען זיך פון דאַנען.

— איך דענק אַז לאָרד ברעקענשאָ וועט אונז לאָזען וואוינען אָהן דירה געלד, ער קען מיך דאָך — האָט גווענדאָלין געזאָגט.

— ביזט נאָך גאָר א קינד — האָט איהר די מוטער געענטפערט, — אין אַזעלכע זאַכען מישט זיך ניט דער לאָרד, דאָס געהערט אין גאַנצען צו זיין אַגענט. און אויסערדעם איז ער יעצט אין סקאָטלאַנד, ווייס ער אודאי גאָרנישט, וואָס עס טהוט זיך דאָ. פון וואַנען וועלען מיר האָבען האָלץ צו ברענען? קיין דיענסט וועט מען דאָך אויך ניט קענען האַלטען.

— נאַ, אויב אַזוי, — האָט גווענדאָלין געזאָגט — אָט לאָמיר פאָהרען נאָך אויסלאַנד און זיך בעזעצען ערגעץ אין א קליין שטעדטעל.

— ניין, מיין קינד — האָט די מוטער מיט א געצוואונגענעם שמייכעל געזאָגט — דאָס קענען מיר אויך ניט. מיר זיינען געבליבען אָהן א גראָשען געלד, נישט מעהר ווי די קליידער זיינען אונז געבליבען. צו פאָהרען נאָך אויסלאַנד דאַרף מען דאָך האָבען נאָך מעהר געלד.

— טאָ וואו דען וועלען מיר געהן? — האָט גווענדאָלין אויסגעשריען אויפגערעגט און א קעלט איז איהר איבערגעלאָפען.

— מיר וועלען זיך נעהמען א קליין הייזעלע, אריינשטעלען אביסעל מעבעל. דער פעטער גאַסקאָין וועט אונז געבען אביסעל געשיר, און איך מיט די קינדער וועלען אַרויסגעהן און זעהן עפּעס פערדיענען, און פאַר דיר וועט מען זעהן זאָלסט האָבען א בעזונדער צימער און קיינער וועט דיר ניט שטערען.

—דאָס איז אונמעגליך, איך וויל דאָס ניט!—האָט גווענדאָלען געשריען דערצאָרענט. — מיר קענען ניט לעבען ווי די קבצנים, דאָס האָט דער פעטער אַזאַ קלוגען פּלאַן אויסגעקלערט. ער האָט שוין ניט געפונען קיין בעסער עצה!

— וואָס האָט מען דען געקענט טהאָן? — האָט די מוטער זיך געבעטען. — דער פעטער איז גענוג גוט צו אונז, ער אַליין האָט דאָך אויך געליטען. ער האָט דאָך אַ ווייב מיט קינדער, פאַר ווע־מען ער דאַרף זאָרגען. פערגעס נישט, קינד מיינס, מיר פערמאָגען גאָרנישט, אַלץ וואָס מיר וועלען האָבען וועט ער אונז געבען. איך אַליין מיט די קינדער וועלען מוזען ארבייטען און פערדיענען.

פאַר גרויס אויפרעגונג האָט גווענדאָלען שוין פערגעסען אין גאַנצען אויף איהר רחמנות צו דער מוטער און האָט שוין נאָר זיך אַליין אין זינען געהאַט.

— איך גלויב גאָר נישט — האָט זי גע'טענה'ט — אַז דאָס גאַנצע פערמעגען איז געגאַנגען פערלאָרען. פון וואַנען ווייסטו אַז עס איז אַזוי?

— אוי, ווען איך וויים דאָס — האָט איהר באַנג געטהאָן — וואָלט איך דאָך אַהיים געבראַכט דאָס גאַנצע געלד וואָס איך האָב געהאַט געוואונען. איך האָב געהאַט צוויי טויזענד פונט, דאָס וואָלט געווען גענוג צו לעבען אַ שטיק צייט ביז מיר וואָלטען עפּעס בעסערעס צוגעטראַכט. נאָר דורך זיי האָב איך דאָס געלד פער־לאָרען, — האָט זי געשריען — זיי האָבען זיך דערנעהנט צו מיר, נאָר צו מיין בייז מזל.

„זיי“ — האָט זי געמיינט דעראָנדאַ'ן. ווען נישט ער וואָלט זי דאָך ווייטער געשפּיעלט. די מוטער האָט ווידער געמיינט אַז זי רעדט פון גראַנדקאָרטען, ווענען וועמען עס האָט זיך איהר שטאַרק געוואָלט רעדען, נאָר זי האָט מורא געהאַט און געשוויגען. דאָס וואָס זי האָט גערעדט ווענען שפּיעלען האָט איהר נישט שטאַרק געשמעקט און זי האָט איהר געזאָגט:

— מיין קינד, מיר מוזען זיך אונטערגעבען, אַזוי איז גאָט'ס רצון...

— איך וויל זיך אָבער נישט אונטערגעבען! — האָט גוועג־דאָלען געשריען — איך וויל נישט און וועל זיך נישט אונטערגע־

בען! מיט מיין גאַנצען כח וועל איך קעמפּפען געגען דעם. פּאַר וואָס זאָלסטו זאָגען אויף די שלעכטע מעשים פון מענשען אז דאָס איז דער רצון פון גאָט? איז באַנקיר לאַסמאַן אנטלאָפען מיט'ן גאַנצען געלד?

— ניין, ער איז נישט אַנטלאָפען — האָט די מוטער געזאָגט — ער האָט ספּעקולירט מיט מינען, ער האָט געמיינט אז ער וועט מאַכען אַ סך געלד און ער האָט אַלץ פערלאָרען.

— אויב אַזוי איז ער דאָך שולדיג — האָט גווענדאָלען גע־שריען — ער האָט נישט געטאָרט ריזיקירען מיט פרעמד געלד, ער דאַרף בעקומען זיין שטראָף. מיר דאַרפען איהם פערקלאָגען אין געריכט. דער פעטער דאַרף ניט שווייגען, ער דאַרף דאָס נעהמען אין זיינע הענד.

— צו דעם דאַרף מען האָבען אַ סך געלד — האָט די מוטער געזאָגט. — פּראָצעסירען זיך קאָסט געלד. גערעכטיגקייט קריגען נאָר רייכע וואָס האָבען געלד. און נישט מיר זיינען דאָך די איינציגע קרבנות, געגנוג אַנדערע זיינען אומגליקליך געוואָרען דורך איהם.

— איך וועל אָבער פאַר קיין פאַל ניט דערלאָזען אַז מיר זאָלען זיך אַריינציהען אין אַ קליינטשיק הייזעלע — האָט זי זיך איינגעשפּאַרט — און דו זאָלסט זיצען און אויסנעהען און פער־דינען אַ פּאָר פענים. איך וועל דאָס נישט דערלאָזען. מיר מוזען טהאָן אַזעלכעס, וואָס זאָל אונז פּאַסען לויט אונזער שטאַנד און געלערנטקייט.

— וועגען דיר האָב איך טאַקע מיט'ן פעטער אויסגעטראַכט עפּעס אַנדערש. געוויס וועסטו נישט זיצען און אויסנעהען. מיר האָבען פאַר דיר צוויי פּאָרשלאַגען. איינער איז, אַז דו זאָלסט געהן אַלס גובערנאַנטקע צום בישאָף. ער האָט דריי טעכטער. דו, מיט דיין געלערנטקייט — דו קענסט פראַנצויזיש, זינגען און טאַנ־צען — ביזט זיי זעהר אַנגענעהם און זיי ווילען דיך זעהר, און אויב נישט קענסטו ווערען אַ לעהרערין אין אַ סקוהל. דער פע־טער האָט דאָס אַלץ איינגעאָרדענט פאַר דיר.

— אָ, ניין, איך וויל ניט זיין קיין גובערנאַנטקע! — האָט זי געשריען. — אויב דער בישאָף דאַרף אַ גובערנאַנטקע, זאָל

דער פעטער נעהמען אונזער דיענסט, מערי'ן, און זי איהם אוועקפיהרען. און קיין לעהרערין וויל איך אויך נישט זיין. איך וועל שוין בעסער אוועקפאָהרען איידער טהאָן אזעלכע זאכען.

— זאָג דאָס ניט דעם פעטער — האָט די מוטער געבעטען. — וועסט איהם וועה טהאָן. ער מיינט דאָך נאָר דיין טובה. אפשר האָסטו אַן אנדער עצה, אויב זי איז נאָר גוט וועט דער פעטער געוויס נישט זיין דאַגעגען.

— יא, מאמע, איך האָב אַ גוטען פּלאַן — האָט זי געענטפערט. — זיינען די אראָפּאינטס אין דער היים? איז נאָך הערר קלעזמער ביי זיי? איך וועל איהם שרייבען אַ בריוועל און טאַקי שוין צושיקען מיט עמיצען.

— וואָס מיינסטו דערמיט, גווענדאָלין? — האָט די מוטער געפרעגט.

— זאָרג נישט, מאמע, אלץ וועט זיין אין אָרדנונג, איך וועל אלץ גוט מאַכען. גלויב מיר, עס וועט דיר בעסער זיין ווי צו וואוינען אין אַ קליין הייזעלע און אויסנעהען פאַר פרעמדע. זאָל זיך נאָר קיינער ניט אריינמישען, דער פעטער אויך נישט, קיינעמס דעות וויל איך נישט הערען. גוט, מאמע?

זי האָט ארומגעכאַפּט די מוטער מיטביידע הענד, געקושט זי אין באַק, אין די אויגען, איז אוועקגעלאָפען צום דעסק און אָנגעשריבען דאָס קורצע בריוועל צו קלעזמער'ן.

„ווערטהער הערר קלעזמער: איך, גווענדאָלען הערליט, בעט אייך זעהר און זעהר מיר צו טהאָן די טובה און אריינקומען צו מיר מאָרגען, איך דאַרף אייך זעהר נויטיג האָבען. דאָס, וואָס איך וואַג אייך אזוי צו בעמיהען איז, ווייל די אַנגעלעגענהייט איז זעהר ערנסט און וויכטיג. געוויסע אומשטענדען אין דער משפחה צווינגען מיר זיך צו פערנעהמען אויף אַ נייעם וועג אין לעבען, און דאָס קען איך נישט און טאָר נישט טהאָן אָהן דער עצה פון אזא קלוגען און געלערנטען מאַן, ווי איהר זייט."

זי האָט דעם בריוועל אריינגעלעגט אין אין אַ קאָנווערט, אָנגעשריבען דעם אדרעס און געזאָגט צו דער מוטער:

— מאמע, שיק עס שוין אוועק מיט אימיצען און זאָל ער דאָרט וואַרטען פאַר אַן ענטפער.

9טער קאַפּיטעל

ווען קלעזמער האָט בעקומען דאָס בריוועל פון גווענדאָלען, איז ער געווען גרייט אוועקצופאָהרען פון די אַראַפּאָינטס און מעהר נישט צוריקצוקומען. צוליעב איהר אָבער איז ער נאָך פערבליבען אַ נאַכט אין צווייטען הויז, ער זאָל צומאָרגענס קענען געהן צו גווענדאָלען.

צווישען קלעזמער'ן און די אַראַפּאָינטס איז פאַר דער לעצטער צייט פאָרגעקומען אַ שאַרפער סכסוך און צוליעב דעם איז ער געצוואונגען געווען צו פערלאָזען אַזאַ רייך און בעקוועם אָרט פאַר איהם און צו אַנטלויפען ווי צום גיכסטען. יעדע איבעריגע מינוט וואָס ער איז געבליבען האָט ער געפיהלט ווי ער וואָלט געשטאַנען אויף הייסע קויהלען.

ביי די אַראַפּאָינטס איז דעמאָלט געווען אַ גרויסער באַל. אַ סך געסט זיינען געקומען. די יונגע אַראַפּאָינט האָט דערזעהן צווישען די געסט איינעם וואָס זי האָט פערשטאַנען אַז נאָר צוליעב איהר איז ער געקומען, צוליעב איהר און איהר גרויסער ירושה. ער איז געווען פון דער העכסטער אַריסטאָקראַטיע אין לאַנד, וואָס האָט גוט געקענט זיין ווערט און פערשטאַנען אַז זיין כלה מוז איהם מיטברייגגען גאָר אַ גרויסען נדן, און אָט האָט ער דאָס געוואָרפען אַן אויג אויף איהר. די יורש'טעס זיינען דאָס רוב אַליין נישט קיין גערעטענע, קען מען זיי דערפאַר גאַנץ לייכט בעקומען, אַבי דער התן האָט אַ גרויסען טיטול. ער וואָלט זי אייגענטליך גאָרנישט געדאַרפט, מוז ער דאָך זי אָבער נעהמען צוליעב דעם נדן. שפּעטער אָבער האָט זי קיין שום ווערט ניט אין זיינע אויגען און אָפּטמאָל וועלט ער גערן פון איהר פּטור געוואָרען ווי צום גיכסטען. עס טרעפט אָבער אַמאָל אַ יורש'טע אַן אויסנאַהם, זי איז קלוג, שעהן און געלערנט, מיט אַ שטאַרקען ווילען, וואָס וועט זיך פאַר קיין פאַל ניט אונטערגעבען. מיט אַזאַ איז שוין ניט אַזוי לייכט אַז אימיצער זאָל זי אַריינקריגען אין זיינע הענד אריין.

אַזאַ מין אויסנאַהם איז געווען די יונגע קאַטערינאַ אַראַפּאָינט. איהרע עלטערן האָבען געזעהען אַז קיין לייכט שטיקעל ארבייט ווע־

לען זיי מיט איהר ניט האָבען. דעם, וואָס זיי וועלען איהר וועלען געבען, וועט זי אַזוי גיך ניט נעהמען. עס איז זיי אָבער קיינמאָל נישט איינגעפאַלען אַז זי וועט זיך פערליעבען אין איהר לעהרער, אין קלעזמער׳ן. אויף אַזאַ אונגליק האָבען זיי זיך גאָר נישט געריכט.

זיי האָבען אפילו געוואוסט אַז ער איז נישט גלאַט אַ מוזיק־לעהרעריל. ניין, ער איז איינער פון די גרעסטע מוזיקער. ער איז שוין גענוג בעקאַנט און באַלד וועט ער בעריהמט ווערען אויף דער גאַנצער וועלט און די גרעסטע לייט וועלען עס האַלטען פאַר אַ כבוד אַז ער וועט מיט זיי אַ וואָרט אויסרעדען. זיי זיינען צו־פרידען געווען איהם צו האָבען פאַר אַ לעהרער אין הויז. פאַר קאַטערינען האָבען זיי נישט געקענט אַריינגעהמען אַן אַנדערן. זי האָט געהאַט אויסערגעוועהנליכע פעהיגקייטען צום שפּיעלען. רייך זיינען זיי גאַנץ גענוג, פאַרוואָס זאָלען זיי נישט האָבען דעם בעס־טען וואָס איז נאָר פאַראַן? דאָס יאָ. אָבער אַז זיי זאָלען זיך פערליעבען, דאָס איז זיי גאָר אויף דעם געדאַנק ניט געקומען. ניט ער אַליין וועט טהאָן אַזאַ אונערהערטע זאַך און אויך זי איז קלוג גענוג ניט צו בעגעהן אַזאַ נאַרישקייט. עס זיינען דאָך דאָ גענוג מענשען אין הויז. דער עקאָנאָם, נאָך אָנגעשטעלטע, איז קלעזמער אויך איינער פון זיי. ניין, וועגען דעם דאַרפען זיי נישט זאָרגען.

זיי האָבען אָבער נישט געוואוסט אַז דוקא דערפאַר וואָס קלעזמער איז געווען אַזאַ שטאָלצער און אַזאַ גרויסער מוזיקער, איז ער אַלץ טהייערער געוואָרען אין קאַטערין׳ס אויגען, און ער האָט זי אויך ליעב געקריגען ווייל ער האָט געזעהן אַז זי פערשטעהט איהם און וויים ווי אָבצושאַצען זיין ווערט. קלעזמער און קאַטערין אַליין האָבען צווישען זיך וועגען דעם קיין וואָרט נישט גערעדט. ער האָט זי געלערנט, גערעדט מיט איהר און געשמועסט וועגען אַלץ אין דער וועלט, אָבער דאָס וואָס זיי ביידע האָבען געפיהלט טיעף אין זיך איז געווען אַ סוד. וואָס וועלען זיי רעדען? זיי ווייסען אַז עס איז אומזיסט, קיין האָפנונג איז נישטאָ אַז זיי זאָלען אויס־פיהרען וואָס זיי ווילען, איז בעסער זיי זאָלען ליידען און שווייגען.

דערווייל האָט זיך בעוויזען מיסטער באָלט, אַ דעפּוטאַט אין פּאַרלאַמענט, אַ מענש אַן איינפאַכער, נישט קיין איבערגעשפּיצ־טער, וואָס האָט געהאַלטען תמיד אין רעדען וועגען די נעגערס אין

בראַזיליען, און פלעגט גוט צוגרייטען זיינע רעדעס פאַר׳ן פאַר־לאַמענט. ווי קאַטערין האָט איהם דערזעהן, האָט זי באַלד פער־שטאַנען וועגען וואָס ער איז געקומען, און זי האָט אייגענטליך ניט געזעהן קין שום אורזאַכען פאַר וואָס זי זאָל איהם אָבזאָגען, נאָר די איין און איינציגע סבה וואָס פון דער ערשטער מינוט אָן, וואָס זי האָט איהם דערזעהן האָט זי איהם פיינט און ער עקעלט איהר ביז טויט...

מיסטער באָלט איז אָבער זיכער געווען ביי זיך אַז ער האָלט שוין אויף אַ דרך, און אַז ער געפעלט איהר. ער האָט אָבער נישט געוואוסט אַז דאָס וואָס ער וויים גאָרנישט פון מוזיק דאָס וועט איהם זיין אַ גרויסער שטער ביי קעטרין. אויף קלעזמער׳ן האָט ער זיך אפילו נישט אומגעקוקט, אַזוי ווי ער וואָלט גאָר אויף דער וועלט נישט געווען. און קעטרין מיט איהר שפיעלען האָט ער אויך ביי זיך אין הארצען אָוועקגעמאַכט. ווייס איך וואָס, האָט ער זיך געטראַכט, עס איז ביי איהר פונקט אַזאַ קאַפּריז ווי אַלע מאָל נייע קליידער און העטס, און ווייטער גאָרנישט. עס לוינט זיך גאָרנישט צו פערטראַכטען וועגען דעם.

ווי פערוואונדערט איז ער אָבער געוואָרען ווען זיי זיינען גע־זעסען ביים טיש און הערר קלעזמער האָט אָנגעהויבען רעדען וועגען פּאָליטיק. ער האָט קריטיקירט די ענגלישע רעגיערונג און שטאַאטס־לייט, וואָס האָבען קיין שום אידעאַל נישט, נאָר בלויז ביזנעס, האַנדעל ליעגט זיי אין קאָפּ.

— די קרייץ־פאָהרער — האָט קלעזמער ווייטער געזאָגט — וואָס האָבען אַזוי פיעל שלעכטס געטהאָן און זיינען פערהאַסט ביי יעדען פערשטענדיגען מענשען, האָבען אָבער דאָך געהאַט אַן אי־דעאַל צוליעב וועלכען זיי האָבען געקעמפפט, עפּעס שעהנקייט, היי־ליגקייט האָבען זיי אָנגעשריבען אויף זייער פאָהן, און אַז עס האָ־בען זיך אַרום זיי צוזאַמען געקליבען די ערגסטע מענשען, מערדער און רויבער און זיי האָבען אָפּגעטהאָן די שרעקליכסטע און די גרויזאַמסטע מעשים, איז שוין ניט געווען זייער שולד. די ענגלענ־דער זיינען אָבער אָהן אַן אידעאַל, נאָר ביזנעס און גענוג.

די גאַנצע צייט וואָס קלעזמער האָט גערעדט האָט זיין פנים געברענט און זיינע אויגען האָבען געשפריצט מיט פייער. באָלט

איז געזעסען און געהערט. די נייע געדאַנקען האָבען איהם גאָר ניט אָבגעשראָקען און גאָרניט געוואונדערט. עס איז אָבער פאַר איהם געווען אַ נייעס וואָס קלעזמער רעדט אַ פיינעם ענגליש, ער רעדט וואונדערבאַר שעהן און טאָמער וואָלט ער גערעדט פאַר ווענהלער, וואָלט ער זיכער זיי אַלע איינגענומען און וואָלט אויס־געקליבען געוואָרען פאַר אַ דעפּוטאַט. עס איז איהם איינגעפאַלען אַז קלעזמער מוז זיין אַ רעוואָלוציאָנער פון פוילען, אָדער פון ערגעץ אַנדערש, וואָס האָט געמוזט אַנטלויפען פון זיין לאַנד, איז ער געקומען נאָך ענגלאַנד, לערנט דערווייל מוזיק, ער זאָל האָבען פּרנסה, און שפּעטער וועט ער צוריק פאָהרען און נעהמען זיך צו זיין רעוואָלוציאָנערער אַרבייט. אין דעם זעלבען אבענד, אַז ער האָט איהם געזעהן שטעהן לעבען קעטרין, איז ער צו איהם צוגע־גאַנגען און געזאָגט:

— איך האָב גאָר ניט געוואוסט אַז איהר זייט אַ פּאָליטיקער.

קלעזמער האָט איהם גאָרנישט געענטפערט, האָט פאַרלייגט איין האַנד אין דער צווייטער, אַראָפּגעלאָזט די אונטערשטע ליפּ און איהם דורכגענומען מיט די אויגען.

— איהר מוזט זיין געווען אַ רעדנער — האָט מיסטער באָלט ווייטער גערעדט. — איהר רעדט אויסגעצייכנט, כאָטש איך בין ניט איינשטימיג מיט אייך, איהר מוזט זיין אַ פּאַן־סלאַוויסט, איהר ווילט פעראייניגען אַלע סלאַווען אין איין מלוכה, יאָ?

— ניין, איך הייס אליהו, איך בין דער וואַנדערנדער איד — האָט קלעזמער געענטפערט און געשמייכעלט צו קעטרינען. פּלוצ־לונג האָט ער אַ קלאַפּ געטהאָן אויף דער פּיאַנאָ, די סטרונעס האָ־בען אַרויסגעלאָזט אַ שטאַרקען ברום און אין דעם האָט זיך געהערט אַ געשריי ווי ער וואָלט אַראָבגעוואָרפען אַ שווערע לאַסט פון זיך. מיסטער באָלט האָט דאָס אָבער אָנגענומען פאַר אַ קינדיש שטיק, איהם צו בעליידיגען, אַ פּוילישע מאַניער אַזאַ. ער איז אָבער ניט אַוועקגעגאַנגען, ווייל קעטרין איז דאָך אויך געבליבען.

— הערר קלעזמער — האָט קעטרין געזאָגט, וועלענדיג מאַכען שלום צווישען זייביידען — איז אַ קאָסמאָפּאָליט. ער האָפט אַז עס וועט אמאָל קומען אַ צייט ווען אַלע מענשען וועלען זיין גלייך, אַלע וועלען זיין איינס.

— מיט מיין גאַנצען האַרצען — האָט באָלט געזאָגט, ווי זיין שטייגער, וועלענדיג אַלעמען צו געפעלען — איך ווייס אויך אַז הערר קלעזמער איז זעהר קלוג און געלערנט נישט בלויז צו זיין נאָר אַ מוזיקער.

— מיין הערר, איהר האָט אַ גרויסען טעות — האָט קלעזמער געענטפערט און זיין פּנים האָט געפלאַמט. — עס איז נישטאָ דער מענש וואָס זאָל אַזוי קלוג און געלערנט, ניט בלויז צו זיין אַ מוזיקער. דאָס רוב האָבען נאָך צו וועניג טאַלאַנט. יעדער גרויסער קינסטלער איז נישט מעהר „נאָר אַ מוזיקער", פּונקט ווי דער גרויסער שטאַטסמאַן איז נישט מעהר ווי נאָר אַ רעדנער... מיר מוזיקער זיינען נישט קיין ליאַלקעס וואָס מען לייגט אונז אריין אין אַ קעסטעל און מען ציהט אונז אַן צושפּיעלען פאַר די רייכע אַז זיי זיינען שוין גוט שכור. מיר העלפען דער רעגיערונג, מיר פיהרען די מענשען, די גאַנצע וועלט, מיר זיינען פּונקט אַזעלכע יחסנים ווי די גרעסטע שטאַאַטסלייט. און אויב עס איז דאָ אַ מוזיקער, אַ גרויסער קינסטלער, וואָס רעדט שעהן דורך זיין מוזיק איז ער פיעל גרעסער איידער עפּעס דאָרט אַ דעפּוטאַט וואָס ווייס נישט מעהר ווי צו פּלאַפּלען און צו פּלוידערען ביז קאָפּ־וועהטאָג אין פּאַרלאַמענט.

ווי קלעזמער האָט געענדיגט, האָט ער זיך אויסגעדרעהט און איז אַרויס פון צימער.

קעטרין איז שטאַרק רויט געוואָרען און דאָס פּנים האָט איהר געברענט ווי פייער. באָלט איז אָבער גאַרניט איבעראַשט געווען און רוהיג געזאָגט:

— אייער פּיאַנאָ לעהרער איז נישט קיין צו גרויסער עניו.

— הערר קלעזמער איז מעהר ווי אַ פּיאַנאָ לעהרער — האָט קעטרין געזאָגט — ער איז איינער פון די גרעסטע מוזיקער. ער קען זיך פערגלייכען מיט שובערטען און מנדעלסאָנען.

— איך וועל אייך זאָגען דעם אמת. אין מוזיק ווייסען פרויען מעהר ווי מענער — האָט באָלט געענטפערט. געמיינט האָט ער אָבער אַנדערש. די גאַנצע מוזיק איז אַ נאַרישקייט און קלעזמער איז אַ נאַר, אַ גרויסהאַלטער, אַ בעל־גאוה.

קעטרינען איז קיינהאָל ניט געווען אנגענעהם ווען קלעזמער

האָט זיך צו פיעל געריהמט פאַר מענשען, און צו מאָרגענס האָט זי איהם געזאָגט:

— וואָס זייט איהר אַזוי אין כעס געוואָרען אויף מיסטער באָלט? ער האָט אייך נישט געמיינט צו בעליידיגען.

— וואָס האָט איהר געוואָלט, איך זאָל בויגען מיין קאָפּ פאַר איהם? — האָט קלעזמער געפרעגט, אַן אָנגעצונדענער.

— פערקעהרט, איך האָב געמיינט אַז איהר רעכענט זיך גאָר נישט מיט איהם, איהר וועט קיין וואָרט נישט וועלען פערלירען מיט איהם און וועט זיך בעגעהן גאַנץ העפליך.

— מיינט איהר אַז עס איז אַזוי לייכט איהם צו פערטראָגען מיט זיין פּלוידעריי? איהר האָט דרך־ארץ פאַר אַן אידיאָטעל, אַ פּאָליטיקער. ער האָט קיין שום געפיהל ניט פאַר פּאָליטיק. ער איז דאָך אַן אָקס! ער איז גאָר קיין כבוד ניט פאַר די ענגלענדער.

— איך האָב דאָס נישט געמיינט.

— הייסט עס אַז איך האָב נישט ריכטיג געהאַנדעלט און האָב נישט איהם בעליידיגט, נאָר אייך?

— נאַ, איצטער זייט איהר שוין אויפ'ן ריכטיגען וועג, איהר האָט שוין באַלד געטראָפען — האָט זי געזאָגט מיט אַ שמייכעל.

— דאַן דאַרף איך בעסער איינפּאַקען און שוין אַוועקפאָהרען— האָט ער געזאָגט.

— איך זעה ניט איין פאַרוואָס — האָט זי געזאָגט — אויב איך מעג אויסהערען אייער מוסר און קריטיק וועגען מיין שפּיעלען, מעגט איהר אויסהערען מיין מוסר וועגען אייער אויפפיהרונג און עס זאָל אייך נישט אַרען.

— מיך אַרט דאָס ניט, איך הער אויס אייער מוסר, אַלץ וואָס איהר זאָגט הער איך. וואָלט איהר אָבער געוואָלט אַז איך זאָל זיך לאָזען בעליידיגען פון דעם נאַר וואָס ער זאָגט אַז מען איז „נישט מעהר ווי אַ מוזיקער" און פערשוויינען? זאָל איך הערען ווי ער בעליידיגט מיין קונסט און מיך אַליין, און נישט ענטפערען און אָנווייזען איהם זיין ריכטיגען פּלאַץ? נאָר ענטשולדיגט מיר, איהר פערשטעהט דאָס אויך נישט גענוג, ביי אייך קומט דאָס אויס אַנדערש ווי ביי מיר, איהר ווייסט נישט ווי אַנדערש דער קינסט־לער איז פון אַנדערע מענשען, ער איז אויך אַנדערש פון אייך...

— עס איז אמת — האָט קעטרין געענטפערט, אַביסעל אויפ־געדעגט — איך ווייס דער קינסטלער איז טאַקע גאָר אַנדערש פון מיר, ער איז גרעסער פון מיר, העכער און איך קוק טאַקע אויף איהם פון אונטען אַרויף...

קלעזמער איז געזעסן איבער א נאָטען־בוך. ווי ער האָט דאָס דערהערט האָט ער זיך אויפגעשטעלט, געמאַכט א פּאָר טריט און געזאָגט:

— איך בין אייך זעהר דאַנקבאַר, איהר האָט איצט אַזוי שעהן גערעדט. דאָך וועל איך אַוועקפאָהרען. איך האָב בעשלאָסען אייך צו פערלאָזען אין גאַנצען. איהר קענט זיך שוין בעגעהן אָהן מיר. אייערע קאָמפּאָזיציעס זיינען דאָך אָהן א פעהלער, איהר דאַרפט שוין ניט קיין לעהרער, און אייער מיסטער באַלט איז מיר דאָך ווי שפּינען אין די אויגען. און אויסער דעם מוז איך פאָהרען נאָך פּעטערסבורג.

קעטרין האָט געשוויגען און גאָר נישט געענטפערט.

— זייט איהר מסכים מיט מיר אַז איך דאַרף פאָהרען? — האָט ער געפרעגט, אַן אויפגערעגטער.

— יע, אויב אייער טעטיגקייט און אייערע געפיהלען זאָגען אייך אַזוי, דאַן דאַרפט איהר פאָהרען. איך וואונדער זיך נאָר ווי קומט דאָס וואָס איהר האָט אייערע שווערע צייט אונז אַוועקגעגע־בען ביז איצט. אייער לערנען קען מען מיט קיין אוצרות נישט אָבקויפען און איך האָב מיר שטענדיג געטראַכט אַז דאָס זייט איהר מקריב א קרבן וואָס איהר זייט מיט אונז.

— א קרבן? פאר וואָס זאָל איך דאָס האָבען געגעבען אַזא קרבן? — האָט ער געפרעגט און האָט זיך אַוועקגעזעצט נעבען פּיאַנאָ, לייכט א פיהר געטהאָן מיט די פינגער איבער די קלאַווישען און שטילע קלאַנגען האָבען זיך געהערט אַזוי ווייך און שטיל, און זי האָט דערהערט די מעלאָדיע וואָס ער האָט צוגעשריבען צו היי־נע'ס ליעד:

„איך האָב דיך געליעבט און ליעב דיך נאָך".

—אָט דאָס איז דער סוד וואָס איך האָב קיינמאָל ניט געקענט פערשטעהן — האָט קעטרין געזאָגט דערשראָקען, און נישט וויסענ־

דיג וואָס זי טהוט, האָט זי דעם בלאַט נאָטען, וואָס זי האָט געהאַט אין האַנד, צוריסען אויף שטיק־שטיקלעך.

— איהר האָט געוואָלט אויסגעפינען דעם סוד, די רעטעניש און ניט געקענט? — האָט קלעזמער געפרעגט, פערלייגענדיג איין האַנט אויף דער צווייטער.

— איך האָב ניט געקענט פערשטעהן און גלויבען אין זיך — האָט זי גענענטפערט.

— וועל איך אייך דערצעהלען: איהר זייט פאַר מיר די גרעסטע פרוי אין דער וועלט, די געקרוינטע פרוי פון מיין האַרץ, וואָס איך וועל אייביג, אייביג געדענקען.

קעטרינס הענד האָבען גענומען אַזוי ציטערען אַז זי האָט די צוריסענע שטיקלעך פּאַפּיער ניט געקענט בעהאַלטען, דאָס מויל איז איהר אויך געווען ווי פערשלאָסען און זי האָט קיין וואָרט ניט געקענט אויסרעדען, און קלעזמער האָט ווייטער געזאָגט:

— עס וואָלט געווען זעהר גראָב און העזה'דיג אַז איך זאָל עפּעס וועלען בויען אויף דעם. איך האָב קיין זאַך נישט געמיינט דערמיט. איך בין ריין דערפון. איך שווער אייך ביי מיין לעבען. איך געדענק אָבער אַז איהר האָט מיר אַמאָל געזאָגט אַז טאָמער זעהט איהר אַ מאַן צוגעהן צו אייך קוקט איהר אויף איהם ווי אויף אַ פאַלשען, אַ ניט עהרליכען און נאָכמעהר פערדריסט אייך אַז ער וויל אייך האַלטען פאַר אַ נאַר און געהט אייך איינרעדען אַז ער מיינט ניט אייער געלד נאָר אייך אַליין, ווייל ער האָט אייך ליעב. איאָ, איהר האָט מיר אַמאָל אַזוי געזאָגט?

—ס'קען זיין — האָט זי שטיל געמורמעלט.

— אַך, ווי ביטער זיינען געווען די רייד פאַר מיר! אָבער עס האָט זיך דאָך געפונען איין מאַן אויף דער וועלט וואָס האָט אַ סך פרויען אין זיין לעבען געזעהן, אַזוי פיעל ווי מען זעהט בלי־מעלעך אין מאַי און ער האָט גאָרניט געמיינט נאָר אייך אַליין. און ווייל ער איז אַזאַ איינער וועט איהרקיינמאָל ניט קענען חתונה האָבען מיט איהם, וועט איהר דאָך גלויבען, און דאָס זאָל פאַר אייך זיין אַ צייכען אַז איהר האָט געהאַט אַ טעות וועגען אַלע מע־נער. נאָר היט זיך, זעהט איהר זאָלט נישט אריינפאַלען אין די הענד פון אַזאַ אָקס ווי באַלט. איך געה שוין איינפּאַקען מיינע

זאָגן, דערנאָך וועל איך אַריינגעהן צו אייער מאַמען און איהר זאָגן אַז איך פאָהר אַוועק און קען פאַר קיין פאַל ניט בלייבען, איך וועל שוין געפינען עפּעס אַ תירוץ.

און ווי ער האָט דאָס געזאָגט האָט ער זיך אויפגעשטעלט און גענומען גיך אַרויסגעהן.

— אויב אַזוי טאָ נעהמט מיט די מאַנוסקריפּטען — האָט זי געזאָגט. זי האָט זיך געשטאַרקט, גענומען דעם פּאַק נאָטען. קלעזמער איז צוריק געגאַנגען און געוואָלט זיי נעהמען פון איהר האַנד.

— פאַרוואָס זאָל איך נישט חתונה האָבען מיט דעם מאַן וואָס האָט מיך ליעב, אויב איך האָב איהם אויך ליעב? — האָט זי געפרעגט, און איהר שטימע האָט אַזוי געציטערט ווי איינער וואָס געפינט זיך אויף אַ זינקענדע שיף און מוז אַרונטערשפּרינגען פון דער הויך אין אַ קליינע לאָדקע זיך ראַטעווען.

— עס איז צו שווער, עס איז אונמעגליך, איהר וועט דאָס ניט קענען אויספיהרען. איך בין נישט ווערט די ליידען און די יסורים וואָס איהר קענט דורך מיר האָבען. איך וויל נישט דעם קרבן. אַלע וועלען זאָגען אַז מיר זיינען נישט די ריכטיגע פּאָר און וועלען מיך בעשולדיגען.

— האָט איהר מורא פאַר דעם וואָס מען וועט אייך בעשול־דיגען? איך שרעק זיך גאַרניט דערפאַר, איך האָב נאָר מורא אַז מיר זאָלען ניט קענען לעבען צוזאַמען.

ווי זי האָט דאָס אַרויסגערעדט האָבען ביידע דערפיהלט אַז זיי האָבען איין ווילען, איין ציעל שטעהט פאַר זיי ביידען, זיי דאַרפען נאָר געפינען דעם וועג צו איהם. קעטרין האָט אויסגעקליבען דעם נאָהענטסטען וועג. זי איז אַריין אין ביבליאָטהעק צימער וואו זי האָט געטראָפען דעם פאָטער מיט דער מוטער און זי האָט זיי געזאָגט:

— איך בין אַ כלה, איך האָב געגעבען מיין וואָרט הערר׳ן קלעזמער און איך וועל חתונה האָבען מיט איהם.

מאַדאַם אַראָפּאָינט האָט דאָס דערהערט און דערפיהלט, ווי אַ דונער וואָלט איהר קאָפּ צושמעטערט. אין דער ערשטער מינוט האָט זי ניט געהאַט וואָס צו ענטפערען, איז אַלץ מעהר אויפגעקאָכט.

געוואָרען און וואָס עס איז איהר געקומען אין מויל אַריין האָט זי געזאָגט:

— אויב קלעזמער האָט דאָס געהאַט די חוצפה דיר פאָרצו־לייגען, וועט דער טאַטע נעהמען די בייט און איהם אַרויסטרייבען ווי אַ הונד, ניט אַזוי, אַראַפּאַינט, וואָס זאָגסט דו?

הערר אַראַפּאַינט האָט אַרויסגענומען דעם סיגאַר פון זיין מויל, אויפגעשטעלט דעם קאָפּ און געזאָגט:

— דאָס וועט קיינמאָל ניט זיין, קעטרין!

— קיינמאָל נישט! — האָט די מוטער געשריען. — וועסטו דען געפינען אַ מענשען וואָס איז ביים גלייכען שכל, אַז ער זאָל זאָגען אַז דאָס איז ריכטיג? איינער וועט זיך געהן סמ'ען אָדער הענגען, וועסטו אויך זאָגען אַז ער איז משוגע, נאָר משוגעת איז דיך בעפאַלען, קעטרין, שפּיעלסט קאָמעדיעס מיט אונז, וואָס?

— מאַמע, איך בין נישט משוגע, איך שפּיעל נישט קיין קאָ־מעדיעס, איך בין גאַנץ ערנסט און הערר קלעזמער איז דאָ גאָר נישט שולדיג. ער האָט אפילו קיינמאָל ניט געטראַכט, אַז איך וועל מיט איהם חתונה האָבען, איך האָב אָבער געזעהן, אַז ער האָט מיך ליעב און איך ליעב איהם אויך, האָב איך איהם געזאָגט, אַז איך וועל מיט איהם חתונה האָבען.

— גענוג דיר, הער אויף! — האָט די מוטער געשריגען מיט אַ ביטערען קול — מענשען וועלען הערען, וועט מען רעדען פון דיר אין די גאַסען. אַלע וועלען זאָגען, אַז דו האָסט דיר אַריינגענומען אַ מענשען פון גאַס, האָסט זיך פערקויפט צו איהם, דאָס גאַנצע געלד איהם אַוועקגעגעבען, אַבי ער זאָל דיך נעמען. און מיר ווייסען דאָך אפילו נישט ווער ער איז, אַ ציגיינער, אַ איד אָדער גלאַט אַ שאַר־לאַטאַן.

— זאָרג דיך נישט דערפאַר, מאַמע, — איז קעטרין שוין בייז געוואָרען און געזאָגט שאַרף — וועסט גאָר נישט פועל'ן, מיר אַלע ווייסען ווער ער איז, ער איז אַ זשעני פונקט אַזוי ווי דער גרוי־סער דיכטער טאַסאָ.

— אוועק יענע צייטען פון דיכטער טאַסאָ און אויסער דעם קלעזמער איז נישטאָ קיין טאַסאָ — האָט נאָך מעהר אויפגערעגט געשריען די מוטער — דו רעד בעסער נישט אַזוי, עס וועט דיר

גאָרנישט העלפען, און וועה איז דער טאָכטער, וואָס וויל נישט פאָלגען אַ מאַמען.

— עס טהוט מיר זעהר לייד, וואָס איך טהו דיר וועה — האָט קעטרין געזאָגט — איך וויל דאָס נישט, איך וועל אָבער נישט מקריב זיין מיין גליק פאַר אַזעלכע זאכען, וואָס איך גלויב נישט אין זיי. איך בין ווייט פון אייערע פלענער און וועל זיך פאַר קיין פאַל נישט אונטערגעבען.

— דו פערגעססט אָן דיין גאַנצע פליכט, דו מוזט אונז פאָלגען, ביזט דאָך אונזער איינציג קינד און דאָס גאַנצע עשירות דאַרפסטו איבערגעבען דעם, וואָס האָט די ווערטה.

— ווער האָט דאָס די ווערטה צו האָבען אָן עשירות? דער זיידע האָט געהאַנדעלט און געמאַכט אַ פערמעגען.

— און דו הערסט דאָס אַלץ און שווייגסט? — האָט מאַדאַם אַראָפּאָינט געשריגען צום מאַן.

— איך בין אַן ענגלענדער, אַן עהרען מאַן, מיין קינד, און איך וויל דו זאָלסט חתונה האָבען מיט אַן עהרען מאַן — האָט ער ענדליך ארויסגעזאָגט, זיך שטאַרקענדיג.

— ער מוז אויך זיין פערבונדען מיט אונזערע אינסטיטוציעס —האָט די מוטער ווייטער גע'טענה'ט — דו האָסט פליכטען צו דיין לאַנד אויך און אויב דו האָסט דיר פאַנטאַזיעס, דאַרפסטו זיי אוועקטרייבען צוליעב דיינע פליכטען צו אונזער לאַנד.

— ביזט גאַנץ גערעכט, קיינער לייקענט דאָס נישט אָב — האָט קעטרין גערעדט רוהיגער און וואָס מעהר די מוטער האָט זיך געקאָכט און געהיצט איז זי אַלץ מעהר רוהיג געוואָרען — מענשען קענען אָבער נעמען אמת'ע ווערטער און זיי אויסטייטשען פאַלש, איהר נעהמט דאָס וואָרט פליכט און רופט אָן דערמיט אַזעלכע זאַכען, וואָס איהר ווילט, אַז אַנדערע זאָלען דאָס טהאָן.

— הייסט עס, אַז טאַטע־מאַמע'ס ווילען איז נישט קיין פליכט פאַר דיר?

— יאָ, אויב זיי זיינען ריכטיג און גוט. נאָר איידער איך געה מקריב זיין מיין גליק —

— קעטרין, קעטרין, דאָס איז נישט דיין גליק! — האָט איהר די מוטער איבערגעשלאָגען.

— בעסער געזאָגט, איידער איך גיב זיך אויף דאָס, וואָס ווייזט זיך מיר אויס פאַר מיין גליק און לעבען, מוז איך האָבען אַ וויכטיגערע אורזאַך, ווי דאָס, וואָס איך מוז חתונה האָבען מיט אַן עהרען מאַן אָדער פאַר איינעם, וואָס שטימט פאַר אַ פּאַרטיי, זי זאָל איהם מאַכען פאַר אַן עהרען מאַן... איך וועל חתונה האָבען מיט דעם וואָס איך האָב ליעב און וויס, אַז ער איז מיך ווערט, אויסער, אַז עס וועט זיך געפינען עפּעס אַ העכערע פּליכט, וואָס וועט מיך אָבהאַלטען דערפון.

— דו ביזט בלינד, קעטרין, דו זעהסט דאָס נישט, דו דערניעדריגסט זיך און אַ פּרוי טאָר זיך ניט דערניעדריגען. וואָס שווייגסטו, אַראָפּאַינט? וואָס זאָגסטו איהר ניט וועגען איהרע פּליכטען?

— דאַרפסט איינזעהן — האָט אַראָפּאַינט שוין אויך אַריינגערעדט, — אַז קלעזמער איז נישט פאַר דיר, ער וועט נישט קענען אומגעהן מיט דעם פערמעגען. ער איז אַ פרעמדער, אַ מאָדנער, נישט קיין פּראַקטישער מענש.

— איך זעה נישט איין, וואָס דאָס האָט צו טהאָן דערמיט?

— האָט זיך קעטרין געוואונדערט — געגנוג פרעמדע האָבען לאַנד אין ענגלאַנד און אַז מיר וואָלטען דאָס געדאַרפט פערקויפען, וואָלט עס גאַנץ לייכט געקענט אַריינפאַלען אין די הענד פון אַ פרעמדען.

— אָ, עס איז איבריג צו רעדען און צו דיסקוטירען — האָט דער פאָטער איהר איבערגעשלאָגען — מיר מוזען טאָן דאָס זעלבע וואָס אַנדערע, מיר מוזען געדענקען אונזער פאָלק און זיין טובה.

— וואָס טויגען די אַלע רייד! — האָט די מוטער געשריגען — אויב דו ווילסט נישט חתונה אָבען מיט אַן אַנדערען מאַן, דאַרפסטו דאָך אָבער נישט פערשלייערען זיך פאַר אַ שאַרלאַטאַן.

— איך פערשטעה נישט אַזעלכע רייד, מאַמע!

— עס קען דאָך אָבער נישט זיין — איז אַראָפּאַינט אַרויס צו דערשטיקען זיין ווייב'ס רייד — מיר קענען איהם ניט אַנגעטרויען דאָס גאַנצע פערמעגען, עס איז אונמעגליך, אונמעגליך.

— זיכער נישט, עס איז אונמעגליך — האָט מאַדאַם אַראָפּאַינט געשריען — וואו איז ער? רוף איהם אַריין!

— איך קען איהם נישט אַריינרופען דו זאָלסט איהם בעליי-

דיגען — האָט קעטרין געזאָגט, — וועסט דערמיט סיי ווי גאָרנישט העלפען.

— דו ווילסט אָבער אודאי אויך ער זאָל וויסען, אז אויב ער וועט מיט דיר חתונה האָבען, וועט ער אָבער דיין פערמעגען נישט בעקומען? — האָט די מוטער געפרעגט.

— געוויס, אויב עס זאָל אַזוי זיין, וויל איך טאקע ער זאָל דאָס וויסען.

— טאָ רוף איהם אריין.

קעטרין איז אריין אין מוזיק צימער און האָט געזאָגט: „קומט אריין". זי האָט געהאַלטען פאַר איבריג איהם צו צוגרייטען דערצו. ער איז אריינגעגאַנגען.

— הערר קלעזמער — האָט מאַדאַם אראָפּאָינט גערעדט הויך און מיט שפּאָט, — עס איז איבעריג נאָכאמאָל איבערצורעדען דאָס, וואָס איז פאָרגעקומען צווישען אונז און קעטרין. הערר אראָפּאָינט וועט אייך זאָגען אונזער בעשלוס.

— עס איז אונמעגליך, אז איהר זאָלט חתונה האָבען מיט אונזער טאָכטער — האָט אראָפּאָינט גערעדט און עס איז איהם אַזוי שווער געוועזען צו רעדען. אַלע מאָל האָט ער זיך פערהאַקט, אפילו די ציגאַר אין מויל האָט איהם נישט געהאָלפען — עס איז אַ ווילדע געשיכטע און איהר דאַרפט בעשטראָפט ווערען פאַר אזא זאַך.

— מיר האָבען געהאַט דאָס צוטרויען אין אייך — האָט די מוטער זיך נישט געקענט איינהאַלטען — און איהר האָט דאָס אויסגענוצט און אונז בעשווינדעלט אַזוי מיאוס!

קלעזמער האָט זיך לייכט פערניינט און געקוקט אויף זיי מיט אַן איראָנישען שמייכעל.

— עס איז אַ ווילדער געדאַנק — האָט אראָפּאָינט געזאָגט — שלאָגט עס אייך בעסער ארויס פון קאָפּ און פאָהרט טאַקי באַלד אוועק.

ער האָט געדענקט, אז דאָס איז שוין גענוג און ער וועט פערשפּאָרען רעדען וועגען פערמעגען.

— איך קען גאָרנישט אויפגעבען און ארויסשלאָגען פון מיין

קאָפּ ביז איך וועל דאָס נישט הערען פון אייער טאָכטער אַליין, אַז זי וויל אַזוי — האָט קלעזמער געענטפערט.

— עס איז איבריג צו טענה'ן וועגען דעם — האָט מאַדאַם אַראָפּאָינט געזאָגט. — מיר וועלען קיינמאָל נישט מסכים זיין דערצו. אויב קעטרין וועט אונז נישט פאָלגען, וועט זי קיין איין פעני נישט קריגען פון אונז, איהר דאַרפט דאָס וויסען און האָבען גוט אין זין.

— מאַדאַם! — האָט ער פעסט געענטפערט — איהר פערמעגען איז געווען די איינציגע שטערונג אין מיין ליעבע צו איהר. א דאַנקען גאָט, וואָס דאָס איז פערשוואונדען, איך מוז אָבער זי פריהער פרעגען, צי זי איז גרייט פאַר דעם קרבן און צי איך בין דאָס ווערט ביי איהר?

— דאָס איז גאָר קיין קרבן נישט פאַר מיר — האָט קעטרין באַלד געענטפערט — ס'טהוט מיר נאָר וועה דעם צער, וואָס איך פערשאַף מיין טאַטע־מאַמע, אָבער דאָס פערמעגען האָב איך שטענדיג געהאַלטען פאַר אַן אומגליק, וואָס שטערט מיר שטענדיג.

— אַלזאָ, דו רעכענסט זיך מיט אונז גאָרנישט? — האָט די מוטער געפרעגט.

— איך בין פעסט בעשלאָסען חתונה צו האָבען מיר הערר קלעזמער — האָט זי פעסט געענטפערט.

— זאָל ער זיך נישט איינרעדען, אַז מיר וועלען מסכים זיין און זיך איבערבעטען — האָט מאַדאַם אַראָפּאָינט געזאָגט.

— מאַדאַם! — האָט קלעזמער געענטפערט, — איהר ווייסט דאָך, אַז איך קען אייך נישט ענטפערען אַזוי ווי איך וויל און פערשטעה, נאָר איין זאַך וויל איך זאָגען און איהר זאָלט דאָס פערשטעהן. איהר פערמאָגט נישט די זאַך מיר צו געבען, וואָס זאָל ווערטה זיין דאָס מינדסטע פאַר מיר. איך בין אַ קינסטלער און אַלץ וואָס איך פערמאָג איז מיין אייגענס, האָב איך מיר אַליין פערדיענט און איך וועל דאָס נישט פערבייטען פאַר קיין זאַך אין דער וועלט. איך פערדין גענוג געלד, אַז אייער טאָכטער זאָל קענען האָבען ביי מיר אַ שעהנעם און אַ גוטען לעבען. איך וועל מיין לעבען נישט בייטען, נאָר דאָס איינציגע וואָס קעטרין וועט ווערען מיין ליעבע פרוי.

— נו, אַלץ איינס, אָבער איהר וועט טאַקי באַלד פערלאָזען אונזער הויז, — האָט מאַדאַם אַראָפּאָינט געזאָגט.

— די מינוט — האָט קלעזמער געענטפערט, זיך פערנייגט און ארויס פון צימער.

— זאָלסט זיך גאָרנישט איינרעדען, מאַמע, — האָט קעטרין געזאָגט, — איך בין הערר קלעזמער'ס כלה און וועל מיט איהם חתונה האָבען.

— מאַדאַם אַראָפּאָינט האָט זיך אויסגעדרעהט, האָט אַ מאַך געטהאָן מיט איהר האַנד, ווי זי זאָל איהר פערלאָזען, און קעטרין איז באַלד אויך ארויס נאָך קלעזמער'ן.

— נאַ, דאָס איז אַלץ פיין — האָט אַראָפּאָינט געזאָגט צו זיין ווייב — אָבער צום טייוועל, וואָס וועט מען טהאָן מיט'ן פערמעגען?

— מיר האָבען דאָך הערי ברענדאַל, ער איז דאָך אונזערס אַ קרוב, ער וויל אָננעהמען אונזער נאָמען און מיר וועלען איהם אַלץ איבערלאָזען.

— אָ, הערי ברענדאַל וועט דאָס גאַנץ גיך פאַרטיג מאַכען — האָט ער געזאָגט און אָנגעצונדען דעם ציגאַר.

און אזוי האָט קלעזמער גלייך פערלאָזען קעטשאָם און די אַראָפּאָינטס.

10טער קאַפּיטעל.

— מאַמע, נעהם די קינדער און געה ערגעץ אוועק מיט זיי, — האָט גווענדאָלען געזאָגט צו מאָרגענס אין דער פריה צו דער מוטער — איך וויל זעהן דעם הערר קלעזמער אונטער פיער אויגען.

— מאָדנע! — האָט די מוטער זיך געוואונדערט — ווילסט גאָר בלייבען אַליין?

— יאַ, אזוי וויל איך.

— אָבער לאָז דאָך איזאַבעל כאָטש בלייבען, זי וועט זיצען אין אַ ווינקעל און לייענען אַ בוך. זי וועט דיר גאָרניט שטערען.

— מאַמע, איך בעט דיך, נעהם זיי אַלע מיט, נאָר די גאָווערנאַנטקע זאָל בלייבען, טאָמער וועט מען עפּעס דאַרפען.

די מוטער האָט זיך נישט געשפּאַרט, האָט גענומען די קינדער און איז אַוועק פון הויז.

באַלד האָט זיך געהערט אַ קלונג און קלעזמער איז אַריין.

— עס איז זעהר שעהן פון אייך — האָט זי געזאָגט, געהענדיג איהם אנטקעגען, — איהר האָט מיר אַ גרויסע טובה געטהאָן דער־מיט און איך בין אייך זעהר דאַנקבאַר. איך האָף אויך, אַז איהר האָט נישט פאַראיבעל אויף מיר, וואָס איך האָב אייך בעמיהט.

— אייער ביטע איז פאַר מיר אַ בעפעהל — האָט ער איהר געענטפערט און פערנייגט זיך, — עס איז פאַר מיר אַ כבוד, וואָס איהר האָט מיך איינגעלאַדען.

ער האָט געוואָלט זיין זעהר העפליך. איז ער אָבער נאָך אַלץ נישט רוהיג געווען פון דער אונאַנגענעהמער געשיכטע, וואָס ער האָט נעכטען געהאַט ביי די אַראָפּאַינטס. ער איז געווען אונרוהיג און איהר דורכגענומען מיט זיינע שאַרפע אויגען.

גווענדאָלען איז אויך אויפגערעגט געווען פון די לעצטע גע־שעהענישען אין איהר לעבען, האָט זי איהם אפילו נישט געבעטען זיצען. זי איז געשטאַנען ביי איין זייט פון דער פּיאַנאָ און ער ביי דער צווייטער און אָהן שום הקדמות האָט זי אָנגעהויבען:

— איך וויל אייך פרעגען אַן עצה. מיר האָבען פערלאָרען אונזער גאַנץ פערמעגען. מיר האָבען נישט קיין איין גראָשען, נאָר אַט אַזוי ווי מיר שטעהן און געהן. איך מוז איצט מיר אַליין פער־דיענען מיין ברויט און נאָך זאָרגען פאַר די מאַמע, זי זאָל נישט הונגערען. און איין אויסוועג איז פאַר מיר געבליבען, דאָס איינע קלייב איך מיר אויס — איך וויל ווערען אַן אַקטריסע. איך וויל דאָך אָבער זיין אַ גרויסע אַקטריסע, איז מיר איינגעפאַלען צו ווע־רען אַ זינגערין, פערשטעהט זיך, אויב איהר וועט איינזעהן, אַז איך בין פעהיג — האָט זי גערעדט נערוועזער, — איך וויל שטודי־רען פאַר אַ זינגערין.

קלעזמער האָט אַוועקגעלעגט דעם הוט אויף דער פּיאַנאָ, פער־לעגט איין האַנד אין דער צווייטער און זיך פערטראַכט.

— איך ווייס, — האָט זי ווייטער געזאָגט און איהר פּנים האָט בעקומען אַלערליי קאָלירען, — איך ווייס, אַז דערווייל זינג איך זעהר שלעכט. איהר דאַרפט אָבער נישט פאַרגעסען, איך האָב

קיין לעהרער נישט געהאַט. איך וואָלט בעדאַרפט לערנען, שטו־דירען. איך וויל ווערען אַ גרויסע אַקטריסע און אַ גרויסע זינגערין, איך זאָל אַלעמען איבערגעהן. איך פערלאָז זיך אויף אייך, הערר קלעזמער. איך האָף, אז איהר וועט מיר זאָגען דעם ריינעם אמת.

אין דער מינוט איז עפּעס גווענדאָלין ביי זיך זיכער געווען, אז דער אמת וועט זיין אַ גוטער פאַר איהר.

קלעזמער האָט נאָך אַלץ געשוויגען. ער האָט אויסגעטהאָן די הענדשקעס און איז אַוועק איבער'ן צימער. ער האָט שטאַרק רחמנות געהאַט אויף איהר. ער האָט זיך געוואָלט קאָנטראָלירען, ער זאָל זיך נישט אַרויסכאַפּען מיט אַ וואָרט, וואָס קען איהר וועה טהאָן. ער האָט זיך פּלוצלינג אַ דרעה געטהאָן צו איהר און העפליך געפרעגט:

— איך דענק, אַז איהר האָט קיינמאָל נישט געזעהן קיין קינסטלער און זייער אַרט לעבען, אמת? איך מיין מוזיקער, אַקטיאָ־רען און דאָס גלייכען פון דעם מין.

— ניין, קיינמאָל נישט, — האָט זי געענטפערט און האָט זיך געוואונדערט, וואָס ער פרעגט זי, אַזאַ יונג מיידעל, אַזאַ פראַגע. עס איז דאָך אונמעגליך זי זאָל דאָס וויסען.

— איהר וועט מיר ענטשולדיגען, — האָט ער ווייטער גע־פרעגט, — איהר פערשטעהט, ווען מען וויל עפּעס אונטערנעמען, מוז מען בערעכענען אַלע איינצעלהייטען. איהר זיינט שוין אַלט צוואַנציג יאָהר?

— שוין איין און צוואַנציג — האָט זי געזאָגט און אָנגעהויבען אַביסעל מורא האָבען. — דענקט איהר, אַז איך בין שוין צו אַלט?

קלעזמער האָט אַרונטערגעלאָזען די אונטערשטע ליפּ, געוואָר־פען מיט די פינגער אַהין און צוריק און גאַרנישט געענטפערט.

— אַ סך מענשען הויבען אָן שפּעטער פון אַנדערע, — האָט זי ווייטער געזאָגט און געוועלט זיך אַליין בערוהיגען.

און ווי ער וואָלט גאַרנישט בעמערקט איהרע לעצטע ווערטער, האָט ער אָבער נאָך העפליכער און ווייכער געזאָגט:

— איהר האָט וואהרשיינליך קיינמאָל נישט געדענקט צו ווע־רען אַן אַקטריסע. איהר האָט דאָס קיין מאָל נישט געפיהלט און

נישט געטראַכט וועגען דעם ביז איצט, אין אייער שלעכטער לאַגע, אמת?

— נישט אינגאַנצען ריכטיג, — האָט זי געזאָגט, — איך האָב שוין אפילו געשפּיעלט אויך. איהר אַליין האָט מיך שוין אויך געזעהן שפּיעלען, איהר געדענקט? און זי האָט אַזוי מורא געהאַט, אויב ער האָט אינגאַנצען נישט פערגעסען אין דעם.

— אָ, יאָ, יאָ — האָט ער גיך געענטפערט, — איך געדענק, איך געדענק גאַנץ גוט.

ער האָט ווידער אָנגעהויבען געהן איבער'ן צימער, ווי זיין שטייגער איז געווען. ווען ער האָט מיט עמיצען גערעדט וועגען עפּעס, האָט ער קיינמאָל נישט געקענט איינשטעהן.

גווענדאָלין האָט דערפיהלט, אַז איצט איז זי אויפ'ן וואָגשאָל. דאָס וואַרטען האָט זי געמאַכט אונגעדולדיג. יעדע רגע האָט זיך איהר אויסגעוויזען אַ יאָהר. זי האָט אָבער געגלויבט, אַז דער ענטפער וועט נישט זיין קיין שלעכטער און זי האָט ווייטער געזאָגט:

— איך וועל אייך זעהר דאַנקבאַר זיין פאַר אייער עצה, ווי זי זאָל נישט זיין גוט אָדער שלעכט.

— פרייליין הערליט, — איז ער צו איהר צוגעגאַנגען און שוין נישט גערעדט אַזוי ווייך, — איך וועל אייך זאָגען דעם גאַנצען אמת, איך וועל גאָרנישט בעהאַלטען פון אייך, איך וואָלט זיך קיינמאָל נישט געקענט מוחל זיין, אַז איך זאָל וועלען אַרויסזאָגען אַ פאַלשע מיינונג, מאַכען אַ זאַך צו ליכטיג, אָדער צו פינסטער. די ערגסטע מענשען אויף דער וועלט זיינען די, וואָס גיבען מיט אַ בייזער כונה אַן עצה דעם צווייטען צו געהן אויף אַ פאַלשען וועג. אויב איך זאָל אייך אָבנאַרען, אייך, אַזאַ שעהנע און געראָטענע מיידעל, און אייך צורעדען צו טהאָן דאָס, וואָס איז נישט פאַר אייך, וואָלט איך געווען דער ערגסטער מענש אויף דער וועלט. אַזאַ מיידעל קען דאָך אויף אַן אַנדערען וועג געפינען איהר גליק.

קלעזמער האָט גערעדט שטילער און גווענדאָלען האָט געפיהלט, ווי דאָס האַרץ פאַלט איין אין איהר. זי האָט זיך אָבער שטאַרק איינגעקוקט אין איהם און אָבגעהיט זיין יעדעס וואָרט.

— איהר זיינט אַ יונגע, שעהנע מיידעל — האָט ער ווייטער גערעדט. — איהר זיינט אויפגעצויגען געוואָרען אין פערגעניגען און

לוקסוס. איהר האָט געטהאָן, וואָס עס האָט זיך אייך געגלוסט. איהר האָט זיך קיינמאָל נישט געזאָגט: דאָס מ ו ז איך טהאָן; דאָס מ ו ז איך לערנען; דאָס מ ו ז איך פערשטעהן! איהר זייט אױפגעצױגען געוואָרען צו זיין א יונגע, פיינע דאַמע, וואָס מען זאָל זיין גאַנץ העפליך צו איהר און בעציהען זיך צו איהר מיט'ן גרעס־טען דרך ארץ.

א ווײלע האָט ער געטראַכט און ווייטער גערעדט:

— און מיט אזא צוגרייטונג אין לעבען ווילט איהר ווערען אַן אקטריסע? איהר ווילט זיך פערנעהמען אויף א וועג, וואָס גאַנץ אָפט קומט אויס צו ליידען הונגער און נויט, ארבייטען שווער און ביטער און אפילו דאָס ביסעל כבוד, וואָס מען דערוואַרט, בעקומט מען גאַנץ אָפט נישט. דעם כבוד מוז מען זיך פערדיענען פונקט ווי דאָס ברויט. זעהר שווער קומט דאָס אָן, זעהר שווער און אזוי פאַמעליך, און אפשר קיינמאָל ניט. וואָס קען איך אייך זאָגען אין דעם?

קלעזמער האָט געמיינט, אז דאָס איז שוין גענוג פאַר איהר און זי וועט זיך עס אינגאַנצען ארויסשלאָגען פון קאָפּ. דאָס האָט זי אָבער אריינגעבראַכט אין עקשנות און זי האָט געזאָגט:

— איך האָב געמיינט, אז איהר אַלס קינסטלער וועט האַלטען, אַז דער וועג איז דער שעהנסטער און בכבוד'סטער. אויב איך האָב נישט קיין אנדער עצה, מעג איך דאָך ריזיקירען און איינשטעלען ווי א סך אנדערע.

— ווייל זי האָט נישט קיין בעסערען אויסוועג? ניין, מיין טהייערע פריילײן הערליט — האָט ער גערעדט אויפגערעגט — קיינמאָל קען מען נישט געפינען קיין בעסער זאַך. נישט איהר און קיין מענש אויף דער וועלט קענען נישט געפינען קיין בעסערעס ווי צו זיין א קינסטלער. זיי מוזען אָבער דאָס קענען, זיי מוזען זיין פעהיג דערצו. איך מאַך ניט קליין דעם ווערטה פון קינסט־לערס לעבען. ניין, איהר וועט אפשר נישט געפינען נאָך א מענ־שען, וואָס זאָל דאָס אזוי ריהמען און פערגעטערען ווי איך. איך זאָג נאָר, אז געצעהלטע מענשען, וואָס גאָט האָט זיי געשאָנקען דעם טאַלאַנט און די פעהיגקייט דערצו, קענען דאָס דערגרייכען. און אויב מען דערגרייכט עס נישט אזוי גיך, ארבייט מען מעהר און

מעהר ביז מען דערגרייכט דעם ציעל. צי דאָס איז אַ שעהנער לע־בען, אַ בכבוד'ער? געווים! אָבער דאָס קומט פון אייגענעם הער־צען, מען דאַרף זיך אַליין אויסאַרבייטען, קיינער קען דאָס אונז נישט געבען, מיר מוזען עס נעהמען מיט'ן בלוט פון הארצען און מיט'ן אייגענעם מאַרך.

די אויפרעגונג פון נעכטען מיט באַלטען האָט ווידער אויפגע־פלאַקערט אין איהם געגען זיין אייגענעם ווילען און ער האָט גע־רעדט אַזעלכעס וואָס ער האָט גאַר פריהער אַליין ניט געוואָלט זאָגען. ער האָט גאַר געוואָלט רעדען מיט איהר איידעל און וויך און אַזוי אַרום איהר אויפווייזען אַז זי האָט נישט קיין טאַלאַנט פאַר דער ביהנע און זי וועט איהם פאָלגען און מעהר ניט טראַכטען פון דעם. אַז ער האָט אָבער געזעהן אַז ער רעדט אויפ־גערעגט און ער קען נאָך אַרויסרעדען אַזעלכעס וואָס וועט איהר וועה טהאָן, איז ער פּלוצלונג שטיל געוואָרען. גוועענדאָלען האָט ווידער געמיינט אַז ער רעדט דאָס נאָר אין אַלגעמיין, און זי, וואָס אַלע בעוואונדערען זי און זיינען בעגייסטערט פאַר איהר, האָט נישט געוואָלט גלויבען אַז זי וועט ניט האָבען קיין ערפאָלג אויף דער ביהנע. און זי האָט געזאָגט:

— איך בין גרייט אויף אַלעס, צו ליידען, צו אַרבייטען שווער. געווים, קיינער קען ניט ווערן בעריהמט אין איין טאָג, און קיינער איז ניט מחויב צו זיין דער בעסטער און דער גרעסטער. איך וואָלט אייך נאָר געבעטען אַזוי גוט זיין און מיר אָנווייזען וואָס צו טהאָן, אַז איך וועל געהן אויף דעם וועג. פאַר קיין זאַך, ווי שווער עס זאָל ניט זיין וועל איך זיך ניט אָבשטעלען. עס איז דאָך אַלץ בעסער איידער צו זיין אַ גובערנאַנטקע. זאָגט מיר, איך בעט אייך, איך וועל אַלץ טהאָן וואָס איהר וועט מיר הייסען.

קלעזמער האָט געזעהען אַז ער מוז רעדען מיט איהר גאַנץ אָפען און פשוט.

— גוט, איך וועל אייך זאָגען, וואָס איהר וועט דאַרפען טהאָן. נישט איך היים אייך דאָס טהאָן, נאָר איהר וועט זיין געצוואונגען דערצו. עס איז אַלץ איינס, אָהן אונטערשיעד, צי מען דערגרייכט דעם ציעל אָדער נישט, צי מען ווערט בעריהמט אָדער נישט. איהר מוזט פאָהרען אין שטאָדט אַריין צוזאַמען מיט אייער מוטער. איהר

מוזט זיין אונטער איהר פליגעל, זי זאָל אייך בעשיצען. איהר מוזט נעהמען לערנען זינגען און שפּיעלען פון אָנפאנג אָן.

גווענדאלען האָט געמאַכט אַ בעוועגונג ווי זי וואָלט עפּעס גע־וואָלט זאָגען, ער האָט איהר אָבער ניט געלאָזען און געזאָגט:

— אָ, איך וויים. איהר ווילט מיר זאָגען, אַז איהר האָט שוין געלערנט זינגען און שפּיעלען, איהר האָט שוין געשפּיעלט און גע־זונגען פאַר מענשען. מיין טהייערע פריילין, איהר מוזט דאָס אַלץ פערגעסען. איהר מוזט פערגעסען אייערע גרייזען. כבוד און בע־ריהמטקייט שלאָגט אייך אַרוים פון קאָפּ. איהר מוזט נאָך לערנען און לערנען. אַ צייט לאַנג וועט איהר גאַרנישט פערדיענען, קיין שטעל אין טעאַטער ניט בעקומען. איהר וועט דאַרפען געלד פאַר זיך און אייער מאַמען... נאַר — דאָ האָט קלעזמער איינגעקנייטשט דעם שטערען, אַ מאַך געטהאָן מיט דער האַנד און געזאָגט: — געלד איז שווין לייכטער צו געפינען.

אין גוועגדאלען'ס פּנים האָבען זיך געביטען אַלע פאַרבען. זי האָט זיך געפיהלט שטאַרק דערשלאָגען, דאָס האַרץ האָט זיך אזוי געקאָכט אין איהר און געוואָרפען, זי האָט זיך אוועקגעזעצט, צו־גערוקט אַ שטוהל צו קלעזמער'ן. ער האָט זיך נישט געזעצט, אָנ־געשפּאַרט זיך אָן פּיאַנאָ און זי אָנגעקוקט. איהר האָט שוין באַנג געטהאָן וואָס זי האָט אינגאַנצען געשיקט נאָך איהם און ער האָט ווייטער גערעדט אין דעם זעלבען טאָן:

— און וואָס קענט איהר ערוואַרטען פון אייער גאַנצער אַר־בייט? איהר דאַרפט דאָס אַלץ קלאָר וויסען. איך וועל אייך זאָגען דעם גאַנצען אמת. איהר זייט גאַר ניט זיכער אַז איהר וועט עפּעס האָבען דערפון, און אויב אפילו יע, ווער וויים אויב עס וועט ווערט זיין די גאַנצע מיה?

גוועגדאַלען'ס אויגען האָבען אָנגעהויבען ברענען. זי האָט זיך אָבער געשטאַרקט, ער זאָל נישט בעמערקען איהר אויפגערעגט־קייט און זי האָט געפרעגט:

— וואָס מיינט איהר, איך האָב נישט קיין טאַלאַנט אָדער עס איז שוין צו שפּעט איך זאָל מיך נעהמען ערשט לערנען?

— יאָ, איהר וואָלט דאָס געדאַרפט אָנהויבען מיט אַ זיבען יאָהר פריהער, און אפשר נאָך פריהער. ווען מען האָט אפילו דעם

גרעסטען טאַלאַנט מוז מען אַלץ לעהרנען זעהר פיעל, עס מוז מיט־וואַקסען פון קינדערהייט אויף מיט די יאָהרען, און אַלץ דאַרף אויס־געארבײַטעט זיין אויף אַ האָר. מען מוז זיך גאַנץ יונג אָנהויבען צו ענטוויקלען אום צו ווערען גרויס.

— איך וויל דאָך אָבער נישט דוקא זיין די גרעסטע, איך וויל ניט זיין קיין זשעני. איך דענק אַז איך האָב אביסעל טאַלאַנט און וועל קענען לערנען.

— איך לייקען דאָס נישט — האָט ער געזאָגט. — ווען איהר וואָלט מיט יאָהרען צוריק אָנגעהויבען לערנען וואָלט איהר אפשר היינט געקענט ווערען א זינגערין, כאָטש איך בין זיכער אַז ניט קיין גרויסע.

— נו, געוויס איך פערשטעה — האָט זי געזאָגט — אַז קיינער קען ניט פאָלקאָם שפּיעלען מיט איין מאָל. מען קען אויך ניט פאָראויס זאָגען צי מען וועט האָבען ערפאָלג. איך גלויב אָבער אַז איך וואָלט דערוויילי געדאַרפט אָננעהמען א שטעל אין טעאַטער, שפּיעלען, געלד פערדינען און לערנען.

— אונמעגליך, מיין טהייערע פריילין הערליט. איך רעד מיט אייך פּשוט און אָפען. ס'איז אונמעגליך. מענשען מיינען אַז זיי דאַרפען זיך נאַר אויספּוצען, אָנטהאָן די הענדטשעקלעך און ארויפגעהן אויף דער ביהנע. די ביהנע איז אָבער נישט קיין פּריוואַט צימער. קיין טהעאַטער בעל הבית וועט אייך אַזוי ווי איצט נישט ארויפלאָזען אויף דער ביהנע ביז איהר וועט איהם נישט טהייער בעצאָהלען דערפאַר, אָדער ער וועט אייך שיקען קודם כל לערנען זיך. איהר וועט זיך מוזען לערנען ווי צו האַלטען זיך אויף דער ביהנע, ווי צו געהן און ווי צו שטעהן און ווי צו זיצען, פּונקט ווי אַ פערד וואָס מען לערנט פאַר'ן צירק. ניט קוקענדיג ווי שעהן איהר זייט און ווי אנציהענד, מוזט איהר זיך אַלץ לערנען. איהר וועט פאַר קיין פאַל ניט בעקומען קיין שטעל אַז איהר וועט איצט געהן זוכען.

— אָבער גאָט מיינער — האָט זי ניט געקענט פערשטעהן. — איך בין געוועזן אין טהעאַטער און געזעהען גאַנץ שוואַכע אַקטריסעס וואָס האָבען שרעקליך געשפּיעלט, און דאָך האָבען זיי אַ שטעל.

— יאָ, מיין טהייערע פריילין הערליט, דאָס איז די לייכטע און

געשווינד'ע קריטיק. אַלע צושויער מיינען אַזוי. ווי לאַנג האָבען אָבער די שוואַכע אַקטריסעס געאַרבייט אויף זיך? איהר קענט זיי גאַרנישט לערנען, אָבער זיי אייך זעהר פיעל. מען דאַרף קענען שטעהן אויף דער ביהנע, רעדען, אַלץ דאַרף מען קענען. פערשטעהט זיך אַז איך רעד דאָ ניט פון די דאָזיגע וואָס שפּיעלען ערגעץ אין אַ האָל און פערדינען ווענינער פון אַ גוטער נעהטאָרין. וועגען דעם קענט איהר גאָרניט טראַכטען.

— געוויס, איך מוז מעהר פערדיענען. אָבער איך גלויב אַז די אַלע זאַכען וועל איך זיך גאַנץ לייכט קענען אויסלערנען. איך האָב ניט אַזאַ שלעכטען קאָפּ. און איהר ווייסט, זאָגאַר אין פּאַריז האָב איך געזעהען אַקטריסעס שפּיעלען וויכטיגע ראָלען און זיינען געוועזען מיאוס ווי די נאַכט. אויב אפילו איך האָב ניט קיין בעזונדער טאַלאַנט, אָבער מיין פיגור קען מיר אַרויסהעלפען.

— אָ, לאָמיר זיך בעסער פערשטעהן — האָט ער גע'טענה'ט.— איך האָב אייך דאָס אַלץ געזאָגט נאָר דענקענדיג אַז איהר ווילט זיין אַ ריכטיגע קינסטלערין, און דאָס איז צו שווער פאַר אייך צו איין-און-צוואַנציג יאָהר. אַלץ, וואָס איהר וועט טהאָן, וועט ווערען געוואויגען און געמאָסטען, פון אַלע זייטען וועט מען קוקען אויף אייך און אָבהיטען יעדען שריט און טריט. הונדערטער מאָל וועט מען אייך דערנידריגען און אויפווייזען אייערע פעהלערען. איהר וועט מוזען אויסשטעהן פּראָבעס. דאָס גוטע אין אייך וועלען זיי ניט אַנערקענען, די פעהלערען אָבער וועלען זיי שוין גאָר גוט זעהן. איהר האָט געפרעגט מיין מיינונג, וואָס איהר קענט געווינען דערביי. נו, גאָר בעשטימט קען איך נישט רעדען, נאָר לויט די מעגליכקייטען: זעה איך איין אַז גאַנץ שווער וועט אייך אָנקומען צו ווערען עפּעס מעהר ווי אַמיטעלמעסיגקייט, נאָר — עס טרעפט אַז אַ שעהן מיידעל נעהמט זיך צו קונסט נישט אויס ליעבע דערצו, נאָר מיט גאַנץ אַנדערע געדאַנקען. זי בעווייזט זיך פאַר מענשען, איהר שעהנקייט העלפט איהר צו און שפּעטער פערליבט זיך אַ רייכער מאַן אין איהר, האָט מיט איהר חתונה און זי ווערט אויפגעריכט, קומט אַריין אין לוקסוס. אָבער דאָס קומט אויך ניט אָן לייכט. פריהער מוז מען אויסשטעהן צרות, הונגערען, נעהמען מתנות און געשאַנקען

פון מענשען און אזוי ארום איז מען דאָך קיין קינסטלער אודאי און אודאי נישט.

— איך האָב קיין מאָל ניט געוואָלט נעהמען קיין מתנות, איך וועל קיין מאָל ניט נעהמען — האָט זי נערוועז גע׳טענה׳ט, שרעקענדיג זיך ווער וויים, צי ער מיינט נישט, אז אויסער אַן עצה האָט זי נאָך געוואָלט פון איהם אנדערע טובות. — איך וויל זיין פריי, ניט אָבהענגיג פון קיינעם ניט. און ווייל איך האָב קיין געלד ניט האָב איך געוואָלט אַננעהמען א שטעל איך זאָל מיר פערדינען מיין ברויט.

— א, איהר רעדט שוין צו הארט צו מיר, — האָט ער ווייבער גערעדט. — איך האָב אייך פערשאַפט יסורים. איך האָב אָבער אנדערש ניט געקענט, איך האָב דאָך אייך געמוזט זאָגען דעם גאַנצען אמת. איך האָב אייך נישט געזאָגט, אז איהר זאָלט אינגאַנצען אויפגעבען אייער האָפנונג פאר דער קונסט. פערקעהרט, איך וועל זיין גליקליך צו זעהן איין שטרעבען צו ווערען א גרויסע קינסטלערין און איך אליין וועל אייך געווים ארויסהעלפען מיט וואָס איך וועל נאָר קענען. מיר וועלען דאָך געהערען ביידע צו איין משפחה, צו דער קינסטלער פאַמיליע.

גווענדאָלען האָט געשוויגען און געפיהלט, אז זי איז זעהר ווייט פון אַנצונעהמען זיין הילף און עצות און ער האָט ווייטער גערעדט:

— ענטשולדיגט מיר וואָס איך וועל איצט רעדען פון זיך. אין א גאַנץ קורצע צייט ארום וועל איך קענען העלפען. איהר וועט קומען מיט אייער מוטער נאָך לאָנדאָן. איך וועל אייך נעהמען די בעסטע לעהרער, איהר וועט קענען לערנען און פאר קיין זאך זיך נישט זאָרגען. איך גער חתונה האָבען מיט קעטרין אַראָפּאָינט, נאָר איהר זאָלט דאָס פאר קיינעם דערוויל ניט דערצעהלען. זי וועט מיט אייך זעהר צופרידען זיין, וועט אייך ליעב האָבען, און דאָפּעלט שטאַרק וועט זיין איהר פרייד צו הערען, אז איהר ווילט זיין א קינסטלערין.

גווענדאָלין איז רויט געוואָרען ווי פייער, אז זי האָט דאָס דערהערט. דאָס וואָס ער האָט חתונה מיט קעטרין האָט איהר גראד נישט געאַרט און ווען זי וואָלט נישט געווען פערנומען מיט איהר איינענעם צער, וואָלט זי אפשר נאָך געהאַט שפּאַס פאַרצושטעלען

זיך, וואָס דאָרט אין קעטשאַם ביי די אַראָפּאַינטס האָט זיך אודאי אָבגעטהאָן. זי איז גאָר אויפגערעגט געוואָרען פון זיינע רייד איבער איהר, אַז די יונגע קעטרין וועט זיין איהר שפּייזעריין און בעשי־צעריין און קלעזמער טהוט דאָס אויך נאָר מחמת רחמנות. ער האָט דאָך יעצט אַזאַ ביטערע מיינונג וועגען איהרע פעהיגקייטען געהאַט. און ווי ער האָט זי צובראָכען און צושמעטערט! נאָר פּלוצלונג האָט זי זיך אַ שטעל געטהאָן און מיט איהר געוועהנליכען שטאָלץ האָט זי געזאָגט:

— איך ווינש אייך מזל און גליק פון טיפען הארצען צו אייער חתונה, הערר קלעזמער. איך דענק, אַז נאָך אַ בעסערע ווי פריילין אַראָפּאַינט האָב איך אין מיין לעבען נישט געזעהן. איך דאַנק אייך אויך פאַר די אַלע טובות, וואָס איהר האָט מיר היינט געטהאָן. איך קען זיך אָבער שוין אין דער איצטיגער מינוט אויף גאָרנישט בע־שליסען. אַז איך וועל בעשליסען, וועל איך אייך לאָזען וויסען. איך האָב מורא, אַז די שטערונגען זיינען צו גרויס. אַלץ איינס בין איך אייך זעהר דאַנקבאַר, עס איז אַ דרייסטקייט געווען פון מיר אייך צו בעמיהען מיט דער גאַנצער געשיכטע.

— נאַ, זי וועט מיר שוין גאָר נישט לאָזען וויסען, — האָט ער זיך געטראַכט. ער האָט איהר אָבער גאַנץ העפליך פאָרגעלייגט:

— צו יעדע צייט בין איך גרייט. דאָ האָט איהר מיין אַדרעס און איך וועל תמיד אַלץ טהאָן פאַר אייך.

גווענדאָלין האָט געזעהן ווי ער נעהמט זיין הוט און וויל געהן. האָט איהר שוין באַנג געטהאָן, וואָס זי האָט אַזוי גערעדט צו איהם. ער איז דאָך צו קלוג, ער זאָל נישט פערשטעהן, וואָס זי האָט גע־מיינט. האָט זי איהם דערלאַנגט די האַנד און מיט אַ שמייכעל געזאָגט:

— אויב איך וועל זיך פערנעמען אויפ׳ן נישט ריכטיגען וועג, וועט עס נישט זיין אייער שולד, איהר האָט מיר פריהער מתרה געווען.

— זאָל אייך גאָט היטען, איהר זאָלט געהן אויף אַן אַנדערען וועג, אויסער דעם, וואָס זאָל אייך ברענגען גליק און צופרידענהייט — האָט ער איהר וואַרעם געזאָגט. ער האָט איהר לייכט אַ קוש געטהאָן אין האַנד, איז אַרויס און אין אַ מינוט אַרום האָט איהם די

קאַרעטע אוועקגעטראָגען און גווענדאָלען האָט בלויז דעם רויש פון די רעדער דערהערט.

גווענדאָלען האָט קיינמאָל נישט אַזוי ביטער געפיהלט ווי איצט. זי האָט אַפּילו קיין זיפץ נישט ארויסגעלאָזט, קיין טרעהר האָט זיך אין איהרע אויגען נישט בעוויזען. נאָר דער גאַנצער מוח האָט איהר געברענט ווי אַ פלאַם פייער. זי האָט דערזעהן ווי נאַריש און פוסט דאָס לעבען איז. עס לוינט זיך גאָרנישט לעבען און האָ־פען, אַלץ איז איין שווארץ יאָהר, אַלץ איז איהר מיאוס געוואָרען אין די אויגען. זי האָט אַפּילו זיך נישט געקענט אויפשטעלען און עס האָט איהר אַזוי וועה געטהאָן, וואָס ער האָט איהר געזאָגט. זי איז צו אַלט... זי האָט נישט קיין טאַלאַנט... זי וועט קיינמאָל נישט זיין בעריהמט... איהר שעהנקייט וועט אויך קיין ווערטה נישט האָ־בען, מען וועט זיך נישט רעכענען מיט איהר... אָבער נאָך מעהר האָט זי פערדראָסען, וואָס ער האָט זי פערגליכען צו די מיידלעך, וואָס געהן אויף דער ביהנע, כדי אַ רייכער מאַן זאָל זיך אין זיי פער־ליעבען... גוואַלד! ווי קען זי איצט פאָהרען מיט דער מוטער און די קינדער נאָך לאָנדאָן? זאָל זי נעהמען קצבה פון קלעזמער'ן? ניין, זי קען נישט דערלאָזען, אַז די מוטער זאָל אָנקומען צו דער פריילין אראַפּאָינט'ס גוט הארץ. עס איז נאָך ערגער ווי צו זיין אַ גאָווערנאַנטקע. ניין! זי קען דאָס ניט טהאָן! זי האָט געהאַט אַ טעות. אַ נארישען חלום האָט זי געחלומ'ט. אַ סוף, אַ סוף. זי טאָר מעהר נישט קלעהרען וועגען דעם.

די מוטער איז אהיים געקומען און געפרעגט:

— נו, מיין קינד, וואָס האָט דיר הערר קלעזמער געזאָגט? ביזט דו צופרידען מיט דעם געשפּרעך, וואָס דו האָסט געהאַט מיט איהם?

— צופריעדען? אָ יאָ, מאַמע, זעהר צופרידען — האָט זי שארף געענטפערט.

— דער פעטער און די מוהמע זיינען געווען אין כעס, וואָס דו ביזט ניט געקומען מיט מיר. איך האָב זיי געזאָגט, אַז דו האָסט זיך געוואָלט אויסרוהען.

— האָסט גאַנץ גוט געטהאָן, מאַמע — האָט זי אַלץ אין זעל־בען טאָן גערעדט.

— קען איך נישט וויסען, וואָס דו האָסט מיט איהם גערעדט? מוז דאָס בלייבען אַ סוד פאַר מיר? — האָט די מוטער געפרעגט דערשראָקען, פיהלענדיג אין גווענדאָלען'ס אויפגערעגטקייט, אַז זי האָט געהאַט עגמת נפש.

— איך האָב דיר ווירקליך גאָרנישט צו דערצעהלען, — האָט זי געזאָגט, — מאַמע, איך האָב געהאַט אַ טעות אין עפּעס אַ פּלאַן. הערר קלעזמער האָט מיך נישט אָבגענאַרט, קיין שום שלעכטס נישט געטהאָן און דאָס אַלץ.

— אָבער קוק נישט אַזוי און רעד נישט אַזוי, איך קען נישט איבערטראָגען! — האָט די מוטער זיך געבעטען און געציטערט פאַר אַ בעהאַלטענע שרעק.

גווענדאָלען האָט פאַר אַ מינוט צייט געקוקט אויף דער מוטער און קיין וואָרט נישט אויסגערעדט. זי האָט זיך געביסען די ליפּען, באַלד איז צו איהר צוגעגאַנגען, ארומגענומען מיטביידע הענד, און גאַנץ שטיל געזאָגט:

— מאַמע, רעד נישט צו מיר איצט. עס איז איבריג צו וויינען אָדער אַן איבריג וואָרט פערליערען וועגען דעם. דו וועסט דיר זעהן וואוינען ערגעץ וואו אין אַ קליין הייזעלע און איך, איך וועל געהן צום בישאָף און ווערען אַ גאָווערנאַנטקע ביי זיינע קינדער. מעהר קען מען אפילו נישט רעדען וועגען דעם, אַנדערש קען עס נישט זיין, און וועמען אַרט דאָס? עס איז קיינעם קיין חלוק נישט, וואָס מיר ווילען טהאָן. איך האָב אָבער אַזוי מורא, איך שרעק זיך אַזוי, וואָס מיט אונז וועט זיין. מאַמע, העלף מיר, העלף מיר, מאַמע...

די מוטער האָט אינגאַנצען געציטערט פאַר שרעק. זי האָט זיך נישט געקענט איינהאַלטען און זיך שטאַרק צואַוויינט און שטילערהייד אַרויס פון צימער.

11טער קאַפּיטעל.

גווענדאָלען האָט געדאַנקט גאָט, וואָס איהר געשפּרעך מיט קלעזמער'ן איז פאָרגעקומען נאָך איידער זי האָט זיך ווידער בעגעגענט מיט'ן פעטער גאַסקאָין און מיט דער מוהמע. זי האָט בעד

שלאָסען אז זי איז נישט געווען פּאַסענד דערצו און איצט וועט זי שוין רוהיג אויסהערען יעדען פאָרשלאָג, ווי ערנידעריגענד ער זאָל נישט זיין.

געטראָפּען האָט זי זיך מיט זיי ערשט מאָנטאָג, ווען זי איז צו זיי צוגעגאַנגען מיט דער מוטער. אויפ'ן וועג האָבען זיי אָבגעטרעטען און אָנגעקוקט אַ קליין הייזעל, אין וועלכען זיי האָבען זיך באַלד געדאַרפט איבערציהען. דאָס איז געווען אַן אַלט, אָבגעלאָזען הייזעל און צימערען ווי די קעמערלעך, נישט ריין, ארומגעריסענע טאַפּעטען.

— מאַמע, ווי אַזוי וועסטו דאָס איבערטראָגען? — האָט גווענדאָלין געפרעגט — דו מיט די פיער קינדער אין דער פערלאָזטער חורבה? און נאָך אָהן מיר?

— דאַנקען גאָט, וואָס דו וועסט דאָס נישט דאַרפען דורכמאַכען — האָט די מוטער געזאָגט.

— איי, ווען איך דאַרף נישט קיין געלד, וואָלט איך שוין בעסער דאָס אַלץ איבערגעטראָגען איידער צו ווערען אַ גובערנאַנטקע.

— רעד דאָך נישט אַזוי — האָט די מוטער געבעטען, — וועסט אָננעהמען דאָס פּלאַץ און וועסט דאָרט האָבען אַלע פערגעניגענס, וואָס דו וועסט נאָר ווילען. בעסער אַזוי, איידער דו זאָלסט דיר ברעכען די פּיס צו קריכען אויף די שטיגען פון דעם אַלטען, נידעריגען הייזעל.

— ווי אַ ביטערער חלום זעהט מיר דאָס אַלץ אויס — האָט גווענדאָלען טרויעריג געזאָגט — דער פעטער וואָלט דיך נישט געדאַרפט לאָזען געהן וואָהנען אין אַזאַ אָרט. ער וואָלט בעדאַרפט עפּעס זעהן אַן אַנדער עצה.

— זיי נישט אונגערעכט צו איהם — האָט איהם די מוטער פערענטפערט. — וואָס האָט ער דען אַנדערש געקענט טהאָן?

— דאָס געהער שוין צו איהם — האָט גווענדאָלען גע'טענה'ט.

— עס איז דאָך אַזוי שרעקליך מיט איינמאָל אַזוי צו זינקען אין אָרימקייט און נויט...

און אַזוי רעדענדיג זיינען זיי אָנגעקומען צו גאַסקאָינען.

די גאַנצע פאַמילע גאַסקאָין, זיין פרוי און אפילו אַנאַ, האָבען פערגעסען וואָס גווענדאָלין האָט געטהאָן מיט רעקס'ען, זיי האָבען

איהר אַלץ מוחל געווען, גערעדט מיט איהר אַזוי איידעל, זי גע־טרויסט און געגעבען גוטע האָפנונגען, ווי מיט אַ קינד וואָס איז נאָר וואָס אויפגעשטאַנען פון אַ שווערער קרענק האָבען זיי מיט איהר גערעדט. גווענדאָלען האָט אויך געזעהן אַז דער פעטער גאַס־קאָין האָט פאַר איהר מוטער זעהר פיעל געטהאָן. ער האָט פער־קויפט זיין קאַרעטע מיט די פערד, אָבגעזאָגט די דיענסטען און דאָס גאַנצע געלד וואָס ער האָט געמאַכט דערביי האָט ער אויסגעגעבען פאַר דער מוטער, האָט זי שוין געמוזט שווייגען און זי האָט איהם שוין ניט געקענט אויסרעדען וואָס ער לאָזט די מוטער אריינציהען אין אַזאַ'ן אָרים, אַלט הייזעל.

איך האָב איינגעזעהן אַז עפּעס מוז באַלד געטהאָן ווערען פאַר דיר, גווענדאָלען — האָט גאַסקאָין געזאָגט — און וויפיעל איך האָב נישט געזוכט און געטראַכט האָב איך אויסגעפונען אַז קיין בעסער אָרט ווי ביים בישאָף מאַמפּערט וועסט דו נישט האָבען. איך קען זיי גאַנץ גוט. נאָר פרוי מאַמפּערט וויל דיך פריהער זעהן איידער זי וועט דיך צונעהמען. נו, פערשטעהסט דאָך, אַ מאַמע, זי זאָרגט שטאַרק וועגען איהרע קינדער וויל זי דיך אַליין פריהער דערקענען. איך בין אָבער זיכער אַז דו וועסט איהר געפעלען. איך בין גאַנץ זיכער אין דעם.

— זי געהט דאָך אָבער מיר נישט קויפען אויפ'ן גאַנצען לעבען, וואָס זי געהט מיך אַזוי בעטראַכטען פאַראויס! האָט גווענדאָלען גערעדט פערביטערט.

— אָ, רייד נישט אַזוי — האָט ער זי געבעטען — זי וויל דיך קענען פריהער, וועסט דאָך דאַרפען אומגעהן מיט איהרע טעכ־טער. אַזוי אָבער וועט דיר דאָרט גאַנץ גוט זיין. זיי זיינען רייך און קיין זאַך וועט דיר נישט פעהלען. דו וועסט אויך פון בישאָף קענען אָבלערנען אַ סך, זעהר פיעל וואָס דו ווילסט נאָך דערוויילע נישט.

גווענדאָלען האָט דערפיהלט ווי בייזע שלאַנגען וואָלטען איהר לייב ארומגעוויקעלט און זי נישט אָבגעלאָזט. דעם בישאָף'ס הויז האָט זיך איהר אויסגעוויזען ווי אַ געפענגניס, וואָס ווי נאָר זי וועט די שוועל אריבערטרעטען וועט זי שוין מעהר ניט זעהן די ליכטיגע שיין אונוועט אייביג מוזען דאָרט פערבלייבען.

— די מאַמע האָט מיר, דאַכט זיך, געזאָגט אַז עס איז דאָ נאָך אַ פּלאַץ פאַר מיר? — האָט זי געפרעגט, קוים בעהערשענדיג זיך פון גרוים אויפרעגונג.

— יא, — האָט ער געענטפערט אונצופרידען. — נאָר דאָס איז אין אַ שולע. איך וואָלט נישט געוואָלט אַז דו זאָלסט דאָס אָננעהמען. עס וועט זיין צו שווער פאַר דיר, קיין פערגלייך ניט ווי ביי דעם בישאָף. און אויסער דעם קענסטו עס ניט אַזוי לייכט בעקומען.

— דו וועסט אויך ניט האָבען קיין בעזונדערן צימער פאַר דיר — האָט פרוי גאַסקאַין אריינגערעדט.

גווענדאָלען האָט זיך דערמאָנט ווי שווער עס איז צו זיין אַ לעהרערין, צו האָרעווען מיט אַ מחנה קינדער און זי האָט איינגעזעהען אַז אַלץ איז פערפאַלען, זי מוז אָננעהמען דעם פּעטער'ס פאָרשלאַג, און זי האָט געפרעגט:

— ווען וועט די פרוי בישאָף שיקען נאָך מיר?

— דאָס ווייס איך גראַד נישט. זי האָט מיר אָבער צוגעזאָגט אַז זי וועט מיט קיין אַנדערע וועגען דעם ניט ריידען ביז זי וועט דיך האָבען געזעהען. זי געהט אריין אין דיין לאַגע, זי וויל דיר העלפען. אַ, זי וועט אודאי די טעג נאָך דיר שיקען.

זי האָט שוין גאָרנישט געענטפערט, איז באַלד אהיים געגאַנגען מיט דער מוטער און ערשט אין דער היים האָט זי דערפיהלט ווי ביטער איהר איז. איהר גאַנצע האָפענונג איז אויסגעלאָשען. דער בישאָף וועט זיין איהר אויבער־האַר און די דריי טעכטער זיינע וועלען קלעפּען אָן איהר, זי וועט קיינמאָל ניט זיין פריי, פערקויפט ווי אַ דיענסט. דאָס לעבען איז איהר נמאס געוואָרען, קיין זאַך האָט זי ניט געקענט פערטראָגען. זי האָט גאַנצע טעג קיין וואָרט ניט אויסגערעדט. זי האָט זיך איינגעשלאָסען אין איהר צימער און קיינעם נישט געוואָלט זעהן און צו קיינעם ניט געוואָלט רעדען.

איהר מוטער, פרוי דאַווילאָוו, איז ארומגעגאַנגען אַ שטילע. זי האָט איהר ניט געשטערט. זי האָט פערשטאַנען איהר צער און האָט זי שמילערהייט אָבגעהיט אויף שריט און טריט.

איינמאָל, ווען די מוטער איז אריינגעגאַנגען אין איהר צימער

גלייכגילטיגע איהרע קליידער, איז גווענדאָלען פּלוצלונג אויפגעשפּרונ־גען, צוגעטראָגען צו איהר דאָס קעסטעל מיט צירונג און געזאָגט:

— מאַמע, איך האָב גאָר געהאַט פערגעסען אין דעם, וואָס האָסטו מיך ניט דערמאָנט? זעה, פערקויף דאָס. זאָל דיך נישט אַרען. עס איז דאָך שוין אַזוי לאַנג ווי דו האָסט עס מיר געגעבען.

— אפשר וועלען מיר זיך קענען בעגעהן אַזוי און ניט פער־קויפען, איך וויל בעסער דו זאָלסט עס האָבען — האָט די מוטער געזאָגט און געפיהלט זיך אַזוי צופרידען וואָס גווענדאָלען האָט אָנגעהויבען רעדען און וועט שוין ניט מעהר אין דער שטיל טראָגען איהר שווערען צער. — אָבער וואָס ליגט עפּעס דאָ אַ טאַשענטיכעל?

דאָס איז געווען דאָס טאַשענטיכעל מיט'ן אויסגעריסענעם מאָנאָגראַם וואָס זי האָט צוריק בעקומען נאָכדעם ווי זי האָט גע־האַט פער'משכונ'ט איהר בראַסליעט פאַר געלד אויף הוצאות און דער האָטעל דיענער האָט איהר צוריק געבראַכט אין דעם דעם בראַסלעט.

— אַ דאָס, דאָס איז געווען צוזאַמען מיט'ן בראַסליעט — האָט זי געזאָגט. — איך האָב זיך געאיילט און זיי אָוועקגעלייגט אין איינעם. יאָ, מאַמע, אַלץ זאָלסטו פערקויפען, נאָר דעם בראַס־ליעט נישט, דאָס לאָז מיר איבער...

און וועלענדיג איבערלאָזען ביי זיך דעם בראַסליעט וואָס דער „פרעמדער" האָט איהר צוריק געשיקט, האָט זי עפּעס אַזוי מאָדנע דערפיהלט, אַזוי גוט, וואָס זי ראַטעוועט דאָס און עס וועט ביי איהר איבערבלייבען.

— געוויס נישט, מיין קינד, דאָס איז דאָך געמאַכט פון דיין טאַטען'ס גאָלדענע קייט — האָט די מוטער געענטפערט. — איך דענק אָבער אַז דאָס אַנדער צירונג זאָלסטו אויך נישט פערקויפען. דאָס איז נישט ווערט קיין סך סיי ווי סיי. מיין טהייערע צירונג האָב איך שוין לאַנג פערלאָרען.

— אַך, דאָס איז איבעריג אין גאַנצען — האָט גווענדאָלען זיך איינגעשפּאַרט. — גאָווערנאַנטקעס טראָגען נישט קיין צירונג. מאַך מיר בעסער אַ שוואַרץ קלייד און אַ שטרויענע האַנד־טאַש, ווי די אָרימע מיידלעך ביי דער מוהמען האָבען...

— דענק נישט אַזוי, קינד מיינס; וועסט זעהן, די מאַמ־פּערטס וועלען וועלען אַז דו זאָלסט נעהן גאַנץ עלעגאַנט און שעהן אָנגעטהאָן.

— וואָס וויים איך, וואָס זיי וועלען וועלען פון מיר? — האָט זי ביטער געזאָגט. — איינס וויים איך אָבער יאָ, אַז איך וועל מוזען זיין דאָס וואָס זיי וועלען פאָדערען...

— אויב דו ביזט געגען דעם, זאָג מיר, — האָט זי זיך ביי איהר געבעטען. — זאָג מיר וואָס דו פיהלסט, בעהאַלט ניט פון מיר, איך וויל מיט דיר צוזאַמען אַלץ ליידען.

— איך האָב דיר גאָרנישט צו דערצעהלען. איך קען דאָך קיין אַנדער זאַך נישט טהאָן. איך האָב דען עפּעס בעסערס? איך מוז זיך נאָך פיהלען גליקליך אַז זיי וועלען מיר צונעהמען. איך מוז זעהן קריגען געלד פאַר דיר, מאַמע טייערע. דאָס איז דאָס איינ־ציגע וואָס איך דאַרף איצט קלערען און טראַכטען. פאַר זיך וועל איך דאָס יאָהר קיין פּרוטה ניט אויסגעבען. דאָס גאַנצע פערדיענסט וועל איך דיר אַוועקגעבען. איך וויים נישט אויב דאָס וועט דיר גענוג זיין. איך וויל אָבער נישט אַז דו זאָלסט דיר צושטעכען די איידעלע פינגער אויסנעהענדיג פאַר פרעמדע מענשען און דו זאָלסט פערלירען דאָס ביסעל ראיה פון דיינע אויגען וואָס די טרערען האָ־בען דיר נאָך איבערגעלאָזט.

— גאָט זאָל דיך בענשען, מיין קינד, פאַר דיין גוט הארץ — האָט די מוטער מיט טרערען געזאָגט. — אָבער זיי דאָך נישט פער־צווייפעלט, עס קען דיר נאָך גאַנץ גוט זיין, ביזט דאָך נאָך אַזוי יונג. גאָט וועט העלפען, וועסט זעהן.

— איך זעה נישט קיין שום האָפנונג — האָט גווענדאָלין געזאָגט.

זי האָט געהאַלטען אין האַנד דעם בראַסליעט, געשפּיעלט זיך מיט איהם און געזאָגט:

— איך וועל האַלטען דעם בראַסליעט, מאַמע, זעה אָבער פערקויף די איבעריגע ציערונג, וויפיעל דו זאָלסט נישט קריגען פאַר דעם, זאָלסט דו נעהמען. מאַמע, פיהלען אַלע אונגליקליכע מענשען אַזוי ווי איך?

— דו טרייבסט איבער, מיין קינד, עס איז ניט אַזוי שרעק־ליך ווי דו זאָגסט, — האָט די מוטער זי געוואָלט בערוהיגען.

— ווע קען אימיצער וויסען צו איך איבערטרייב — האָט זי זיך גע'כעס'ט. — איך זאָג דאָך נאָר וואָס איך פיהל, ניט וואָס אימיצער אַנדערש.

זי האָט גענומען דאָס טיכעל, איינגעוויקעלט אין דעם דעם בראַסליעט און אוועקגעלייגט אין קעסטעל און זי האָט אַליין ניט געוואוסט פאַר וואָס זי טהוט דאָס אַזוי, פאַרוואָס עפּעס הייסט זי אַלץ פערקויפען, נאָר דעם בראַסליעט נישט. דאָס איז פאַר איהר אַליין געווען אונפערשטענדליך. עפּעס האָט זי זיך געשראָ־קען, ווי דאָס הארץ וואָלט איהר עפּעס פאַרגעזאָגט. וואָס? האָט זי קיין אהנונג ניט געהאַט. שטענדיג, ווען זי האָט זיך דערמאָנט אן דעראָנדאָ'ן, איז אַ מאָדנער ציטער איהר דורכגעלאָפען און עס איז איהר נישט קלאָר געווען צי זי איז בייז אויף איהם, וואָס מיט זיין בליק און האַנדלען אַנטקעגען איהר, איז זי עפּעס אָבגעשוואַכט געוואָרען, איז געוואָרען איהם אונטערטהעניג, אָדער אפשר איז ער גאָר איהר געפעלען. זי בעוואונדערט איהם פאַר זיין שטאַרקען כאַראַקטער און זי האָט מורא פאַר איהם. דאָס וואָס זי האָט זיך איבערגעלאָזט דעם בראַסליעט איז פאַר איהר אַליין געווען אַ גרויסער סוד, וואָס זי האָט פאַר קיין פאַל איהם ניט גע־קענט פערשטעהן...

12־טער קאַפּיטעל.

באַלד ווי גראַנדקאָרט איז אָנגעקומען אין ליבראַן און דער־הערט אַז גווענדאָלען איז שוין ניטאָ דאָרט, האָט ער נאָר עטליכע ווערטער אַרויסגערעדט: „עך, אַ פּאַסקודנער פּלאַץ!“ און דאָס איז שוין גענוג געווען פאַר לוש'ען, ער זאָל פערשטעהן אַז גראַנד־קאָרט וועט שוין דאָ ניט לאַנג פערבלייבען, און גאַנץ מעגליך אַז נאָך דעם זעלבען טאָג וועלען זיי צוריקפאָהרען נאָך דיפּלאָ.

גראַנדקאָרט איז אָבער נאָך איבערגעבליבען, אַ ביסעל צו להכעיס לוש'ען, ער זאָל נישט מיינען אַז ער קען איהם שוין אַזוי

גוט און ער פערשטעהט איהם אויפ'ן וואונק. מאדאם מאַלינדזשער האָט קיין גרויסען פערגעניגען ניט געהאט ווען זי האָט זיך געטראָפען מיט איהם. ער האָט איהר דאָך תמיד דערמאָנט אָן דעם יורש פון איהר מאַן'ס פערמעגען, און ניט אָן אייגענער זוהן, וואָס ווער וויים פאר וועמעס זינד זי קען איהם ניט האָבען.

דעראָנדאַ האָט אויך קיין גרויסע הנאה ניט געהאט פון גראַנדקאָרטען. ער האָט איהם דערמאָנט אין זיין אונגליק. ווען ניט דער סוד וואָס איז אַרום איהם, וואָלט ער געווים געווען דער יורש, ניט גראַנדקאָרט. אַזוי אָבער ווי סער הוגאָ האָט איהם מורא געהאט אָפּצוזאָגען צו אנערקענען פאר'ן לייבליכען זוהן קומט דאָס אַלץ אָן צו גראַנדקאָרטען און ער מוז צוקוקען און שווייגען. עס האָט איהם טאקע גוט פערדראָסען. ער האָט אָבער נישט געוואָלט אַז גראַנדקאָרט זאָל עפּעס בעמערקען אַז ער פערגינט איהם נישט און ער האָט געזהען אומצוגעהן מיט איהם אויפ'ן פריינדליכסטען אופן, אַזוי ווי דאָ וואָלט גאָר נישט געווען. און ער האָט גאָר אין גאַנצען אָנגעהויבען פיינט צו האָבען געלד און עשירות.

נאָר וויפיעל האָט ער ניט געפּרואווט בעהאַלטען און פערשטעלען זיך פאר גראַנדקאָרטען, איז עס איהם אָבער אַלץ נישט געלונגען. גראַנדקאָרט האָט דערפיהלט אַז דעראָנדאַ פערגינט איהם נישט די ירושה. ער אַליין האָט אויך געגלויבט אַז דעראָנדאַ איז דעם אַלטען מאַלינדזשער'ס א זוהן, זיין אייגענער שוועסטערקינד. נאָר ווער וויים פאַרוואָס דער אַלטער האָט מורא געהאט דאָס אויסצוזאָגען... ער איז גראַד דערפון זעהר צופרידען געווען. ער האָט אפילו גערעדט מיט איהם גאַנץ העפליך, אָבער דאָך ווי אַ גרעסערער מיט אַ קלענערען, ווי אַ הערר מיט זיין קנעכט. קיין סך האָט ער קיין מאָל מיט איהם נישט גערעדט, און ווי אַ בעל־הבית האָט ער איהם געזאָגט:

— אויב דו ווילסט, קענסטו קומען צו מיר אין דיפּלאָ אויף געיעג... דעראָנדאַ'ן האָט דאָס אַלץ שטארק וועה געטהאָן, ער האָט זיך אָבער נישט געקענט העלפען, האָט ער געליטען און געשוויגען.

לוש'ען, פערקעהרט, האָט גאָר ניט געאַרט וואָס גראַנדקאָרט איז נאָך געבליבען, ער האָט גאַנץ גוט פערבראַכט זיין צייט, ער האָט דערווייל געהאט די געלעגענהייט צו דערצעהלען דעם אַלטען

מאַלינדזשער פון גראַנדקאָרט'ס אויפפיהרונג, גאַנצע פּעק מיט מעשות האָט ער איהם אָנדערצעהלט וועגען איהם. ער האָט אפילו געוואָלט רעדען מיט דעראָנדאַ'ן אויך וועגען גראַנדקאָרטען, האָט אָבער דעראָנדאַ נישט געוואָלט אויסהערען. לוש האָט שטענדיג געהאַט די טבע צו געהן פון איינעם צום צווייטען און דערצעהלען מעשות. אָט האָט ער גערעדט מיט מאַלינדזשער'ן וועגען גראַנד־קאָרטען, און באַלד איז ער אוועק צו גראַנדקאָרטען און איהם דער־צעהלט וועגען דעם אַלטען מאַלינדזשער. ער האָט דעם אַלטען דערצעהלט אַז גראַנדקאָרט וויל חתונה האָבען מיט גווענדאָלין הער־ליט, וועלכע איז אַן אָרים מיידעל, און ער וועט געווים דאַרפען געלד, און צוליעב דעם וועט ער אָבלאָזען די פּלאַפּיעלד.

— נאָר איילט זיך נישט צו — האָט ער איהם אָנגעזאָגט, — וואַרט אַ ביסעל, גראַנדקאָרט האָט אַ טבע אַז ווייל יענער וויל, וויל ער נישט. אַז ער וועט דאַרפען געלד וועט ער שוין אַליין בעטען...

לוש האָט געמיינט אַז גראַנדקאָרט וועט דאָ פערבלייבען פאַר אַ לענגערע צייט. ער איז אָבער איבערראַשט געוואָרען ווען גראַנד־קאָרט האָט איהם צומאָרגענס אַ פרעג געטהאָן:

— זאָגט נאָר, האָט איהר אַלץ צוגעגרייט אויף דער רייזע נאָך פּאַריז?

— איך האָב דאָך נישט געוואוסט אַז איהר פאָהרט.

— האָט איהר יאָ בעדאַרפט וויסען — האָט גראַנדקאָרט גע־זאָגט און ניט געקוקט אפילו אויף איהם. — געהט גרייט אַלץ צו וואָס גיכער און זאָגט די מאַלינדזשערס וועגען דעם.

צו מאָרגענס אין דער פריה זיינען זיי אָנגעקומען אין פּאַריז. לוש האָט באַלד געמוזט פאָהרען נאָך פּלאַפּיעלד און גראַנדקאָרט איז נאָך אויף עטליכע טעג פערבליבען און אויך באַלד אַהיים גע־פאָהרען.

פאַר דער צייט וואָס לוש איז אַליין געוועזען אין די פּלאַפּיעלד האָט ער נישט בלויז מיט די פערד און די בעדיענטע און דאָס גאַנצע ווירטשאַפט זיך אָבגעגעבען, ער האָט זיך אויך גוט נאָכגעפרעגט וואָס עס הערט זיך ביי גווענדאָלענען, און אַז ער איז געוואָהר גע־וואָרען ווי פעראַרימט זי איז געוואָרען האָט ער שוין אַליין ניט געוואוסט וואָס דאָ וועט זיך אויסלאָזען. עס קען זיין אַז איצט

וועט שוין גראַנדקאָרט אַליין זי נישט וועלען. און אַז אפילו יאָ וועט וויס צי זי, גוועַנדאָלען, אַזאַ בעל־גאוה, וועט נאָך אַלע צרות איהרע וועלען חתונה האָבען מיט איהם. גוועַנדאָלען איז איהם שטאַרק ניט געפעלען. ער איז אַלץ געבליבען ביי דאָס זייניגע אַז זי איז נישט קיין גלייכע פאַר פאַר זיין בעל הבית. איי, ווען ער פאָלגט איהם און האָט חתונה מיט די רייכע אַראָפּאינט, וואָלט געווים גוט געווען, אַז נישט זאָל ער כאָטש שוין חתונה האָבען מיט פרוי גלאַשער, זיין געליעבטע. זי האָט דאָך איהם געהאַט עטליכע קינדער. נאַ, ווען זי ווערט די בעל הבית׳טע וואָלט איהם, לוש׳ן, שוין גאָר גוט געווען. ער איז דאָך פון אייביג אָן איהרער אַ גוטער פריינד. זי וואָלט דאָך איהם תמיד געדענקט און דאַנקבאַר געווען. זאָל ער אָבער נעהמען גוועַנדאָלענען, אָט דאָס אָרימע מיידעל, וואָס פאַר אַ גוטס וועט זי איהם אריינברייננגען? צרות, יאַ, גאַנץ גענוג. און וואָס איז ער זיכער? אַזאַ בעל־גאוה׳ניצע, זי קען איהם, לוש׳ען, אין גאַנצען אוועקשיקען...

ער האָט אָבער בעשלאָסען שווייגען, ער וועט צואוואַרטען און זעהן וואָס גראַנדקאָרט וועט טהאָן. שפּעטער וועט ער מלחמה האַלטען מיט אַלע כחות און נישט דערלאָזען אַז ער זאָל חתונה האָבען מיט גוועַנדאָלען, ווי אַזוי ער וועט דאָס טהאָן, האָט ער ניט קלאָר געוואוסט.

דעם גאַנצען טאָג איז גראַנדקאָרט געווען פערנומען מיט דער ווירטשאַפט און לאָש האָט קיין זאַך ניט געקענט אויסגעפינען. ער האָט עפּעס געהייסען אָנזאָטלען אַ פערד מיט אַ פרויען זאָטעל און זאָל שטעהן גרייט אויף דער מינוט ווען ער וועט דאָס בעדאַר־פען. לוש האָט אפילו געוואָלט עפּעס אָנהויבען אַ שמועס וועגען דעם, גראַנדקאָרט האָט זיך אָבער נישט אומגעקוקט אויף איהם און ער האָט נישט געפונען די געלעגענהייט דערצו.

צומאָרגענס אינדערפריה האָט גראַנדקאָרט גענומען איבערקוק־קען די פּאָסט, ארויסגעבען בעפעהלען לוש׳ען, און אַז ער איז שוין פאַרטיג געוואָרען, האָט זיך לוש אויפגעהויבען און צוגעגאַנגען צום טיהר און געעפענט אויף ארויסצוגעהן.

— אַ! — האָט גראַנדקאָרט פלוצלונג אַ רוף געטהאָן, ווי ער וואָלט זיך אָן עפּעס דערמאָנט.

— וואָס? — האָט לוש געפרעגט.

— פערמאַכט די טהיר, וואָס ווילט איהר איך זאָל רעדען און מען זאָל הערען איבער'ן גאַנצען קאָרידאָר! — האָט גראַנדקאָרט זיך געבייזערט.

לוש האָט די טהיר צוגעמאַכט, איז גאַנץ אונטערטהעניג צוגע־גאַנגען צו גראַנדקאָרטען און זיך אַוועקגעשטעלט ווארטען וואָס ער וועט איהם זאָגען.

אַ מינוט האָט גראַנדקאָרט געשוויגען, און פּלוצלונגט האָט ער איהם אַ פרעג געטהאָן:

— איז מיסס הערליט אין אפענדין?

גראַנדקאָרט האָט גוט געקענט לוש'ען און ער האָט געוואוסט אַז ער איז דורך דער צייט ניט געזעסען ליידיג און אַז ער ווייס אַלץ וואָס עס טהוט זיך.

איך ווייס נישט אויף זיכער — האָט לוש געענטפערט גלייכ־גילטיג. — איך ווייס נאָר אַז זיי זיינען אויף גרויסע צרות. די פרוי הערליט האָט דאַכט זיך קיין איין פּעני ניט ביי דער נשמה. זייער גאַנץ פערמעגען האָבען זיי פערלאָרען ביי אַ באַנקיר און זיי מוזען איצט געהן וואוינען אין אַן אַלטער חורבה ווי די גרעססטע קבצנים.

— הערט אויף צו דערצעהלען אייערע ליגענס, איך בעט אייך — האָט איהם גראַנדקאָרט איבערגעהאַקט. — קיין גרויס הנאה האָב איך נישט דערפון, און עס זאָגט מיר דאָך גאָר נישט.

— וואָס מיינט איהר? — האָט לוש געפרעגט.

— איהר זאָלט מיר זאָגען דעם אמת, איהר הערט?

— איך האָב דאָס נישט אויסגעטראַכט. איך האָב דאָס פון אַ סך מענשען געהערט. לאָרד ברנקענשאו'ס אַגענט האָט מיר דער־צעהלט אַז ער נעהמט שוין אריין אַ נייעם איינוואוינער פאַר אפּענ־דין.

— איך מיין נישט דאָס; איך מיין, צי מיסס הערליט איז אין דער היים אָדער נישט.

— איך זאָל אַזוי וויסען פון בייז ווי איך ווייס. ס'קען זיין אַז זי איז נעכטען אַוועקגעפאָהרען. זי האָט געוואָלט אָננעהמען אַ

שטעלע אַלס גובערנאַנטקע ביים בישאָף. נאָר אויב איהר ווילט זי זעהן, וועט די מוטער שיקן נאָך איהר.

— שיקט עמיצען פרעגען צי איך וועל זי קענען זעהן מאָרגען— האָט ער איהם בעפוילען.

לוש האָט זיך פון אָרט ניט גערירט. ער האָט זיך דאָך אפילו געהאַט צוגעגרייט איהם אָבצורעדען דערפון, נאָר ער איז עפּעס אַזוי איבעראַשט געווען אַז ער האָט אָן אַלץ פערגעסען און פון דעם גאַנצען צוגרייטען איז איהם קיין איין וואָרט אין געדאַנק ניט פערבליבען. ער איז אַזוי אַ צייט געזעסען און געטראַכט, ער האָט זיך אָבער צום סוף בעהערשט און אָנגעהויבען רעדען:

— איך מוז אייך וואָרנען אַז איהר זאָלט זיך גוט ארומקוקען וואָס איהר געהט טהאָן. איהר געהט דאָך נישט אהין צו זיי גלאַט אַזוי צו פערברייננגען די צייט, צו פלירטעווען און דערנאָך וועט איהר דאָס פערגעסען. איהר דאַרפט זיך פריהער בעשליסען צי איהר ווילט מיט איהר חתונה האָבען. אויך זאָלט איהר זיך פאָר־שטעלען פריהער ווי איהר וועט אויסזעהן אַז זי וועט אייך אָבזאָגען...

גראַנדקאָרט האָט גאָרנישט געענטפערט, האָט פעררויכערט אַ ציגאַר, און לאָש האָט געזעהען אַז ער איז גרייט איהם אויסצוהערען, האָט ער ווייטער גערעדט:

— איצט איז אַלץ ערנסטער ווי אמאָל. איהר וועט איצט מוזען זאָרגען פאַר איהר גאַנצער משפחה. איהר וועט דאָך ניט לאָזען וואוינען אייער פרוי'ס מוטער ווי אַ בעטלערין. אויך די חתונה וועט אייך צובינדען צו פיעל צום הויז, און איהר זייט דאָך ניט געוועהנט דערצו. געלד האָט איהר דאָך אויך נישט. וואָס וועט איהר מיט אַזאַ אָרים מיידעל טהאָן? נאָך די ערשטע האנימון מאָנאַטען וועט אייך אָנהויבען באַנג טהאָן. עס וועט שוין אָבער זיין פערפאַלען. מיר וועט זעהר וועה טהאָן דאָס צו צו זעהן. איהר וועט נאָך געצוואונגען זיין צו פערברענגען די ירושה וואָס אייך דערוואַרט. איך זעה גאָר ניט אַז איהר זאָלט האָבען דאָס מינדסטע דערפון וואָס איהר וועט זי נעהמען פאַר אייער פרוי.

לוש איז שטיל געוואָרען. גראַנדקאָרט האָט האַלב פערמאַכט די אויגען, דעם ציגאַר ארויסגענומען פון מויל און עס בעקוקט און דערנאָך האָט ער געזאָגט:

— איך האָב פריהער געוואוסט אַז איהר זייט געגען דעם איך זאָל חתונה האָבען מיט פריילײן הערליט, איך האָב זיך אָבער קיין מאָל ניט גערעכענט דערמיט...

— יאַ, איהר זייט דאָך אָבער ניט זיכער צי זי וועט אייך גאָר וועלען, אָט איז זי דאָך אַנטלאָפען פון אייך, האָט זי דאָך געהאַט אַן אורזאַך. אויב איהר האָט אייך בעשלאָסען וועט שוין גאָר נישט העלפען, אָבער זי האָט געוויס אַן אורזאַך נישט צו וועלען...

— איך האָב דאָס פערשטאַנען אַליין, — האָט גראַנדקאָרט געענטפערט.

— גוט. איך דענק אָבער, אַז איהר ווייסט נישט די אורזאַך.

— נו, און דו ווייסט יאָ?

— געוויס ווייס איך, און גלייכער אַז איהר זאָלט דאָס וויסען און פערשטעהן, וואָס פאַר אַ ווירקונג דאָס קען האָבען אויף איהר, ווען זאָגאַר זי זאָל אפילו בעשטעהן אויף אייער פאָרשלאַג. זי האָט זיך געזעהן מיט לידיא גלאַשער און ווייסט די גאַנצע געשיכטע.

גראַנדקאָרט האָט נישט געענטפערט. ער האָט געראויכערט דעם ציגאַר. לוש האָט דערוואַרט, אַז גראַנדקאָרט וועט איהם בעשולדיגען, אַז ער האָט דאָס זי צונויפגעפיהרט מיט די גלאַשער. ווארום די גלאַשער האָט געוואוינט גאַנץ ווייט פון זיי. ער איז געווען גרייט מודה צו זיין. ער האָט דאָס נישט געמיינט צום בייזען. און פלוצלונג האָט גראַנדקאָרט גאַנץ רוהיג געזאָגט, ווי עס וואָלט דאָ גאָרנישט געווען פאָרגעקומען:

— זיי אַזוי גוט און דערלאַנג מיר טינט און פעדער און פאַפּיר.

— אַזוי ווי אַ דאָנער וואָלט איהם דערשלאָגען, האָט לוש דערפיהלט איבער זיין גאַנץ לייב. ער האָט איהם דערלאַנגט די טינט און פעדער און געוואָלט אַרויסגעהן, זעהענדיג אַז עס איז אַלץ אומזיסט. ער האָט פערשפּיעלט, האָט איהם אָבער גראַנדקאָרט פערהאַלטען און געזאָגט:

— וואַרט פאַר'ן בריעף!

ער איז באַלד פאַרטיג געוואָרען, האָט איהם צוגערוקט דעם בריעף און בעפוילען:

— שיק תיכף עמיצען מיט'ן בריעף צו איהר, דו הערסט!

לאָש האָט פערשטאַנען, אַז ער וועט ווען עס איז טהייער בע־

צאָהלען פאַר זיינע רייד. און אַז ער האָט נאָך מעהר פערשטאַרקט דאָס עקשנות ביי גראַנדקאָרטען צו גווענדאָלען, ער האָט זיך אָבער נישט געקענט העלפען, ער האָט איהם גענומען און גלייך אַוועקגע־שיקט נאָך אָפּענדען.

13טער קאַפּיטעל.

גאַסקאָין איז געקומען נאָך אָפּענדען, דערצעהלט גווענדאָלען, אַז אין עטליכע טעג אַרום וועט שוין דעם בישאָפּ'ס פרוי שיקען נאָך איהר.

— גלויב מיר, עס וועט דיר זיין זעהר אינטערעסאַנט ביי זיי און וועסט זיין זעהר צופריעדען.

— צו איך וועל זיין צופריעדען — האָט זי געענטפערט — איז נאָך אַ גרויסער ספק. איך ווייס אָבער, אַז ווי עס זאָל ניט זיין מוז איך עס אָננעהמען.

— איך האָף אויך, אַז דו וועסט זיך צופּאַסען צו זיי און זיי וועלען אויך צופריעדען זיין מיט דיר. דאַרפסט נישט פערגעסען, אַז דעם בישאָפּ'ס פרוי איז עלטער פאַר דיר און אויך גרעסער. זאָלסט זיך איהר אונטערגעבען און פאָלגען, וועט דיר גאָרנישט פעהלען.

דאָס איז געוועזען דאָס ערגסטע, וואָס מען האָט געקענט פער־לאַנגען פון איהר. גווענדאָלען איז קיינמאָל נישט געוועהנט געוועזען עמיצען צו זיין אונטערטהעניג. עס איז פאַר איהם פּשוט אונמעג־ליך געוועזען עמיצען צו פאָלגען. און אַז גאַסקאָין איז אַוועקגעגאַנגען האָט זי אָנגעהויבען וויינען מיט ביטערע טרעהרען. דער גאַנצער צער און וועהטאָג פון דער לעצטער צייט האָט זיך איצט אויף איהר הארץ צולעגט און עס איז איהר אַזוי שלעכט געוואָרען, אַזוי ביטער. אמת, זי איז נישט די איינציגע, אַ סך מענשען, מיידלעך אין איהרע יאָהרען ליידען אויך. אָבער וואָס איז דאָס פאַר אַ תירוץ פאַר איהר? איהר איז שלעכט, איהר איז ביטער און וואָס געהן איהר אַנדערע אָן? זי האָט זיך געטראַכט, אַז כאָטש איהר מוטער איז אונגליקליך, איז איהר אַליין אַלץ ערגער. די מוטער איז שוין צו־

געוועהנט צו די צרות, איז שוין אויך נישט קיין יונג מיידעל, זי אָבער, אין די בעסטע יאָהרען, אזוי יונג ווען עס איז אזוי גוט, אז מען איז גליקליך, איז איהר גליק אונטערגעהאַקט און זי זעהט נישט איין קיין שום הילף.

זי האָט זיך פאָרגעשטעלט, ווי זי וועט זיין אַן אַלטע אָרימע מיידעל, זי וועט פערזיצען, וועט זיין עלענד, איינזאַם. די מוטער איהרע וועט שוין זיין גאָר אַן אַלטע פרוי און נאָר זיי ביידע וועלען זיצען אין אַ קליין צימערעל און בעוויינען זייער טרויריגען מזל און די מוטער וועט זאָגען:

— אָרים קינד מיינס, גווענדאָלען, זעה וואָס פון דיר איז גע־וואָרען!...

איהר הארץ איז איהר אזוי צובראָכען געוואָרען טראַכטענדיג דערפון און זי האָט זיך נאָך שטאַרקער צואוויינט. זי האָט נישט געוויינט פאַר כעס נאָר פאַר רחמנות אויף זיך אַליין...

זי איז געזעסען געגען דער טהיר און זי האָט דערזעהן ווי די מוטער געהט אריין. זי האָט געכאַפּט דאָס טיכעל און גענומען אויסווישען די טרעהרען. און איידער זי האָט דאָס נאָך אוועקגע־נומען פון די אויגען, האָט זי דערפיהלט ווי די מוטער האָט זי אַרומ־גענומען מיט ביידע הענד און צוגעדריקט צו זיך. דאָס האָט נאָך מעהר געווירקט אויף איהר, זי האָט זיך שוין נישט געקענט איינ־האַלטען און זיך אויך צואוויינט, אָנשפּאַרענדיג דעם קאָפּ אויף דער מוטער.

די מוטער האָט עפּעס געהאַלטען אין האנד פאַר איהר, זי האָט אָבער קיין וואָרט נישט געקענט אַרויסריידען פאַר צער. גוועג־דאָלען האָט זיך געכאַפּט, אז עס איז ניט שעהן זי זאָל וויינען, האָט זי שנעל אויסגעווישט די אויגען, בעהערשט זיך, אַרויפגעקוקט צו דער מוטער און געזאָגט:

— מאַמע, עס איז גאָרנישט, עס איז שוין אַלץ אַריבער.

זי האָט דערזעהן, אז די מוטער האַלט אַ בריעף אין האנד, האָט זי געפרעגט מיט אַ ביטערען קול:

— וואָס איז דאָס פאַר אַ בריעף? שוין ווידער עפּעס שלעכ־טע נייעס?

— איך ווייס נישט וואָס דאָס איז דאָ אין דעם. וועסט אפילו נישט טרעפען פון וואַנען דאָס איז.

— אוי, לאָז מיך אָב מיט „טרעפען" — האָט זי אונגעדולדיג געענטפערט.

— עס איז פון פלאַפּילד — האָט די מוטער איהר דערלאַנגט דעם בריעף, — פאַר דיר.

זי האָט געקענט גראַנדקאָרט'ס האַנדשריפט און זי האָט זיך גאָרנישט געוואונדערט, אַז זי האָט געזעהן ווי גווענדאָלען איז רויט געוואָרען. זי איז געשטאַנען און געקוקט ווי זי לייענט און האָט בעמערקט ווי זי איז פּלוצלונג אין גאַנצען בלאַס געוואָרען. זי האָט איהם אַרונטערגעלאָזען אויף דער ערד און געבליבען זיצען שטיל.

די מוטער האָט עס אויפגעהויבען און אויך דורכגעלייענט. עס איז געווען גאַנץ איינפאַך און פאָרמעל:

„פריילייין הערליט, איך פרעג אייך, אויב איהר וועט מיר ערלויבען איך זאָל מאָרגען קומען אין אָפּענדען און אייך זעהן אַליין אַרום צוויי אוהר. איך קום ערשטע פון ליבראַן, וואו איך האָב געדענקט אייך צו געפינען. גראַנדקאָרט".

— דו דאַרפסט ענטפערען — האָט די מוטער געזאָגט, — דער מאַן וואַרט אין דרויסען.

גווענדאָלען האָט זיך געלייגט אויף דער סאָפאַ, פערלייגט אַ האַנד אין אַ האַנד און געקוקט גלייך פאַר זיך, נישט אויף דער מוטער. זי האָט זיך דערפיהלט ווי איינער וואָס מען האָט איהם פּלוצלינג איבערגעשראָקען און ער טראַכט ווי אַזוי דאָס איז געווען. ערשט אָט האָט זי געמיינט, אַז די ערד האָט זיך געעפענט אונטער איהר און זי האָט שוין קיין שום האָפנונג נישט, זי איז אַ פערפאַלענע אויפ'ן גאַנצען לעבען. און איצט איז ווידער די וועלט פריי פאַר איהר. זי וועט מעגען טהאָן וואָס זי וועט וועלען. בעשטעהן אויף זיין פערלאַנג אָדער אָבזאָגען. ער איז איצט איהר אונטערטעניג. דאָס האָט אָבער נאָר אָנגעהאַלטען אַ קורצע ווייל. זי האָט זיך דערמאָנט אָן דעם אַלעם וואָס איז פאָרגעקומען צווישען איהר מיט איהם. אָט איז ער איהר געפעלען און באַלד איז ער איהר נישט געפעלען. זי האָט זיך דערמאָנט אָן דער פרוי לידיאַ גלאַשער, אָן איהרע קינדער און זי איז אַזוי נערוועז געוואָרען און אויפגערעגט.

זי האָט דאָך צוגעזאָגט, אַז זי וועט קיינמאָל מיט איהם נישט חתונה האָבען. קיינמאָל נישט? אַזוי? זי געדענקט שוין נישט, ווי אַזוי ס'איז געווען. יאָ, וואָס קומט איהר אַרויס דערפון, וואָס ווען זי וואָלט געוואָלט וואָלט זי נישט געדאַרפט ווערען אַ גאָווערנאַנטקע ביים בישאָף. וואָס קומט איהר אַרויס דערפון? וועט זי עס דען טהאָן? אַ! בעסער וואָלט דאָס גאָר אינגאַנצען נישט פאַרגעקומען.

אַ שטיק צייט איז זי אַזוי געלעגען און געטראַכט פאַר זיך. ביי דער מוטער האָט דאָס אָבער אויסגעזעהן ווי אַ יאָהר און זי האָט רוהיג געזאָגט, זי נישט אויפצורעגען:

— מוזט דאָך עפּעס ענטפערען. אויב דו ווילסט, זאָג מיר, וועל איך שרייבען.

— ניין, מאַמע, איך וועל שוין אַליין שרייבען. ווילסט אַזוי גוט זיין, גיב מיר טינט און פעדער און פּאַפּיר.

זי האָט נישט געוואוסט וואָס צו טהאָן. זאָל זי איהם אויפ־נעהמען, אַז ער וועט קומען, אָדער נישט? זאָל זי פערמאַכען טהיר און לאָדען, זיצען אַליין, נישט אַרויסקוקען אַפילו וואָס ער וועט טהאָן? זאָל זי דאָס גליק פערטרייבען, ווען עס בעט זיך אַזוי צו איהר?

די מוטער האָט איהר דערווייל צוגעטראָגען טינט און פעדער און פּאַפּיר און גווענדאָלען האָט געזאָגט:

— איך פערשטעה ווירקליך נישט, מאַמע, וואָס דו איילסט זיך אַזוי מיט דעם ענטפער? זאָל דער דינער וואַרטען נאָך אַביסעל. קנעכט זיינען געוואָהנט צו וואַרטען. איך מוז דאָך נישט שרייבען אין איין מינוט:

— איך זאָג נישט, אַז ס'מוז זיין די מינוט — האָט די מוטער געזאָגט און גענומען דערווייל עפּעס פעררייכטען, — ער קען נאָך צוואוואַרטען אַ פּירטעל שעה, אויב דו ווילסט.

גווענדאָלען איז אָבער איינגעפאַלען, אַז עס איז גלייכער זי זאָל נישט לאַנג טראַכטען און באַלד ענטפערען. זי וועט פערשפּאָ־רען טראַכטען וואָס דערפון וועט ווערען און זי האָט געזאָגט צו דער מוטער:

— איך מיין נישט, אַז ער זאָל מוזען צוואוואַרטען ביז דו וועסט פאַרטיג זיין מיט דיין אַרבייט...

— אז דו קענסט זיך אָבער נישט אזוי לייכט בעשליסען... — האָט די מוטער מיט א געבעט געזאָגט.

— איך מוז בעשליסען! — האָט זי פעסט געענטפערט און נאָך אַלץ נישט געווען רוהיג. זי איז שוין געזעסען ביים שרייב טיש און נישט געוואוסט, וואָ צו טהאָן. זי האָט זיך אָבער מישב געווען, אז עס שאַדט נישט, ער זאָל קומען. וואָס וועט זי אָנוועדען? זי וועט דאָך איהם קענען גאַנץ לייכט אָבזאָגען און זי וועט נאָך האָבען גרויס הנאה דערפון... זי האָט גענומען די פען און געוואָלט אָנהויבען שרייבען. זי האָט זיך אָבער באַלד צוריקגעלעגט און געבליבען ליגען פערטראַכט.

— סער גראַנדקאָרט שרייבט, אז ער קומט פון ליבראַן — האָט די מוטער געזאָגט, — ער ווייס אודאי נאָך נישט פון אונזער אונגליק.

— יא, אזא זאַך ווירקט נישט אויף אזא מענש ווי ער איז — האָט זי געזאָגט אביסעל מיט פערטראַכטונג.

— פאַראַן פערשידענע מענער — האָט די מוטער געענטפערט.
— דאָ אזעלכע, וואָס וועלען קיינמאָל נישט חתונה האָבען מיט אַן אָרעם מיידעל. זיי האָבען מורא, אז זיי וועלען נאָך האָבען אויף זיך איהר גאַנצע משפחה. אויב ער זאָל אַלץ וויסען פון אונז און דאָך איינשטימען איז עס א סימן, אז ער האָט דיך אמת ליעב.

דאָס ערשטע מאָל פאַר דער גאַנצער צייט האָט די מוטער געזאָגט א גוט וואָרט פאַר גראַנדקאָרט'ען און דאָס הארץ האָט איהר געשראָקען. ווער ווייס, אויב זי האָט נישט נאָך קאַליע געמאַכט און גווענדאָלען וועט יעצט זיך איינשפּאַרען און נישט וועלען הערען פון איהם. די שרעק איז אָבער געווען אומזיסט. דאָס האָט גראַד געווירקט אויף גוועגדאָלען צום גוטען. זי האָט זיך דערמאָנט אָן דער אָרימער מוטער און די שוועסטער, און ווי גוט עס וואָלט זיי געווען, ווען זי וואָלט איינגעשטימט אויף גראַנדקאָרט'ס פאָרשלאַג. זי האָט גענומען די פען און אויפגעשריבען די עטליכע ווערטער:

„מאָרגען צוויי א זייגער וועל איך זיין אין דער היים.
הערליט".

זי האָט דעם לעטער איבערגעגעבען דער מוטער און יענע האָט איהם שוין ארויסגעגעבען דעם דינער.

גוועגדאָלען האָט זיך אויסגערעגנעלט, ווי איינער וואָס רוהט זיך אויס נאָך אַ שווערע ארבייט. די מוטער איז צוגעגאנגען צו איהר און געפרעגט:

— וואָס האָסטו איהם געשריבען, איך מעג וויסען?

— איך האָב איהם געשריבען, אז איך וועל זיין אין דער היים. מיין אָבער נישט, אז עס וועט עפּעס ווערען פון זיין קו־מען — האָט גוועגדאָלען געענטפערט.

— איך מיין גאָרנישט און ערווארט גאָרנישט. איך וויל דו זאָלסט טהאָן אזוי ווי דיר איז ליעב. און דו האָסט דאָך גאָר נישט דערצעהלט, וואָס צווישען אייך איז פאָרגעקומען.

— וואָס ווען זאָל איך וועט דיר יא דערצעהלען? — האָט גוועגדאָלען ווייך געזאָגט — ווען איך זאָל עפּעס האָבען דיר צו דערצעהלען, אז דו זאָלסט האָבען נחת דערפון, מעגסטו זיין זיכער, אז איך וועל דיר דערצעהלען.

— גראנדקאָרט וועט אָבער אָננעהמען, אז דו געהסט איין אויף זיין פאָרשלאָג. פון זיין בריעף איז צו דערקענען, אז ער וויל דיר איינפאָך פאָרלייגען זאָלסט מיט איהם חתונה האָבען.

— גאַנץ פיין, אָבער איך וויל האָבען דאָס פערגעניגען איהם אָבצוזאָגען.

די מוטער האָט זי אָנגעקוקט פערוואונדערט און נישט פער־שטאַנען וואָס זי מיינט דערמיט. זי האָט זי געוואָלט איבערפרע־גען וועגען דעם, נאָר גוועגדאָלען האָט זיך אַ שטעל אויף געטהאָן און געזאָגט:

— מאַמע, לעג שוין אוועק דאָס געגעה'עכץ, איך קען נישט צוקוקען. קום, לאָמיר ארויסגעהן שפּאַציערען אביסעל, עס איז מיר צו היים...

די מוטער האָט שוין געשוויגען, גאָר נישט געפרעגט. זי האָט אוועקגעלעגט די ארבייט און ארויס מיט גוועגדאָלען'ען שפּאַציערען.

14טער קאַפּיטעל.

אויף מאָרגען האָט גראַנדקאָרט זיך געזעצט אויף זיין שעהנ־סטען פערד. הינטער איהם איז נאָכגעפאָהרען אויף א צווייטען פערד מיט א פרויען זאָטעל א שטאַל יונג און זיי האָבען זיך געלאָזען נאָך אפּענדין.

גווענדאָלען איז געזעסען נעבען שפּיגעל און די מוטער האָט איהר פערפלאָכטען די האָאָר.

— איך געה דיר אריינברייננגען די אויער־רינגלעך — האָט די מוטער געזאָגט, זעהענדיג אַז גווענדאָלען זעהט אוים רוהיג און זי האָט דאָס אָנגענומען פאַר א סימן, אַז זי וועט גוט אומגעהן מיט גראַנדקאָרט׳ען.

— ניין, מאַמע, איך וויל נישט, האָט גווענדאָלען געזאָגט, — איך וועל זיך נישט אָנטהאָן קיין צירונג, איך וועל מיר נאָר אָנטהאָן מיין שווארץ קלייד. שווארץ איז די איינציגע פּארב וואָס מען דאַרף זיך אָנטהאָן, ווען מען געהט עמיצען אָבזאָגען א חתונה פּאָרשלאַג.

— וואָס ווילסטו, אפשר וועט ער גאָר גלאַט אַזוי קומען און קיין פּאָרשלאַג נישט מאַכען? — האָט די מוטער געפרעגט.

— וועט דאָס זיין דערפאַר ווייל איך האָב נאָך אָבגעזאָגט, איידער ער איז געקומען.

זי האָט אויסגעשטעלט דעם קאָפּ מיט שטאָלץ און די מוטער איז צופריעדען געווען, וואָס גווענדאָלען פיהלט זיך בעסער און איז שוין נישט פערזאָרגט און זי האָט זיך איינגערעדט, אַז דאָס ווי־צעלט זיך נאָר גווענדאָלען אַזוי. זי וועט איהם אָבער נישט אָב־זאָגען. ווען גווענדאָלען ווייסט דאָס, וואָס די מוטער טראַכט פון איהר, וואָלט זי זעהר בייז געוואָרען. און זי אַליין האָט אויך נישט געוואוסט, וואָס מיט איהר איז. זי איז נישט זיכער געווען, אַז זי וועט איהם טאַקי אָבזאָגען, און, ווען זי וואָלט נישט געווען געזעהן זיך מיט לידיא גלאַשער וואָלט זי דאָך געווים חתונה געהאַט מיט איהם. אַזוי אָבער האָט זי דאָך געזאָגט, אַז זי וועט איהר נישט שטעהן אין וועג, קען זי זיך שוין נישט העלפען. יאָ, זי זעהט

אָבער נישט איין קיין שום בייז פאַר לידיען, ווען זי זאָל יאָ חתונה האָבען מיט איהם. אז זי וועט איהם שוין אפילו אָבזאָגען, וואָס וועט לידיא גלאַשער האָבען דערפון? עס וועט איהר דען בעסער ווערען דערפון? אזוי אָבער, ווען זי האָט יאָ חתונה, קען זי איהר א טובה טהאָן, איהר און די קינדער.

— זי איז שוין גרייט געווען מסכים צו זיין, האָט זי זיך אָבער דערמאָנט, אז ווען איהר פעטער גאסקאָין און די מוטער זאָלען געוואָהר ווערען, אז גראַנדקאָרט האָט א פרוי מיט קינדער, וואָלטען זיי דאָך נישט געוואָלט מעהר הערען דערפון. און די גאַנצע וועלט וואָלט גערעדט און געזאָגט: גווענדאָלען האָט חתונה געהאַט מיט א מאַן, וואָס האָט אַן אַנדערע פרוי און קינדער...

דאָס אליין האָט איהר שוין נישט אזוי וועה געטהאָן ווי עפּעס אַנדערש. עס קען דאָך מעגליך זיין, אז גראַנדקאָרט זאָל געוואָהר ווערען, אז זי האָט אַלץ געוואוסט און דאָך האָט זי מיט איהם חתונה געהאַט — וואָס וועט ער דעמאָלט זאָגען?

זי האָט דאָך איהם אייגענטליך קיינמאָל נישט ליעב געהאַט. נאָר אז זי האָט דערהערט די געשיכטע מיט פרוי גלאַשער, האָט זי דערפיהלט, ווי ער וואָלט זי אליין בעליידיגט. זי האָט אָבער אַלץ נישט געקענט בעשליסען זיך איהם אָבצוזאָגען, זי האָט דאָך אזוי געוואָלט, אז די מוטער זאָל גוט זיין און דאָס קען זיין נאָר דורך איהר חתונה מיט גראַנדקאָרטען. זי איז שוין גרייט געווען איינצושטימען. באַלד אָבער האָט זיך איהר פאָרגעשטעלט דאָס בילד, ווי גראַנדקאָרט שטעהט פאַר איהר און בעט זיך איין אזוי שטאַרק. זי זאָגט איהם אָב, ער וואונדערט זיך און פערשטעהט נישט פאַר וואָס. דאָס האָט איהר אזוי פיעל הנאה געטהאָן, אז זי האָט פעסט בעשלאָסען, איינמאָל פאַר אַלע מאָל איהם אָבצוזאָגען. קלעזמער האָט זי דערנידריגט, געזאָגט, אז זי האָט קיין טאַלאַנט נישט, וועט זי זיך אַן גראַנדקאָרט'ן נוקם זיין, זי איז שטאַרקער פאַר זיי, פאַר די מענער, זי וועט זיי דאָס באַלד בעווייזען.

באַלד האָט זי דערהערט, ווי צוויי פערד זיינען אַנגעלאָפען און זיך אָבגעשטעלט פאַר דער טהיר. דאָס האַרץ האָט איהר אָנגעהויבען שרעקליך קלאַפּען און זי איז געווען שטאַרק צוטומעלט. דאָס גאַנצע צוגרייטען זיך איז געווען ארויסגעוואָרפען, עס האָט

גאָרנישט געהאָלפען. זי האָט זיך קוים בעהערשט און אריין אין אויפנאהם־צימער. זי האָט איהם דערלאַנגט די האַנד און אויף זיין פראגע: וואָס זי מאַכט? — האָט זי שטיל געענטפערט:

— גאָט צו דאַנקען, גאַנץ גוט.

זיי האָבען זיך אָוועקגעזעצט, אָבגערוקט איינס פון דאָס אַנ־דערע. ער האָט געהאַלטען דעם הוט אין האַנד, געקוקט אויף איהר און אויסגעזעהן ווי אַ חתן, וואָס זעהט דאָס ערשטע מאָל די כלה. ער האָט געזאָגט:

— איך בין געוועזען ערשטוינט, ווען איך האָב אייך נישט גע־פונען אין ליבראַן. אַזאַ אונערטרעגליך פּלאַץ אָהן אייך. דענקט איהר נישט אַזוי?

— וואָס קען איך וויסען, ווי אַזוי עס איז אָהן מיר? — האָט זי געזאָגט קוקענדיג אויף איהם בייזלאַך און איראָניש, — אַז איך בין געוועזען, איז עס מיר זעהר געפעלען און איך וואָלט נאָך געוועזען פערבליבען, אויב איך וואָלט געקענט. איך בין אָבער געצוואונגען געוועזען גלייך אַהיים צו פאָהרען צוליעב פּאַמיליע אומשטענדען.

— עס איז זעהר נישט ריכטיג געוועזען פון אייער זייט אַוועק נאָך ליבראַן — האָט ער איהר געזאָגט, נישט רעכענדיג זיך מיט די פּאַמיליע אומשטענדען, וואָס גווענדאָלען האָט גראַד געוואָלט, אַז ער זאָל דאָס שוין וויסען, — איהר דאַרפט וויסען, אַז דאָ האָט אַלץ געקענט קאַליע מאַכען. איהר האָט דאָך אויך געוואוסט, אַז איהר זיינט געוועזען דאָס הארץ און די נשמה פון דעם אַלעם, וואָס איך האָב געטהאָן. אַרט אייך גאָר נישט פאַר מיר?

זי האָט נישט געקענט זאָגען „ניין" און „נישטאָ", זי האָט אַרונטערגעלאָזען די אויגען און איז אינגאַנצען רויט געוואָרען. גראַנדקאָרט האָט געזעהן, אַז זי ענטפערט נישט, האָט ער ווייטער גערעדט:

— דאָ מוז עפּעס זיין. אפשר האָט איהר עמיצען אַנדערש ליעב? דערצעהלט מיר, איז עמיצער דאָ צווישען אונזביידע?

— ניין, נישט קיין מאַן נאָר אַ פרוי... — האָט זי געוואָלט ענטפערען. זי האָט דאָס אָבער נישט אַרויסגעזאָגט. ווען אפילו זי וואָלט נישט צוגעזאָגט דער פרוי, אַז דאָס וועט זיין אַ סוד, קען זי אויך נישט רעדען וועגען דעם מיט איהם. נאָר וואָס דען זאָל

זי איהם זאָגען? — האָט זי זיך געפרעגט. ער האָט געזעהן, אַז זי שווייגט אַלץ, האָט ער נישט אָבגעלאָזט:

— זאָל איך פערשטעהן, אַז אַן אַנדערער איז קודם פאַר מיר און ליעבער?...

— ניין! — האָט זי גיך געענטפערט, בעהערשענדיג זיך און קוקענדיג איהם פריי אין די אויגען. זי האָט געוואָלט, אַז ער זאָל פערשטעהן, אַז נישט דערפאַר, וואָס זי האָט עמיצען אַנדערש, זאָגט זי איהם אָב, נאָר ווייל ער אַליין געפעהלט איהר נישט. גראַנדקאָרט האָט דאָס טאַקי פערשטאַנען, און ער האָט קורץ געזאָגט:

— איך וויל אייך נישט בעלעסטיגען און פערשאַפען עגמת נפש. איך פערלאַנג נאָר איין זאַך,אויב איך האָב קיין האָפנונג נישט, זאָגט עס מיר קלאָר און איך וועל באַלד אוועקפאָהרען — נישט קיין חלוק וואוהין...

אַ שרעק האָט זי אַרומגענומען, אַז זי האָט דאָס דערהערט. זי האָט געציטערט אינגאַנצען און אַליין נישט געוואוסט פאַר־וואָס? אפשר איז גאָר טאַקי בעסער, אַז ער זאָל נישט אוועק? אַ קלאָהרען ענטפער האָט זי דאָך אָבער נישט געוואוסט צו ענט־פערען, האָט זי דערפאַר גערעדט אַזוי, אַז מען זאָל נישט וויסען, וואָס זי מיינט:

— איך האָב מורא, אַז איהר ווייסט גאָר נישט, וואָס עס איז די לעצטע צייט מיט אונז געשעהן. איך האָב אַזוי פיעל צו טראַכ־טען וועגען מיין מאַמע'ס לאַגע, אַז אַלע אַנדערע זאַכען זיינען מיר גאָר אין זינען נישט געלעגען. די מאַמע האָט איהר גאַנץ פערמעגען פערלוירען און מיר וועלען באַלד אינגאַנצען זיך מוזען איבערקלייבען פון דאַנען. איהר וועט מיר ענטשולדיגען, וואָס מיינע געדאַנ־קען זיינען מיט עפּעס אַנדערש פערנומען.

אַז זי האָט אויסגעמיטען צו געבען אַ קלאָהרען ענטפער, האָט זי דערוויילע צוריק בעקומען איהר מוטה, זי האָט זיך בעהערשט און צוריק בעקומען איהר געוועהנליכען שטאָלץ. זי האָט איהם שוין גלייך געקוקט אין די אויגען. גראַנדקאָרט האָט זי אויך שטאַרק אָנגעקוקט. ער האָט פעסט בעשלאָסען, אַז ער מוז זי בעזיעגען,

וואָס עס זאָל נישט זיין! און ער האָט שטיל און געלאַסען געזאָגט עפּעס, וואָס דאָס וואָלט גאָר נישט אַזוי וויכטיג געווען:

— איהר וועט מיר איצט ענטפערען און אייער מאַמע׳ס אונגליק וועט אייך גאָרנישט דאַרפען אַרען. פערלאָזט זיך אויף מיר און אייער מאַמע׳ן וועט גאָרנישט פעהלען... ערלויבט מיר דאָס נאָר צו קענען טהאָן.

טויזענדער געדאַנקען זיינען איהר אין דעם מינוט איינגעפאַלען. זי האָט אין אַלע שטערונגען פערגעסען. ער איז איהר געפעלען געוואָרען דערפאַר, וואָס ער רעדט אַזוי גוט און קלוג און זי האָט מיט אַן אַנגענעהמען, ווייכען קול געזאָגט, קוקענדיג איהם גלייך אין די אויגען:

— איהר זינט אַזוי איידעל און גרויסמוטהיג...

— נעהמט איהר הייסט דאָס אַן מיין פאָרשלאַג? — האָט ער רוהיג געפרעגט — זייט איהר צופריעדען צו ווערען מיין פרוי?

זי איז פּלוצלינג בלאַס געוואָרען, אויפגעהויבען זיך געגען איהר ווילען און געגאַנגען אויף און אַב. באַלד איז זי שטעהן געבליבען, פערלעגט די הענד און געשוויגען.

ער האָט זיך אויך אויפגעהויבען, זי בעטראַכט און זי איז איהם נאָך מעהר געפעלען. דאַכט זיך אַן אָרעם מיידעל, ער וויל זי גליקליך מאַכען און דאָך ווייס זי אַליין נישט צו זי זאָל איינגעהן אָדער נישט. ער האָט אָבער נאָך שטאַרקער זי געוואָלט און ער האָט פּלוצלונג אַ פרעג געטהאָן:

— הייסט איהר מיר, אַלזאָ, אַוועקגעהן?

— ניין! — האָט זי גיך געענטפערט.

— נעהמט איהר יאָ אָן מיין פאָרשלאַג? — האָט ער זי געפרעגט, נעהמענדיג זיין הוט און געקוקט איהר גלייך אין די אויגען.

— יאָ, — האָט זי געענטפערט און לייכט אַ ציטער געטהאָן.

עס האָט זיך איהר אויסגעוויזען, ווי זי וואָלט געשטאַנען אין געריכט און מען וואָלט זי גע׳משפּ׳ט.

עטליכע מינוט זיינען זייביידע געשטאַנען און זיך נישט געריהרט פון אָרט, געקוקט זיך איינס דאָס אַנדערע אין די אויגען. זי איז איהם אַלץ מעהר און מעהר געפעלען פאַר איהר האַלטונג און אויפפיהרונג.

באַלד האָט ער אוועקגעלעגט דעם הוט, איז צוגעגאַנגען צו איהר, גענומען איהר האַנד צו זיינע ליפּען און געקושט און גלייך אַבגעלאָזט און אוועק אויף זיין פאַריגען אָרט. דאָס איז איהר אויך געפעלען. אין דער מינוט האָט זי אַלעמען פערגעסען, נאָר גע־טראַכט פון איין זאַך, אַז זי איז אויסגעלייזט געוואָרען, זי וועט נישט מעהר דאַרפען געהן צום בישאָף פאַר אַ גאָווערנאַנטקע. באַלד האָט זי זיך דערמאָנט, אַז די מוטער וועט אויך ניט זיין געצוואונ־גען צו געהן וואָהנען אין דעם אַלטען, צובראָכענעם הייזעל און מיט אַ גליקליכען און פרעהליכען שמייכעל האָט זי געזאָגט:

— איהר ווילט זעהן מיין מוטער? איך וועל זי רופען.

— לאָמיר נאָך וואַרטען אביסעל — האָט ער געזאָגט און ווייטער געשטאַנען און געקוקט אויף איהר.

— ווילט איהר מיר נאָך עפּעס זאָגען? — האָט זי פרעהליך געפרעגט.

— יא, איך ווייס אָבער, אַז מען רעדט צו אייך עפּעס מעהר ווי געוועהנליך, קענט איהר נישט ליידען...

— אַהאַ, נישט דאָס וואָס איך האָב ליעב צו הערען. דאָס איז מיר קיינמאָל נישט צו שווער — האָט זי געלאַכט.

וועט אייך נישט פערדריסען, אַז איך וועל אייך פרעגען, ווען מיר וועלען חתונה האָבען

— אַז איהר פרעגט מיך היינט, איז עס מיר טאַקי צו שווער...

— טאָ זאָל זיין מאָרגען. זייט זיך מישב ביז מאָרגען, ווען איך וועל ווידער דאָ זיין. איך דענק אין אַ צוויי־דריי וואָכען אַרום.

— איהר האָט מורא איך זאָל אייך נישט באַלד מיאוס ווערען

— האָט זי געזאָגט, — איך האָב בעמערקט. אַז נאָך דער חתונה זיצט דער מאַן וועניגער צוזאַמען מיט זיין ווייב ווי פאַר דער חתונה. אָבער דאָס וועט מיך אויך נישט אַרען...

— וואָס איהר וועט וועלען און ווי איהר וועט וועלען אַזוי וועט זיין.

— און דאָס וואָס איך וועל נישט וועלען, וועל איך נישט האָבען? דאָס וואָס וועט מיר נישט געפעלען וועט איהר נישט

טהאָן? — האָט זי געפרעגט, — זאָגט עס מיר, איך בעט אייך, איך האָב זעהר נישט ליעב דאָס, וואָס מיר געפעהלט נישט.

— דאָס ווייס איך שוין נישט — האָט ער געענטפערט, — עס איז אזא מאָדנע וועלט, וואָס גאַנץ אָפט דרעהט זיך אַלץ אויס אזוי ווי איהר ווילט נישט. וואָס קען איך דען העלפען, אז איהר וועט זיך אויפזעצען אויף קריטעריאָנען רייטען און איהר וועט אַרונ־טערפאַלען...

— אָ, קריטעריאָן, וואָס מאַכט עפּעס מיין ליעב פערד?

— ער איז אין דרויסען, מיין דינער האָט איהם אהער גע־בראַכט. נעכטען נאָך האָט מען איהם אָנגעזאָטעלט מיט א דאַמען זאָטעל, קומט צו צום פענסטער וועט איהר איהם זעהן.

זי איז צוגעגאַנגען צום פענסטער און דערזעהן ביידע פערד שטעהן רוהיג אויפ'ן גראָז און זי האָט זיך אזוי געפרעהט.

איהר ווילט אפשר מאָרגען פאָהרען אביסעל, וועל איך אַלץ איינאָרדנען — האָט ער געפרעגט.

— אָ, געוויס וויל איך — האָט זי פרעהליך געענטפערט — איך וויל זיך צולאָזען אויף א גאַלאָפּ. איך וויל אָבער יעצט געהן רופען די מאַמע.

ער האָט זי אָנגענומען אונטער'ן האַנד און צוגעגאַנגען ביז דער טהיר. זייערע פּנים'ער זיינען געווען אזוי נאָהענט איינער צום אַנדערען, זי האָט געקוקט אויף איהם, ער איז איהר אזוי גע־פעלען געוואָרען, מעהר פון אַלע מענער, וואָס זי האָט ווען עס איז געזעהן. זי האָט זיך פּלוצלונג אָבגעשטעלט און א זאָג געטהאָן:

— יאָ, ווייל איך געדענק דאָס, וועל איך אייך טאַקי באַלד זאָגען. איין זאַך געפעלט מיר זעהר נישט און איהר קענט דאָס פעררירכטען. איך האָב זעהר נישט ליעב לוש'ען.

— גוט, איך וועל דאָס פעררירכטען, איך שיק איהם אוועק.

— געפעלט ער אייך אויך נישט?

— אמת, איך בין אויך נישט שטאַרק צופרידען מיט איהם — האָט ער געענטפערט — איך האָב איהם געלאָזען אויף מיינע פּלייצעס, ווייל ער איז אַן אָרימער טייוועל. ער פאָהרט מיט מיר שוין לאַנג.

גווענדאָלען האָט געלאַכט. עס איז איהר אַלץ געפעלען. און

אַלץ וואָס ער האָט געזאָגט און געטהאָן האָט זיך איהר אויסגעוויזען אַזוי גוט און פיין, ער איז דער שעהנסטער און גרעסטענסטער מאנספארשוין אויף דער וועלט.

מאדאם דאווילאָוו, איהר מוטער, האָט נייגעריג געוואַרט ביי זיך אין צימער. גוועגדאָלען איז גיך אַריינגעקומען, צוגעשפרונגען צו איהר, אַרומגעכאַפּט זי און גענומען קושען איהרביידע באַקען און געזאָגט:

— מאַמע, קום אַרונטער, וועסטו זעהן הערר גראַנדקאָרט׳ען, איך בין זיין כלה...

— מיין טהייער קינד! — האָט די מוטער געזאָגט איבער־ראַשט און ערנסט.

— יאָ, מאַמע, — האָט גוועגדאָלען גיך געענטפערט אין אַזאַ טאָן, ווי זי וואָלט געוואָלט, אַז מען זאָל איהר קיין שום קשיות נישט פרעגען, — אַלץ איז געענדיגט. דו וועסט נישט מעהר דאַרפען געהן וואוינען איז דער האַלטער אָבגעלאָזענער הייזקע, איך וועל נישט זיין קיין גובערנאַנטקע, אַלץ וועט זיין ווי איך וויל, קום אַרונטער גיכער, קום...

15טער קאַפּיטעל.

אין אַ שעה אַרום ווי גראַנדקאָרט איז אַוועקגעגאַנגען איז די גוטע נייעס אָנגעקומען צו גאַסקאָינ׳ען. ער האָט גענומען די פרוי און אַנאַ׳ן אַוועק נאָך אָפּענדין פערברענגען דעם אָבענד מיט גוועג־דאָלען און די מוטער.

— מיין טהייערע גוועגדאָלען, — האָט גאַסקאָין געזאָגט, — איך ווינש דיר מזל טוב, געדענק, נעהם דאָס זעהר ערנסט, ווייל עס איז זעהר ערנסט. און פון גראַנדקאָרט׳ס האַנדלונג זעה איך איין, אַז איצט הויבט זיך אָן אַ נייַ לעבען פאַר אונז, פאַר די מאַמע דיינע און פאַר׳ן גאַנצען הויז.

— ווען דו וואָלסט נישט אַנטלאָפען, — האָט די מוהמע, פרוי גאַסקאָין אַריינגערעדט, — וואָלסטו שוין געווען אַ כלה מיט אַ חודש צוריק, יעצט איז אָבער קיין אָרט נישט פאַר קאַפּריזען.

דו פערשטעהסט געווים און פיהלסט די פעראַנטוואָרטליכקייט, וואָס דו ביזט אַ כלה.

— איך וויים נישט, — האָט גווענדאָלען געזאָגט צו דער מוהמע, — וואָס מוז מען דען אַזוי פיהלען און פערשטעהן, אַז מען איז אַ כלה?...

גאַסקאָין און זיין פרוי האָבען געשמייכעלט און אַנאַ איז צו צו גווענדאָלען און געזאָגט:

— איך האָף, אַז דו וועסט זיין גליקליך.

זי איז אָבער גיך אַוועק אין אַ ווינקעל און בעהאַלטען איהרע טרעהרען. זי האָט זיך דערמאָנט אָן איהר ברודער, אָן רעקסען. ער האָט זי אַזוי געליעבט און ווער וויים, אפשר ליעבט ער זי נאָך אַלץ? זי איז אָבער מיט'ן גאַנצען הארץ געווען צופריעדען, וואָס גווענדאָלען טהוט אַזא גליקליכען שרוך, נאָך אַלעמען איז דאָך רעקס אָרעם, זאָל שוין גווענדאָלען זיין גליקליך.

די גאַנצע פאַמיליע איז געזעסען און גוט פערבראַכט. גאַס-קאָין האָט געשמועסט מעהר מיט די עלטערע צוויי דאַמען, זיין פרוי און מאַדאַם דאַווילאָוו אין די אינגערע האָבען צווישען זיך געשמועסט.

מאַדאַם דאַווילאָוו האָט זיך צופרעגט וועגען גראַנדקאָרט'ס גיטער. גאַסקאָין האָט איהר אַלץ דערצעהלט און געזאָגט, אַז לויט זיינע גיטער קען ער ווערען אַ לאָרד און אַז ער וועט דאָס ווערען וועט ער טאַקי קענען ווערען גרוים און בעריהמט, נאָכמעהר ווי ער איז.

— ווי גוט איז דאָס, גווענדאָלען, צו זיין אַ פרוי פון אַזא מאַן — האָט די מוהמע געזאָגט און צום מאַן זיך געווענדעט — דו טאָרסט אָבער נישט אָבלייגען און תיכף שרייבען צום בישאָף. עס איז אַ גאַנץ גוטער אויסרייד. וועסט איהר שרייבען, אַז זי איז געוואָרען אַ כלה. אַ נישט וואָלט זי זיך געפיהלט זעהר בע-לייריגט. זי איז זעהר אַ שטאָלצע און אַ בעל גאוה'ניצע.

גווענדאָלען האָט אויפגעציטערט, אַז זי האָט דערהערט דעם בישאָף'ס נאָמען. זי איז צופריעדען געווען, וואָס זי איז אויסגע-לעזט געוואָרען פון דער צרה און עפּעס אַ פרוי וועט שוין נישט זיין איהר הערשערין און דעה זאָגערין.

גווענדאָלען האָט שוין געשוויגען דעם גאַנצען אָבענד און קיין וואָרט נישט אויסגערעדט. זי האָט זיך געלעגט אין בעט אריין און האָט מיט קיין אויג נישט געקענט צומאַכען. דאָס הארץ האָט זיך אזוי געצאַפּעלט און געוואָרפען אין איהר. דאָס האָט זי שטארק געוואונדערט. זי איז קיינמאָל נישט געוועהנט געווען דערצו, אזוי צו פיהלען און צו זיין אזוי שרעקליך אונרוהיג. זי האָט זיך אָבער געהיט, אז די מוטער זאָל נישט בעמערקען, אז זי קען נישט איינשלאָפען. וואָס איז מיט איהר? וואָס וואַרפט זיך איהר הארץ אזוי? עפּעס ווייזט זיך איהר, אז קיין גוטס שטעהט איהר נישט פאָר. וואָס איז דאָס? וואָס פאַר א שלעכטס וועט איהר אנטקעגען קומען? גאָט מיינער! זי איז פון אייביג אָן געוועהנט געווען זיך צו בעהערשען, זיך און אלעמען ארום איהר, אלע זיינען איהר אונטערטהעניג געווען, אלע, אלע. און איצט האָט אלץ זיך געביטען. זי איז איצט אונטערטהעניג אָן אנדערען, איצט וועט זי מוזען פאָלגען א פרעמדען מענשען, וואָס זי האָט איהם ערשט נים לאַנג דערקענט. זי וועט מוזען זיך פיהרען ווי ער וועט וועלען, צו זי וועט יאָ וועלען אָדער נישט. יא, עס וועט איהר גאָרנישט פעהלען. זי וועט זיין רייך, זעהר רייך, זי וועט האָבען א סך כבוד און דאָך האָט איהר עפּעס באַנג געטהאָן די גאַנצע געשיכטע. זי האָט געטראַכט, אז איצט איז אלץ פערפאַלען, זי קען שוין אנדערש נישט מאַכען, זי וועט שוין מוזען געהן אויף דעם וועג, וואָס זי האָט זיך היינט אויסגעקליבען. און פּלוצלונג האָט זי דערזעהן א בילד פון א פרוי מיט צוויי קינדער. לידיא גלאַשער מיט איהרע קינדער שטעהן איבער איהר, זאָגען קיין וואָרט נישט, נאָר קוקען שטיל און מיט פאָרוואורף אויף איהר... זי האָט זיך שרעקליך דערשראָקען און געמאַכט א גוואַלד:

— מאַמע!

— יא, מיין קינד! — האָט די מוטער געענטפערט. זי האָט אויך נישט געקענט איינשלאָפען.

— לאָז מיך שלאָפען מיט דיר אין בעט — האָט זי געבעטען.

זי איז אריין צו דער מוטער אין בעט, אָנגעשפּאַרט זיך אויף דער מוטער'ס הענד און באַלד אנטשלאָפען געוואָרען און אזוי איז

זי פעסט און רוהיג געשלאָפען ביז א שטיק אויפ'ן טאָג. די מוטער איז צו איהר צוגעגאַנגען, זי אויפגעוועקט און זיך פערענטפערט:

— עס טהוט מיר זעהר וועה, וואָס איך מוז דיך אויפוועקען, איך דענק אָבער, אז איך מוז עס גלייך טהאָן. מר. גראַנדקאָרט האָט דיר צוגעשיקט א פעקעל, נאָדיר עס און דער דינער האָט גע־בראַכט צו פיהרען קריטערמאַנען. ער זאָגט, אז גראַנדקאָרט האָט איהם געהייסען דאָ צוואַרטען.

גוועננדאָלען האָט זיך אויפגעזעצט אין בעט און געעפענט דאָס פעקעל. זי האָט געפונען דאָרט א קליין קעסטעלע מיט א טייערען דימענטענעם רינג און א בריעף. זי האָט געעפענט דעם בריעף און איבערגעלייענט:

— זייט אַזוי גוט און טהוט זיך אָן דעם רינג — האָט ער געשריבען — און אז איך וועל קומען צוועלף א זייגער זאָלט איהר איהם שוין געהן אָנגעטהאָן אַלס א צייכען אז מיר זיינען חתן־כלה. איך שיק אייך צו א טשעק אויף מר. גאַסקאָינ'ס נאָמען פאַר באַל־דיגע הוצאות. מאַדאַם דאַווילאָוו וועט דאָך זיכער פערבלייבען אין אָפענדין, אַמוועניגסטען פאַר א געוויסע צייט. איך האָף אז ווען איך וועל קומען וועט איהר שוין האָבען בעשטימט דעם טאָג, און וואָס צום גיכסטען, ווען איהר וועט זיין מיין הערשערין און בע־פעהלערין אין דער גאַנץ נאָהענטער צייט.

אייער איבערגעבענער, מ. מ. גראַנדקאָרט.

דער טשעק איז געווען אויף פינף הונדערט פונט. גוועננדאָלען האָט געגעבען דעם טשעק מיט דעם בריעף צו דער מוטער.

— ווי פיין און איידעל — האָט פרוי דאַווילאָ געזאָגט. — איך וואָלט אָבער ניט געוואָלט זיין אָבהענגיג פון אַן איידים. איך און די מיידלעך וועלען זיך סיי ווי קענען איינאָרדנען.

— מאַמע, אויב דו וועסט עס נאָכאַמאָל זאָגען וועל איך נישט חתונה האָבען מיט איהם — האָט גוועננדאָלען געזאָגט.

— קינד מיינס, איך דענק אז דו געהסט נישט חתונה האָבען בלויז פאַר מיין טובה — האָט די מוטער געענטפערט.

גוועננדאָלען האָט אָוועקגעלעגט איהר קאָפּ אויפ'ן קישען און געלאָזט ליגען דעם רינג. זי איז געווען אויפגערעגט וואָס עס איז

נישט אין גאַנצען ווי די מוטער דענקט, אָבער זי וויל דאָך טאַקי חתונה האָבען מיט איהם טאַקע נאָר צוליעב דער מוטער.

— איך וויל דאָך נאָר דיין גליק — האָט די מוטער ווייטער געזאָגט. — מיין גאַנצע האָפנונג איז נאָר אז דו זאָלסט זיין גליק־ליך. איך וועל שוין מעהר נישט רעדען צו דיר אַזעלכעס וואָס פערשאַפט דיר עגמת נפש. וועסט אָנטהאָן דעם רינג?

— איך האָב געמיינט אז דער חתן אַליין טהוט אָן דעם רינג אויף דער כלה'ס פינגער — האָט זי געזאָגט מיט אַ געלעכטער, און אָנגעטהאָן דעם רינג. איך ווייס גאַנץ גוט פאַרוואָס ער האָט איהם צוגעשיקט און נישט מיטגעבראַכט אַליין.

— אהא, ער האָט בעסער געוואָלט אז איך זאָל עס אַליין אָנ־טהאָן, איידער ער זאָל מיך דאַרפען בעטען איך זאָל איהם דאָס לאָזען טהאָן. אוי, איז ער אַ שטאָלצער! איך בין אָבער אויך אַזוי, מיר וועלען זיך ביידע גוט פּאַסען. איך וואָלט פיינט געהאַט אַ מאַן וואָס וואָלט געקומען צו מיר אויף די קניע און געקראָכען פאַר מיר אויף אַלע פיער. ער געפעלט מיר, איך בין נישט ענט־טוישט.

— עס איז נישטקשה פון אַ קאָמפּלימענט... האָט די מוטער געזאָגט.

עס איז גאַנץ גוט גענוג פאַר אַ מאַן — האָט גווענדאָלען גע־זאָגט — איך מוז זיך שוין אָנטהאָן. וועסט מיר העלפען, מאַמע?

זי האָט צוגעדריקט דער מוטער צו זיך און געזאָגט:

— מאַמע, וועסט שוין נישט רעדען אַזוי, וועסט נישט טראַכ־טען מעהר וועגען לעבען און אָרימקייט? אפילו ווען עס איז דיר נישט אַזוי שטאַרק אָנגענעהם זאָלסטו אָבער גאָרנישט רעדען, וועסט מוזען לעבען אין גרעסטען פערגעניגען. הערר גראַנדקאָרט פיהרט זיך דאָך אויך גאַנץ גוט אויף. ניט אַזוי?

— געוויס פיהרט ער זיך גאַנץ פיין — האָט די מוטער גע־זאָגט, — זעהר פיין און איידעל.

גווענדאָלען איז אָבער אַלץ נישט רוהיג געווען. די געדאַנקען פון נעכטען ביינאַכט האָבען זי נישט אָבגעלאָזט. און זי האָט בעשלאָסען אז ווען זי וועט שוין זיין גראַנדקאָרט'ס פרוי וועט זי זעהן אז ער זאָל גוט בעהאַנדלען לידיא גלאַשער.

— וואָס פאַר אַ נוצען וואָלט עס דען געווען פאַר דער גלאַשער
— האָט זי געטראַכט — ווען איך זאָל נישט חתונה האָבען מיט
איהם? אויב ער וואָלט זי געוואָלט וואָלט ער דאָך געקענט מיט
איהר חתונה האָבען! ער האָט זי אָבער נישט ליעב. אפשר איז
זי גאָר פיעל שולדיג און איך וויים נישט דערפון? ער איז אודאי
אויך גוט געווען צו איהר, אַ ניט וואָלט זי דאָך ניט אַזוי געריסען
זיך צו איהם...

עס קען דאָך אָבער זיין — האָט זי אָנגעהויבען צווייפלען —
אַז די גלאַשער מיינט גאָר ניט ער זאָל מיט איהר חתונה האָבען,
ווי דאָס וואָס זי האָט מורא אַז ווען ער וועט חתונה האָבען מיט
אַן אנדערע און וועט האָבען קינדער, וועט דאָס שאַדען איהרע קינ־
דער? די אַנדערע קינדער וועלען ירש'ענען זיין גאַנץ גוטס און
איהרע קינדער וועלען גאָרנישט בעקומען פון זייער פאָטער.

נאָר, איז איהר איינגעפאַלען, עס קען דאָך מעגליך זיין אַז זיי
וועלען ניט האָבען קיין קינדער, וועט דאָך דאַן די גאַנצע ירושה
בלייבען פאַר גלאַשער'ס זוהן און טאָכטער. דער פעטער האָט דאָך
געזאָגט אַז גראַנדקאָרט קען טהאָן מיט זיינע גיטער וואָס ער וויל,
טאָ וואָס קען דאָס איהר שאַדען?

און טראַכטענדיג אַזוי, אַז זי וועט זעהן אַז גראַנדקאָרט זאָל
נישט טהאָן קיין עולה דער גלאַשער, איז זי שוין רוהיגער געוואָ־
רען און געפיהלט זיך צופרידענער.

זי איז שוין געווען אָנגעטהאָן און איז אַרונטער פון די שטיגען
ווען זי האָט פּלוצלונג אַ זאָג געטהאָן צו איהר מוטער:

— מאַמע, געה צוריק און טהו זיך איבער אין שעהנסטען און
בעסטען אַז דו זאָלסט אויסזעהן ווי אַ פירשטין. דו דאַרפסט ניט
זיין בעשיידען...

ווען גראַנדקאָרט איז געקומען, זיינען זיי ביידע אויסגעגאַנ־
גען. ער האָט גענומען איהר האַנד און בעקוקט דעם רינג. זי האָט
געזאָגט:

— עס איז אַזוי פיין און איידעל פון אייער זייט וואָס איהר
האָט וועגען אַלעם געטראַכט און מיר געשיקט דאָס פּעקעל.

—איהר האָט מיר געזאָגט, אויב איך וועל עפּעס פאַרגעסען —

האָט ער איהר געזאָגט און ווארעם געדריקט איהר האנד — איך וועל טהאָן אלץ וואָס איהר וועט וועלען.

— איך בין אָבער אַזוי נישט פערנינפטיג אין מיינע פערלאַנ־גען — האָט זי מיט אַ שמייכעל געזאָגט.

— נו, דאָס דערוואַרט איך. פרויען זיינען אייביג אזוי.

זי האָט אַרויסגענומען איהר האנד פון זיינע און געזאָגט:

— נאַ, איך וועל שוין נישט זיין ניט פערנינפטיג, און מען זאָל ניט זאָגען אויף מיר, אַז איך בין פונקט ווי אַלע פרויען.

— איך האָב גאָר ניט געזאָגט אַז איהר זייט ווי אַלע פרויען; ניין, איהר זייט אַנדערש פון אַלע אַנדערע.

— וואָס מיינט דאָס? — האָט זי געפרעגט און זיך אביסעל אָבגערוקט פון איהם.

ער האָט געשוויגען אַ ווייל׳ע און געטראַכט און באַלד געענט־פערט:

— איהר זייט דאָך די פרוי וואָס איך ליעב.

— אַ פיין ווערטיל — האָט זי געזאָגט, לאַכענדיג.

— צאָהלט זשע מיר אויך אָב מיט אַ גוט וואָרט — האָט ער זיך אָנגערופען — און זאָגט מיר ווען וועלען מיר חתונה האָבען?

— נישט איצט. ניט פריהער ביז מיר וועלען האָבען אַ גוטען גאַלאָפּ איבער די פעלדער — האָט זי געענטפערט. — איך וויל אזוי פאָהרען אביסעל, אַז איך קען נישט טראַכטען פון קיין אַנדערע זאַכען. איך וואָלט צופרידען געווען ווען מען וואָלט שוין אָנגעפאַנ־גען גענען אויף געיעג. ערשט אין צעהן טעג אַרום הויבט ער זיך אָן, נישט אזוי?

— טאָ, לאָמיר טאַקע חתונה האָבען אין צעהן טאָג אַרום, — האָט ער איהר פאָרגעלייגט.

— זאָגט מיר, איך בעט אייך — האָט זי געפרעגט — וואָס ענטפערען מיידלעך אויף אזא פראגע?...

— זיי בעשטעהען דאַרויף — האָט ער גיך געענטפערט, — זיי ענטפערען: יא, גוט.

— אויב אזוי — האָט זי איהם געענטפערט שמייכלענדיג — וועל איך ענטפערען: ניין, איך בעשטעה ניט...

איהר ענטפער איז איהם געפעלען און ער האָט הארציג גע־

לאַכט. גראַנדקאָרט האָט זיך געטראַכט, עס איז בעסער, ער זאָל איהר נאָכגעבען, דאַן וועט ער זי זיכער געווינען אויף זיין זייט אינ־גאַנצען, אַזוי ווי ער וועט וועלען.

נאָך אַ גיכען גאַלאָפּ, וואָס זיי האָבען ביידע צוזאַמען געמאַכט אויף זייערע שנעלע פערד, איז זי צופרידען געווען אַז זי האָט מסכים געווען די חתונה זאָל זיין אין דריי וואָכען אַרום.

לוש איז געוואָהר געוואָרען, אַז גראַנדקאָרט איז געוואָרען אַ חתן מיט גווענדאָלען, כאָטש גראַנדקאָרט האָט דאָס איהם אַליין נישט דערצעהלט. ער האָט אָבער געזעהן, אַז גראַנדקאָרט דער־צעהלט איהם קיין וואָרט נישט, האָט ער דערפיהלט, אַז עפּעס וועט מיט איהם דאָ געשעהן און ער איז געוואָרען אונגעדולדיג צו וואַר־טען און ער האָט בעשלאָסען גאָר נישט צו רעדען אַזעלכעס, וואָס זאָל פערדריסען גראַנדקאָרטען אָדער גווענדאָלינ'ען. וואָס וועט דען אַרויסקומען דערפון? ער וועט שוין ניט איבעראַנדערשען, אַזוי וועט דאָס שוין בלייבען. זיי וועלען חתונה האָבען. ער האָט אָבער עפּעס געוואָלט הערען וועגען דעם פון גראַנדקאָרטען אַליין. נאָר גראַנדקאָרט האָט איהם אויסגעמידען. ער האָט אַליין געגע־בען זיינע אָרדערס און בעפעהלען צו די דינער און זיך ניט בענוצט מיט איהם. עסען האָט ער זיך אַליין אויסגעקליבען און לוש איז געבליבען אין גאַנצען פערשוויגען און איגנאָרירט.

איין טאָג איז ער צוגעגאַנגען צו גראַנדקאָרט'ען און געפרעגט:

— ווען וועט זיין די חתונה?

— דעם צעהנטען — האָט גראַנדקאָרט קורץ געענטפערט.

— איהר וועט דאָך דאָ פערבלייבען? — האָט ער ווייטער געפרעגט.

— ניין, מיר פאָהרען נאָך ריילאַנדס אויף עטליכע טעג און מיר וועלען קומען צוריק אויף געיעג.

ער האָט געשוויגען אַ ווייל און לוש האָט ווידער עפּעס גע־וואָלט פרעגען, נאָר גראַנדקאָרט האָט פּלוצלונג איהם אַ זאָג געטהאָן:

— דו וואָלסט גלייכער געדאַרפט עפּעס זעהן דיך אַנדערש איינאָרדנען...

— וואָס? איך וועל ווערען אוועקגעשיקט? — האָט ער זיך פערוואונדערט.

— עס זעהט אַזוי אויס...

— די כלה איז געגען מיר? איך דענק, אַז וועגען מיין דינסט ביי אייך וועט זי איינגאַנצען איבערלאָזען צו'ן אייך.

— איך קען גאָרנישט העלפען, — האָט גראַנדקאָרט געזאָגט, דו געפעלסט אַזוי נישט די פרויען.

— איינע גראד געפעהל איך יא, איהר ווייסט שוין וועמען איך מיין... די גלאַשער.

— וואָס העלפט דאָס אָבער? — האָט גראַנדקאָרט זיך איינגעשפאַרט, — עס רעדט זיך דאָך נישט וועגען איהר!...

— איך האָף אָבער, — האָט לוש גע'טענה'ט, — אַז איך וועל נישט ווערען אַרויסגעוואָרפען נאָך פופצעהן יאָהר דיענסט גלאַט אין גאַס.

— דו האָסט דיר דען גאָרנישט אָנגעקליבען קיין געלד דורך דער גאַנצער צייט?

— כמעט גאָר נישט, איך האָב געקליבען פאַר אייך.

— גוט, איך וועל דיר צאָהלען דריי הונדערט פונט אַ יאָהר. מוזט אָבער וואוינען אין שטאָדט און זיין גרייט, אַז איך וועל דיך דאַרפען. איך וויים דאָך נישט, ווי אַזוי מיט מיר וועט זיין.

— איך וועל בעסער פאָהרען נאָך ריילאַנדס — האָט לאָש געזאָגט.

— קענסט זיין וואו די ווילסט' אַבי ניט מיט אונז.

— נו, גוט, איך בעשטעה — האָט לוש איינגעשטימט און געהאָפט, אַז גראַנדקאָרטען וועט ער נאָכאמאָל צוניץ קומען מעהר ווי ביז איצט.

— איך האָף, אַז דו וועסט וואָס שנעלער דיר איינפּאַקען די זאַכען און אָוועקפאָהרען. מיס הערליט וועט אין גיכען דאַרפען קומען אַהער.

לוש איז אָוועק און אָנגעשריבען אַ בריעף צו סער הוגאָ מאַלינדזשער וועגען דער גאַנצער געשיכטע.

„מיין טהייערער סער הוגאָ מאַלינדזשער, — האָט ער געשריבען, — אַזוי ווי מיר זיינען אַהיים געקומען איז גראַנדקאָרט'ס חתונה געוואָרען אַ בעשטימטע זאַך. זי וועט זיין אין אַ דריי וואָכען אַרום. עס איז איצט נאָך ערגער פאַר איהם, וואָס דער מיי-

דעל׳ס מוטער האָט די לעצטע צייט פערלאָרען איהר גאַנץ פערמעגען. זי איז פעראָרעמט געוואָרען און איז געבליבען אָהן אַ גראָשען ביי דער נשמה. ער וועט איצט מוזען אויסהאַלטען אויך זי מיט די קינדער. איך וויים, אַז ער דאַרף איצט האָבען געלד. ער קען נאָך אפשר קריגען געלד ערגעץ אַנדערש. איך מוז שוין פערלעזען פלאַפילד און וועל אין דעם גאָרנישט קענען זאָגען. איך וואָלט אייך געראַטען, אַז דעראָנדאָ, אין וועמען איהר האָט אייער פולען צוטרויען, זאָל דאָ אַהער קומען אויף אַ שטיקעל צייט. גראַנדקאָרט האָט דאָך איהם איינגעלאַדען. דערצעהלט איהם אַלץ וואָס איהר דענקט און ווילט טהאָן. מר. דעראָנדאָ זאָל דאָס פאָרלייגען גראַנדקאָרט׳ען אַזוי, אַז ער זאָל נישט פערשטעהן, אַז איהר וויסט, אַז ער דאַרף געלד, נאָר אַז איהר ווילט דאָס גלאַט אַזוי האָבען. איך האָב איהם שוין געזאָגט, אַז איהר וואָלט געגעבען אַ היבשע סומע געלד פאַר דיפלאָפילד, און אַז מר. דעראָנדאָ וואָלט געקומען מיט אַ בעשטימטען פלאַן, וואָלט עס געקענט געהן אויף אַ וועג. איך האָף, אַז עס וועט אייך געלינגען. איך אַליין פאָהר דאָך אויך נישט אונטער די הרי־חשד, אפשר וועל איך אויך קענען עפּעס העלפען אין דעם. איך דענק, אַז קיין בעסערען פאַר דעם פלאַן ווי דעראָנדאָ איז נישטאָ און ער וועט עס געוויס דורכפיהרען, ווייל גראַנדקאָרט האָט שטאַרק נישט ליעב, אַז בעלי־חובות זאָלען איהם פייניגען צופיעל און ער וועט דאָס באַלד האָבען...

אייער איבערגעבענער,

טאָמאָס לוש".

סער הוגאָ מאַלינדזשער האָט בעקומען דעם בריעף ביים אָנבייסען און ער האָט איהם באַלד איבערגעגעבען דעראָנדאָ׳ן. כאָטש דעראָנדאָ האָט געהאַט אַ וואָהנונג אין לאָנדאָן, איז ער אָבער דאָך געוועזען מעהר ביי זיין פעטער. דער פעטער האָט איהם נישט געוואָלט אָבלאָזען און שטענדיג איהם געוואָלט האָבען נעבען זיך.

דעראָנדאָ האָט איבערגעלייענט דעם בריעף און איהם צוריק געגעבען זיין פעטער, נישט זאָגענדיג קיין איינציג וואָרט. אין האַרצען איז ער אָבער גענוג אויפגערעגט געוועזען אויף לאָש׳ען מיט זיין גאַנצען פלאַן.

געפּרעגט — דו דאַרפסט גראד זיין זעהר צופרידען דערפון. יאָהרען לאַנג ביזטו שוין נישט געווען אין דיפּלאָפּילד און ווערסט דאָך אויך קענען געהן אויף געיעג, ווען דו זאָלסט באַלד קומענדע וואָך גלייך אַהין פאָהרען.

— איך וועל אָבער אויף דעם חשבון נישט פאָהרען — האָט דעראָנדא געזאָגט עסענדיג און איז געווען אונצופרידען, וואָס דער פעטער דערצעהלט איהם, ער זאָל אַהין פאָהרען, ווייל ער איז שוין אַזוי לאַנג ניט געווען און אַז ער וועט אויך קענען געהן אויף געיעג, אַז דאָס איז נישט אמת, ער וועט נישט פאָהרען צוליעב זיך, נאָר צוליעב דעם פעטער.

— איך דענק אָבער — האָט סער מאַלינדזשער געזאָגט — אַז לוש'ס עצה איז ריכטיג און גוט. עס איז אַ שאָד דורכצולאָזען די געלעגענהייט.

— אַזוי איז עפּעס אַנדערש, — האָט דעראָנדא געזאָגט, — אויב איהר דענקט, אַז מיין פאָהרען איז וויכטיג פאַר אייך, איז גאָר אַנדערש.

— וואָס רעדסטו! דו וועסט דאָך אויך זעהן די שפּילערקע פון ליבראַן, אָט די שעהנע מיידעל — האָט ער געזאָגט מיט אַ שמייכעל און צו דער פרוי האָט ער זיך געווענדעט, אַזוי ווי זי וואָלט אויך געהאַט געלייענט דעם בריעף — מיר וועלען זיי מוזען איינלאַדען אַהער, אַזוי ווי זיי וועלען האָבען חתונה געהאַט, נישט אַזוי, לואיזע?

— איך וויים דאָך גאָרנישט וועמען דו מיינסט — האָט זי געענטפערט, זי האָט ווירקליך גאָרנישט געוואוסט, זי האָט קיין איין וואָרט נישט געהערט פון דעם גאַנצען געשפּרעך. זי איז פערנומען געווען מיט די קאָפּע, געטראַכט וועגען איהרע קליידער און וועגען דענטיסטס און וואָס וועט זי זיך דאָרט צוהערען, וואָס די מענער שמועסען?...

— מיר רעדען דאָס וועגען גראַנדקאָרט'ען. ער האָט דאָך חתונה מיט דער מיידעל, וואָס דו האָסט געזעהן אין ליבראַן, געדענקסט זי נישט? די מיס הערליט, וואָס האָט געשפּיעלט.

— מיין גאָט! — האָט זי אויסגעשריגען, — פּאַסט זי זיך פאַר איהם?

— דאָס געהער שוין צו איהם, — האָט ער געענטפערט מיט אַ שמייכעל, — אפשר פערלאַנגט ער אַזוי, סיי ווי סיי זי אַליין און איהר גאַנצע משפחה זיינען אָרימע לייט און מעהר ווי נייע הוצאות וועט זי איהם נישט אריינברענגען. עס פּאַסט זיך אָבער גאַנץ גוט פאַר מיין פּלאַן. גאַנץ מעגליך, אַז איך וועל איהם פאַרלייגען געלד וועט ער מיר פערקויפען זיין רעכט אויף דיפּלאָפּילד און מיר וועלען עס האָבען אינגאַנצען און נאָך מיין טויט וועסטו קענען דאָרט זיין. דיר געפעלט עס דאָך, נישט אַזוי?

— רעד נאָך נישט אַזוי לייכט פון טויט... — האָט זי זיך געבעטען.

— עס איז גאָר נישט אַזוי לייכט ווי דו מיינסט, עס איז גענוג שווער, איך וועל מוזען אוועקלייגען אַ פערציג טויזענד פונט צום ווענינגסטען.

— אָבער צו וואָס זאָל מען זיי דאָ אהער פערבעטען? — האָט זי זיך געגענגעשטעלט, — איך האָב נישט ליעב פרויען, וואָס שפּיעלען.

— אויף אַ וואָך צייט איז נישט געפעהרליך — האָט סער הוגאָ זי בערוהיגט, — און אויסער דעם איז זי נישט קיין געמבלערקע. זי האָט נאָר גלאַט אַזוי אביסעל געשפּיעלט. איך וויל אויך, אַז גראַנדקאָרט זאָל דאָ זיין און זאָל פערגעסען פון דיפּלאָפּילד. איך בין אָבער גאָרנישט אַזוי זיכער צו איך וועל איהם דאָ גאָר קענען בעקומען און אויב דאָני וועט אהין פאָהרען. פאַר מיר וואָלט דאָס געווען אַ גרויסע טובה.

— איך גלויב, אַז דאָני האָט נישט אַזוי שטאַרק ליעב גראַנדקאָרט'ען, — האָט זי געזאָגט קוקענדיג אויף דעראָנדאַ'ן.

— וואָס איז דער אונטערשיעד? — האָט דניאל דעראָנדאַ געזאָגט, — גאַנץ אָפט מוז מען זיך צוזאַמענקומען מיט אַזעלכע מענשען, וואָס זיינען נישט אַזוי שטאַרק צום הארצען. איך וועל צופאָהרען אין דיפּלאָפּילד, דער פעטער פערלאַנגט דאָך דאָס.

— דאָס איז פיין, — האָט סער הוגאָ געזאָגט אַ צופריעדענער, — און אויב דו וועסט דאָרט אפילו נישט קיין גרויסע הנאה האָבען וועסטו זיך אָבער דערווייל בעקענען מיט פערשידענע מענשען און דאָס איז ווערט אַ סך. איך אין דיינע יאָהרען האָב אויך

אַזוי געלערנט ביי דער וועלט. מען דאַרף זעהן מענשען און זייע־רע פיהרונגען.

— יאָ, איך האָב אָבער דעם מאַן שוין געזעהן מיט זיינע פיה־רונגען — האָט דעראָנדאָ זיך אָנגערופען.

— נישט זעהר קיין שעהנע, הא? — האָט מאַדאַם מאַלינד־זשער אַ פרעג געטהאָן.

— נו, זעהסט דאָך, ער האָט אָבער ערפאָלג ביי די פרויען. נאַ, ווען ער איז אַלט געווען אַ צוויי דריי און צוואַנציג יאָהר, איז ער געוועזן זעהר אַ שעהנער בחור, געראָטען אין פאָטער. ער האָט נאָר נישט נאָכגעטהאָן זיין פאָטער, וואָס ער האָט נישט גענומען קיין רייכע כלה. אָ, ווען ער האָט חתונה מיט די מיס אַראָפּאָינט און מיט מיינע גיטער דערצו, וואָלט ער שוין גאָר רייך געווען.

איצט האָט שוין דעראָנדאָ'ן ניט געאַרט וואָס ער מוז פאָהרען נאָך פּלאָפּיעלד. די געשיכטע וואָס לאָש האָט איהם דערצעהלט ווי גווענדאָלען איז אַנטלאָפען פון גראַנדקאָרט'ען האָט איהם פער־אינטערעסירט. עפּעס האָט גווענדאָלען גאָר אַנדערש אָנגעהויבען אויסזעהן פאַר איהם. ער האָט זי שוין אויך נישט בעשולדיגט וואָס זי האָט זיך אַוועקגעזעצט שפּילען. ער איז ביי זיך זיכער גע־ווען, אַז ווען נישט דער אונגליק, וואָס גווענדאָלען'ס מוטער איז פעראָרימט געוואָרען, וואָלט זי נישט חתונה געהאַט מיט גראַנד־קאָרט'ען פאַר קיין פאַל. ער האָט זיך געטראַכט אַז זי איז אַן אונ־גליקליך מיידעל וואָס האָט געקעמפּפט און מלחמה געהאַלטען מיט'ן לעבען און איז צום סוף געפאַלען אַ קרבן. אַ גרויס רחמנות האָט איהם אַרומגענומען אויף איהר און ער האָט בעשלאָסען איהר צו העלפען מיט וואָס ער וועט נאָר קענען.

די געשיכטע מיט'ן בראַסליעט, וואָס ער האָט שטילערהייט איהר צוריק געשיקט, האָט ער אַליין ניט פערשטאַנען פאַר וואָס ער האָט דאָס געטהאָן. אַז נישט פאַר רחמנות איז ער זיכער געווען אַנדערש ניט נאָר די מיידעל האָט אַזאַ קראַפט צוצוציהען צו זיך מענשען און זי האָט איהם אויך צוגעצויגען צו זיך. ער מוז איהר איצט העלפען מיט וואָס עס וועט נאָר מעגליך זיין פאַר זיינע כחות.

דעראָנדאָ האָט באַלד געשריבען אַ בריעף צו גראַנדקאָרט'ען אַז

ער קומט צופאָהרען. גראַנדקאָרט האָט איהם תיכף געענטפערט אז ער איז זעהר צופרידען מיט זיין קומען. גראַנדקאָרט האָט דאָס טאַקי געמיינט. ער האָט פערשטאַנען אז מסתמא האָט איהם דער פעטער, סער הוגאָ, געהייסען פאָהרען און ער האָט עפּעס וויכטיגעס פאַר איהם. ער איז דאָך אויך זיכער געווען אז דעראָנדאַ איז סער הוגאָ'ס אַ זוהן, איז ער דאָך זיין אייגענער שוועסטערקינד, האָט ער זיך געוואָלט בעריהמען פאַר איהם און בעווייזען זיין גאַנץ גליק, אז ער האָט בעקומען גווענדאָלען, פאַר וועלכער אויך דעראָנדאַ האָט דעם גרעסטען דרך ארץ.

גראַנדקאָרטען האָט קיין זאַך נישט געאַרט אויסער דאָס, וואָס ער האָט געוואָלט זיין דער גרעסטער פון אַלע און האָט זיין הער־שאַפט קיינמאָל ניט געוואָלט פערלירען.

16טער קאַפּיטעל.

גראַנדקאָרט איז ווי צוגעבונדען געוואָרען צו גווענדאָלענען און זי נישט אָבגעלאָזען אויף אַ מינוט. טאָג־טעגליך זיינען זיי געריטען אויף אַ שפּאַציער אויף זייערע שעהנע, פלינקע פערד, אויסער אין אַ רעגען־טאָג זיינען זיי איבערגעבליבען אין הויז. דעם טאָג האָט גערעגנט און גווענדאָלען איז געזעסען אין הויז און פאַר צייט־פערטרייב גענומען אויסנעהען. און כאָטש זי האָט דאָס קיינמאָל ניט געטהאָן האָט זי עס אָבער גאַנץ גוט געמאַכט. גראַנדקאָרט איז געזעסען און האָט צוגעקוקט ווי זי ארבייט. ער איז איהר אַלץ מעהר און מעהר געפעלען געוואָרען. ער האָט געוואוסט, ווי אומ־צוגעהן מיט איהר, אַזוי קלוג און פערשטענדיג געענטעפרט אויף איהרע פערשיעדענע פראַגען. ער בעלעסטיגט זי אויך נישט ווי אנדערע געליעבטע. ער האָט זי נאָך דערווייל נישט געקושט אין פּנים, נאָר אין קאָפּ אריין. פון דעם איז זי גראַד געווען אונצו־פרידען, זי האָט מורא געקריגען פאַר איהם, ווי שטאַרק ער האַלט זיך, זי קען ניט אומגעהן מיט איהם ווי מיט איהר שוועסטער־קינד רעקס. ער האָט געזעהען אז זי האָט עגמת נפש, האָט ער זי בע־רוהיגט מיט גוטע שטילע רייד און אַלץ איז צוריק גוט געוואָרען.

— מיינע שוועסטערקינדער זיינען איצט אין פּלאַפּיעלד — האָט ער איהר אַ זאָג געטהאָן. — וועט איהר צופאָהרען מאָרגען? פּאַר מאַדאַם דאַווילאָוו וועל איך צושיקען די קאַרטע. איהר וועט דאַן בעקוקען דאָס גאַנצע הויז און זעהן וואָס מען דאַרף אויפטהאָן. אַלץ דאַרף דאָך ווערען איינגעאָרדענט דורך דער צייט וואָס מיר וועלען זיין אין ריילאַנדס. מאָרגען איז דער בעסטער טאָג פּאַר דעם, און דער איינציגער.

— פאַרוואָס איז מאָרגען דער בעסטער טאָג און דער איינציגער דערפאַר? — האָט זי געפרעגט.

— ווייל איבערמאָרגען הויבט זיך אָן דאָס געיעג.

— און דערנאָך? — האָט זי ווייטער געוואָלט וויסען.

— דערנאָך וועל איך מוזען אוועקפאָהרען אויף עטליכע טעג און באַלד צוריקקומען.

גראַנדקאָרט האָט דערזעהן ווי גווענדאָלען'ס פּנים האָט זיך אין דער מינוט אינגאַנצען געביטען, האָט ער אַרויפגעלעגט זיינע הענד אויף איהרע פּלייצעס און געפרעגט:

— איהר זייט געגען מיין אוועקפאָהרען?

— וואָס העלפט דאָס אַז איך וועל זיין דאַגעגען? — האָט זי קאַלט געזאָגט. עס האָט זיך איהר אַזוי שטאַרק געוואָלט איהם זאָגען אַז זי ווייסט וואוהין ער פאָהרט, אַז ער פאָהרט דאָס צו לידיאַ גלאַשער זיך אויסגלייכען מיט איהר איידער ער געהט חתונה האָבען, נאָר גראַנדקאָרט האָט גיך אַ זאָג געטהאָן. גוט, איך וועל אָבלייגען די רייזע, און אַז איך וועל פאָהרען וועל איך דאָס טהאָן אין אָבענד און וועל באַלד צומאָרגענס זיין צוריק.

— טאָ לעגט שוין ניט אָב — האָט זי געזאָגט — פאָהרט שוין ביינאַכט.

— און איהר וועט פאָהרען מאָרגען נאָך פּלאַפּיעלד? — האָט ער זי נישט אָבגעלאָזט.

— יאַ, אַז איהר פערלאַנגט דאָס אַזוי.

— אַך, ווי איהר בעהאַנדעלט אונז אָרימע טייוולען! — האָט גראַנדקאָרט געזאָגט — מיר מענער בעקומען פון אייך תמיד דאָס ערגסטע.

— איז דאָס טאַקע אַזוי? — האָט זי געפרעגט. עס איז

איהר איינגעפאַלען אַז אפשר איז דאָס טאַקי אמת. די פרויען פּייניגען די מענער. און אפשר האָט די גלאַשער אויך אזוי געהאַנדעלט, איז ער דאָך נישט אינגאַנצען שולדיג, און זי האָט דאָס שטאַרק געוואָלט וויסען און זי האָט געפרעגט: — בעקומט איהר טאַקע שטענדיג דאָס ערגסטע?

— געווים אַזוי. זייט איהר דען אַזוי גוט צו מיר, ווי איך צו אייך? — האָט גראַנדקאָרט געענטפערט און זי שטאַרק אָנגעקוקט.

גווענדאָלען האָט זיך געפיהלט שטאַרק דערשלאָגען. זי האָט איינגעזעהן אַז ער האָט טאַקע איהר אַ סאַך גוטס געטהאָן און זי האָט איהם צוריק דאָס מינדעסטע נישט געטהאָן. זי האָט פערשטאַנען אַז זי האָט קיין רעכט ניט איהם שלעכט צו בעהאַנדלען. פערפאַלען, זי מוז אויפגעבען איהרע געוואָהנהייטען און בעהאַנדלען איהם אַזוי, אַז ער זאָל ניט האָבען קיין עגמת נפש, און זי האָט מיט אַ שמייכעל געזאָגט:

— ווען איך וואָלט געווען צו אייך אַזוי גוט ווי איהר צו מיר, וואָלט אייער גוטסקייט שוין ניט אַזוי גרויס געווען ווי עס איז איצט...

— קען איך ניט בעטען ביי אייך אפילו קיין איינציגען קוש?— האָט ער געפרעגט.

— ניין, אפילו ניט קיין איינציגען — האָט זי געענטפערט מיט אַ געלעכטער.

ער האָט גענומען איהר האַנד און צוגעטראָגען צו די ליפּען און זי לייכט געקושט און באַלד אָפּגעלאָזט. ער איז איהר אין דער מינוט אַזוי געפעלען געווען אַז זי האָט זיך געטראַכט דאָס עס איז ניטאָ קיין מאַן אויף דער וועלט זי זאָל איהם קענען אַזוי ליעב האָבען ווי איהם.

— ווער איז ביי אייך דאָ איצט? — האָט זי געפרעגט, נעהמענדיג זיך ווייטער אויסנעהען.

— אַ סך משפחה — האָט ער געענטפערט — און איינער איז אייך בעקאַנט.

— אָ, אויב ער איז מיר בעקאַנט, האָב איך שוין ניט קיין גוטע מיינונג וועגען איהם, — האָט זי געזאָגט אַ שאָקעל געבענדיג מיט׳ן קאָפּ.

— איהר האָט איהם געזעהען אין ליבראָן, דער יונגער דעראָנדאַ, דער יונגערמאַן וואָס וואָהנט צוזאַמען מיט די מאַלינדזשערס.

גווענדאָלין האָט דערפיהלט ווי דאָס הארץ וואָלט זיך איהר פּלוצלונג אָבגעריסען, און די פינגער זיינען איהר אָבגעפראָרען געוואָרען פאַר שרעק.

איך האָב מיט איהם קיינמאָל ניט גערעדט — האָט זי געזאָגט און מורא געהאַט גראַנדקאָרט זאָל נישט דערקענען ווי זי האָט זיך דערשראָקען. — איז ער נישט אַן אונאַנגענעהמער מענש?

ניין, ער איז ניט אַזוי אונאַנגענעהם. ער האַלט נאָר אַביסעל צופיעל פון זיך. איך האָב געמיינט אַז מען האָט איך פאַרגעשטעלט.

— ניין, אימיצער האָט מיר געזאָגט זיין נאָמען דעם אבענד איידער איך בין אַוועקגעפאָהרען. דאָס אַלעס. וואָס פאַר אַ מענש איז ער?

— אַ יתום, וואָס סער הוגאָ מאַלינדזשער האָט איהם אויפגעצויגען, און ווייטער גאָרנישט.

— אָרימער מענש! — האָט זי געזאָגט און געמיינט דאָס מיט'ן גאַנצען הארצען — עס מוז איהם נישט קיין צופיעל הנאה פערשאַפען. יא, עס האָט שוין אפשר אויפגעהערט צו רעגענען? — האָט זי געזאָגט און איז אַוועק צום פענסטער ארויסקוקען, גראַנדקאָרט זאָל נישט בעמערקען וואָס אין איהר הארץ קומט פאָר...

צומאָרגענס איז געווען אַ שעהנער טאָג, און גווענדאָלען האָט זיך אויפגעזעצט אויף קריטעריאַנען און צוגעפאָהרען נאָך פּלאָפּיעלד. אויפ'ן וועג האָט זי געטראַכט וועגען דעראָנדאַ'ן. זי איז שוין מעהר ניט בייז געווען אויף איהם, נאָר זי האָט עפּעס מורא געהאַט פאַר איהם און זי האָט זיך אַזוי געשראָקען, דאָס הארץ האָט איהר געזאָגט אַז עפּעס שלעכט דערוואַרט זי. וואָס? — האָט זי נישט געוואוסט.

איידער זיי האָבען זיך געזעצט עסען, איז זי דערווייל געגאַנגען מיט דער מוטער און אַנדערע פרויען פון גראַנדקאָרט'ס קרובים און בעקוקט אַלע צימערען. זי האָט בעשלאָסען ביי זיך אויסצומיידען דעראָנאַ'ן און וואָס וועניגער אויפמערקזאַמקייט איהם צו שענקען.

זי וועט נישט מעהר רעדען צו איהם ווי דאָס נויטווענדיגסטע. נאָר אַז זי איז אַריין אין צימער האָט זי זיך נישט געקענט העלפען און נאָר געטראַכט פון איהם.

אַז דעראָנדאַ האָט זיך אוועקגעזעצט ביים טיש עסען האָט גראַנדקאָרט איהם אַ זאָג געטהאָן:

— דעראָנדאַ, מים הערליט האָט מיר דערצעהלט, אַז איהר זיינט נישט געווען פאַרגעשטעלט אין ליבראָן.

— איך האָב געדענקט, — האָט דעראָנדאַ געענטפערט, קור־קענדיג אויף איהר, ווי פרעמד, — אַז מים הערליט געדענקט מיך שוין כמעט נישט. זי איז דאַמאָלס געווען זעהר פערנומען.

האָט ער טאַקע געדענקט, אַז זי איז גאָרנישט הושר, אַז ער איז דער דאָזיגער, וואָס האָט איהר אומגעקעהרט דעם בראַסליעט?

— פערקעהרט, איך געדענק אייך זעהר גוט — האָט גווענ־דאָלין געזאָגט, — און נערוועז איהם אָנגעקוקט, — אַזוי ווי איהר זיינט אַריין אין שפּיעל־זאַל האָב איך אָנגעהייבען פערשפּיעלען. אייך איז נישט שטאַרק געפעהלען געוואָרען, וואָס איך האָב גע־שפּיעלט.

— פון וואַנען ווייסט איהר דאָס? — האָט ער זי איינפאַך געפרעגט, — איהר האָט אַזוי שלעכט געקוקט אויף מיר ביים שפּיע־לען, — האָט זי געזאָגט מיט אַ שמייכעל. — ביז איהר זיינט אַריין האָב איך געהאַלטען אין איין געווינען און אַזוי ווי איהר האָט זיך נאָר בעוויזען, האָב איך גלייך אַלץ פערשפּיעלט.

— אַ! ליבראַן איז אַ שלעכטער אָרט, — האָט גראַנדקאָרט אַריינגערעדט — אַלע האָבען דאָרטען צרות.

— איך האָב עס ערשט אָנגעהויבען בעטראַכטען פאַר מיאוס און שלעכט ווען איך האָב פערלאָרען מיין געלד — האָט גווענדאָלין געזאָגט. זי האָט געקוקט גלייך צו גראַנדקאָרטען ווען זי האָט דאָס געזאָגט. זי האָט אָבער אַ קוק געטהאָן פון דער זייט און דערזעהן ווי ערנסט דעראָנדאַ קוקט אויף איהר מיט זיינע שאַרפע אויגען. ווי ער וואָלט זי וועלען אין גאַנצען דורכנעהמען. עס האָט איהר אַזוי פערדראָסען אויף איהם און עס האָט איהר נאָכמעהר וועה געטהאָן ווי זיינע בליקען אַמאָל אין ליבראַן אין שפּיעל־הויז, און זי האָט נאָך מעהר צער געהאַט דערפון ווי פון קלעזמער׳ס רייד צו

איהר און זיין ניט גוטע מיינונג וועגען איהר טאַלאַנט. זיינע בליקען, האָט זי געפיהלט, שטעכען זי דורך ווי מיט אַ גרויסען שאַרפען מעסער און צושניידען איהר האַרץ אויף שטיק־שטיקער. זי האָט זיך אומגעדרעהט, ווי זי וואָלט געוואָלט איינהערען זיך וואָס מען רעדט. געטראַכט האָט זי אָבער די גאַנצע צייט פון דעראַנדאַ׳ן. זיין שאַרפער אויסדרוקספולער פנים האָט זי אַזוי פעראינטערעסירט. זיין שטימע, וואָס זי האָט ערשט היינט צום ערשטען מאָל געהערט, האָט געקלונגען אין איהרע אויערען אַנטקעגען גראַנדקאָרט׳ס קול ווי דאָס דינע שפּיעלען פון אַ טשעלאָ אַנטקעגען אַ געשריי פון אַ האָהן...

זי האָט זיך געטראַכט אַז גראַנדקאָרט איז גערעכט אַז ער זאָגט אַז דעראַנדאַ האַלט צופיעל פון זיך און מיינט אַז זיין גלייכען איז גאָר נישטאָ אויף דער וועלט. ער איז טאַקע גערעכט. נאָר דער שטייגער פון די מענשען איז אַזוי אַז ווען זיי דערזעהען אַ צווייטען וואָס איז פיעל העכער און גרעסער פון זיי און זיי קומען נישט צו איהם, מאַכען זיי איהם אַוועק און זאָגען:

— אָ, ער איז אַ בעל־גאוה, האַלט פון זיך צופיעל....

זיי האָבען אויפגעהערט צו רעדען וועגען דעם שפּיעלען אין איבערגעגאַנגען אויף אַ שמועס וועגען די נעגערס. אימעצער האָט געזאָגט, אַז די ערגסטע זיינען די מולאַטען. האָט זיך דעראַנדאַ אָנגערופען:

— אין דעם זיינען די שוואַרצע ניט שולדיג, די שולד איז דאָך אונזערע, די ווייסע דאַרפען זיך דאָס אַליין פערדאַנקען.

אַלע האָבען געשמועסט און גווענדאָלען האָט דערווייל געגעסען איינגעמאַכטס, געקוקט אויף יעדען איינעם, עס זאָל איהר לייכטער זיין צו קוקען אויך אויף דעראַנדאַ׳ן.

— וואָס דענקט ער פון מיר? — האָט זי זיך געפרעגט. — ער מוז זיין פעראינטערעסירט אין מיר, אַז נישט וואָלט ער דאָך מיר ניט אומגעקעהרט דעם בראַסליעט. וואָס טראַכט ער וועגען מיין חתונה? נאָך וואָס איז ער געקומען אַהער? וואָס דאַרף ער זאָגען גראַנדקאָרטען?

די אַלע פראַגען האָבען זי געפּייניגט און ניט אָבגעלאָזען, און

זי האָט אַזוי געוואָלט אַז ער זאָל ניט טראַכטען קיין שלעכטס וועגען איהר.

גראַנדקאָרט איז דערווייל אַרויסגעגאַנגען צו דעראָנדאַ'ן און אַ פרעג געטהאָן:

—וועט איהר מיט אונז פאָהרען מאָרגען אויף געיעג, הערר דעראָנדאַ?

— יאַ, איך דענק אַזוי.

— זייט איהר, ווי איך זעה, ניט קיין געגנער פון געיעג?

— איך געפין אַ בערעכטיגונג דערפאַר, איך בעגנעה נאָר די זינד, ווען איך קען זיך ניט שיפען אויפ'ן וואסער אָדער שפּיעלען קראָקעי.

— זייט איהר געגען מיין געהן אויף געיעג? — האָט גווענדאָלען קוים אַ שמייכעל געטהאָן.

—איך האָב קיין רעכט נישט צו זיין געגען דעם וואָס אייך געפעלט צו טהאָן.

— איהר האָט דאָך אָבער געהאַלטען אַז איהר האָט אַ רעכט צו זיין געגען מיין שפּיעלען אין ליבראַן! — האָט זי איהם ניט אָבגעלאָזט.

— עס האָט מיר וועה געטהאָן, אמת. איך געדענק אָבער ניט אַז איך זאָל האָבען אייך געזאָגט אַז איך בין געגען דעם — האָט דעראָנדאַ געזאָגט מיט זיין עהרליכער, ערנסטער שטימע קור־קענדיג אויף איהר מיט זיינע גרויסע, שווארצע אויגען, און זי האָט ניט געוואוסט און ניט פערשטאַנען וואָס עס טהוט זיך ביי איהם אין הארצען און וואָס פאַר אַ פייער עס ברענט אין זיינע שעהנע אויגען.

— איהר האָט מיר געשטערט נאָך אַמאָל צו געהן שפּיעלען — האָט זי געזאָגט. און אַזוי ווי זי האָט דאָס אַרויסגעזאָגט האָט איהר שוין באַנג געטהאָן די געשיכטע, און זי איז אין גאַנצען רויט געוואָ־רען. דעראָנדאַ איז אויך רויט געוואָרען, טראַכטענדיג אַז דערמיט וואָס ער האָט איהר צוריקגעשיקט דעם בראַסליעט האָט ער זיך גע־נומען צופיעל פרייהייט.

עס איז זיי ווייטער אונמעגליך געווען צו רעדען. זי האָט זיך אָוועקגעדרעהט פון איהם, איז צוגעגאַנגען צום פענסטער אַרויס־

קוקען אין דרויסען. און כאָטש זי האָט ניט אַלץ געוואָלט זאָגען, וואָס איהר האָט זיך אַרויסגעכאַפּט, איז זי דאָך צופרידען געווען וואָס זי האָט זיך מיט איהם צונויפגערעדט. דעראָנדאָ איז אויך צופרידען געווען מיט דעם שמועס. גווענדאָלען איז איהם מעהר געפעלען געוואָרען ווי פריהער. זי האָט זיך זיכער געביטען אַ סך פון דעמאָלט אָן וואָס זי איז געווען אין ליבראָן, און זיכער צום בעסערען.

אין אבענד האָט מאַדאַם דאַווילאָו געזאָגט צו גוועגדאָלענ'ען:

— איז דאָס טאַקי אמת אַז איבער דעראָנדאָ'ן האָסטו פער־שפּיעלט, אָדער דו האָסט נאָר געמאַכט אַ וויץ?

— יאַ, ער האָט נאָר אַ קוק געטהאָן אויף מיר — האָט זי גע־ענטפערט, — ער איז אָבער אָנגעקומען ווען איך האָב שוין אָנגע־הויבען פערלירען, איך האָב איהם בעמערקט און נאָכגעקוקט כסדר.

— דאָס וואונדערט מיך נישט, ער איז זעהר אַ שעהנער מאַן, ער דערמאָנט מיך אָן די איטאַליענישע בילדער. מען קען זיכער זיין אַז אין זיינע אָדערען איז דאָ אַ היבש ביסעל פרעמד בלוט, ניט קיין ענגלישעס.

— יאַ, איז דאָס טאַקי אזוי? — האָט גוועגדאָלען געפרעגט.

— איך האָב דאָס אפילו געהערט אויך. מען האָט מיר דער־צעהלט אַז זיין מוטער איז געווען אַן אויסלענדערין.

— זיין מאַמע איז אַן אויסלענדערין? — האָט גוועגדאָלען שאַרף געפרעגט — און ווער איז זיין פאָטער?

— אַלע זאָגען, אַז ער איז סער הוגאָ מאַלינדזשער'ס אַ זוהן, כאָטש אַזוי האַלט ער איהם פאַר דער וועלט ווי אַ יתום וואָס ער האָט גענומען צו ערציהען. מען האָט מיר אויך געזאָגט אַז ווען סער הוגאָ וואָלט געקענט וואָלט ער זיין גאַנץ פערמעגען איבערגע־לאָזען דעם הערר דעראָנדאָ, אַזוי ווי ער האָט ניט קיין געזעצליכען זוהן.

גוועגדאָלען האָט געשוויגען, די מוטער האָט אָבער בעמערקט, וואָס פאַר אַ שטאַרקען איינדרוק איהרע ווערטער האָבען אויף איהר געמאַכט און עס האָט איהר באַנג געטהאָן צו וואָס זי האָט דאָס איהר איינגאַנצען דערצעהלט. עס האָט זי פערדראָסען, וואָס זי האָט גאָר גערעדט אַזעלכעס פאַר איהר, וואָס עס פּאַסט איהר נישט

צו הערען. זי האָט געוואָלט אַז גוועגדאָלין זאָל איהר נישט גלויבען די גאַנצע געשיכטע, וועט דאָס זיין בעסער און געזינטער פאַר זיי אַלע.

גוועגדאָלען איז איגגאַנצען צומישט געוואָרען. דעראָנדראַ'ס מוטער האָט זיך איהר פאָרגעשטעלט ווי אַ שעהנע ברונעטע, מיט גרויסע, שווארצע אויגען מיט אַ בלאַסען פּנים פול טרויער און צער. עס האָט איהר עפּעס אַזוי וועה געטהאָן פאַר דער אונבעקאַנטער פרוי. איהר בילד האָט זי נישט אָבגעלאָזט אויף אַ רגע און ווען זי איז שוין געלעגען אין איהר בעט און אַ קליין פייערל האָט קוים בעלויכטען דאָס צימער, האָט זי זיך אַלץ נישט בערוהיגט און אַ זאָג געטהאָן:

— מאַמע, האָבען אַלע מענער קינדער נאָך איידער זיי האָבען חתונה ?...

— ניין, מיין קינד, ניין ! — האָט די מוטער גיך געענטפערט

— נאָך וואָס פרעגסטו מיך גאָר אַזעלכע פראַגען ?

— אויב עס איז אַזוי, דאַרף איך דאָך עס וויסען ! — האָט גוועגדאָלען אויפגערעגט גע'טענה'ט.

— דו טראַכסט דאָך געוויס וועגען דעם, וואָס איך האָב דיר דערצעהלט פון דעראָנדראַ'ן און סער הוגאָ מאַלינדזשער. דאָס איז אָבער אַן אונגעוועהנליכע געשיכטע.

— ווייס דאָס לידי מאַלינדזשער ?

— זי ווייס גאַנץ גענוי און איז צופריעדען. עס איז דאָך קלאָהר, הערר דעראָנדראַ וואָהנט דאָך מיט זיי אינאיינעם.

— און די מענשען טראַכטען נישט קיין בייז וועגען דעראָנדראַ'ן ? — האָט זי געוואָלט וויסען.

— נו, געוויס, עס שאַדעט איהם אַביסעל. זיכער איז איהם נישט אַזוי גוט, ווי אַז ער וואָלט געווען לידי מאַלינדזשער'ס זוהן. ער וועט נישט ירש'ענען סער הוגאָ'ן. ער איז אויך אָהן אַ בעדייטונג פאַר דער וועלט. מענשען דאַרפען דאָך אָבער נישט וויסען וועגען זיין געבורטה און מען נעהמט איהם גאַנץ פיין אויף.

— איך ווייס נישט, צי ער ווייסט דאָס אַלץ און צו ער איז נישט אין כעס אויפ'ן פאָטער — האָט גוועגדאָלען געפרעגט.

— קינד מיינס, נאָך וואָס זאָלסטו גאָר טראַכטען וועגען דעם? — איז די מוטער אונרוהיג געוואָרען.

— וואָס איז דען? — איז זי אויפגעשפּרונגען אין בעט — האָבען דען נישט די קינדער קיין רעכט צו זיין אין כעס אויף זייערע עלטערען אין אזא פאַל. וואָס קענען זיי זיך העלפען צי די טאַטע־מאַמע האָבען חתונה געהאַט אָדער ניט!

זי איז צוריקגעפאַלען אויפ׳ן קישען און קיין רוה זיך נישט געקענט געפינען. זי האָט איינגעזעהן, אז איהר חתונה איז א פערברעכען, וואָס מען טהאָר דאָס נישט טהאָן. זי האָט שוין מעהר נישט גערעדט קיין וואָרט, זי איז אָבער נאָך געווען לאַנג אויף געלעגען און נישט געקענט איינשלאָפען און געהאַלטען אין איין טראַכטען פון גראַנדקאָרטען, פון לידיא גלאַשער מיט איהרע קינדער...

אין דער פריה, אז זי איז אויפגעשטאַנען פון שלאָף, האָט זי זיך אַלץ נישט געקענט בערוהיגען, זי דאַרף געהן אויף יאַגד און וועט זיך טרעפען מיט דעראָנדאַ׳ן. און דאָס האָט זי אַרויפגעבראַכט אויף נייע געדאַנקען, וואָס האָבען איהר קיין רוה נישט געגעבען. וואָס וועט דעראָנדאַ טהאָן? וואָס פאַר א לעבען שטעהט איהם פאַר? ער האָט דאָך ניט קיין בעדייטונג פאַר דער וועלט, זאָגט מען דאָך. און צוליעב איין קליינינקייט איז דאָס אזוי. ער האָט דאָך געקענט זיין אזוי וויכטיג און בעדייטענד ווי גראַנדקאָרט, ער וואָלט דאָך די אַלע גיטער, וואָס גראַנדקאָרט וועט בעקומען, געקענט אליין ירש׳ענען. דערווייל אָבער וועט ער גאָר אין גיכען זי זעהן די בעל הבית׳טע פון דעם גאַנצען גוטס און זי וועט האָבען דעם טיטעל, וואָס געהערט גאָר איינענטליך צו זיין אייגענע פרוי... עס האָט זי מאָדנע אויפגעבראַכט קלערענדיג דערפון. דאָס וואָס זי האָט געוואָהר געוואָרען איצט וועגען דעראָנדאַ׳ן האָט זיך איהר פאָרגעשטעלט, ווי ער וואָלט געהערט אין איין גרופּע מיט לידיא גלאַשער און איהרע קינדער... זיי זיינען אַלע פערלאָזענע, אַרויסגעוואָרפענע און בע׳גזל׳טע... וויים דעראָנדאַ די געשיכטע צווישען גראַנדקאָרטען און לידיא גלאַשער? אוי, ווען ער וואָלט געוואוסט, אז זי ווייסט אַלץ, וואָלט ער זי פעראַכטעט און נישט געוואָלט זאָגאַר רעדען צו איהר... יאָ, ער קען דאָך דאָס אָבער פאַר קיין פאַל נישט וויסען! און ווער וויים צי ער פעראַכטעט זי נישט סיי־ווי־

סיי, וואָס זי האָט חתונה מיט גראַנדקאָרטען? ווער ווייס? זי וויל דאָס אַזוי נישט, עס וואָלט איהר טויזענד מאָל מעהר וועה געטהאָן, ווי אַלע קלעזמער'ס ווערטער. וואָס קען איך העלפען? וואָס קען איך העלפען? — האָט זי זיך אַליין געפרעגט.

— קען איך דען העלפען דאָס מינדעסטע? — האָט זי זיך איינגערעדט — אַלץ איז דאָך שוין געטהאָן געוואָרען. און ווען איך זאָל זאָגאַר זאָגען, אַז איך וועל נישט חתונה האָבען מיט גראַנדקאָרט'ען, וואָס קען דאָס אַנדערש מאַכען! און דאָס טאָר איך נישט, איך קען נישט צוריקציהען מיין צוזאָג. ניין, עס איז פערפאַלען! — האָט זי בעשלאָסען.

גווענדאָלען האָט זיך אוועקגעזעצט אין קאַרעטע און געפאָהרען צום געיעג. די פערד זיינען געפלויגען ווי אַ בליץ און זי איז פרעהליך געוואָרען, זי האָט הנאה געהאַט, וואָס זי פאָהרט אויף געיעג. זי האָט בעשלאָסען וועניג וואָס צו פערברענגען מיט דעראָנדאַ'ן און מעהר נישט אַרויסכאַפּען זיך פאַר איהם מיט אַ נאַרישקייט.

אַלע זיינען דאָרט געווען אויף געיעג. דעראָנדאַ אויך. ער איז אַפילו עטליכע מאָל פאַר איהר פערביי געגאַנגען, זי איז אָבער שטאַרק פערנומען געווען מיט'ן געיעג און זי האָט קיין צייט נישט געהאַט אַפילו אַ וואָרט אויסצורעדען מיט איהם.

אַנטקעגען אָבענד אָבער, ווען דער רויש און דער טומעל האָט זיך איינגעשטעלט, האָט איהר באַנג געטהאָן, וואָס זי האָט דעם גאַנצען טאָג קיין וואָרט נישט גערעדט מיט איהם. זי האָט געוואוסט, אַז ער וועט נישט לאַנג פערבלייבען אין פּלאַפּיעלד, אַ טאָג אָדער צוויי און ער וועט באַלד אוועקפאָהרען, און ווער ווייס צי זי וועט נאָך האָבען אַ געלעגענהייט ווען עס איז מיט איהם צו רעדען.

ווי זי רייט אַזוי אויף איהר פערד און גראַנדקאָרט נעבען איהר האָט זי דערהערט, אַז דעראָנדאַ פאָהרט פון הינטען, זי האָט שטאַרק געוואָלט רעדען מיט איהם. עס איז דאָך אָבער אונמעגליך! גראַנדקאָרט איז דאָך דאָ, נאָך אַנדערע מענשען. ניין, זי קען נישט איצט ריידען.

די טריט פון דעראָנדאַ'ס פערד האָבען זי אָבער אַזוי שטאַרק געררייצט און זי האָט זיך נישט געקענט איינהאַלטען. זי האָט פּלוצ־

לונג א דרעה אוים געטהאָן איהר פערד. גראַנדקאָרט האָט זיך אָבגעשטעלט און איינגעהאַלטען זיין פערד אויך. האָט זי איהם אין א וויץ א זאָג געטהאָן:

— פאָהר ווייטער, איך וויל עפּעס ריידען מיט העררד דע־ראָנדא. גראַנדקאָרט האָט געטראַכט אַביסעל, עס האָט זיך איהם נישט געקענט העלפען. קיין אַנשטענדיגער מענש וועט נישט אָב־זאָגען זיין כלה'ס פערלאַנג עטליכע טעג פאַר דער חתונה. ער איז געלאַסען אַוועקגעריטען. זי האָט געוואַרט ביז דעראָנדא איז צו־געקומען, ער האָט זי אָנגעקוקט פערוואונדערט און זי האָט געלאָ־זען געהן איהר פערד נעבען זיינעם און געזאָגט:

— העררד דעראָנדא, איהר וועט מיר ענטשולדיגען מיין אונ־וויסענהייט. איך וויל וויסען, פאַר וואָס איהר האָט דאָס געהאַל־טען פאַר א עולה, וואָס איך האָב געשפּיעלט? איז דאָס ווייל איך בין א פרוי?

— נישט בלויז דערפאַר, — האָט ער געענטפערט, — איך קען אויך נישט ליידען, אז א מאַן שפּיעלט, נאָר אז א פרוי שפּיעלט טהוט מיר דאָפּעלט וועה. מען וואָלט זיך קיינמאָל נישט געדאַרפט צוריהרען דערצו. עס איז דאָך שרעקליך. מענשען געווינען געלד און זיינען גליקליך און צופריעדען אין דערזעלבער צייט ווען די פערלירען זיינען אַזוי טרויעריג און צומישט. קען מען זיך דען פרעהען, איך מיין, אַן אַנשטענדיגען מענשען, ווי אַזוי קען ער זיך פרעהען איבער דעם געלד, וואָס ער האָט געוואונען און זיין חבר, וואָס האָט פערשפּיעלט, וויינט ערגעץ שטילערהייט און גאַנץ אָפּט נעהמט ער זיך דאָס לעבען? — און רעדענדיג דאָס, האָט ער זיך אַזוי אויפגערעגט און גע'טענה'ט הויך אויפ'ן קול.

— איהר וועט דאָך אָבער צוגעבען — האָט זי געפרעגט — אז מיר קענען נישט איבעראַנדערשען די וועלט. דאָס לעבען איז דאָך שטאַרקער פון אונז און גאַנץ אָפּט איז יענעמס שאָדען אונזער געווינס.

— טאַקי דערפאַר דאַרף מען אָבער זעהן דאָרט, וואו מען קען יאָ העלפען אָנצואווענדען אַלע כוחות און זעהן איבעראַנדערשען — האָט ער פעסט געענטפערט.

גוועגדאָלען האָט געשוויגען א מינוט, געביסען זיך די ליפּ און מיט א געצוואונגען געלעכטעריל האָט זי ווייטער געפרעגט:

— אָבער וואָס פערדריסט אייך מעהר, וואָס איך, אַלס א פרוי, האָב געשפּיעלט?

— איך דענק דערפאַר, ווייל מיר דאַרפען, אז איהר זאָלט זיין בעסער ווי מיר מענער.

— שטעלט אייך אָבער פאָר — האָט זי זיך איינגעשפּאַרט, — אז מיר דאַרפען גאָר, אז איהר מענער זאָלט זיין בעסער פאַר אונז פרויען...

— דאָס איז צו שווער, — האָט ער געזאָגט מיט א שמייכעל, — איך האָב בעסער בעדאַרפט זאָגען, אז יעדער מענש וויל, אז דער צווייטער זאָל זיין בעסער פון איהם...

— נאַ, איהר זייט גאַנץ גערעכט. איך האָב געוואָלט אז איהר זאָלט זיין דער בעסערער און איהר האָט געוואָלט אז איך זאָל זיין די בעסערע — האָט זי זיך צולאַכט. זי האָט א קלאַפּ געטהאָן מיט דעם רוט דעם פערד, ער האָט זיך א הויב געטהאָן און געלאָפען מיט'ן גאַנצען קראַפט און אָנגעיאָגט גראַנדקאָרט'ן. גראַנדקאָרט האָט געשוויגען און קיין וואָרט נישט געזאָגט.

— ווילסט גאָר ניט וויסען וואָס איך האָב גערעדט מיט דעראָנדאָ'ן? — האָט זי איהם א פרעג געטהאָן. זי האָט ניט געוואָלט מאַכען אַ סוד דערפון.

— ניין, — האָט ער קאַלט געענטפערט.

— נאַ, דאָס איז די ערשטע אונהעפליכקייט פון דיין זייט, דו זאָגסט דו ווילסט ניט הערען וואָס איך האָב גערעדט מיט איהם— האָט זי בייז געזאָגט.

— איך וויל הערען דאָס וואָס דו האָסט מיר צו זאָגען, אָבער ניט וואָס דו רעדסט מיט אַנדערע מענשען — האָט גראַנדקאָרט געענטפערט.

— ווילסט דאָך יאַ הערען וואָס איך וויל דיר זאָגען, טאָ הער: איך האָב איהם געפרעגט ער זאָל מיר זאָגען פאַרוואָס ער איז געווען געגען מיין שפּיעלען אין ליבראַן און ער האָט מיר דערווייל געהאַלטען אַ גאַנצע דרשה.

— גאַנץ גוט. נאָר איך בעט דיך דערצעהל מיר כאָטש ניט

איבער די דרשה! — האָט ער געבעטען. ער האָט איהר געוואָלט ארויסברענגען פון ,עם טעות, אז איהם האָט געאַרט וואָס זי האָט גערעדט מיט דעראָנדאַ'ן. ער האָט זיך אָבער איינגעהאַלטען ניט צו זאָגען איהר גלייך אויפ'ן אָרט. זי האָט געזעהען אז ער איז א ביסעל אויפגערעגט, עס האָט איהר אָבער נישט געאַרט. זי האָט אויסגעפיהרט, זי האָט גערעדט מיט דעראָנדאַ'ן.

באַלד האָבען זיך אַלע מיט איהר געזעגענט. דעראָנדאַ אויך. ווען זיי זיינען אוועק נאָך פּלאַפּיעלד. גראַנדקאָרט האָט אָבגעפיהרט גווענדאָלען'ען נאָך אָפּענדין. ער איז נאָך אַביסעל געזעסען מיט איהר, דערנאָך האָט ער זיך געזעגענט און געזאָגט, אז ער פאָהרט נאָך היינטיגע נאַכט אוועק. ער וועט צו מאָרגענס זיין צוריק ,עס איז נישט קיין אַנגענעהמע רייזע, האָט ער איהר געזאָגט.

גראַנדקאָרט איז טאַקע גערכט געוואָען. די רייזע איז נישט געוועזן פון די אַנגענעהמסטע. ער איז אוועק געפאָהרען זיך זעהן מיט לידיאַ גלאַשער...

17טער קאַפּיטעל.

צוליעב צוויי זאַכען איז גראַנדקאָרט געפאָהרען נאָך גאַדסמיר צו לידיאַ גלאַשער. ער האָט איהר געוואָלט דערצעהלען אז ער געהט חתונה האָבען מיט גווענדאָלען, און ער האָט געוואָלט אָבנעהמען פון איהר די ציערונג וואָס ער האָט איהר אַמאָל געשאָנקען. דאָס ציערונג האָט ער בעקומען אַ ירושה פון זיין מוטער און עס איז ווערט געוועזן אַ שעהן פערמעגען. ער האָט דאָס טאַקע געוואָלט געבען אַ מתנה גווענדאָלינ'ען אין דעם טאָג פון זייער חופּה. נאָך וואָס דאַרף עס דען לידיאַ? האָט ער זיך געטראַכט, זי געהט דאָך סיי ווי ניט אין דעם און וועט דאָס אויך קיינהאַל ניט אָנטהאָן. זי וועט עס איהם געוויס צוריקגעבען.

לידיאַ גלאַשער האָט די גאַנצע צייט געוואוינט אויף גראַנדקאָרט גוט, אין גאַדסמיר, און קיינער האָט ניט געוואוסט, ווער זי איז און וואָס זי טהוט. אַלע ארומיגע האָבען זי געהאַלטען פאַר

אַן אַלמנה וואָס האָט גענוג געלד אויף צום לעבען. זיי האָבען גאָרניט געוואוסט אַז גראַנדקאָרט האַלט זי אויס.

מענשען האָבען אפילו עפּעס געהערט, אַז מיט צעהן יאָהר צוריק איז אַ קאַפּיטאַן׳ס פרוי אַנטלאָפען פון איהר מאַן מיט איהר זוהן און איז אַוועק מיט איהר געליעבטען נאָך אויסלאַנד און איהם געהאַט פיער קינדער, אַ אינגעל און דריי מיידלעך. זיי האָבען אויך עפּעס געהערט אַז צווישען דעם קאַפּיטאַן און דעם געליעבטען איז געווען אַ דועל, זיי זיינען אָבער ביידע ארויס גאַנץ פון דעם. די פרוי האָט אָבער קיין פאַל ניט געוואָלט אומקעהרען זיך צו איהר מאַן, ער האָט זי זעהר שלעכט בעהאַנדעלט, האָט זי געזאָגט, זי וויל איהם מעהר נישט קאָנען, זי וויל בעסער לעבען מיט איהר געליעבטען. ער איז זעהר אַ שעהנער און אַן אנגעזעהענער מאַן.

זיי האָבען דאָס טאַקי אַלץ געהערט. זיי האָבען אָבער נישט געוואוסט אַז דאָס איז טאַקע די גלאַשער.

לידיאַ גלאַשער האָט געוואוינט אין אַ שעהנעם פּאַלאַץ און זי האָט געהאָפט אַז זי וועט נאָך ווערען גראַנדקאָרט׳ס פרוי פאַר דער גאַנצער וועלט.

גאָר אין אָנפאַנג איז איהר דאָס אפילו ניט איינגעפאַלען, זי איז צופרידען געווען וואָס גראַנדקאָרט האָט זי ליעב, זיי האָבען שעהנע קינדערלאַך און בעזונדער דאָס אינגעל, ער איז געראָטען אין פאָטער. יעדער איינער קען דאָס גלייך דערקענען. און אַז זי איז געוואָהר געוואָרען, אַז איהר זוהן פון ערשטען מאַן איז געשטאָרבען האָט זי זיך אויך ניט שטאַרק צום האַרצען גענומען. זי האָט דאָך געהאַט אַנדערע קינדער און אַזעלכע שעהנע און געראָטענע, און דאָס איז גענוג געווען פאַר איהר.

אַז די יאָהרען האָבען אָבער אָנגעהויבען לויפען, זי האָט אָנגעהויבען עלטער ווערען, שוין ניט געווען אַזוי שעהן, האָט זי שטאַרק געוואָלט אַז גראַנדקאָרט זאָל מיט איהר חתונה האָבען. און אַז זי האָט אָנגעהויבען טראַכטען דערפון האָט דער געדאַנק זי שוין ניט אָבגעלאָזען און זי האָט געהאַלטען אין איין פּלאַנעווען ווי אַזוי דאָס אויסצופיהרען. זי האָט דאָס אפילו גאַנץ קלוג געמאַכט, זי איז געווען זעהר אויסגערעכענט און פאָרזיכטיג, זי האָט ניט געוואָלט צווינגען גראַנדקאָרטען דערצו, זי איז נאָר געזעסען און

געוואָרט און געהאָפט אַז עס וועט קומען אַ צייט און ער וועט מיט איהר חתונה האָבען.

גראַנדקאָרט איז גאַנץ אָפּט צו איהר צוגעפאָהרען, ער האָט זי קיינמאָל נישט פערגעסען, נישט קוקענדיג וואָס אַנדערע פרויען האָבען דערווייל זיין הארץ פערנומען. ער האָט נאָר נישט גע־וואוינט מיט איהר אין איינעם, ער איז אָבער פון צייט צו צייט ביי איהר געוועזען.

ווען לאַש איז געקומען צו איהר און האָט איהר דערצעהלט אַז גראַנדקאָרט וויל חתונה האָבען מיט גווענדאָלענען, איז זי תיכף געפאָהרען זי זעהן, איהר דערצעהלט די גאַנצע געשיכטע און אַז גווענדאָלען האָט איהר פערשפּראָכען ניט צו שטעהן אין וועג איז זי צו שטארק צופרידען געוועזען.

שפּעטער אַז גווענדאָלען איז אַוועק פון דער היים איבער גראַנדקאָרטען, האָט איהר לוש ווידער אַלץ איבערגעגעבען און זי האָט געמיינט אַז זי האָט שוין גאָר נישט מורא צו האָבען פאַר דער מיידעל, די סכנה איז פאַראיבער. זי האָט אָבער קיין שום ידיעה ניט געהאַט אַז גווענדאָלען איז צוריק געקומען און גראַנדקאָרט איז־געוואָרען איהר חתן. זי האָט עפּעס ניט אַזוי גיך בעקומען אַ בריעף פון גראַנדקאָרטען, אָבער, האָט זי זיך בערוהיגט, ער דענקט אודאי באַלד צו קומען, דערפאַר שרייבט ער ניט. אַז ער וועט איצטער קומען, האָט זי זיך בעשלאָסען, וועט זי אַ רעד טהאָן וועגען חתונה האָבען. ביי גווענדאָלענען איז איהם נישט געלונגען, איז ער אוודאי ענטטוישט און פערביטערט, וועט ער שוין ביי איהר פערבלייבען אויף אייביג.

לידיא גלאַשער איז געזעסען אין איהר צימער מיט די קינדער. די קינדער האָבען זיך געשפּיעלט און געטאַנצט. דאָס עלטסטע מיידעל האָט געמאַכט איהר פראַנצויזישע לעקציע. זי אַליין איז געזעסען אין שעהנסטען און בעסטען אָנגעטהאָן און אויסגעפּוצט. זי האָט זיך יעדע מינוט געריכט אַז גראַנדקאָרט וועט קומען. פּלוצ־לונג האָט זי דערהערט טריט און זי האָט אַ זאָג געטהאָן:

— שאַ, קינדער, עס דאַכט זיך מיר אַז עמיץ געהט אַהער!

— מאַמע, דאָס איז אודאי דער מילנער מיט'ן אייזעל — האָט דאָס איינגעל געזאָגט און איז אַרויף צו דער מוטער אויף די קניע.

די טהיר האָט זיך געעפענט און גראַנדקאָרט איז אַריינגעקומען. לידיאַ האָט אַ לייכטען ציטער געטהאָן. דאָס אינגעל, הענליי, איז בייז געוואָרען אַז ער האָט געזעהן אַז ס'איז נישט דער מילנער מיט'ן אייזעל, און די מיידלעך האָבען די קעפּ אַרונטערגעלאָזען און זיך פערשעמט. קיין איבעריגע ליעבע האָבען זיי ניט געהאַט צו זייער מוטער'ס „פריינד". גראַנדקאָרט האָט דערלאַנגט די האַנד לידיאַ'ן און מיט דער צווייטער האָט ער געוואָלט אַ גלעט טהאָן הענליי'ן. דאָס אינגעל האָט זיך אָבער ניט געלאָזען און מיט די פויסטען אָבגעשטופּט זיין האַנד. די מיידלעך האָבען זיך ניט געקענט העלפען אַז ער האָט זיי גענומען קושען און גלעטען. די מוטער האָט זיי באַלד אַרויסגעשיקט אין דרויסען, וואו זיי האָבען גלייך אַלץ פערגעסען און גענומען טאַנצען און שפּרינגען אין גראָז.

— פון וואַנען קומסטו? — האָט לידיאַ געפרעגט ווען ער האָט אַרונטערגענומען זיין הוט און ראָק.

— פון פּלאַפּיעלד — האָט ער איהר געענטפערט זעצענדיג זיך אנטקעגען איבער איהר, געקוקט אויף איהר מיט אַזאַ בליק, ווי ער וואָלט זי גאָר נישט געזעהן.

— ביזט דאָך געוויס מיעד.

— ניין, איך האָב זיך אויסגערוהט אויף דער סטאַנציע. וואָס פאַר אַ שלעכטער אָרט דאָס איז די סטאַנציע! און דער גאַנצער וועג איז אויך נישט איבעריג אנגענעהם, איך האָב אָבער געטרונקען קאַפּע און גערויכערט.

— איך האָב דיר טאַקי דערוואַרט, — האָט זי געזאָגט, — עס איז שוין אַזוי לאַנג ווי איך האָב פון דיר קיין בריעף ניט בעקומען. ביי מיר אין גיידסמיר ציהען זיך די טעג לענגער, ווי אין פּלאַפּיעלד...

— יאַ, אמת, — האָט ער געזאָגט, — דו האָסט דאָך אָבער געקריגען דיין געלד אויסגעצאָהלט פון דער באַנק, נישט אַזוי?

— אָ, געוויס! — האָט זי געענטפערט און אַ ציטער געטהאָן, וואָס ער איז עפּעס אַזוי קאַלט צו איהר. תמיד פלעגט ער זיך מעהר אינטערעסירען מיט איהר און די קינדער.

— יאַ, די לעצטע צייט זיינען די טעג ביי מיר טאַקי גיך פער־

ביינגעלאָפּען, אַ סך האָט זיך געביטען, דו ווייסט דאָך אַלץ — האָט ער געזאָגט און זי שטאַרק אָנגעקוקט.

— וואָס ווייס איך? — האָט זי שאַרף געפרעגט.

ער האָט אַ ווײַלע געשוויגען און דערנאָך האָט ער אַ זאָג גע־טהאָן:

— דו ווייסט דאָך. אַז איך האָב געהאַלטען ביי חתונה האָ־בען, דו האָסט דאָך געזעהן מיס הערליט. האָט זי דיר דאָס דער־צעהלט?

איהרע אַזוי אויך בלאַסע באַקען זיינען געוואָרען ווייס ווי די וואַנט, און די אויגען האָבען זיך אָנגעצונדען ווי אַ העליש פייער.

— ניין, נישט זי. לוש האָט מיר דערצעהלט, — האָט זי גע־לאַסען געענטפערט. זי האָט דערפיהלט, ווי מען וואָלט זי גענומען צושניידען אויף שטיקער און מען לייגט דערווייל אויס די מעסערס פאַר איהרע אויגען...

— גרויסער גאָט! זאָג עס מיר אויף אַמאָל, אַז דו געהסט מיט איהר חתונה האָבען! — האָט זי געשריגען, וואָרפענדיג זיך איינגאַנצען פאַר שרעק און איהר פּנים איז שרעקליך גרין געוואָרען.

— נו, געוויס, — האָט ער געזאָגט — דאָס האָט דאָך אַמאָל געמוזט פאָרקומען, פריהער צי שפּעטער.

— פריהער האָסטו דאָך נישט געדענקט דערפון!

— פריהער נישט. יעצט זעה איך, אַז איך מוז עס טהאָן.

אין דער מינוט האָט לידיא איינגעזעהן אַז אַלץ איז פערפאַ־לען, ער האָט בעשלאָסען און ער וועט שוין אַזוי טהאָן. זי איז געזעסען און געטראַכט און נישט געוואוסט, וואָס עס טהוט זיך מיט איהר. זי האָט נישט געוויינט, קיין טרעהר נישט געלאָזט, קיין וואָרט נישט געזאָגט, נאָר איז געזעסען מיט אָפענע אויגען און גע־חלום'ט, אַליין נישט וויסענדיג וואָס.

זי האָט זיך האַסטיג אויפגעהויבען, איז צוגעגאַנגען צום פענס־טער און צוגעדריקט איהר הייסען שטערען צו דער שויב. די קינ־דער האָבען דאָס דערזעהן, האָבען זיי געמיינט, אַז זי רופט זיי און זיי זיינען אַריינגעלאָפען. דאָס האָט איהר אָבער נאָך מעהר צער פערשאַפט, זי האָט איצט נישט געקענט קוקען אויף די קינדער פאַר גרויס וועהטאָג. זי האָט זיי אַ וואונק געטהאָן זיי זאָלען זי אָב־

לאָזען און זיי זיינען אַוועקגעגאַנגען און זי איז צוגעגאַנגען צו אַ שטוהל און האָט זיך שווער און מיעד אַוועקגעזעצט.

— לידיא, מאַך עס נישט ערגער ווי עס איז, עס איז איבעריג צו רעדען וועגען אַ זאַך, וואָס קען אַנדערש ניט זיין. עס איז פאַר מיר זעהר נישט אַנגענעהם צו זעהן ווי דו האָסט צער. איך בין געקומען צופאָהרען נאָר דערפאַר דיר צו זאָגען דאָס אַלץ, און דיך צוגרייטען דערצו. דו מיט די קינדער וועלען זיין פערזאָרגט ווי געוועהנליך, און אַ סוף!

זי האָט געשוויגען, זי האָט מורא געהאַט עפּעס צו ריידען, ער זאָל נאָך נישט וועלען עפּעס בייז טהאָן די קינדער.

— עס וועט נאָך בעסער זיין פאַר דיר. וועסט קענען ווייטער דאָ וואוינען. איך דענק אָבער דיר צו געבען אַ גרויסע סומע געלד פאַר דיר מיט די קינדער און דו וועסט קענען וואוינען, וואו דיר וועט געפעלען. וועסט זיך גאָר נישט האָבען צו בעקלאָגען. וואָס עס זאָל נישט טרעפען, וועסטו אַלץ זיין פערזיכערט. איך האָב פריהער גאָרנישט געקענט טהאָן, אַלץ איז אַזוי גיך צוגעגאַנגען.

ער האָט נישט דערוואַרט, אַז זי זאָל איהם דאַנקען דערפאַר, ער האָט אָבער געדענקט, אַז זי דאַרף זיין צופריעדען. זי האָט אָבער אַלץ געשוויגען און קיין וואָרט נישט געענטפערט.

— דו האָסט קיינמאָל נישט געהאַט קיין אורזאַך מורא צו האָבען, אַז דו וועסט ליידען, — האָט ער ווייטער גערעדט, — איך קוק ווייניג אויף געלד.

אויב דו וואָלסט שטאַרק געקוקט אויף געלד, דיינק איך, אַז דו וואָלסט עס אונז קיינמאָל נישט געגעבען — האָט זי סאַרקאַסטיש געזאָגט.

דאָס איז זעהר נישט ריכטיג פון דיין זייט אַזוי צו ריידען, — האָט ער געזאָגט, — און איך ראָט דיך, אַז דו זאָלסט מעהר אַזוי נישט רעדען צו מיר...

ווילסטו מיך בעשטראָפען דערמיט, וואָס דו וועסט לאָזען די קינדער אויסגעהן פאַר הונגער? — האָט זי אַ פרעג געטהאָן.

— דאָ איז נישט קיין פראַגע וועגען לאָזען אויסגעהן די קינדער — האָט ער אין זיין רוהיגען טאָן געענטפערט, — איך וועל דאָס קיינמאָל נישט טהאָן. איך וואָרען דיך נאָר דו זאָלסט נישט

רעדען מיט מיר אַזעלכע רייד, וואָס וועלען דיר דערנאָך שטאַרק באַנג טהאָן...

— איך בין געוועהנט דערצו — האָט זי געזאָגט פערביטערט — אַ סך זאַכען טהוען מיר באַנג.

— דו הערסט, — האָט ער בייז געזאָגט, — מיט דיינע טענות וועסטו ברייננען דערצו, אַז מיר וועלען זיך שוין קיינמאָל נישט זעהן. האָסט דען נאָך אַ פריינד, אַ חוץ מיר?

— ריכטיג, איך האָב נישט קיינעם מעהר — האָט זי טרויעריג געענטפערט.

זי האָט שוין געשוויגען. זי האָט איינגעזעהן, אַז עס איז אַ פערפאַלענע זאַך. גראַנדקאָרט האָט אייגענטליך געוואָלט וואָס גיכער אַוועקצופאָהרען, ער האָט אָבער געמוזט צו־וואַרטען ביז אָבענד אויף אַ טריין. לידיאַ האָט דערלאַנגט עסען, די קינדער זיינען אַריינגעקומען און זיינען שוין נישט אַנטלאָפען פון איהר. זיי האָבען גערעדט צווישען זיך, ווי קיין זאַך וואָלט נישט פאָרגעקומען. גראַנדקאָרט האָט אָבער געוואוסט, אַז ער האָט נאָך אַ שווער שטיקעל אַרבייט פאַר זיך. ער וויל דאָך צוריק דאָס ציערונג. ווער ווייס צו עס וועט אַזוי לייכט אָנקומען?...

אַז זי האָט די לאָמפּ אָנגעצונדען, האָט ער אַרויסגענומען דעם זייגער, זיך איינגעקוקט אין איהם און גלייכגילטיג אַ זאָג געטהאָן:

— לידיאַ, נאָך איין זאַך דאַרף איך מיט דיר רעדען, דאָס ציערונג האָסטו דאָך, יאָ?

— געוויס האָב איך עס, — האָט זי געענטפערט און האָט זיך אויפגעשטעלט ציטערענדיג אינגאַנצען. זי האָט דאָס אָבגע־וואָרט און געהאַט אַ פאַרטיגען בעשלוס וואָס צו טהאָן. זי האָט איהם אָבער נישט געוואָלט דערבייזערען, ער זאָל נישט אינגאַנצען ברוגז ווערען.

— האָסט עס אין הויז?

— ניין, עס ליגט אין באַנק.

— נעהם עס אַרויס, איך דאַרף עס עמיצען געבען — האָט ער איהר פאָרגעלעגט.

— דו דאַרפסט זיך נישט בעמיהען דערמיט — האָט זי גע־זאָגט, — איך וועל עס שוין אַליין דער פּערזאָן איבערגעבען.

— וואָס מיינסטו? — האָט ער געפרעגט פערוואונדערט.

— איך וועל עס געבען דיין ווייב, אָבער ערשט נאָך דער חתונה...

— דאָס איז נאַריש — האָט ער בייז געזאָגט. עס האָט איהם פערדראָסען, וואָס זי האָט איהם אין האנד — איך מוז עס האָבען פאַר מיין חתונה!

— ווען האָסטו דען חתונה?

— דעם צעהנטען. איך וויל דאָס ציערונג האָבען פריהער!

— האָט ער געפאָדערט.

— וואוהין פאָהרסטו מיט דיין ווייב נאָך דער חתונה? — האָט זי געפרעגט.

ער האָט איהר נישט געענטפערט. דאָס פנים האָט זיך איהם אנגעצונדען פאַר גרויס כעס און ער האָט שארף געזאָגט:

— זאָג מיר בעסער ווען דו וועסט ארויסנעהמען דאָס ציערונג פון באַנק, וועל איך קומען דערנאָך, אָדער וועל עמיצען שיקען.

— ניין, איך וועל דאָס אַליין איבערגעבען דיין ווייב אין די הענד אריין...

— הייסט עס, אַז דו ווילסט נישט טהאָן, ווי איך הייס דיך?

— האָט ער מיט די צייהן געקריצט פאַר כעס.

— ניין, איך וויל נישט — האָט זי פעסט געענטפערט. באַלד האָט איהר אָבער באַנג געטהאָן, פאַרוואָס זי האָט אַזוי געזאָגט. א ווייַלע איז ער געשטאַנען שטיל, געקוקט איהר גלייך אין פנים אריין. דערנאָך האָט ער א זאָג געטהאָן:

— וואָס פאַר א אידיאָטען די ווייבער זיינען!

— וואָס האָסטו מורא מיר זאָגען, וואו דו וועסט פאָהרען מיט דיין ווייב נאָך דער חתונה? — האָט זי זיך איינגעשפאַרט — אַז איך זאָל וועלען קען איך דאָך קומען צו דיין חתונה און דאָרט אַלץ זיך דערוויסען.

— געוויס, — האָט ער געענטפערט און געשמייכעלט מיט פעראַכטונג, — אַז דו ווילסט זיין משוגע, קען דיר קיינער נישט שטערען. דו דאַרפסט אויך נישט א טראַכט טהאָן וואָס פאַר א טובה עס קען דיר ארויסקומען דערפון און צו דו מעגסט דאָס גאָר טהאָן אנטקעגען מיר...

ער האָט אַ קוק געטהאָן אויפ'ן זייגער, אָנגעקלונגען און גע־הייסען דעם דינער שפּאַנען און צו איהר האָט ער קיין וואָרט מעהר נישט אויסגערעדט.

זי איז געוועזן צוטומעלט. עס האָט איהר באַנג געטהאָן, וואָס זי האָט איהם דערבייזערט, עס האָט זי אָבער גערייצט איהם פּייני־גען פאַר די צרות, וואָס ער האָט איהר אָנגעטהאָן. וואָס וועט אָבער זיין איצט? ער וועט אַוועקפאָהרען און זי פערלאָזען אויף אייביג, זי מיט די קינדער? און זי האָט איהם פלוצלונג אָנגעהויבען בעטען:

— פאָהר נישט אַוועק ברוגז, איך בעט דאָך פון דיר אַזאַ קלייניגקייט. איך גיב דיר דאָך אַלץ אָב. זאָג מיר נאָר, וואו דו וועסט זיין נאָך דער חתונה, וועל איך עס איהר איבערגעבען שטי־לערהייט, אָהן סקאַנדאַלען, וועסט זעהן, אָהן סקאַנדאַלען, טהו מיר צו ליעב...

— אַזאַ פיהרונג ברענגט נאָר צו שנאה — האָט ער גיך גע־ענטפערט — וואָס וועל איך רעדען מיט אַ משוגע'נע!

— יאָ, איך בין אַ נאַר און אַ משוגענע, — האָט זי זיך צו־וויינט' — די צרות האָבען מיך געמאַכט משוגע. טו מיר נאָר דאָס צוליעב, וועל איך דיך לאָזען צורוה אויף אייביג, אויף אייביג.

גראַנדקאָרט איז געשטאַנען אַן איבערראַשטער און נישט גע־וואוסט וואָס צו טהאָן. דער דינער איז אַריינגעקומען און געזאָגט, אַז זיי קענען שוין פאָהרען, האָט ער איהם צוריק אַרויסגעשיקט, אַליין צו דער טהיר צוגעגאַנגען און געזאָגט:

— מיר וועלען פאָהרען נאָך ריילאַנדס.

— גוט, איך וועל עס איהר אַהין צושיקען.

— פיין — האָט ער אַ ברום געטהאָן און אפילו איהר נישט דערלאַנגט די האַנד צום געזעגענען.

— זיי נישט בייז, פערגיב מיר — האָט זי זיך געבעטען און געטראַכט האָט זי זיך, אַז זי דאַרף גאָר איהם פערגעבען, צום סוף בעט זי זיך ביי איהם...

— גוט, גוט, טהו נאָר אַזוי ווי דו האָסט צוגעזאָגט. האָסט מיר גענוג עגמת נפש היינט פערשאַפט — האָט ער געזאָגט.

— אָרימער מיינער, — האָט זי געזאָגט און איהם אַרומגע־

נומען. ער האָט זיך שוין אויך געהאַט בערוהיגט און זי נישט אוועק־געשטויסען.

— נאַ, פּערעוויכער אַ ציגאַר — האָט זי געזאָגט און אַרויס־גענומען זיין ציגאַרען טאַש און דערלאַנגט איהם פייער.

אַ מינוט איז ער געשטאַנען פּערטראַכט. באַלד האָט ער אָן עפּען געגעבען די טהיר און גיך אַריין אין קאַרעטע, נישט אומקוקענ־דיג זיך אַפּילו אויף לידיאַ'ן מיט די קינדער.

18טער קאַפּיטעל.

דער טאָג ווען גוועגדאָלען האָט חתונה געהאַט און געוואָרען מאַדאַם גראַנדקאָרט, איז געווען זעהר אַ שעהנער און אַ פּראַכט־פאָלער. און גאַנץ אָפּענדין פון גרויס ביז קליין איז אַרויס פון די הייזער זעהן דאָס יונגע פּאָר.

— אַזאַ שעהנע כלה — האָט איינער צום אַנדערען געזאָגט — האָט נאָך אָפּענדין נישט געהאַט!

און גוועגדאָלען איז טאַקע יענעם טאָג געווען וואונדער שעהן, דאָס חופּה קלייד האָט אַראָבגעלויכטען פון איהר. און אינגאַנצען האָט זי אויסגעזעהן ווי אַ יונגער ליעבער מלאך, וואָס איז פון הימעל אַרונטער צו די מענשען.

אַז זי איז אַרויסגעגאַנגען פון אונטער דער חופּה זיינען איהרע אויגען געווען לייכט פערטרעהרט. דאָס האָט איהר נאָך מעהר חן צוגעגעבען און אַלע האָבען זי בעוואונדערט.

איהר מוטער איז צוגעגאַנגען צו איהר, האָט זי אַרומגענומען און שטאַרק געוויינט. קיינער האָט זיך נישט געוואונדערט דאַרויף. איהר טאָכטער, די קרוין פון איהר קאָפּ, פערלאָזט זי און געהט אוועק פון איהר. און כאָטש זי האָט אַזאַ גליקליכען שדוך געטהאָן, אַ מאַמעס הארץ טהוט אָבער שטענדיג וועה ווען איהרע קינדער פער־לאָזען זי.

זיי זיינען אַריין אין הויז, די מוטער האָט איהר געהאָלפען אַראָבנעהמען דאָס חופּה קלייד און אָנגעטהאָן איהר אַ רייזע קאָס־טיום. זי האָט באַלד געדאַרפט אוועקפאָהרען מיט גראַנדקאָרט'ען.

און העלפענדיג איהר איבערטהאָן זיך, האָט די מוטער א זאָג גע־טהאָן:

— מיין טהייער קינד, דאנק גאָט וואָס דו ביזט אַלץ אזוי לייכט איבערגעקומען.

— וואָס מיינסטו, מאמע? — האָט גווענדאָלען זיך געוואונ־דערט — אזוי וואָלסטו געדארפט רעדען, ווען איך וואָלט געגאנ־גען צום בישאָף פאר א גאָווערנאַנטקע, נישט איצט. הייננ׳ט בין איך דאָך מאדאם גראנדקאָרט! א־יאָ, מאמע, דו וואָלסט נישט אויסגעהאַלטען, ווען איך וואָלט נישט געוואָרען מאדאם גראנד־קאָרט?...

— נו, שאַ, שוויג, קינד מיינס — האָט די מוטער זיך געבעט־טען ביי איהר, — אום גאָטעס ווילען! מיר טהוט גענוג וועה, וואָס מיר צושיידען זיך. איך קען אָבער אַלץ איבערטראָגען מיט פער־געניגען, ווען דו ביזט גליקליך.

— נישט מיט פערגעניגען, מאמע, ניין, אָהן פערגעניגען, דו וועסט אַלץ איבערטראָגען, אָבער אונצופריעדען וועסטו זיין... אייביג וועסטו זיין אונצופריעדען.

זי האָט ארומגעכאַפּט די מוטער און געקושט און געזאָגט:

— מאמע, דו וועסט זיין אונצופריעדען, ווען איך וועל האָבען זאָגאר דאָס גרעסטע וואוילטאָג, הייזער און פערד, דיאמאַנטען און בריליאנטען און איך וועל דיך אייביג ליעב האָבען און מעהר ווי די גאַנצע וועלט.

— יאָ, מיין קינד, איך וועל אָבער נישט זיין אייפערזיכטיג, אז דו וועסט נאָך מעהר ליעב האָבען דיין מאַן...

— אָ, געוויס, איך דענק נישט איהם שלעכט צו בעהאנדלען, אויסער אז ער וועט זיך דאָס דערדינען...

א מינוט איז געווען שטיל און גווענדאָלען האָט דערנאָך מיט א ציטריג קול געמורמעלט:

— מאמע, איך וואָלט אזוי געוואָלט, אז דו זאָלסט זיין מיט מיר...

גראנדקאָרט האָט שוין געווארט פאר איהר. די קאָרעטע איז שוין געווען איינגעשפּאנט. זי האָט איהם דערלאנגט איהר ארעם און ער האָט זי צוגעפיהרט צו דער קאָרעטע.

הער גאַסקאָין איז צוגעגאַנגען און זיי געבענטשט:

— גאָט זאָל אייך העלפֿען אין אייער לעבען, איהר זאָלט זיין גליקליך און מיר זאָלען דערלעבען פון אייך אַ סך נחת און פרייד.

אז די קארעטע האָט זיך גערירט פון אָרט, האָט גאַסקאָין געזאָגט צו גווענדאָלען'ס מוטער:

— פעני, לאָמיר דאַנקען גאָט דערפאַר. גווענדאָלען האָט גאַנץ גוט געטראָפען. בעסער האָב איך קיינמאָל נישט גע'חלום'ט. וועניג פרויען זיינען זוכה צו אַזאַ גליק. מעגסט זיך פיהלען גליקליך מיט דיין טאָכטער.

ביז ריילאַנדס איז געווען אַ היבשער מהלך. זיי זיינען געפאָהרען די גאַנצע נאַכט און נאָך אַ שטיק אויפ'ן טאָג. די גאַנצע רייזע האָבען זיי פערבראַכט לעבעדיג און פרעהליך. גווענדאָלען איז געווען זעהר אויפגעלייגט און גערעדט אַ סך. גראַנדקאָרט האָט מיטגעהאָלפען די גאַנצע צייט. זיי זיינען געזעסען ארומגענומען, זיך געהאַלזט און געקושט.

— שפּעטער זיינען זיי אנטשוויגען געוואָרען און גווענדאָלען האָט זיך פאַרגעשטעלט דאָס גאַנצע רייכטהום, אין וועלכען זי קומט איצט אריין. זאַלען און פּאַלאַצען, הייזער און גערטנער, אַ סך בעדיענטע, גאָלד און זילבער, דימאַנטען, בריליאַנטען... דאָס אַלץ איז נישט קיין חלום. עס איז אַן אמת. באַלד וועט זי דאָס אַלץ האָבען... און פּלוצלינג האָט זי אַ ציטער געטהאָן און אַ מורא האָט זי ארומגענומען. פאַרוואָס דאָס איז אַזוי? האָט זי נישט געוואוסט. ווער וויים, אפשר געהט עפּעס בייז אונטער איהר, דערפאַר איז איהר אַזוי שווער אויפ'ן הארץ?...

אַזוי איז זי געזעסען פערטראַכט און גאַרנישט בעמערקט, אַז זיי זיינען שוין אריין אין ריילאַנדס פּאַרק און אַז זיי זיינען שוין צוגעקומען צו זייער פּאַלאַץ, ביז גראַנדקאָרט האָט איהר פערטראַכטקייט איבערגעשלאָגען, זאָגענדיג:

— אָט זיינען מיר שוין אין דער היים.

און צום ערשטען מאָל האָט ער איהר אַ קוש געטהאָן אין די ליפּען, זי האָט דאָס אָבער ווי נישט בעמערקט פאַר צוטראָגענקייט.

ער האָט זי אָנגענומען אונטערן האַנד און אריינגעפיהרט אין קאָרידאָר. דער גרויסער און לאַנגער קאָרידאָר איז געווען קייזער-

ליך בעלויכטען, אויסגעשפרייט מיט די טהייערסטע טעפּיכער, די זייענד בעהאַנגען מיט פּראַכטפאָלע בילדער און בעשטעלט מיט שעהנע סטאַטוען, אַ סך דיענער. אַ בעזונדער מיידעל איז צוגעקומען, אַלס קאַמערדינערין ביי גווענדאָלען. גראַנדקאָרט האָט זי שטאָלץ איבערגעפיהרט איבער דעם גרויסען קאָרידאָר ביז זיי זיינען צוגעקומען צו אַ גרויסען זאַל. די טהיר פון זאַל איז געווען אָפען. אַ ים מיט ליכט האָט אַ בלישץ געטהאָן פון זאַל ארויס, די טהייערסטע ריחות האָבען זי ארומגענומען און גראַנדקאָרט האָט איהר געזאָגט:

— אָט דאָס איז אונזער נעסט. געה אריין, וועסט זיך אָבּרוהען אביסעל, וועט מען געהן עסען.

ער האָט איהר האַנד געקושט, איז ערגעץ אוועקגעגאַנגען און געפיהלט, אַז ער איז שטאַרק פערליעבט, נאָכמעהר ווי ער האָט אַליין געדענקט...

גווענדאָלען איז אריין, האָט ארונטער גענומען דעם העט און מאַנטעל און האָט זיך אוועקגעזעצט אויף אַ שטוהל נעבען פייער. אינדעם איז אריינגעקומען די הויזקיפּערין און זיך אוועקגעשטעלט פאַר איהר. גווענדאָלען האָט געמיינט, אַז דאָס איז זי געקומען אַנקוקען די נייע בעל הבית'טע. זי איז אָבער צו מיעד געווען מיט עמיצען צו רעדען, האָט זי איהר אַ זאָג געטהאָן:

— געהט און זאָגט מיין קאַמערדינערין, אַז זי זאָל זיצען און וואַרטען פאַר מיר און פריהער נישט אריינקומען, ביז איך וועל קלינגען נאָך איהר...

די הויזקיפּערין איז נעהנטער צוגעגאַנגען און געזאָגט:

— מאַדאַם, איך האָב דאָ אַ פּעקעל, וואָס מען האָט מיר אָנגעזאָגט קיינעם נישט איבערצוגעבען נאָר אייך אין די הענד אריין און ווען איהר וועט זיין איינע אַליין. די פּערזאָן וואָס האָט דאָס מיר געגעבען האָט געזאָגט, אַז דאָס איז אַ מתנה, ספּעציעל געאָרדערט פון הערר גראַנדקאָרט. ער דאַרף אָבער פריהער ניט וויסען דערפון ביז ער וועט אייך זעהן געהן אין דעם. איהר וועט מיר ענטשולדיגען, מאַדאַם, איך האָב ליעב צו פאָלגען וואָס מען הייסט מיך.

גווענדאָלען האָט גענומען דאָס פּעקעל און געלאָזען עס ליגען

אויף די קניע ביז די הויזקיפּערין איז אַרויס און פאַרמאַכט די טהיר. עס איז איהר איינגעפאַלען, אַז דאָס מוז זיין דאָס ציערונג, וואָס גראַנדקאָרט האָט איהר צוגעזאָגט, אַז זי וועט דאָס בעקומען צו דער חתונה. זי איז צופריעדען געווען, וואָס זי וועט האָבען איהר אייגען ציערונג צו טראָגען.

אין אַ סך פּאַפּיערען פאַרפּאַקט האָט זי געפונען אַ קעסטעל. זי האָט דאָס געעפענט און אַ פּאַק דימאַנטען האָבען אַ גלאַנץ גע־טהאָן פאַר איהרע אויגען. אין דער מינוט האָט זי אָבער דערזעהן ליגען דערנעבען אַ בריעף. נאָך די האַנדשריפט האָט זי גלייך דער־קענט, אַז דאָס האָט אַ פרוי געשריבען. איהר האַרץ האָט שיער געפּלאַצט פאַר שרעק. דער בריעף האָט זיך איהר אויסגעוויזען ווי אַ שלאַנג, וואָס ליגט אויף די דימענטען און וואַרט נאָר עמיצער זאָל זיך צוריהרען, אַזוי וועט זי איהם באַלד פערסם'ען... זי האָט אָבער דאָך גענומען דעם בריעף. די הענד האָבען איהר שרעקליך געציטערט, זי האָט קוים געקענט איינהאַלטען דעם בריעף און די האַנדשריפט איז געווען ווי שפּיזען אין איהרע אויגען...

„די דיאַמאַנטען — איז געשטאַנען אין בריעף — זיינען אַמאָל פאַר גרויס ליעבשאַפט געגעבען געוואָרען צו לידיאַ גלאַשער און איצט געהן זיי איבער צו אייך... איהר האָט געבראָכען אייער וואָרט, וואָס איהר האָט איהר געגעבען, אַז איהר וועט נישט צונעהמען דאָס, וואָס געהערט צו איהר. איהר האָפט געווים צו זיין גליק־ליך. זי, לידיאַ, האָט אויך אַמאָל אַזוי געהאָפט. איהר האָפט אויך צו האָבען שעהנע קינדער און זיי וועלען פערשטויסען לידיאַ'ס קינדער פון זייער פאָטער. גאָט איז גערעכט און זיין משפט איז גערעכט. ער וועט נישט דערלאָזען דערצו. דער מאַן מיט וועמען איהר האָט חתונה געהאַט האָט אַ פערוועלקט האַרץ. זיין בעסטע יוגענד ליעבע האָט געהערט צו מיר. דאָס קענט איהר ביי מיר נישט צונעהמען, אַזוי ווי איהר האָט צוגערויבט דאָס איבערגעבליבענע. עס איז טויט. אין מיין האַרץ איז עס בעגראָבען, מיין גליק און האָפנונג און אויך אייער האָפנונג און גליק. איך האָב אייך גע־וואָרנט פריהער. איהר האָט בעסער אויסגעקליבען צו קריוודען מיך מיט מיינע קינדער. ער האָט געדענקט מיט מיר חתונה צו האָבען און ער וואָלט מיט מיר חתונה געהאַט, ווען איהר וואָלט

נישט געבראָכען אייער וואָרט, וואָס איהר האָט מיר געגעבען. איהר וועט בעקומען אייער שטראָף. איך ווינש דאָס מיט מיין גאַנצען האַרצען.

„וועט איהר אפשר איהם געבען דעם בריעף, ער זאָל נאָך בייז'ער ווערען אויף אונז און רואינירען מיך מיט מיינע קינדער? וועט אייך גאָר נישט אַרען און איהר וועט טראָגען די דיאמאנטען אין זיינע אויגען און ער זאָל וויסען, וואָס איך שרייב אייך דאָ? וואָס פאַר אַ רעכט וועט איהר האָבען צו בעקלאָגען זיך, אַז ער וועט אייך אונגליקליך מאַכען? איהר האָט דאָך איהם גענומען מיט אָפענע אויגען, איהר האָט דאָך אַלץ געוואוסט. דאָס בייז, וואָס איהר האָט מיר געטהאָן, זאָל אייך נאָכגעהן ווי אַ קללה אייער גאַנצען לעבען".

זי האָט עטליכע מאָל איבערגעלייענט דעם בריעף און נישט געוואוסט וואָס זי לייענט. זי האָט נישט געוואוסט, וואָס עס טהוט זיך מיט איהר. פּלוצלונג איז זי אויפגעשפּרונגען און אַריינגעוואָר־פען דעם בריעף אין פייער. זי האָט געזעהן ווי ער ברענט און זי האָט אייגענטליך נישט געוואוסט צו זי האָט דאָס דעם בריעף פער־ברענט. דערווייל ווי זי האָט זיך אויפגעשטעלט זיינען די דיאמאנ־טען זיך צופאַלען אויף אַלע זייטען און זיך געוואַלגערט אויף דער ערד. זי האָט זיך גאָרנישט אומגעקוקט דאָרויף, זיך צוריק אריינ־געזעצט אין שטוהל און פערמאַכט די אויגען. די ווערטער פון בריעף האָבען אָבער געטאַנצט פאַר איהרע אויגען און האָבען זי נישט גע־וואָלט אָבלאָזען.

יאַ, אויף די דימאַנטען איז געווען אַ סך סם און דאָס סם איז איהר אריין טיעף, טיעף אין איהר יונגען האַרץ אריין.

אין אַ צייט אַרום האָט זי דערהערט אַ קלאַפּ אין טהיר און גראַנדקאָרט איז אריין. ער איז געווען אָנגעטהאָן ווי צו געהן עסען. און ווי זי האָט איהם דערזעהן, איז זי נאָך נערוועזער געוואָרען און זי האָט אָנגעהויבען מורא'דיג שרייען און נישט געקענט אויפהערען. ער האָט דערוואָרט זי צו זעהן אָנגעטהאָן, מיט אַ שמייכעל אויף די ליפּען, גרייט צו געהן צום טיש. און דאָ זעהט ער זי גאָר אַזוי בלאַס און דערשראָקען און זי שרייט און מאַכט גוואַלדען, און די

דימאַנטען זיינען צוואָרפען אויף דער ערד. וואָס איז דאָס? זי איז משוגע געוואָרען?...

אזוי צו אזוי, דער טייוועל האָט זיך אריינגעכאַפּט אין זייער נעסט...

19טער קאַפּיטעל.

דניאל דעראָנדאַ איז צוריק געקומען נאָך לאָנדאָן און דער־צעהלט זיין פעטער, אז גראַנדקאָרט פערשטעהט, דאָס ער קען בע־קומען פון איהם פופציג טויזענד פונט פאַר פלאַפּיעלד. עס קען זיין אז גראַנדקאָרט וועט בעשטעהן דאַרויף. נאָר צו דאָס וועט גיך געשעהן אָדער נישט, דאָס קען ער נישט וויסען.

— און וואָס דענקסטו וועגען זיין יונג ווייבעל? — האָט איהם דער פעטער געפרעגט.

— אָה, איך דענק איצט פיעל בעסער פון איהר, ווי דעמאָלט, ווען איך האָב זי געזעהן אין ליבראָן — האָט דעראָנדאַ געענטפערט — שפּיעלען רולעט האָט איהר גאָרנישט געפּאַסט. אין פלאַפּיעלד זעהט זי גאָר אַנדערש אויס.

— זאָלסט נאָר ניט צופיעל פלירטעווען מיט איהר, דאָני, — האָט סער הוגאָ געזאָגט מיט אַ שמייכעל. — אז גראַנדקאָרט וועט אהער קומען מיט איהר צו גאַסט און דו וועסט איהם מאַכען איי־פערזיכטיג וועט דאָס צושטערען מיין גאַנצען פּלאַן.

— איך קען פאַר דער גאַנצער צייט נישט זיין אין הויז, ביז זיי וועלען אוועקפאָהרען, — האָט דעראָנדאַ געענטפערט.

— ניין, ניין, דאָס נישט, די מוהמע און די קינדער וועלען נישט וועלען זיין אָהן דיר. זעה נאָר זאָלסט נאָר נישט מאַכען קיין פאַלשען שריט מיט איהר. אויסער אז דו ווילסט זיך גרייטען אויף אַ דועל מיט גראַנדקאָרט'ען און איהם דערשיסען, וואָס עס וואָלט שוין אפשר געליינט אביסעל אנשטרענגונג...

— איך גלויב, אז דער פעטער האָט מיר קיינמאָל נישט גע־זעהן פלירטעווען — האָט דעראָנדאַ געזאָגט אונצופרידען.

— אזוי? איך האָב קיינמאָל נישט געזעהן, זאָגסטו? — האָט

פּער הוגאָ זיך געוויצעלט, — אייביג רעדסטו האַרט און שטרענג מיט פרויען און נעהמסט זיי דורך מיט די אויגען דורך און דורך. דו ביזט אַ שרעקליכער יונגערמאַן, דו ווילסט, אַז די פרויען זאָלען דיר נאָכלויפען, נישט דו נאָך זיי...

אין דער מינוט האָט דעראָנדאַ פערשטאַנען, אַז דאָס וויצעלט זיך נאָר דער פעטער אַזוי און אומזיסט פערדריסט איהם. ער איז אָבער צופריעדען געווען, וואָס דער פעטער וויים גאָרנישט וועגען גווענדאָלען'ס בראַסלעט און וועט זיך נישט וויצלען דאַריבער. ער האָט בעשלאָסען מעהר וועגען אַזעלכע זאַכען נישט צו דערצעהלען דעם פעטער און אויך וועגען מיראַ'ן וועט ער איהם קיין וואָרט נישט דערמאָנען. ער קען עס נאָך וועלען אויסנוצען פאַר זיינע וויצען.

ער האָט זיך טאַקי געגרייט צו פאָהרען צו די מייריק'ס און זעהן, וואָס מירא טהוט.

מאַדאַם מייריק האָט נישט דורכגעלאָזט קיין איין טאָג, זי זאָל איהם נישט צושיקען אַ רעפּאָרט וועגען מיראַ'ן.

„פון טאָג צו טאָג ווערען מיר אַלע מעהר פערליעבט אין מיראַ'ן — האָט זי איהם אין לעצטען בריעף געשריבען. — ביים אָנבייסען, ווען מיר אַלע זיצען ביים טיש, קוקען מיר אַלע צו דער טהיר פון וואַנען זי דאַרף אָנקומען. מיר היטען זי אָב ווי די אויגען פון קאָפּ און הערען זיך צו צו איהר יעדעס וואָרט, אַזוי ווי זי וואָלט ערשט היינט געקומען פון ערגעץ אַ וויים לאַנד, איז אַ גוטער, אנגעלייגטער גאַסט ביי אונז און מיר הערען זיך צו איהר צו. איך האָב קיינמאָל נישט געהערט איין וואָרט פון איהר מויל, וואָס זאָל מיר נישט גע־פעלען ווערען. זי איז זעהר צופריעדען און דאַנקט גאָט, וואָס ער האָט איהר אַרויסגעהאָלפען אין איהר נויטה. מיינע טעכטער לער־נען זיך ביי איהר און מיר וועלען נאָך בעקומען פאַר איהר מעהר שילערינס. זי וויל דאָך ניט עסען אומזיסט ברויט, זי וויל אַרביי־טען ווי מיינע טעכטער. מאַב זאָגט, אַז אונזער הויז איז דורך מיראַ'ן געוואָרען אַ גן־עדן, זי האָט נאָר מורא, אַז מירא זאָל נישט אַוועק פון אונז. איהר שטימע איז אויסגעצייכענט און איך האָב דאָס זעהר ליעב".

פרוי מייריק האָט איהם נישט געשריבען, אַז עמא און מאַב זיינען געווען מיט מיראַ'ן אין אַ אידישער שוהל און אַז זיי האָבען

זיך געוואונדערט, ווי אַזוי מירא קען ליעב האָבען אידישקייט. זיי האָבען אָבער געשוויגען, אַז זיי האָבען געזעהן ווי הייליג און טייער די אידישע אמונה איז מירא׳ן און זיינען געווען גענוג פאָרזיכטיג. שפּעטער אָבער האָט איימי זיך נישט געקענט איינהאַלטען און גע־פרעגט מירא׳ן:

— ענטשולדיג מיר, מירא, געפעלט דיר אויך דאָס, וואָס די פרויען זיצען אין שוהל בעזונדער אונטער אַ פאָרהאַנג?

— געוויס, — האָט מירא געענטפערט אביסעל פערוואונ־דערט, — איך האָב גאָר אַנדערש קיינמאָל נישט געטראַכט.

— און דאָס וואָס די מענער געהען אין די היט, געפעלט דיר אויך? — האָט מאב זיך אָנגערופען.

— זיכער געפעלט דאָס מיר. געפעלט אַלץ וואָס איך זעה אין שוהל. עס דערמאָנט מיך אָן יענע צייטען, וואָס זיינען מיר אַזוי טהייער ווי מיין לעבען, עס דערוועקט אין מיר אַזעלכע געפיהלען, מיט וועלכע איך וואָלט זיך קיינמאָל נישט געוואָלט צושיידען, פאַר קיין זאַך אין דער וועלט.

זיי האָבען פערשטאַנען, אַז זי איז צו שטאַרק צוגעבונדען צו איהר אמונה און אַז זיי פערשאַפען איהר נאָר יסורים מיט זייערע רייד און מעהר דאַרפען זיי דאָס נישט טהאָן.

אַז מירא איז אַרויסגעגאַנגען האָט איימי געזאָגט:

— מירא זאָגט, אַז זי איז נאָך נישט גענוג אידיש און אַז זי ווייסט זאָגאר קיין העלפט נישט, וואָס אידישע טעכטער דאַרפען וויסען פון איהר רעליגיאָן. עס קען נאָך זיין, אַז זי וועט דאָס גאָר פערגעסען און ווערען אַ קריסטין, אויב זי וועט זיך שטאַרק צו־בינדען צו אונז און וועט נישט געפינען איהר מוטער, וועט זי געוויס זיך טויפען. עס איז דאָך אַזוי קאָמיש ביי היינטיגע צייט צו זיין אַ איד.

— אוי, אוי, אוי! — האָט מאב געשריען, — גאָט זאָל מיך אָבהיטען צו זיין אַזאַ שרעקליכע קריסטין ווי דו. ווי קענען מיר וועלען אָברייידען אַזאַ שעהן און גוט מיידעל ווי מירא פון איהר אידישען גאָט!

— אמת, אפשר טאַקי נישט ריכטיג, — האָט קעטרין אַריינ־געריעדט, — איך קען זיך אָבער נישט העלפען און מוז מודה זיין,

אַז איך וויל גערן, אַז זי זאָל נישט געפינען איהר מוטער. איך האָב עפּעס מורא דערפאַר...

— פאַר דעם שרעק איך זיך גראַד ניט — האָט פרוי מייריק געזאָגט, — איך ווייס, אַז מירא איז געראָטען אין איהר מוטער, און וואָס פאַר אַ פריידע וועט דאָס זיין פאַר איהר מוטער, אַז זי וועט צוריק קריגען אַזאַ טאָכטער. יאָ, היינטיגע צייטען רעכענט מען זיך אָבער ווייניג מיט אַ מאַמע — האָט זי אַ שטאָך געטהאָן איהרע טעכטער — אַ געשטאָרבענע מאַמע האָט מען ליעבער ווי אַ לע־בעדיגע...

— עס קען זיין, — האָט קעטרין געזאָגט, — מיר ווילען אָבער דאָך נאָר אַ לעבעדיגע...

נישט נאָר די מייריקס אַליין האָבען געוואוסט, אַז מירא שטעהט העכער פאַר זיי און אַז זיי דאַרפען זיך נאָך אַ סאַך לערנען ביי איהר, נאָר אַפילו דעראָנדאַ האָט אויך איינגעזעהן, אַז ביי זיין גאַנץ געלערנטקייט און קענטניס ווייס ער כמעט גאָרנישט פון די היינטיגע אידען. איהם האָט זיך אויסגעוויזען, אַז דאָס אויסגע־וועהלטע פאָלק, די אידען, זיינען אויסגעוועהלט געוואָרען ניט פאַר זייער אייגענע טובה, נאָר פאַר דער טובה פון אַנדערע. און זיי וואָלטען געדאַרפט זיין אַנדערש, ווי זיי זיינען. ער האָט נישט אַנדערש געקוקט אויף זיי, ווי זיינע שכנים, אַז זיי זיינען גאָרנישט ווערט, ביז ער האָט בעגעגענט מיראַ׳ן און דערזעהן איהר בענק־שאַפט נאָך איהר מאַמע האָט ער פערשטאַנען, אַז די אידען זיינען גלייך ווי אַלע מענשען, זיי האָבען אַ האַרץ ווי יעדער איינער אויף דער וועלט. ער האָט געזעהן, ווי טהייער ביי אידען איז זייער גאָט און זייער גלויבען. זיי זיינען גרייט זייער לעבען צו אָפּפערען דער־פאַר.

אין דערזעלבער צייט איז דעראָנדאַ אַוועקגעפאָהרען פון לאָנ־דאָן מיט זיין פעטער און בעזוכט אַ סך שטעדט און לענדער. און אַז ער האָט נישט געהאַט וואָס צו טהאָן איז ער געגאַנגען פון איין שוהל צו דער צווייטער, זיך צוגעקוקט צום אידישען לעבען, ער האָט אָנגעהויבען לייענען ביכער וועגען די אידען און ער האָט איינגעזעהן, אַז ביז איצט האָט ער גאָרנישט געוואוסט פון אידען. ניט פון די

אידען און נישט פון זייער גלויבען. און נאָר דערפאַר ווייל ער האָט זיי נישט געקענט, האָט ער געטראַכט פון זיי אזוי שלעכט.

איינמאָל ווען ער איז געווען אין פראַנקפורט, איז ער פרייטאָג צוגעגאַנגען צו דער שוהל און אָנגעקומען אין דער אידישער גאַס. ער האָט זיך דערמאָנט, אַז ער האָט שוין דאָס אַמאָל געזעהן און אַז די אָרימע גאַס האָט געמאַכט אויף איהם אַ שטאַרקען איינדרוק. ער האָט זיך אָבער ווייניג וואָס צוגעקוקט צו די הייזער, די אידען זיינען איהם וויכטיגער געווען, און ער האָט דוקא געוואָלט זיי פער־גלייכען מיט די אַמאָליגע אידען פון טויזענדער יאָהרען צוריק, ווי אזוי זיי זיינען געבוירען געוואָרען און ווי אזוי זיי האַלטען זיך און עקזיסטירען?

אזוי איז ער געגאַנגען ביז ער איז אָנגעקומען צו אַ קראָם פון אַלטע ביכער. ער איז צוגעגאַנגען און געפרעגט ווען מען געהט דאַווענען אין שוהל אריין?

אַ אינגעל איז ארויסגעקומען און איהם פאָרגעלעגט, אַז ער וועט איהם נעהמען אין שוהל אריין. דער אינגעל האָט זיך גאָר דערפרעהט, אַז דעראָנדאַ וויל געהן אין דער אַלטער שוהל צו די פרומע אידען, נישט ביי די רעפאָרמירטע.

דערווייל האָט דער אינגעל איהם דערלאַנגט אַן אַלט ביכעל, וואָס דעראָנדאַ האָט אייגענטליך גאַרנישט פערלאַנגט, ער האָט דאָס איהם שטאַרק געריהמט און געזאָגט, אַז דאָס איז אַן אַנטיק אַ בוך, וואָס איז זעהר שווער צו בעקומען. דער אינגעל האָט איהם אָבגע־נאַרט, איינגערעדט ביז ער האָט איהם געמוזט בעצאָהלען דערפאַר.

דעראָנדאַ האָט אַ קוק געטהאָן און דערזעהן נעבען טיש אַ טויבען, שמוציגען מאַן. דאָס איז געווען דער קרעמער. ער איז געשטאַנען מיט נאָך אימיצען, וואָס איז געגאַנגען אין אַ לאַנגער קאַפּאָטע, אין אַ ברייטען הוט אויפ'ן קאָפּ און אויסגעשמירט אזוי גרוים ווי ער איז. ער האָט געהאַלטען אַ זאַק אין האַנד און ארויס־גענומען תפלין און מזוזות און לוחות און לויבט די סחורה אין אַ צוקאַליעטשעטען דייטש. דער קרעמער איז אָבער אַן עקשן, לאָזט זיך נישט איינרעדען, קוקט זיך שטאַרק צו, אויב די הייליגע סחורה וועט זיך איהם לוינען...

און אזוי ווי דער איז אַרויס איז אַן אַנדערער אַריין און ווידער דיזעלבע געשיכטע, דיזעלבע רייד און שבועות.

דער סאָרט אידען איז דעראָנדאָ'ן זעהר נישט געפעלען געוואָרען. ער האָט זיך אָבער בעטראַכט, אז ביי יעדען פאָלק זיינען דאָ פערשיעדענע מענשען, ווי די פיש אין ים זיינען פערשיעדען און נישט צוליעב די עטליכע מעג ער בעשולדיגען אַלע אידען. ער איז רוהיגער געוואָרען, ער האָט נאָך געגעבען דעם אינגעל אַ דאָלער מעהר וויפיעל ער האָט געבעטען. אַז די זון האָט גענומען זיך זעצען איז ער אַנגעקומען אין שוהל.

ער האָט זיך אוועקגעזעצט און דערזעהן אַן עלטערען אידען, וואָס האָט אַזוי מערקווירדיג אויסגעזעהן. אַנגעטהאָן איז דער אַלטער געוועזען זעהר אָרים, נאָר זיין שעהנע, ווייסע באָרד מיט'ן רונדיגען הוט אויף זיין קאָפּ און זיין איידעל פּנים האָבען דעראָנדאָ'ן שטאַרק צוגעצויגען צו זיך. דער אַלטער האָט עטליכע מאָל געקוקט אויף דעראָנדאָ'ן און מיט אַמאָל האָבען זיך זייערע בליקען בעגעגענט. דעראָנדאָ האָט אוועקגעכאַפּט די אויגען און מעהר נישט געקוקט אויף איהם.

באַלד האָט איהם אימיצער דערלאַנגט אַ סדור, ער האָט געדאַנקט דערפאַר, געעפענט דעם סדור און אַריינגעקוקט. דער חזן איז צוגעגאַנגען צום עמוד מיט די משוררים און אַנגעהויבען דאַווענען. אַ צייט האָט דעראָנדאָ געלייענט אין סדור די תפלות אין דייטשער איבערזעצונג און ער האָט געזעהן, אַז דאָס זאָגט מען איצט קאַפּיטלעך תהילים. באַלד האָט ער אויפגעהערט לייענען און זיך איינגעהערט צום חזנ'ס זינגען. די נגונים זיינען איהם זעהר געפעלען און ער האָט גרויס הנאה געהאַט. ער האָט אין דעם זינגען געהערט דאָס געוויין פון אַ סך דורות אידען, וואָס זיינען אויסגעשטאַנען די גרעסטע יסורים. ער האָט אויך פערנומען אין דעם געזאַנג די טרויסט און האָפנונג, וואָס די אידען האָבען, אַז זיי וועלען אַלץ איבערקומען און אויסגעלייזט ווערען פון אַלע צרות.

און וואָס מעהר ער האָט געהערט דאָס דאַווענען פון גאַנצען קהל און דאָס געזאַנג פון חזן מיט די משוררים, אַלץ מעהר איז ער דורכגענומען געוואָרען מיט פרייד און עהרען געפיהל צו די אידען, זיין האַרץ איז פול געוואָרען איבער די ברעגען און עס האָט זיך

איָהם געדאַכט, אַז דאָס געזאַנג טראָגט זיך איבער דער גאַנצער וועלט, דאָס געזאַנג פון די אידען איז שעהנער פון אַלע געזאַנגען, גרעסער און הייליגער און זיין הארץ איז מיטגעריסען געוואָרען און צוזאַמען מיט אַלע האָט זיין הארץ מיטגעזונגען...

נאָר נאָכ'ן דאַוונען, אַז דער עולם איז זיך צוגאַנגען און דעראָנדאָ איז אויך אַרויס, און בעמערקט אַ סך פון די דאַוונער, וואָס האָבען געהאַט אַזאַ גלייכגילטיג און קאַלטען אויסזעהן, איז איהם די גאַנצע פרייד פערשטערט געוואָרען. עס איז איהם איינגעפאַלען, אַז ער האָט אין גאַנצען געהאַט אַ טעות. די אַלע וואָס האָבען דאָ געדאַוונט האָבען דאָס נאָר געטהאָן צוליעב געוועהנהייט און ווער ווייס אויב ער איז נישט געווען דער איינציגער, וואָס האָט אַזוי שעהן און הייליג געפיהלט...

פּלוצלונג האָט ער דערפיהלט, ווי אימיצער נעהמט איהם אָן פאר'ן האנד. ער האָט אַ לייכטען ציטער געטהאָן און עס האָט איהם פערדראָסען, וואָס אַז מען וויל עפּעס רעדען צו איהם, כאַפּט מען איהם אָן פאר'ן האנד. ער האָט זיך אומגעקוקט און דערזעהן דעם אַלטען מאַן מיט דער ווייסער באָרד, ווי ער שטעהט און פרעגט איהם אויף דייטש:

— ענטשולדיגט מיר, יונגער מאַן, ווער זיינען אייערע עלטע־רען — אייער מוטער'ס נאָמען, איך מיין, איך מיין איהר מיידעלשער נאָמען?

דעראָנדאָ האָט אויפגעציטערט ביי דער פראַגע, ער האָט גע־וואָלט אַרונטערנעהמען דעם אַלטען'ס האנד פון זיך, האָט ער זיך אַ לייכטען דרעה געטהאָן און אַרויסגעגליטשט פון איהם און קאַלט־ליך געענטפערט:

— איך בין אַן ענגלענדער.

דער אַלטער האָט געקוקט אויף איהם, ווי ער וואָלט איהם נישט געגלויבט. דערנאָך האָט ער אַ שאָקעל געטהאָן מיט זיין הוט און איז אַוועק. צו ער איז אַוועק מיט'ן געדאַנק, אַז ער האָט טאַקי אַ טעות געמאַכט, אָדער אַז ער האָט איהם גלאַט פערשטויסען — דאָס האָט דעראָנדאָ נישט געוואוסט.

ער איז אַוועק צו זיך אין האָטעל שטאַרק אויפגערעגט. ער האָט געפּרובירט זיך בערוהיגען, אַז ער האָט אַנדערש ניט געקענט האַנד־

לען, ער קען דאָך נישט געהן דערצעהלען אַ פרעמדען מענשען וועגען זיין מאַמע, ווען ער אַליין ווייס דאָך גאָרנישט פון איהר. און ווידער דער אַלטער מוז האָבען גלאַט געמאַכט אַ טעות — ער האָט זיך איהם אויסגעוויזען בעקאַנט און דערפאַר האָט ער איהם אַזוי געפרעגט. עס קען גאַנץ מעגליך זיין, אַז ווען ער וואָלט מעהר גערעדט מיט'ן אַלטען, וואָלט ער אפשר פון איהם וויכטיגעס געוואָהר געוואָרען. ער איז אָבער צופרידען געווען, וואָס ער האָט אַזוי גיך אָבגעהאַקט דעם געשפּרעך. ער האָט אויך בעשלאָסען נישט צו דערצעהלען וועגען דער גאַנצער געשיכטע זיין פעטער מאַלינדזשער, ער זאָל נישט לאַכען און זאָגען, אַז דאָס טראָגט ער זיך אַרום מיט מאָדנע פאַנטאַזיעס.

באַלד נאָכדעם איז ער אַהיים געפאָהרען נאָך לאָנדאָן און האָט געשריבען צו מרס. מייריק, אַז צו מאָרגענס, אַרום פיער אַ זייגער, וועט ער זיין ביי איהר אין הויז. אַז ער איז אַריין צו איהר, האָט ער געטראָפען מיראַ'ן זיצען מיט מרס. מייריק און מאַב ביי דער אַרבייט. די פּיאַנאָ איז געשטאַנען אָפען ווי צום שפּיעלען. ער האָט אַ קוק געטהאָן אויף מיראַ'ן און האָט דערזעהן ווי שעהן און רוהיג זי זעהט אויס, פול האָפנונג און גליק, און ער האָט געטראַכט, ווען אַ מאַלער וואָלט געוואָלט מאָהלען אַ מלאך פון שלום און גליק וואָלט ער געדאַרפט אויסמאָהלען מיראַ'ן. ער האָט זיך דערמאָנט, ווי שלעכט זי האָט אויסגעזעהן ווען ער האָט זי געפונען ביים וואַסער. מיראַ האָט אין דער זעלבער מינוט אויך אַ טראַכט געטהאָן וועגען דעם און זי האָט צו איהם געזאָגט:

— זעהט ווי אַנדערש איך זעה אויס איצט, אַנטקעגען יענעם שרעקליכען טאָג, ווען איהר האָט מיך ביים טייך געפונען. דאָס איז אַלץ, ווייל איהר האָט מיר אַהער געבראַכט צו די גוטע מענשען.

— עס איז געווען מיין גליק וואָס איך האָב אייך געפונען — האָט דעראָנדאַ געענטפערט — יעדער מענש וואָלט צופריעדען געווען צו טהאָן דאָס זעלבע.

— עס איז נישט אַזוי — האָט מיראַ געזאָגט, — איך טראַכט נאָר וועגען דעם וואָס עס איז געווען, קיינער האָט מיך נישט געפונען, נאָר איהר און נאָר איהר זיינט אַזוי גוט געווען צו מיר.

— איך האַלט מיט מיראַ'ן, — האָט פרוי מייריק צוגעגעבען,

— הייליג איז דער וואָס טהוט גוטעס, נישט דער וואָס וואָלט אפשר אויך געטהאָן...

— אויסער דעם, האָט מירא געזאָגט מיט א שמייכעל, — וואָלט דאָך קיין אַנדערער מיך נישט געקענט ברענגען צו אייך אויסער מר. דעראָנדא, און איך וואָלט ביי אַן אַנדערען נישט געוואָלט זיין נאָר ביי אייך, אויסער ביי מיין מוטער. עס איז מיר דאָך אַזוי גוט דאָ ביי אייך. איך האָב קיינמאָל נישט געגלויבט, אַז דאָס לעבען קען זיין אַזוי גליקליך ביז איך בין צו אייך געקומען.

זי האָט זיך פערטראַכט א ווייל און באַלד האָט זי צוגעגעבען:

— אָבער טהיילמאָל האָב איך עפּעס מורא.

— פאַר וואָס האָט איהר מורא? — האָט דעראָנדא דערשראָקען א פרעג געטהאָן.

— איך האָב מורא, טאָמער וועל איך בעגעגענען מיין פאָטער אויף דער גאַס. עס איז זעהר שרעקליך, וואָס איך האָב מורא צו טרעפען מיין אייגענעם פאָטער, איך קען זיך אָבער נישט העלפען.

— עס איז זיכער אונמעגליך — האָט דעראָנדא זי בערוהיגט, — איהר וועט איהם דאָ נישט טרעפען. אָבער ווען איהר זאָלט קיינמאָל נישט געפינען אייער מוטער, וואָלט איהר דערפון גרויס צער געהאַט?

זי האָט נישט באַלד געענטפערט. זי איז געזעסען פערטראַכט און געקוקט מיט איהרע פער'חלום'טע אויגען צו דער ענטקעגענאיבערדיגער וואַנד. דערנאָך האָט זי זיך אומגעקעהרט צו דעראָנדא'ן און געזאָגט מיט א שטימע פון אמת:

— איך וויל אַז מיין מאַמע זאָל וויסען, אַז איך האָב זי תמיד ליעב געהאַט און אויב זי לעבט נאָך וואָלט איך צו איהר געפלויגען און געזעהן, אַז עס זאָל איהר גוט זיין. מעגליך אָבער, אַז זי איז שוין טויט, וואָלט איך כאָטש געוואָלט וויסען, וואו איהר קבר איז, און אויב מיין ברודער לעבט, און מיר וואָלטען זי צוזאַמען שטענדיג דערמאָנט. איך וועל אָבער זיך בעמיהען, נישט ארומגעהן פער'צער'ט. איך האָב פאַר א סך יאָהרען צייט זי געהאַלטען פאַר טויט. איך וועל מיין מאַמע שטענדיג אין זין האָבען. מיר קענען קיינמאָל נישט זיין אינגאַנצען צושיידט. איך האָב, דאַכט זיך, קיינמאָל

נישט געזינדיגט אַנטקעגען איהר. איך האָב קיינמאָל נישט געטהאָן אזעלכעס, וואָס וואָלט איהר וועה געטהאָן, אויסער דעם וואָס זי וואָלט אפשר געהאט עגמת נפש, וואָס איך בין נישט געווען קיין אמת אידישע טאָכטער.

— אויף וואָס פאר אַן אופן, זאָגט איהר, זיינט איהר נישט געווען קיין אמת אידישע טאָכטער? — האָט דעראָנדא זי געפרעגט.

— איך בין אונוויסענד. און מיר האָבען זיך נישט אויפגעפיהרט לויט'ן אידישען דין, געלעבט נאָר צווישען קריסטען און ווי זיי זיך געפיהרט. איך האָב אַ סך מאָל געהערט, ווי דער טאַטע האָט געלאַכט איבער די פרומע אידען, וואָס עסען נישט קיין טרפות און האָבען נאָך בעזונדערע מנהגים. ער האָט געלאַכט וואָס זיי זיינען נישט ווי די קריסטען. איך דענק, אַז מיין מוטער איז געווען פרום. איך בין אָבער זיכער, אַז זי וואָלט ניט געווען געגען דעם, וואָס איך האָב ליעב די מענשען, וואָס זיינען געווען בעסער צו מיר ווי מיינע אייגענע אידען. אלץ בין איך גרייט צו פאָלגען מיין מאַמע נאָר אין דעם וועגן זי וואָלט געווען געגען וואָלט איך זי נישט געפאָלגט. פאר מיר איז פיעל לייכטער עמיצען ליעב צו האָבען איידער צו זיין אַ שונא. איך בין אָבער זיכער, אַז מיין מאַמע וואָלט אייך אויך ליעב געהאַט.

זי איז אויפגעשפּרונגען און איהרע אויגען האָבען געלויכטען און זי האָט געזאָגט צו פרוי מייריק:

— ווען איך וועל זי אַמאָל געפינען, וועל איך זי טרייסטען און אהער ברענגען צו אייך און זאָל זי זעהן ווי גוט איהר זיינט צו מיר!

— גאָט זאָל דיך בענטשען! — האָט פרוי מייריק איהר געענטפערט. זי האָט נאָך עפּעס איהר געוואָלט זאָגען, דאָס הארץ איז איהר אָבער איבערפילט געוואָרען מיט ליעבע צו מירא'ן און זי האָט איהר מעהר גאָרנישט געקענט זאָגען. זי האָט זיך געווענדעט צו דעראָנדא'ן און געפרעגט:

— איז עס נישט מאָדנע, וואָס מירא געדענקט אזוי גוט איהר מוטער און דעם ברודער געדענקט זי גאָר נישט, נאָר אַז ער האָט זי געהאַלטען אויף די הענד? איז מסתמא געווען זעלטען אין דער היים. ער איז שוין אודאי געווען אַ אַגרויסער. עס איז מיר

אַ רחמנות אויף איהר וואָס דער ברודער קומט איהר אוים ווי אַ פרעמדער, אַז זי גערענקט איהם אַפילו נישט.

— ער איז אָבער אַ גוטער, עזרא איז אַ גוטער — האָט מירא אַ זאָג געטהאָן, — ער האָט ליעב געהאַט די מאַמע, ער האָט אודאי זי אָבגעהיט. איך גערענק ווי די מאַמע האָט איהם אַמאָל גערופען: „עזרא!“ און ער האָט געענטפערט: „מאַמע!“ ווען זי האָט דאָס געזאָגט, האָט זי אַלעמאָל געביטען איהר שטימע, פונקט ווי די מוטער מיט'ן ברודער וואָלטען זיך איינס דאָס אַנדערע גערופען — איך גערענק ווי ער איז באַלד צוגעקומען צו דער מאַמע. איך בין זיכער, עזרא איז אַ גוטער, דאָס איז מיין איינציגער פערגעניגען און מיין לעבען, אַז עזרא איז אַ גוטער.

דעראָנדאַ און פרוי מייריק האָבען נישט געוואוסט וואָס צו ענטפערען, זיי האָבען נישט געקענט זאָגען יאָ און נישט ניין. זיי האָבען זיך גיך איבערגעקוקט פערוואונדערט. מירא האָט זיך אָבער גאָרנישט אומגעקוקט אויף זיי און איז אָנגעגאַנגען מיט איהרע עראינערונגען:

— איז עס נישט אַ וואונדער, וואָס איך גערענק זייערע שטימען בעסער ווי אַלע זאַכען אין דער וועלט? איך דענק, אַז די שטימען זיינען מיר אריין טיפער אין הארצען. איך האָב שטענדיג געהאַלטען, אַז דער הימעל איז בעשאַפען פון מענשליכע קולות...

— פון אַזעלכע שטימען ווי אייערע... — האָט מאַב געזאָגט, וואָס איז די גאַנצע צייט געזעסען און געשוויגען. — מאַמע, בעט מירא'ן זי זאָל עפּעס זינגען. מר. דעראָנדאַ האָט זי נאָך קיינמאָל נישט געהערט.

— עס וועט אייך אפשר זיין אונאַנגענעהם איצט צו זינגען? — האָט דעראָנדאַ זעהר העפליך זי געפרעגט.

— איך וועל זיין זעהר צופרידען — האָט מירא געענטפערט, — איך האָב זיך אויסגערוהט און צוריק בעקומען מיין שטימע.

זי איז גלייך צוגעגאַנגען צו דער פּיאַנאָ. דעראָנדאַ האָט זיך אוועקגעזעצט אַזוי, אַז ער זאָל זי גוט קענען זעהן ביים זינגען און זי האָט דאָס אַלץ גענומען אַזוי נאַאיוו און איינפאַך, ווי אַ קינד, וואָס זעצט זיך עפּעס עסען און ווייס נישט, אַז זי ווערט בעוואונדערט פון די צוזעהער.

זי האָט אויסגעזעהן אַזוי שעהן און הייליג מיט איהרע שעהנע, שווארצע האָר און עדעל אידיש געזיכט. דעראָנדאָ איז געווען פול בעוואונדערונג און פערגעטערונג צו איהר. זי האָט געשפּיעלט בעט־האָווען און צוגעזונגען, און עס האָט זיך געדוכט ווי אַ נשמה בעט זיך, וויינט אין גרוים השתפכות הנפש. דאָס זינגען האָט דעראָנ־דאָ'ן אַזוי מיטגעצויגען, אַז ער האָט זיך מיט דער האַנד די אויגען פערשטעלט, ער זאָל נאָר הערען דאָס געזאַנג אַליין...

אַז זי האָט געענדיגט, האָט ער צוריק ארונטערגענומען די האַנד און בעגייסטערט געזאָגט:

— איך האָב נאָך קיינמאָל אַזאַ זינגען נישט געהערט.

— איז מיין זינגען אייך געפעלען? — האָט מירא געפרעגט.

— איך בין אַזוי צופרידען, איך האָב שטענדיג געליטען ווען איך האָב נישט געזונגען ווי מען האָט געוואָלט. איצט אָבער האָף איך, אַז איך וועל קענען דערמיט פערדינען מיין ברויט. איך האָב גע־האָט גאַנץ גוטע לעהרער. איך האָב דאָך איצט צוויי שילער, מיט מייריק האָט זיי מיר געקריגען. זיי צאָהלען מיר צוויי קראָנען פאַר אַ לעקציע.

— איך קען עטליכע דאַמען וואָס וועלען אייך אויך שאַפען שילער — האָט דעראָנדאָ געזאָגט, — וועט אייך נישט אַרען צו זינגען פאַר יעדען איינעם, וואָס וועט אייך וועלען הערען?

— ניין, איך וויל דאָך געלד פערדינען. פרוי מייריק זאָגט, אַז איך וואָלט אפילו געקענט זיין אַ שפּראַכען לעהרערין. ווער ווייס צי איך וועל אָבער געפינען שילער? איך האָב אַזוי מורא, טאָמער וועל איך געפינען מיין מאַמע אַן אָרימע. איך וויל האָבען געלד פאַר איהר. איך קען דאָך אויך נישט לעבען שטענדיג פון צדקה, כאָטש די צדקה וואָס איך בעקום דאָ איז די בעסטע און די אנגענעהמסטע אויף דער וועלט.

— איך דענק, אַז איהר קענט לייכט רייך ווערען — האָט דע־ראָנדאָ געזאָגט מיט אַ שמייכעל, — רייכע דאַמען וועלען זיין צו־פריעדען אייך צו צאָהלען וויפיעל איהר וועט נאָר וועלען, איהר זאָלט נאָר לערנען זייערע קינדער. איך וועל שוין זעהן וועגען דעם. נאָר איצט, בעט איך אייך, זינגט נאָך עפּעס.

מירא איז ווידער צוגעגאַנגען צו דער פּיאַנאָ און געזונגען שור־

בערט'ס אַ ליעד פון אויסווייניג, און אַז זי האָט געענדיגט, איז מאַב צו איהר צוגעגאַנגען און געבעטען:

— מירא, זינגט נאָך דעם קליינעם הימן.

— עס איז צו קינדעריש, — האָט מירא געענטפערט, — אָהן ווערטער אפילו.

— וואָס איז דאָס פאַר אַ הימן? — האָט דעראָנדאַ געפרעגט.

— עס איז אַ העברעאיש ליעד, — האָט פרוי מייריק געזאָגט, — מירא געדענקט דאָס נאָך, ווען איהר מוטער האָט דאָס געזונגען, ווען זי איז געלעגען אין וויגעל.

— איך וואָלט דאָס גערן געוואָלט הערען — האָט דעראָנדאַ געבעטען, — אויב איהר דיינקט נאָר, אַז איך בין ווערט צו הערען אַזאַ הייליג ליעד.

— איך וועל עס זינגען, אויב איהר ווילט, — האָט מירא געזאָגט, — איך זינג אָבער נישט קיין ווערטער, איך געדענק נישט די ווערטער, אַ וואָרט אָדער צוויי זיינען מיר געבליבען אין זכרון און דאָס איבעריגע איז נאָר בלויז קלאַנגען. קענט איהר העברעאיש? איך האָב מורא, אַז עס וועט האָבען ביי אייך אַ פּנים פון קינדערישען חוזק. דעראָנדאַ האָט מיט'ן קאָפּ געשאָקעלט אויף ניין, אַז ער קען נישט קיין העברעאיש, און געזאָגט:

— פאַר מיר וועט עס זיין גאַנץ גוטער העברעאיש...

מירא האָט פערלייגט איין פוס אויפ'ן אנדערען, די הענד פערשלאָסען, אויפגעהויבען די אויגען און געקוקט אין דער וויי־טער הויך ווי צום הימעל און גענומען זינגען. עס איז געווען אַן אומעטיג ליעד אָהן ווערטער, נאָר ווי אַ געבעט פון אַ קליין קינד, וואָס בעט זיך ביי גאָט רחמנות... איהר שטימע איז איצט נאָך אנגענעהמער און שעהנער געווען ווי ביי דעם פריהעריגען זינגען.

אַז מירא האָט געענדיגט האָט זי געזאָגט:

— איהר ווייסט, ווען איך וואָלט אפילו געקענט די ווערטער, וואָלט איך אַלץ ליעבער געזונגען אָהן זיי. די קלאַנגען אָהן ווערטער זיינען מיר אַזוי ליעב און טהייער.

— גאַנץ ריכטיג — האָט דעראָנדאַ געענטפערט, — די קלאַנגען אַליין האָבען אַ סך אינהאַלט.

— אַ מאַמע האָט אויך שטאַרק ליעב די בלויזע קלאַנגען פון

איהר קינד, ווען עס פאַנגט אָן רעדען. איך האַלט, אַז ווען מיין האַנס וועט שוין זיין אַן אַלטער מאַן, אויב איך וועל דאָס נאָר דער־לעבען, וועט ער פאַר מיר אַלץ זיין דער קליינער, ליעבער האַנס...

— אַנטקעגען דעם וואָס איהר האָט געזאָגט די ווערטער, — האָט דעראָנדאַ געזאָגט צו מירא'ן, — איך דענק, ווען אַפילו איך וואָלט פערשטאַנען די ווערטער פון דעם ליעד און איהר וואָלט זיי געזונגען, וואָלט עס אויף קיין גרעסערע ווירקונג, ווי דאָס געזאַנג אַליין, נישט געמאַכט אויף מיר. איך בין געווען אין שוהל אין פראַנקפורט און דאָס דאַוונען האָט געמאַכט אויף מיר אַ גוואַל־דיגען איינדרוק, כאָטש איך האָב די שפּראַך נישט פערשטאַנען, און אפשר האָט עס אַזאַ שטאַרקען איינדרוק אויף מיר געמאַכט דוקא דערפאַר, ווייל איך האָב נישט פערשטאַנען.

— איז דאָס דאַוונען אייך געפעלען? איז עס אריין אין אייער הארצען? — האָט מירא געפרעגט היציג, — און איך האָב געמיינט, אַז נאָר אַ איד קען פיהלען דאָס אידישע געזאַנג און די אידישע תפלות. איך האָב געמיינט, אַז דאָס איז ווי אַ פערשלאָ־סענער קוואַל, וואָס נאָר הימעל און... — זי האָט נישט געענדיגט, ווייל זי האָט נישט געפונען קיין ווערטער אויסצודריקען איהר גע־דאַנק.

— איך פערשטעה אייך, — האָט דעראָנדאַ געזאָגט, — עס איז אָבער נישט פאַראַן אַזאַ צווישענשייד אויף דער וועלט. אונזער גלויבען איז הויפּטזעכליך אַ אידיש גלויבען און אַז אידען זיינען מענשען מוזען זייערע רעליגיעזע געפיהלען האָבען אַן איינפלוס אויף די מענשען פון אַן אַנדערען גלויבען, פונקט אַזוי ווי די פּאָעזיע פון די אידען: עס איז בעזונדער און אַנדערש פון אַלע אַנדערע, עס האָט אָבער אַ גרויסע ווירקונג אויף דער גאַנצער וועלט. עס איז אָבער אמת, אַז אַ איד פיהלט מעהר און בעסער די רעליגיאָן פון זיין פאָלק, איידער אַן אַנדערער. איך דענק אָבער, אַז דאָס איז נישט אייביג אַזוי.

— געוויס נישט, — האָט מירא טרויעריג געענטפערט, — איך האָב דאָס בייגעוואָהנט. איך האָב געזעהן מענשען, וואָס האָ־בען געלאַכט פון זייער פאָלק'ס אמונה. איז עס נישט פונקט אַזוי,

ווי מען וואָלט אָבגעלאָכט פון טאַטע־מאַמע? ווי צו פרעהען זיך מיט דער חרפּה פון אייגענע עלטערען?

— פאַראַן מענשען, — האָט דעראָנדראַ געענטפערט, — וואָס לאַכען און שפּאָטען פון דאָס אייגענע און נאָהענטע און דאָס פרעמ־דע געפעלט זיי דוקא. אַ סך רעבעלירען געגען די מנהגים אין וועל־כע זיי זיינען אויפגעצויגען געוואָרען.

— איהר זיינט דאָך אָבער נישט אַזוי? — האָט מירא גע־פרעגט מיט שרעק.

— ניין, איך דענק, אַז איך בין נישט אַזאַ איינער, איך בין אָבער אויך נישט אויפגעצויגען געוואָרען אַלס איד.

— אָ, איך פערגעס אַלץ — האָט מירא געזאָגט ווערענדיג רויט און איהר קול האָט געקלונגען ווי ענטוישט.

דעראָנדראַ האָט זיך עפּעס אויך נישט איבעריג אנגענעהם גע־פיהלט אין דער מינוט. אַ ווייל האָט ער געשוויגען, נאָר באַלד האָט ער אַ זאָג געטהאָן:

— ווי איינער זאָל זיך נישט פיהרען, איינס אָבער מוז מען אָבהיטען. מיר דאַרפען זיין טאָלעראַנט איינער צום אַנדערען. טאָ־מער וויל איינער אָראָפּפיהרען דעם צווייטען פון זיין גלויבען, וויל געוויס דער צווייטער מיט איהם דאָס זעלבע טהאָן און דער סוף איז קיינמאָל נישט קיין גוטער.

— געוויס אַזוי, עס וואָלט נאָך ערגער געווען — האָט פרוי מייריק אריינגערעדט, — עס איז אָבער אַלץ מעגליך, אַז איינער זאָל קענען ליעב האָבען זיינע עלטערען און זיי אָבגעבען דעם גרעס־טען כבוד, כאָטש ער פיהרט זיך נישט פונקט ווי זיי. עס איז פונקט ווי קליידער: מען דאַרף נישט געהן פונקט אַזוי אָנגעטהאָן ווי די עלטערען, מען קען זיין אַביסעל אַנדערש. איהר ווייסט, מיין פאָ־טער איז געווען אַ שאָטלענדישער קאַלוויניסט און מיין מוטער אַ פראַנצויזישע און איך בין נישט ווי זיי ביידע און דאָך האָב איך זיי ביידע שטענדיג ליעב געהאַט און זייער אַנדענקען איז מיר טהייער.

— און איך וואָלט נישט געקענט ווערען אויס אידישע טאָכ־טער, — האָט מירא מיט געפיהל געזאָגט, — אפילו ווען איך וואָלט געביטען מיין אמונה.

— איהר זיינט גערעכט, — האָט פרוי מייריק געזאָגט, — ווען אָבער אַלע אידען וואָלטען אָבגעשאַפען די פערשידענהייטען, וואָס זיינען דאָ צווישען זיי און די קריסטען, וואָלט געקומען אַ צייט, וואָס מען וואָלט קיין אידען מעהר נישט געזעהן. — אַז זי האָט דאָס געזאָגט, איז קענטיג געווען, אַז זי איז שטאַרק צופרידען מיט'ן געדאַנק אליין.

— אוי, איך בעט אייך, רעדט נישט אַזוי! — האָט מירא געבעטען מיט טרעהרען אין די אויגען, — דאָס איז דאָס ערשטע שלעכטס, וואָס איך הער פון אייך. איך וועל דאָס נישט אָנהויבען טהאָן. איך וועל זיך קיינמאָל נישט אָבשיידען פון מיין מאַמע'ס פאָלק. איך בין געצוואונגען געווען צו אַנטלויפען פון מיין פאָטער. ווען ער זאָל אָבער צוריקקומען צו מיר אַן אַלטער, אַן אָרימער און ער זאָל מיך דאַרפען, וועל איך האָבען אַ רעכט צו זאָגען: „דאָס איז נישט מיין פאָטער!“ ווען אפילו אין חרפה מוז איך זיך טהיילען מיט איהם, ער איז מיין פאָטער און נישט עמיצער אַנדערש. און דאָס זעלבע איז מיט מיין פאָלק. איך וועל אייביג זיין אַ אידישע טאָכטער. איך וועל ליעב האָבען קריסטען, אויב זיי וועלען זיין אַזוי גוט ווי איהר, איך וועל אָבער שטענדיג זיין צוגעבונדען צו מיין פאָלק און צוזאַמען מיט זיי בעטען צו אונזער גאָט.

אַז מירא האָט גערעדט, האָט זי אינגאַנצען געברענט ווי פייער און איהר שטימע האָט געקלונגען פול געבעט. דעראָנדא האָט זי אָנגעקוקט און זי האָט אויסגעזעהן אין זיינע אויגען ווי איינע פון די אנוסים אין שפּאַניען, וואָס ער האָט געלייענט וועגען זיי, אַז זיי האָבען פערלאָזען זייער גאַנץ גוטס אין פרעמדע הענד און אַנטלאָפען אין ווייטע לענדער, זיי זאָלען קענען זיין אידען און אַז אַ סך פון זיי האָבען שטעהענדיג אין מיטען פייער, וואו די גלחים האָבען זיי פערברענט, געשריען:

— מיר זיינען אידען און בלייבען אידען!

מירא, מירא, מיין טהייער קינד, האָסט מיך ניט פערשטאַנען, — האָט פרוי מייריק געזאָגט אַ דערשראָקענע, — זאָל מיך גאָט שטראָפען אויב איך וויל, אַז דו זאָלסט טהאָן עפּעס געגען דיין אמונה און דיין פאָלק. איך האָב נאָר גלאַט געזאָגט, ווי די וועלט וואָלט אויסגעזעהן, אַז עס וואָלט אַזוי געוואָרען. איך האָב אָבער

בעסער געדאַרפט די וועלט לאָזען צורוה און נישט וועלען זיין צו קלוג. ענטשולדיג מיר, קום אהער צו מיר, מיר וועלען דיך ניט אוועקנעהמען פון די וואָס דו פיהלסט, אַז דו ביזט צו זיי צוגע־בונדען.

— איך בין אַלץ גרייט צו טהאָן פאַר אייך, איך בין אייך שולדיג מיין לעבען, נאָר דאָס קען איך נישט — האָט מירא וויי־טער גערעדט, נאָך אַלץ נישט בערוהיגט.

— נו, שאַ, שטיל שוין, איך בין שוין גענוג געשטראָפט, וואָס איך האָב געלאָזען מיין צונג לויפען אַזוי נאַריש. איך האָב געוואָלט מאַכען „אַ לוח" אויף די שפּעטערע צייטען און האָב זיך בענאַרישט.

— אָבער יעדע זאַך האָט דאָך אַ סוף, — האָט מאַב זיך אָנ־גערופען, — מען דאַרף קענען איבערטראָגען צו טראַכטען וועגען אַלעס.

דעראָנדאַ האָט זי אָנגעקוקט און לייכט געשמייכעלט. זי האָט פערשטאַנען, אַז דעראָנדאַ לאַכט פון איהר און עס האָט איהר באַנג געטהאָן, וואָס זי האָט גאַר אינגאַנצען אַריינגערעדט און זי האָט געוואָלט פעררריכטען:

— איך האָב קיין שלעכטס נישט געמיינט. איך האָב נאָר גע־זאָגט, אַז מען דאַרף האָבען קוראַזש אַלץ איבערצוטראָגען, ווי שווער עס זאָל נישט זיין. מען דאַרף קענען אַלץ אויסהערען.

דעראָנדאַ איז גלייך אַוועקגעגאַנגען. פרוי מייריק איז מיט־געגאַנגען מיט איהם ביז אין דרויסען און דעראָנדאַ האָט איהר געזאָגט:

— אַז האַנס וועט אַהיים קומען וועט ער קענען וואוינען ביי מיר.

— האָט איהר וועגען אַלעס געשריבען איהם? — האָט זי געפרעגט דערפרעהט, — ווי גוט איהר זיינט! האָט איהר אויך דערמאָהנט מירא'ן?

— יאַ, איך האָב איהם געשריבען וועגען מירא'ן, איך האָב געדיינקט, אַז ער ווייס דאָס שוין פון אייך.

— איך מוז מודה זיין אין מיין נאַרישקייט. ביז איצט האָב איך איהם נאָך קיין איין וואָרט נישט געשריבען וועגען איהר. איך האָב אַלע מאָל געדענקט דאָס צו טהאָן. איך האָב מיינע טעכטער

געזאָגט, אַז איך וועל דאָס איהם שרייבען און דאָך נישט געשרי־בען. איך דאַנק אייך זעהר, וואָס איהר האָט דאָס שוין געטהאָן.

דעראָנדאַ האָט פערשטאַנען וואָס די מוטער טראַכט און ער איז שטארק פערזאָרגט געוואָרען. ער האָט איינגעזעהן, אַז עס איז נישטאָ קיין מענש, וואָס מירא זאָל איהם נישט געפעלען, ער האָט בעשלאָסען צו זיין פאָרזיכטיג און ער האָט צו זיך אַליין גע־רעדט, אַז ער מוז זיך זעהר בעהערשען, קומען וואָס וויניגער... ער טאָר נישט קומען צו אָפט צו איהר. זי וועט דאָך קיינמאָל נישט קענען זיין פרוי, און ווען אפילו זי זאָל זיך אין איהם פער־ליעבען און חתונה האָבען מיט איהם, נישט קוקענדיג וואָס ער איז נישט קיין איד, וועט זי אַלץ נישט זיין גליקליך אַז זי וועט פיהלען, אַז זי האָט חתונה געהאַט מיט אַ גוי...

ער איז שוין געווען רוהיג, נאָר באַלד האָט ער זיך דערמאָנט, אַז האַנס קומט אַהיים, און ער האָט זיך דערשראָקען פאַר מירא'ן. ווער וויים צו ער וועט נישט איהר לעבען פערשטערען?...

וואָס קען ער אָבער העלפען? ער קען דאָך נישט שרייבען האַנס'ען, אַז ער זאָל נישט אַהיים קומען. ער וויל זיך דאָך עפענען אַ סטודיאָ אין לאָנדאָן, וואָס פאַר אַן אויסרייד וועט ער איהם שריי־בען? ער האָט זיך אפילו געפּרואווט בערוהיגען, אַז איהם דאַכט זיך נאָר אַזוי און קיין בייז וועט נישט געשעהן. אָבער וואָס מעהר ער האָט די געדאַנקען פערטריבען, האָבען זיי איהם נאָך מעהר גע־פייניגט. האַנס געזיכט איז איהם געשטאַנען פאַר די אויגען און ער האָט נאָך מעהר מורא געהאַט, אַז האַנס וועט נישט גלויבען איהם, אַז ער וויל נאָר מען זאָל מירא'ן צורוה לאָזען. נאָר ער וועט זאָגען, אַז דאָס האָט ער, דעראָנדאַ, זי ליעב, דערפאַר וויל ער נישט צולאָזען צו איהר קיין אַנדערען. ער האָט אָבער איינגעזעהן, אַז מיט'ן טראַכטען וועט ער גאָרנישט העלפען און ער האָט זיך גע־שטאַרקט און בעשלאָסען אָבוואַרטען און צוקוקען דאָס גרייטע, און שפּעטער וועט ער שוין זעהן וואָס צו טהאָן.

ער האָט אויך געטראַכט וועגען אויפזוכען מירא'ס מוטער און ברודער. ער האָט זיך אָבער אַלץ געשראָקען. ווער וויים אויב עס וועט נישט ערגער זיין פאַר איהר, אַז ער וועט זיי געפינען, און אפשר איז גאָר טאַקי בעסער, אַז זי זאָל זיי קיינמאָל מעהר נישט

זעהן. דעראָנדא האָט אייגענטליך נישט געטראַכט דאָס נאָר וועגען מיראַ׳ס מוטער און ברודער, זאָגאר וועגען זיין אייגענע מוטער האָט ער אַזוי געדענקט. און ער האָט מורא געהאַט זיי זוכען. טאָמער וועט ער נאָך ערגער מאַכען. מיט וואָס ער וועט ערגער מאַכען? פאַרוואָס ער האָט מורא זיי צו געפינען? האָט ער נישט געוואוסט קלאָר. ער האָט דאָס אָבגעלעגט פון טאָג צו טאָג און פון וואָך צו וואָך, און צום סוף האָט ער בעשלאָסען:

באַלד נאָך יום טוב וועט ער זוכען מיראַ׳ס מוטער און ברודער.

20טער קאַפּיטעל.

דעראָנדא האָט אָנגעהויבען גאַנץ אָפט געהן אין דעם אידישען געגענד, וואו די איינפאַכסטע און אָרימסטע אידען וואוינען. ער איז אויך געגאַנגען אין די שוהלען, זיך איינגעקוקט אין יעדען איינעם, האָפענדיג, אַז ער וועט געפינען מיראַ׳ס מאַמע און ברודער.

דאָס איז אָפילו נישט דער וועג אויסצוגעפינען אַ מענשען. ער האָט דאָך אייגענטליך זיך געקענט ווענדען צום לאָנדאָנער רב, דערצעהלען איהם די גאַנצע געשיכטע. ער וואָלט דאָך בעסער געוועזען געקענט אויסגעפינען. נאָר ער האָט דאָך דאָס אָבגעלייגט. ער האָט זיך געטראַכט, ער וועט דערווייל אַליין זוכען און אַז ער וועט נישט געפינען וועט ער זיך ווענדען צום רב, ער זאָל איהם אַן עצה געבען.

די אָרימע, אָבגעלאָזענע אידען פון דער לאָנדאָנער געטאָ זיינען איהם זעהר נישט געפעלען. ער האָט נישט געזעהן אין זיי דאָס גייסטיגע, די אידישע שעהנקייט, וועגען וועלכער ער האָט די לעצטע צייט גע׳חלום׳ט. ווער וויים אויב דאָס זעלבע איז נישט מיט מיראַ׳ן. אפשר ווייל זי בענקט אַזוי נאָך איהר מוטער און ברודער חלום׳ט זי אַזוי גוט וועגען זיי. אַז זי וועט זיי אָבער דערנאָך אויסגעפינען און דער בענקשאַפט כשוף וועט פערשווינדען, זי וועט זעהן אַז זיי פּאַסען זיך גאָרנישט צו איהר און זי וועט פערלירען אַ שעהנעם חלום און דאָס האַרץ וועט איהר אייביג וועה טהאָן. ער האָט זיך דערמאָנט אָן זיין אייגענע מוטער און ער האָט מורא געהאַט,

אויב זיין גורל וועט נישט זיין דערזעלבער וואָס מירא'ס, ווי שלעכט און ווי ביטער דאָס וועט פאַר זיי ביידע זיין...

ער איז געגאַנגען איבער די שמאָלע, ענגע גאַסען, זיך גוט איינגעקוקט אין די קראָמען און די פענסטער, איבערגעלייענט די שילדען און דאָס האַרץ האָט איהם געקלאַפּט, טאָמער וועט ער דערזעהן אַ קרעמעל מיט אַ שילד מיט'ן נאָמען עזרא קאָהן. זאָל כאָטש עזרא קאָהן נישט זיין קיין קרעמער...

און איין טאָג, ווען ער האָט זיך פערקירעוועט פון דער טומעלדיגער האַלבאָרן סטריט אין אַ קליין, זייטיג גאַסעל, איז ער געווען שוין זעהר מיעד און האָט געוואָלט צורופען אַ קאַרעטע און אַהיים פאָהרען. פּלוצלונג האָט ער דערזעהן אין אַ פענסטער צוויי שעהנע, אַלט זילבערנע בראַסלעטען ארויסגעהאַנגען. האָט ער זיך שוין בעסער איינגעקוקט און דערזעהן, אַז דאָס איז אַ פאָן שאָפּ און ער האָט שוין בעמערקט אַ שילד, אויף וועלכען עס איז געווען אויפגעשריבען: „זייגערלעך און קייטלעך ווערען דאָ פעררי כט און אומגעביטען". און ווי ער שטעהט אַזוי און קוקט, קומט עמיצער אַרויס פון קרעמעל, בעגריסט איהם ווי אַן אַלטען בעקאַנטען און זאָגט:

— גוט מאָרגען, העררו!

דעראָנדאַ האָט זיך איינגעקוקט אין איהם און דערזעהן, אַז ער איז אַ איד, נאָך גאַר אַ יונגערמאַן, אַן ערך דרייסיג יאָהר אַלט. ער האָט מורא געקראָגען, ער קען נאָך וועלען איהם אַריינשלעפּען צו זיך אין קרעמעל, האָט ער איהם גיך געענטפערט אויף זיין בעגריסונג און אַריבער אויף דער צווייטער זייט און איז אַריינגעשפּרונגען אין אַ קאַרעטע, כדי וואָס גיכער אַהיים צו פאָהרען. דאָ האָט ער נאָכאַמאָל אַ קוק געטהאָן צום קרעמעל און דערזעהן אַ קליין שילד'על מיט'ן אויפשריפט:

„ע ז ר א ק אָ ה ן"...

אין אידישען קוואַרטאַל קען מען זעהן הונדערטער שילדען מיט דעם נאָמען עזרא קאָהן, נאָר דעראָנדאַ האָט ביז איצט דעם נאָמען נישט בעמערקט. דער יונגער מאַן מוז אויך טאַקי זיין מירא'ס ברודער, ער איז אין די יאָהרען וואָס מירא זאָגט. דעראָנדאַ האָט זיך אָבער געוואָלט אָבנאַרען און זיך איינרעדען, אַז דער יונגער מאַן וואָס האָט איהם געוואָלט אַריינשלעפּען צו זיך אין קרעמעל איז

נישט מירא'ס ברודער. עס איז איהם איינגעפאַלען, אַז ווען אפילו ער איז טאַקי מירא'ס ברודער און אַז ער וועט אַפילו געוואָהר ווע־רען פון איהם, אַז די מוטער איז געשטאָרבען, דאַרף ער אויך נישט דערצעהלען מירא'ן אַז ער האָט איהם געפונען. איי, מירא האָט דאָך איהם אָבער אַזוי פיעל מאָל געזאָגט, אַז זי וויל וויסען צו איהר מוטער איז טאַקי געשטאָרבען און אויב איהר ברודער לעבט נאָך! וואָס פאַר אַ רעכט האָט ער דאָס צו בעהאַלטען פון איהר? מעג ער איהר אַ דעה זאָגען און וועלען איהר פיהרען אויף זיין שטייגער? ער אַליין איז דאָך תמיד אין כעס אויף די מענשען, וואָס האָבען געטהאָן מיט איהם, וואָס זיי האָבען געוואָלט און האָבען איהם גאָר־נישט געפרעגט!

ער האָט בעשלאָסען אריינצוגעהן אַמאָל אין קרעמעל און קוי־פען די בראַסליעטען אַ מתנה פאַר זיין מוהמע און דערוויil עפּעס אויסגעפינען.

עטליכע טעג זיינען אריבער און ער האָט נישט געקענט געהן. זיין פעטער, סער הוגאָ מאַלינדזשער, האָט איהם געדאַרפט אין דער היים, ער האָט דעמאָלט צוגעגרייט זיינע רעדעס פאַר'ן פּאַרלאַמענט און ער האָט געבעטען דעראָנדאַ'ן ער זאָל איהם צושטעלען דאָס נויטיגע מאַטעריאַל פאַר זיינע רעדעס.

זיי האָבען זיך שוין אַ פּאָר מאָל געאַמפּערט. דעראָנדאַ איז נישט געפעלען געווען די טהעמאַ. סער הוגאָ האָט זיך אַפילו נישט גערעכענט דערמיט, ער איז אָבער צופריעדען געווען צו הערען ווי שעהן און קלוג דעראָנדאַ רעדט, האָט ער איהם אַ זאָג געטהאָן:

— הער אויף מיט די דיסקוסיעס מיט מיר, דאַני. פאַרוואָס זאָלסטו אָבער נישט זעהן צו האַלטען אַ רעדע פאַר אַ פּובליקום? האָסט מורא וועסט נישט האָבען קיין ערפאָלג? דו מוזט אָבער אָנהויבען צו טהאָן אין דעם. ווען איך בין געווען אין דיינע יאָה־רען האָב איך שוין געאַרבייט אויף דעם פעלד, מעגסט זאָגאַר זיין געגען מיר. פּרוביר דאָס, וועסט געפעלען ווערען און מען וועט דיר אויסקלייבען אין פּאַרלאַמענט און דאָס, ווייסטו דאָך, וועט מיך זעהר פרעהען.

— איך בעדויער זעהר, וואָס איך קען נישט טהאָן דאָס, וואָס

וועט אייך שטאַרק פרעהען, — האָט דעראָנדאָ געענטפערט, — איך קען אָבער נישט קוקען אויף פּאָליטיק ווי אויף אַ פּראָפעסיע.

— פאַרוואָס קענסטו נישט? אויב אַ מענש איז זאָגאַר נישט געבאָרען דערצו, דאַרף ער דאָס זעהן גרייכען מיט אייגענע מיה. די געשעפטען פון לאַנד מוזען דאָך געפיהרט ווערען און זיי וואָלטען קיינמאָל נישט געפיהרט געוואָרען, ווען יעדער איינער וואָלט געהאַלטען, אַז מען מוז זיין דערצו אַ נביא צו קענען דאָס טהאָן. אויב דו קומסט אַריין אין פּאַרלאַמענט וועסטו דאָך נישט זיצען און וואַרטען מיט דיינע רייד ביז אַ קול פון הימעל וועט דיר דאָס הייסען רעדען...

— איך וויל נישט מאַכען מיין פּרנסה דערפון — האָט דעראָנדאָ ווייטער געענטפערט, — איך בעשולדיג נישט קיינעם, איך קען אָבער זיך נישט אוועקשטעלען רעדען פאַר אַן עולם בעריהמען זיך, זיי זאָלען מיך ערוועהלען.

— איך וועל דיר עפּעס זאָגען, דניאל, — האָט סער הוגאָ נישט אָבגעלאָזט, — אַ מענש וואָס וויל זיין צו קלוג און צו גוט קומט אַרויס דער סוף, אַז ער איז ווי אַ נאַר און שלעכטער דערצו. אַמאָל מוז מען אַביסעל חנפ'ענען, זיך האַלטען גרויס און אַזוי דער־נאָך דערגרייכט מען צום ציעל. און דער מענש, וואָס פיהרט זיך אַזוי, זעהט ביי אונז נישט אויס ווי אַ שלעכטער. אויב דו ווילסט פיהרען מענשען מוזט דו זיי פיהרען לויט זייערע געדאַנקען און געפיהלען, און ווי גרויס דער מענש זאָל נישט זיין קען ער זיך נישט בעגעהן אָהן דעם.

מעגליך, אַז אַמאָל מוז איינער טהאָן אַ זאַך וואָס איז זעהר נויטיג, כאָטש עס איז נישט זעהר ריכטיג, שטענדיג אָבער טהאָן אַזוי איז נישט עהרליך און איך וויל נישט געהן אויף דעם וועג.

באַלד נאָך דעם געשפּרעך, וואָס ער האָט געהאַט מיט זיין פעטער פון וועלכען ער האָט קיין גרויס נחת נישט געהאַט, איז ער אַרויס אין דרויסען און בעשלאָסען איצט צוצוגעהן צו עזרא קאָהן.

ער איז נישט געגאַנגען דורך האָלבאָרן סטריט, נאָר פון דער צווייטער זייט שטאָדט. ער איז געגאַנגען פּאַמעלעך, נישט גע־איילט, און דאָס האַרץ האָט איהם וועה געטהאָן אויף מירא'ן, וואָס ער דענקט איהר נישט אויסצוזאָגען וועגען דעם אַלעם. איין טרויסט

האָט ער אָבער געהאַט, אַז עזרא איז נישט איהר ברודער. ביי יעדען קרעמעל, וואָס ער איז פערביינגעגאַנגען, האָט ער זיך אָבגעשטעלט און זיך איינגעקוקט. ער איז צוגעקומען צו אַ קראָם פון אַלטע און נייע ביכער. ער האָט דערזעהן אַ קליין טישעל, אויף וועלכען עס זיינען געווען אויסגעלייגט פערשידענע ביכער פון די עלטסטע ביז די נייסטע. די ביכער זיינען געלעגען אין אַ גוטע אָרדנונג און מען האָט געקענט לייכט געפינען, וואָס מען האָט געוואָלט. דעראָנדאַ האָט זיך אויסגעקליבען די אויטאָביאָגראַפיע פון דעם אידישען פילאָזאָף שלמה מאַימען, ווי דער אידישער פילאָזאָף פון פוילען בעשרייבט זיין לעבען ביז ער איז געקומען אין בערלין און וויפיעל צרות ער איז אויסגעשטאַנען. ער האָט גענומען דאָס בוך און איז אריין אינוועניג אין קראָם בעצאָהלען דערפאַר. ער האָט געמיינט, אַז ער וועט טרעפען אַן אַלטען ספרים הענדלער, אַ שוויי־גענדיגען, אַן אומעטיגען און אַ פערזויערטען, ווי דער שטייגער איז פון די ספרים הענדלער.

אַז ער איז אָבער אריין אינווייניג, האָט ער דערזעהן אַ מאָד־נעם מענשען אָנגעטהאָן אין אַן אַלטען ראָק מיט אַ טויט־געלבליך אויסזעהן, וואָס איהר קענט קיינמאָל נישט וויסען ווי אַלט ער איז. ער איז געזעסען צולייגט אויפ׳ן שטוהל און אריינגעקוקט אין אַ „טאַימס״. אַז ער האָט דערהערט אימיצען אָנקומען, האָט ער די אויגען אויפגעהויבען און געקוקט ווער דאָס איז. דעראָנדאַ האָט אַ טראַכט געטהאָן, אַז ער זעהט אויס ווי אַ נביא וואָס פלעגט אָב־ריכטען גלות אָדער ווי אַ אידישער משורר, אַ פּאָעט פון מיטעל־אַלטער אין שפּאַניען. ער האָט געהאַט אַן אמת אידיש פּנים, אַן איידעל, ווייך פּנים מיט אַ הויכען שטערען און שעהנע, שוואַרצע געקרייזעלטע האָאָר ארום איהם. עס איז קענטיג געווען, אַז דער מענש האָט אויך צרות געליטען. דאָס פּנים איז נישט געווען אַזוי שעהן, עס איז אָבער געווען זעהר איינדרוקספול, אריין אין הארצען ווער עס האָט עס נאָר געזעהן און מען קען עס שוין קיינמאָל נישט פערגעסען. אין דער מינוט האָט זיך דעראָנדאַ אויסגעוויזען, אַז אַזוי האָט געמוזט אויסזעהן אַ איד, וואָס איז אַנטלאָפען פון דער אינקוויזיציע אין שפּאַניען, און וואָס איז נישט זיכער געווען צו ער איז שוין זיכער מיט זיין לעבען אָדער מען וועט איהם באַלד

כאַפּען און פערברענען... אַזוי שאַרף און איינדרוקספול זיינען זיי־נע אויגען געווען. דעראָנדא האָט זיך געהאַט אביסעל דערשראָקען פאַר איהם, ער האָט זיך אָבער געשטאַרקט, צוגעגאַנגען צו איהם און געפרעגט דעם פּרייז פון בוך.

דער איד האָט זיך נישט אויפגעהויבען, האָט בעקוקט דאָס בוך און געזאָגט:

— דער פּרייז איז נישט אָנגעשריבען און דער הערר ראַם איז איצט נישטאָ. איך בין דאָ געבליבען ביז ער וועט צוריק קומען פון מיטאָג. וואָס ווילט איהר געבען דערפאַר?

ווי ער האָט אַזוי גערעדט האָט ער פערמאַכט דאָס בוך און אוועקגעלעגט אויף די קניע און דורכגענומען דעראָנדא מיט זיינע שאַרפע אויגען. אין דער מינוט האָט דעראָנדא אַ טראַכט געטהאָן. אַז דער מאַן וויל איהם אויספּרובירען, וויפיעל ער קען ארויסקריגען פון אַ מענשען וואָס קען זיך נישט אויף ביכער און ער האָט איהם געפרעגט:

— איהר ווייסט נישט וויפיעל ס'איז ווערט?

— איך ווייס ניט וויפיעל עס קאָסט. מעג איך אייך פרעגען, האָט איהר שוין געלייענט דאָס בוך?

— ניין, — האָט דעראָנדאַ געענטפערט, — איך האָב גע־לייענט וועגען דעם און איך וויל עס לייענען.

— איהר זיינט אַ געלעהרטער? איהר זיינט פעראינטערעסירט אין אידישע געשיכטע? — האָט דער מאַן געפרעגט מיט אַ הייסער שטימע, ווי ער וואָלט דאָס זעהר געוואָלט וויסען.

— געוויס, איך בין פעראינטערעסירט אין דער אידישער היס־טאָריע, — האָט דעראָנדא רוהיג געענטפערט און די נייגיעריגקייט האָט איבערגעוואויגען דעם אונאַנגענעהמען געפיהל, וואָס ער פלעגט שטענדיג פיהלען אַז מען האָט זיך ביי איהם אַזוי פונאַנדערגע־פרעגט.

אין דער מינוט האָט זיך דער מאָדנער איד אַ הויב אויפגעטהאָן, אַ כאַפּ געטהאָן מיט זיין דאַרע האַנד דעראָנדאַ'ס ארעם און גאַנץ פעסט געדריקט און מיט אַן אויפגערעגט קול געפרעגט:

— איהר זיינט אַלזאָ אַ איד?

דעראָנדאַ איז שטאַרק רויט געוואָרען, אונצופריעדען זייענדיג

אויף פונ׳ם שרעקליכען דרוק וואָס ער האָט איהם געגעבען און האָט מיט׳ן קאָפּ אַ שאָקעל געטהאָן אויף ניין, אַז ער איז נישט קיין איד. דער מאַן האָט באַלד צוגענומען זיין האנד, דאָס פייער פון זיינע אויגען אויסגעלאָשען און צוריק געוואָרען טרויעריג און אומעטיג און אומקעהרענדיג זיך צו זיין שטוהל האָט ער איהם דערלאַנגט דאָס בוך און געזאָגט:

— איך דענק, אַז הערר ראָם וועט זיין צופריעדען, אַז איהר וועט געבער דערפאַר אַ האַלבען קראָן.

די ענדערונג וואָס איז אַזוי שנעל געקומען אין דעם מאָדנעם אידען האָט געמאַכט אַ שטאַרקען איינדרוק אויף דעראָנדאַ׳ן, ער האָט זיך געפיהלט אונטערטעניג צו איהם, ער איז געשטאַנען פאַר איהם ווי אַ קנעכט פאַר זיין הערר, וואָס ער האָט אויסגעפונען אין איהם, אַז ער איז נישט די ריכטיגע פּערזאָן, וואָס ער דאַרף און ער הייסט איהם געהן...

מעהר צו רעדען האָט דעראָנדאַ ניט געפונען קיין געלעגענהייט. ער האָט איהם בעצאָהלט דעם האַלבען קראָן, צוגענומען דאָס בוך, געזאָגט „אַ גוטען טאָג“ און איז אַרויס.

אין דרויסען האָט איהם באַנג געטהאָן, וואָס זייער געשפּרעך איז אַזוי גיך איבערגעריסען געוואָרען. ער האָט פערשטאַנען, אַז דער איד איז גאָר אַנדערש פון עזרא קאָהן און אַ שאָד וואָס ער האָט זיך נישט בעסער בעקאַנט מיט איהם.

און ווי ער איז אַזוי געגאַנגען און געטראַכט, איז ער אָנגעקומען צו עזרא קאהנ׳ס קרעמעל. ער איז אַריין אינוועניג און דערזעהן עזרא׳ן שטעהן אונטער׳ן קראָם-טיש מיט אַן אָנגעצונדען פּנים און האַנדעלט זיך מיט איינעם איבער זילבערנע טהעע לעפעלאַך. ווי עזרא האָט איהם דערזעהן, האָט ער אָנגעהויבען רופען: „מאַמע, מאַמע!“ און צו איהם האָט ער געשמייכעלט און געזאָגט:

— די מינוט, סער, די מינוט.

דעראָנדאַ האָט געקוקט צו דער טהיר מיט אַ בעהאַלטענע מורא, באַלד האָט זיך בעוויזען אַ פעטע פרוי אין די פופציגער, זי איז צו איהם צוגעגאַנגען גרייט צו דינען. קיין בעזונדער אבשטויסענדעס איז אין דער פרוי נישט געווען, אַז ער זאָל זיך שרעקען. דאָס ערגסטע וואָס מען האָט געקענט אויף איהר זאָגען איז געווען,

אַז זי מוז קאַרגען אַביסעל וואַסער ביים וואַשען זיך און דאָס פּנים מיט די הענד זיינען ביי איהר נישט איבריג ריין. נאָר דערפאַר קען מען אויף איהר אַ זכות געפינען, זי שלאָפט מיט די אוירינגלעך און פינגערלאַך, קען זי זיך נישט אַזוי גוט אָרומוואַשען.

דאָס האָט דעראַנדאַ'ן גראַד נישט אַזוי געאַרט. פּער־קעהרט, ער האָט געוואָלט זי זאָל אויסזעהען שרעקליך, ער זאָל זיך קענען איינרעדען, אַז זי איז ניט מירא'ס מאַמע. ער האָט זי גוט בעטראַכט און פאַר אַ מינוט אויפגעציטערט, אַז ער האָט געזעהן אַז זי איז ענליך צו מירא'ן, געוויס אָהן דעם פּעטס אין פּנים און אַנגעלאָפענע באַקען. נאַ, איהרע ברעמען זיינען אויך ווי מירא'ס און ווער ווייס צי איהר קול איז אויך נישט ענליך?

— מיט וואָס קען איך אייך בעדינען? — האָט זי אין אַן אַנגענעהמען מוטערליכען קול איהם געפרעגט.

— איך וואָלט געוואָלט אַ קוק טהאָן אויף די זילבערנע בראַס־ליעטען אין פענסטער, — האָט דעראַנדאַ געענטפערט, — איך מיין די גרויסע, דאָרט אין ווינקעל.

די מוטער האָט זיי נישט געקענט אַזוי לייכט אַרויסנעהמען און עזרא האָט געזאָגט: איך וועל זיי שוין דערלאַנגען, איך וועל שוין.

ער איז גיך אַוועק צום פענסטער און אַרויסגענומען די בראַס־ליעטען, דערלאַנגט זיי דעראַנדאַ'ן און געזאָגט מיט אַ שמייכעל:

— די מאַמע איז צו שטאָלץ, זי וויל אַלץ טהאָן אַליין, דערפאַר אַז איך האָב אייך דערזעהן, האָב איך זי אַריינגערופען. ווען עס קומט אַן אנשטענדיגער קונה וויל די מאַמע אַליין פּערקויפען. איך קען זי דאָך אָבער נישט לאָזען צופיעל אַנשטרענגען.

עזרא איז אַוועק און די מוטער האָט געקוקט אויף דעראַנדאַ'ן מיט אַ שמייכעל ווי זי וואָלט געזאָגט:

— ער האָט זיך ליעב צו וויצלען, ער איז אָבער דאָס בעסטע קינד אין דער וועלט.

דעראַנדאַ האָט שטאַרק בעקוקט די בראַסליעטען און זי האָט איהם געזאָגט:

— זיי קאָסטען נאָר דריי גינעס.

— ערשטע קלאַס אַרבייט, מיין הערר, זיי זיינען ווערטה צוויי

מאָל אזוי פיעל, איך האָב זיי אָבער געהאנדעלט א מציאה אין קעלן
— האָט עזרא אריינגערעדט פון דער ווייטענס.

דערווייל זיינען נאָך צוויי קונים אריינגעקומען, עזרא האָט א רוף געטהאָן „עדי!“ א יונגע פרוי מיט ברענענדע שווארצע אויגען און א קינד אויף די האנד איז אריינגעקומען. דאָס קינד האָט געהאט אזעלכע שווארצע פייעריגע אויגען ווי די מוטער און שעהנע, שווארצע לאָקען ארום דעם קעפעל. און באלד נאָך זיי איז אַרויסגעקומען נאָך א פּאָרעל: א אינגעל, א געזונטעס, א קיילעכיגעס, פון אַן ערך זעקס יאָהר אַלט און א קליין מיידעלע פון א פיער יאָהר. די קינדער האָבען געהאט אַן אמת אידיש אויסזעהן, פונקט ווי זייער טאטע מאמע, מיט שווארצע אויגען און שווארצע האָר. די יונגע פרוי איז געגאנגען אָנגעטהאָן אין א שעהן בלוי קלייד מיט קרעלן אויפ׳ן האלז און אוירינגלעך, די האָר פארקעמט הויך ווי א בארג און דאָס פּנים איז געווען געמישט מיט אביסעל נאאיוויטעט און אביסעל כיטרעקייט. זי האָט אוועקגעזעצט דאָס קינד אויפ׳ן קראָם-טיש און דעראָנדא האָט זי דערווייל גוט בעטראַכט און אויסגעפונען, אז די אַלטע מאכט א סך בעסערען איינדרוק ווי די יונגע, און דאָס האָט איהם דוקא נישט געשמעקט. ער האָט זיך געטראַכט, אז די אַלטע איז געווים מירא׳ס מוטער.

דער אינגעל האָט דערווייל אריינגעשפרונגען אין קראָם, אוועקגעשטעלט זיך ניט ווייט פון דעראָנדא׳ן מיט די הענד אין די קליינע הויזען קעשענעס און האָט איהם שטארק דורכגענומען מיט די אויגען. דעראָנדא האָט איהם א גלעט געטהאָן איבער׳ן קעפּעל און געפרעגט:

— ווי הייסט דו, אינגעלע?

— יעקב אלעקסאנדער קאָהן — האָט דער אינגעל קלוג און שארף געענטפערט.

— הייסט דאָך נישט אזוי ווי דער טאטע, הא?

— ניין, ווי מיין זיידע. ער האנדעלט מיט מעסערלעך און שערעלעך, דער זיידע. ער האָט מיר געגעבען דאָס מעסערל — ער האָט גיך אַרויסגענומען א קליין מעסערל, געעפענט ביידע קלינגלעך און א פּראָפּען ציהער.

— איז נישט אזא זאַך אַ סכנה ביי אַ קינד אין האַנד ? — האָט דעראָנדראַ געפרעגט די אַלטע.

— ער וועט זיך קיינמאָל קיין שאָדען נישט טהאָן, זייט רוהיג — האָט זי געזאָגט שטאָלץ.

— איהר האָט אַ מעסערעל ? — האָט יעקב געפרעגט. אין זיין קול האָט דעראָנדראַ דערקענט אַ שטימע פון אַן אַלטען, דורכ־געטריבענעם הענדלער...

— יאָ, ווילסט עס זעהן ? — האָט דעראָנדראַ איהם געוויזען זיין פען־מעסערעל.

דער קליינער יעקב האָט עס גיך אַ כאַפּ געטהאָן פון זיין האַנד, אָבגערוקט זיך אַביסעל, פערגליכען מיט זיינס און שטאַרק בעטראַכט. די קונים זיינען דערוויייל אַוועק און דאָס גאַנץ הויז געזינד איז זיך צוזאַמענגעקומען אַרום זיי און נחת געקליבען פון יעקב׳ן, און דאָס קלענערע שוועסטעריל האָט איהם אויך געהאָלפען בעקוקען.

— מיינס איז בעסער — האָט יעקב געזאָגט און אומגעקעהרט דעראָנדראַ׳ן זיין מעסערעל און עס האָט אויסגעזעהן ווי ער וואָלט געטראַכט, צי ער זאָל זיך בייטען מיט איהם און ער האָט צום סוף איינגעזעהן, אַז עס לוינט איהם נישט.

עזרא מיט׳ן ווייב האָבען געלאַכט אויפ׳ן קול און עזרא האָט געזאָגט צו דעראָנדראַ׳ן מיט שטאָלץ :

— ווי דען, איהר האָט געוואָלט, אַז מיין זוהן זאָל זיך אויס־קלייבען דאָס ערגערע ?...

— האָט איהר נישט מעהר קיין אייניקלעך ? — האָט דע־ראָנדראַ געפרעגט ביי דער עלטערער פרוי, וואָס איז געשטאַנען און געשמייכעלט.

— ניין, ער איז מיין איינציגער זוהן — האָט זי געענטפערט אין אַ פריינדליכען טאָן. ער האָט געמאַכט אויף איהר אַ גאַנץ גוטען איינדרוק און ער האָט זי ווייטער געפרעגט :

— און קיין טאָכטער האָט איהר ניט ?

אין דער מינוט האָט זיך איהר פּנים איינגעצען געביטען. דאָס מויל האָט זיך איהר פעסט פערמאַכט, זי האָט אַרונטערגעלאָזען די אויגען און זיך אָנגעכאַפּט פאַר׳ן טיש. זי האָט זיך אויסגעדרעהט מיט׳ן רוקען צו דעראָנדראַ׳ן און גענומען בעטראַכטען אַ פּאָר איינ־

דיאַנישע טיכלעך, וואָס האָבען געהאַנגען אין ווינקעל. עזרא האָט א וואונק געטהאָן צו דעראָנדאַ׳ן, ארויפגעלעגט א פינגער אויפ׳ן מויל און שנעל א זאָג געטהאָן:

— איך דענק, אז איהר זיינט פון די הויכע ספערען אין לאָנ־דאָן, אויב איך האָב נישט קיין טעות?

— ניין, איך האָב קיין שיכות נישט מיט די הויכע ספערען — האָט דעראָנדאַ געענטפערט אונצופריעדען.

— נאַ, איך האָב נישט געטראָפען. איך האָב געמיינט, אז איהר זיינט אַן אייגענטהימער פון א גרויסע פירמע — האָט עזרא ווייטער גערעדט און געוואָלט פעררירכטען דעם טעות, וואָס ער האָט געמאַכט מיט זיין רייד. — איהר פערשטעהט דאָך אָבער זעהר גוט אויף זילבער ארבייט.

— אביסעל, — האָט דעראָנדאַ געזאָגט און גענומען די בראַס־ליעטען און באַלד זיי צוריק אוועקגעלייגט און עס איז ביי איהם געבוירען געוואָרען א פּלאַן וועגען וועלכען ער האָט פריהער נישט געטראַכט אפילו און ער האָט געזאָגט:

— זאָגען אייך דעם אמת, איך בין נישט געקומען קויפען, נאָר לייהען געלד. איך וויים, אז איהר לייהט געלד.

— ריכטיג, איך טהו דאָס און איך קען מיט שטאָלץ זאָגען׳ אז א סך גרויסע לייט האָבען ביי מיר שוין געליהען. איך וואָלט זיך אויך מיט קיינעם אין דער וועלט נישט געביטען אויף מיין געשעפט. עס איז נישטאָ קיין מעהר בכבודיגע, מעהר בערעכטיג־טע און נויטיגע זאַך אויף דער וועלט, ווי לייהען געלד. אַלע דאַרפען לייהען: אָרים און רייך, די רייכסטע דאַמע און די אָרימסטע פרוי, וואָס דאַרף קויפען א שטיקעל ברויט און אַזעלכע מענשען ווי איהר, וואָס דאַרפען געלד אויף פערשיעדענע פערגעניגענס. איך ליעב מיין געשעפט, מיין גאַס און מיין קרעמעל. איך וועל קיינמאָל זיך נישט ארויסקלייבען פון דאַנען, איך וואָלט מיין געשעפט נישט אויפגעגעבען, אפילו ווען מען וואָלט מיך געוואָלט מאַכען פאַר מיניסטער. עס פערבינדט מיך מיט דער וועלט. נו. וואָס קען איך טהאָן פאַר אייך?

אויב די פרייד פון א מענשען און זיין צופריעדענהייט איז א סימן, אז איהם איז זעהר גוט און עס פעהלט איהם גאָר ניט, איז

שלמה המלך מיט זיין גאַנץ רייכקייט און חכמה געווען אַן אונגליקליכער מענש, אַנטקעגען דעם גליקליכען און צופריעדענעם עזרא. עזרא האָט אויך געהערט צו דעם מין מענשען, וואָס אַז עס איז זיי גוט, בעהאַלטען זיי זיך נישט דערמיט פון עמיצען, נאָר זיי טהיילען זיך מיט זייער נחת מיט יעדען איינעם און זאָל יענער אויך הנאה האָבען. ער האָט גערעדט גיך און פאַר פרייד אַ כאַפּ געטהאָן זיין קליין קינד און זיך געלאָזען פון איהם אויסדראַפּען דאָס גאַנצע פּנים.

דעראָנדאַ האָט דערוויל, ווי דער שטייגער פון די גוים, וואָס ווילען האָבען, אַז אַ איד זאָל זיין אַנדערש פון אַלע און זאָל נישט טהאָרען זיך פרעהען מיט זייער האָב און גוטס, — אָבגעמאַכט ביי זיך, אַז עזרא איז נישט מעהר ווי אַ געלד גייציגער קרעמער, וואָס אויסער זיין געלד ליגט איהם קיין זאַך נישט אין זינן און אַז ער איז גאָרנישט עהנליך צו די אידען פון תנ"ך. ער איז גאָר נישט עהנליך צו זיי און עס איז קיין שום חלוק נישט צווישען איהם און דעם ענגלענדער, וואָס פערקויפט אויבס אין גאַס און איז צופריעדען מיט זיין סחורה און ריהמט זי פאַר אַלע... דאָך האָט דאָס איהם נישט אָפּגעהאַלטען פון אויסצופיהרען זיין פּלאַן און ער האָט געזאָגט ווייטער:

— איך וועל אייך געבען פאַר אַ משכן אַ טהייערען דיאמאַנט־רינג. איך האָב איהם גראָד נישט מיט זיך איצט, ווייל איך טראָג נישט קיין רינגען. איך וועל אָבער נאָכאַמאָל קומען היינט אין אָבענד און מיטברענגען. אַ פופציג פונט וואָלט איך געדאַרפט נאָך היינט.

— יאָ, היינט אָבענד איז אָבער שבת, מיין העדר, און איך געה אין שוהל — האָט עזרא געזאָגט, — די קראָם וועט זיין געשלאָסען, נאָר לייהען געלד איז דאָך אַ מצוה, מעג מען עס טהאָן אפילו אום שבת. ברענגט דעם רינג וועלען מיר שוין זעהן. איהר זיינט אודאי פון וועסטענד, אַ שטיק וועג פון דאַנען.

— יאָ, איך בין טאַקע פון וועסטענד, — האָט דעראָנדאַ צוגעגעבען, — איך דאַרף טאַקי פאָהרען אַ שטיק וועג און היינט ווערט דאָך פריה נאַכט. איך וועל קענען זיין דאָ אַרום פינף אַ זייגער, איז גוט?

דעראָנדאַ האָט זיך געטראַכט, אַז ער וועט קומען צו זיי שבת, וועט ער זיי בעסער דערקענען און אפשר קענען עפּעס טאַקי זיך דערוויסען, וואָס ער איז אַזוי נייגעריג.

עזרא איז בעשטאַנען. דער קלוגער יעקב איז געשטאַנען און זיך איינגעהערט ווי אַ גרויסער און צום סוף געזאָגט:

— קומט איהר הייסט דאָס היינט נאָכאמאָל? האָט איהר נאָך עפּעס מעסערלעך אין דער היים?

— איך דענק, אַז איך האָב נאָך איינעם, — האָט דעראָנדאַ געזאָגט מיט אַ שמייכעל.

— האָט עס צוויי קלינגלעך, אַ גרייצער און אַ ווייסע שטיל ווי מיינס? — האָט יעקב געפרעגט.

— מיך שיינט אַז יאָ.

— נו, געפעלט אייך עפּעס דער גרייצער פון מיין מעסערעל?

— האָט יעקב זיך שטאַרק פּעראינטערעסירט.

— יא, עס געפעהלט מיר זעהר.

— טאָ ברענגט מיר אייערן און מיר וועלען זיך בייטען.

ער איז באַלד אוועקגעשפּרונגען און אָנגעהויבען טאַנצען אי־בער'ן שטוב מיט'ן געדאַנק, אַז ער וועט זיך דאָ נישט אָבנאַרען...

די אַלטע האָט זיך דערווייל בערוהיגט און אַלע האָבען צוגע־קוקט ווי דעראָנדאַ האָט גענומען דאָס קליינע מיידעלע, וואָס ער האָט כמעט נישט געהאַט בעמערקט ביז איצט, זי אַוועקגעזעצט אויפ'ן קראָם־טיש און זי געפרעגט ווי זי הייסט.

די קליינע האָט צוגעלעגט די פינגערלעך צו איהרע אוירינג־לעך און געשוויגען און איהר מאַמע האָט געזאָגט מיט שטאָלץ:

— אדעלידע רבקה, הייסט זי. רעד צו דעם הערר, מיין טהייערע.

— איך... האָבען... אַ, אבעם... קיידעל"... — האָט אדעלידע רבקה געשטאַמעלט.

— זי מיינט איהר שבת קליידעל — האָט דער פאָטער איהם פערטייטשט. זי וועט האָבען היינט, זאָגט זי, אַ שבת קליידעל.

— וועסט מיך לאָזען אָנקוקען דיין שבת קליידעל? — האָט דעראָנדאַ אין אַ ליעבען טאָן זי געפרעגט.

— זאָג, קינד מיינס, זאָג: יא, אויב איהר ווילט — האָט די

יונגע מוטער זי געלערענט, צופריעדען פון דעם פרעמדען יונגען מאַן, וואָס געהט אַזוי גוט אום מיט קינדער.

— און וועסט מיר היינט אָבענד געבען אַ קוש? — האָט דעראָנדא זי ווייטער געפרעגט, האַלטענדיג זי אַרומגענומען.

אַדעלידע רבקה, וואָס איהר לאַנגער שווערער נאָמען האָט זיך פונקט געפּאַסט צו איהר לאַנגער קרינאָלינעלע און לאַנגע האָר האָט געעפענט דאָס מיילעכעל, אויסגעשטרעקט די ליפּעלעך און שוין גרייט געווען איהם אַ קוש צו טהאָן.

עזרא איז ארויסגעגאַנגען פאַר פרייד, וואָס ער קען באַווייזען דעם פרעמדען, אַז אַ חוץ וואָס ער איז אַ בעל פּרנסה האָט ער נאָך אַזעלכע געראָטענע קינדער און ער האָט געזאָגט:

— איהר זעהט עס איז שוין דאָ אימיצער, וואָס וועט זיך פיהלען ענטוישט, אויב איהר וועט היינט אָבענד נישט קומען. עס זאָל אייך גאָרנישט אַרען טאָמער וועט איהר קומען און איך וועל נישט זיין נאָך, איהר וועט דערווייל זיצען מיט מיין הויזגעזינד. איך וועל שוין זעהן צו טהאָן פאַר אייך אַלץ וואָס איך וועל נאָר קענען; ברענגט נאָר מיט דאָס רינגעל, וועט מען שוין זעהן.

דעראָנדא האָט דערפיהלט, אַז ער איז אַלעמען געפעלען געוואָרען אין דעם הויז און עס וועט איהם נישט שווער זיין צו רעדען מיט זיי און פונאַנדער שמועסען זיך און וועט אפשר אַ סך קענען געוואָהר ווערען.

דאָס איז איהם אָבער זעהר שווער אָנגעקומען צו טראַכטען אפילו דערפון. זיינען זיי טאַקי מיראַ'ס קרובים? וועט זי קענען זיין מיט זיי? וואָס האָט אַזאַ מיידעל ווי מיראַ צו טהאָן מיט אַזאַ בעריהמער און פלאַפּלער ווי עזרא? און וואָס געהער איהר אָן אַ מאַמע, וואָס ווייס נישט מעהר ווי צו האַנדלען און וואַנדלען?

דעראָנדא האָט אויפגעציטערט' ווען ער האָט אויף אַ מינוט אַ טראַכט געטהאָן, וואָס מיראַ וועט זאָגען, אַז זי וועט די אַלטע פרוי דערזעהן און עס איז נאָך מעגליך, אַז זי וועט זיך צו זיי אַריינקלייבען און וואָהנען מיט זיי צוזאַמען. ער האָט זיך אָבער געפּרואווט בערוהיגען, אַז ער האָט איינגאַנצען אַ טעות, זיי קעהרען זיך גאָרנישט אָן מיט מיראַ'ן. קנאַפּע עזרא קאָהנ'ס זיינען פאַראַן אין דער אידישער גאַס?

און ווי וועט אָבער זיין, אז זיי זיינען דאָס טאַקי יאָ? זאָל ער איהר נישט אויסזאָגען און זי נישט מאַכען אונגליקליך, אָדער ער זאָל זיך נישט רעכענען וואָס שפּעטער וועט זיין און דערווייל איהר אַלץ אויזאָגען?

די געדאַנקען האָבען דעראָנדאַ'ן שטאַרק געפּייניגט און ער האָט נישט געוואוסט וואָס צו טהאָן.

21טער קאַפּיטעל.

אז דעראָנדאַ איז געקומען ארום פינף א זייגער צו עזראַ'ן איז די קראָם שוין געווען פערמאַכט און א קריסטליכע דיענסט האָט איהם געעפענט די טהיר.

ווען ער איז אריין אין שטוב, וואָס איז געווען נעבען קראָם, איז ער געבליבען שטעהן איבערראַשט פון דער שעהנקייט פון הויז. די הייליגקייט פון שבת האָט גערוהט אין יעדען ווינקעל. א גרוי־סער טיש איז געשטאַנען אין מיטען שטוב, מיט א ריין, ווייס טישטוך בעדעקט. א זילבערנער הענגלייכטער מיט זיבען גרויסע ליכט אין מיטען באַלקען האָט פערשפּרייט אזוי פיעל וואַרימקייט און ליכטיגקייט. אַלץ האָט געשיינט און געלויכטען. און נאָך מעהר געלויכטען און געשיינט האָבען די געזיכטער אין הויז. די אַלטע איז געווען אָנגעטהאָן אין א העל זיידען קלייד און א גרויסע גאָלדענע קייט אויפ'ן האַלז. נעבען איהר איז געזעסען עזראַ'ס יונגע פרוי אין א טונקעל אַטלאָס קלייד, און א רויטע, זיידענע בלוזע און א שנור פּעריל ארום איהר שעהנעם, יונגען האַלז עטליכע מאָל ארומגעלעגט. נישט ווייט פון זיי איז דאָס קינד געלעגען אין וויגעל אונטער א באָרדאָ פּלושענע קאָלדרע, עדעלידע רבקה, אין א טהייער געשטיקט קליידעל, און יעקב אַלעקסאַנדער אין א שוואַרץ רעקיל און באָרדאָ זאָקען. דאָס ליכטיגקייט האָט זיך גע־שפּיגעלט אין די אַלערליי קאָלירען און געגאָסען ארום א פיעל פאַר־ביגען ליעבען שיין, ווי די קאָלירען פון א רעגען־בויגען.

ווען די פיער פּאָר שוואַרצע אויגען האָבען א קוק געטהאָן אויף איהם מיט צופריעדענהייט און נאָהענטקייט, האָט ער זיך פער־

שעהמט פאַר זיך אליין, וואָס ער האָט ביי טאָג געהאַט וועגען זיי אַזאַ שלעכטע מיינונג.

שעהנער און בעסער האָט איהם נאָך קיינער נישט בעגריסט אין זיין לעבען, ווי דאָס האָט געטהאָן איצט די צופריעדענע, גליקליכע, אידישע פאַמיליע. ער האָט געקוקט אויף זיי און עס האָט זיך איהם אויסגעוויזען, ווי ער וואָלט געזעהן פאַר זיך די מלכה פון לאַנד מיט איהר טאָכטער, די יונגע פּרינצעסין. ער האָט געקוקט ווייטער און דערזעהן, אַז דאָס גאַנצע מעבעל אין הויז איז שעהן און מיט גרויס געשמאַק אויסגעשטעלט. די חלות אויפ'ן טיש האָבען אראָפּגעשמעקט, אַ פלאַש וויין מיט אַ גרויסען זילבערנעם בעכער איז געשטאַנען דערנעבען און אַ גראָבער סדור.

דער קליינער יעקב האָט געהאַלטען אין איין קוקען אויף איהם. דעראָנדאַ האָט פערשטאַנען, אַז דער אינגעל איז דאָס אונגעדולדיג, ער וויל זעהן דאָס מעסערעל, וואָס ער האָט פערשפּראָכען איהם צו ברענגען און דעראָנדאַ האָט טאַקי נישט פארגעסען. אויפ'ן וועג אַהער האָט ער געקויפט אַ מעסערעל מיט אַ ווייס הענטעל און אַ האַק הוק. ער האָט עס איהם דערלאַנגט און געפרעגט:

— אָט אַזאַ האָסטו געוואָלט, אַ־יאָ, יעקב?

יעקב האָט גאָרנישט געענטפערט. ער האָט בעקוקט דאָס מעסערעל פון אַלע זייטען, ער האָט געעפענט די קלינגלעך, דעם האַק און דערנאָך האָט ער אַרויסגענומען זיין אייגען מעסערעל, פערגליכען איינס מיט'ן אַנדערן, ווי ער וואָלט זיך געשלאָגען מיט דער דעה צו דער בייט לוינט זיך איהם.

— פאַרוואָס געפעלט דיר בעסער אַ מעסערעל מיט אַ האַק ווי אַ מעסערעל מיט אַ גרייצער? — האָט דעראָנדאַ געפרעגט.

— אַ האַק איז בעסער — האָט יעקב געענטפערט. — אַ גרייצער איז נאָר גוט צו אַ פּראָפּען און אַ האַק געהט אריין אין יעדע זאַך. פאַר אייך איז בעסער מיט אַ גרייצער, איהר וועט קענען עפענען פלעשער דערמיט.

— ביזטו צופריעדען זיך בייטען? — האָט דעראָנדאַ געפרעגט און געזעהן ווי די אַלטע הערט זיך צו צו זיי.

— וואָס נאָך האָט איהר אין קעשענע? — האָט יעקב מיט אַן ערנסטען טאָן געפרעגט.

— שאַ, שטיל, יעקעלע! — האָט די אַלטע זיך געבעטען בײ איהם און דראַנדאַ האָט איהם געזאָגט:

— איך דענק, אַז דאָס דאַרף איך דיר נישט דערצעהלען. מיר האָבען דאָך נאָר גערעדט װעגען די מעסערלעך.

יעקב האָט איהם אַ װײלע בעטראַכט און געזאָגט:

— גוט, איך בעשטעה.

ער האָט געגעבען דראַנדאַ׳ן זײן מעסערל און דראַנדאַ האָט ער אַרײנגעלעגט צו זיך אין קעשענע.

מיט אײן שפּרונג איז ער שױן געװען אין צװײטען צימער און באַלד איז ער צוריק געקומען מיט׳ן פאָטער. עזרא איז דאָס גע־קומען פון שוהל.

עזרא איז געגאַנגען אין שעהנע שבת׳דיגע קלײדער און אַז ער איז אַרײן, האָט ער דעם הוט ניט אױסגעטהאָן, אױף דראַנדאַ׳ן זיך נישט אומגעקוקט, געזאָגט אַ פרעהליכען גוט שבת. יעקב און רבקה זײנען איהם אַנטקעגען געלאָפען און איהם אַרומגעכאַפּט, ער האָט אַרױפגעלעגט די הענט אױף זײערע קעפּעלעך און זײ גע־נומען בענשען. עזרא׳ס װײב האָט אַרױסגענומען דאָס קינד פון װיגעל און אונטערגעשטעלט זײן קעפּעל אונטער עזרא׳ס אױסגע־שפּרײטע הענד. דראַנדאַ האָט דערפיהלט אַז דאָס איז נישט דער זעלבער עזרא קאָהן, װאָס איז בײ טאָג ערשט אַזױ צופריעדען גע־װען פון זײן קראָם. נײן, דאָס איז אַ הײליגער.

באַלד האָט עזרא אױסגעטהאָן זײן הוט, זיך אָנגעטהאָן אַ קאַ־פּעלע און געװענדעט זיך צו דראַנדאַ׳ן:

—איך דענק, אַז מײן פאַמיליע האָט אײך גוט אױפגענומען. איהר זײט געװען פּינקטליך, פײן, לאָזט אַ קוק טהאָן, איהר האָט דעם רינג?

דראַנדאַ האָט אַרונטער גענומען אַ רינג פון פינגער און גע־זאָגט:

— דאָס איז דער רינג. עס האָט געקאָסט הונדערט פונט. איך דענק, אַז דאָס איז אַ גוטער משכון אױף פופציג פונט. איך װעל אײך אומקעהרען דעם חוב אין אַן ערך אַ חודש צײט.

עזרא׳ס לײכטענדער פּנים איז אױף אַ מינוט טונקעל געװאָ־רען. ער האָט אַ שמײכעל געטהאָן, זעהענדיג אַז דראַנדאַ פער־

שטעהט נישט, דאָס ער וויל גאָר נישט אַזוי שטאַרק, ער זאָל איהם אָבגעבען דעם חוב.

ער האָט בעטראַכט דעם רינג, האָט עס איהם צוריק געגעבען און געזאָגט:

— גוט, גוט, מיר וועלען רעדען נאָכ'ן עסען. איך האָף, אַז איהר וועט מיט אונז מיטהאַלטען. איך און מיין ליעבע פרוי און די מאַמע וועלען זיין זעהר צופריעדען, ווילט איהר?

די ביידע פרויען האָבען אויך שטאַרק אָנגעהאַלטען, אַז ער זאָל מיטעסען און דעראָנדאָ האָט עס אָנגענומען מיט דער גרעסטער צופריעדענהייט. אַלע האָבען זיך אַוועקגעשטעלט אַרום דעם טיש און עזרא האָט אַ רוף געטהאָן:

— מרדכי!

דעראָנדאָ האָט נישט פערשטאַנען, וואָס „מרדכי" האָט דאָ צו טהאָן. איז דאָס אַ טהייל פון די אידישע מנהגים צו דערמאָנען דעם נאָמען „מרדכי" פון דער מגלה אַלע שבת? ער האָט אָבער דערהערט אַ קול ענטפערט פון צווייטען צימער:

— שוין, איך געה.

איצט האָט ער פערשטאַנען, אַז דאָס איז נישט קיין מנהג צו דערמאָנען דעם נאָמען מרדכי שבת פאַר'ן עסען, נאָר אַז דער בעל הבית רופט איינעם מיט'ן נאָמען מרדכי צום טיש.

און ווי איבערראַשט איז דעראָנדאָ געוואָרען, אַז ער האָט דערזעהן אַריינקומען דעם זעלבען איד, וואָס ער האָט געטראָפען ביי טאָג אין בוכהאַנדלונג.

מרדכי האָט איהם אויך דערקענט. אַ ווייַלע האָבען זיי זיך ביידע אָנגעקוקט, זיי האָבען אָבער גאָרנישט גערעדט. מרדכי האָט לייכט אַ שאָקעל געטהאָן מיט'ן קאָפּ צו דעראָנדאָ'ן, האָט איהם בעגריסט און זיך אַוועקגעשטעלט נעבען טיש און נישט געקוקט מעהר אויף איהם, ווי ער וואָלט עפּעס געוועזען נעהאַט אַ בייז האַרץ אויף איהם נאָך פון בייטאָג.

עזרא האָט קדוש געמאַכט. אַלע האָבען פערזוכט פון וויין, דערנאָך האָט ער זיך געוואַשען און געמאַכט „המוציא", איינגעטונקט די חלה אין זאַלץ און געגעסען. ער האָט אַלעמען געגעבען „המוציא'ס"

חלה, אפילו צו די קליינע רבקה, וואָס איז געשטאַנען אויף אַ שטוהל און געמאַכט חנ'דעלעך מיט איהר שעהנעם אידישען נעזעל.

מען האָט געגעסען פיש, פלייש און זופּ. דעראָנדאַ האָט געגעסען גלייך מיט אַלעמען. עס איז איהם אָבער נישט איינגע־גאַנגען. אין קאָפּ האָט איהם אַלץ געהאַמערט אַ געדאַנק, ווי אַזוי רעדט מען זיך מיט זיי צוזאַמען און געוואָהר ווערען וואָס דאָ איז?

אויך צוליעב מרדכי'ן איז איהם דאָס עסען נישט איינגעגאַנגען. אַלע מינוט האָט מרדכי אַ קוק געטהאָן אויף איהם און דורכגענומען מיט זיינע ברענענדע אויגען.

מרדכי איז נישט געגאַנגען אויסגעפּוצט שבת'דיג. ער איז נישט געווען אָנגעטהאָן אין זעלבען אַלטען מלבוש וואָס ביי טאָג, נאָר אין אַ ווייסען כאַלאַט, וואָס האָט נאָך שוואַרצער געמאַכט זיינע שטאַרק שוואַרצע האָר און ברענענדען געזיכט.

דעראָנדאַ האָט געקוקט אויף איהם און עס איז איהם איינגע־פאַלען, אַז אַזוי האָט אודאי אויסגעזעהן דער נביא יחזקאל, ווען ער האָט געזאָגט מוסר צו די אידען.

דעראָנדאַ האָט בעמערקט, אַז זיי גיבען איהם די דינע עקלעך פון פיש און אין אַלגעמיין האָט ער דערקענט, אַז זיי בעהאַנדלען איהם, ווי אַן אָרימען אורח, אַ וויטען קרוב און דאָס האָט איהם שטאַרק וועה געטהאָן.

עזרא האָט געפיהרט דעם שמועס ביים טיש גאַנץ לעבעדיג, געלויבט די קעניגין מיט איהר פאַמיליע און ווי דער שטייגער פון די אידען, וואָס האָבען ליעב צו זיין געטריי צו זייער לאַנד, האָט ער גערעדט מיט שטאָלץ וועגען דער רעגירונג. זיי האָבען גערעדט וועגען אַנדערע לענדער. עזרא'ס מאַמע און די יונגע פרוי האָבען מיטגעשמועסט, און דעראָנדאַ האָט בעמערקט, ווי די יונגע פרוי וויים אַזוי גוט אויסצורעכענען אַלע יום טובים, וואָס זיינען אין דער קעניגינ'ס הויף. די אַלטע האָט דערצעהלט ווי אַזוי עס האָט אויסגעזעהן דער פּאַראַד, ווען דער פראַנצויזישער קעניג איז געקו־מען נאָך לאָנדאָן, מיט צעהן יאָהר צוריק, און אַז זי האָט איהם געזעהן מיט איהרע אייגענע אויגען.

— איך דענק, אַז איהר ווייסט דאָס אַלץ בעסער פאַר אונז,

— האָט עזרא געזאָגט צו דעראַנדאָ'ן און דערווייל אַלץ ווייטער דערצעהלט, און די מוטער און דאָס ווייב האָבען איהם צוגעהאָלפען.

— אונזער קליין מיידעלע האָט מען א נאָמען געגעבען יעווגעניע, — האָט די יונגע פרוי געזאָגט, — נאָך דער פראַנצויזישער קייזערין.

— עס איז אַזוי מאָדנע, — האָט די אַלטע געזאָגט, — דער קייזער איז אַזוי עהנליך צו מיינס א שוועסטערקינד. אין דער ערשטער מינוט האָב איך גלייך דערזעהן די עהנליכקייט.

— איך און די מאַמע זיינען געגאַנגען אין „קריסטאַל פּאַלאַץ" צו זעהן דעם קייזער — האָט עזרא געזאָגט, — און איך האָב געהאַט א שעהן שטיקעל ארבייט אכטונג צו געבען אויף דער מאַמע. זי וואָלט צוקוועטשט געוואָרען, זי איז שוין דעמאָלט אַזוי דיק געווען ווי היינט. איך האָב זיך פערשוואָרען, אַז ווען איך וועל אפילו האָבען הונדערט מאַמעס, נעהם איך זיי שוין קיינמאָל נישט מיט אין „קריסטאַל פּאַלאַץ". נאָך דערצו, אַז איך האָב נאָר איין איינציגע מאַמע... — ער האָט איהר א ליעבען גלעט געטהאָן אויף די פּלייצעס, פּאַר גרויס הנאה פונ'ם וויץ, וואָס ער האָט ערשט געזאָגט.

— איך דענק, אַז אייער מאַמע מוז שוין לאַנג זיין אַן אלמנה

— האָט דעראַנדאָ אויסגענוצט די געלעגענהייט, — דערפאַר מוזט איהר זיך אַזוי זאָרגען פאַר איהר.

— אָה, עס איז שוין א היבשע צייט, וואָס איך מוז זיך זאָרגען פאַר איהר און פאַר מיר — האָט עזרא גיך געענטפערט. — איך האָב דאָס גאַנץ פריה אָנגעהויבען און דאָס האָט מיך אַזוי אויסגעארבייט, ווי א שוואַרץ מעסער.

— וואָס, טאַטע, מאַכט ווי א שאַרף מעסער? — האָט יעקב א פרעג געטהאָן, האָבענדיג א פולען מויל מיט חלה.

עזרא האָט א וואונק געטהאָן צו דעראַנדאָ'ן און געענטפערט יעקב'ן:

— אַז מען לייגט אוועק די נאָז אויפ'ן שלייפשטיין.

יעקב איז אַרונטער פון זיין שטוהל, מיטגענומען די חלה און צוגעגאַנגען צו מרדכי'ן, וואָס איז די גאַנצע צייט געזעסען שטיל און געפרעגט:

— וואָס מיינט דאָס אוועקלעגען די נאָז אויפ'ן שלייפשטיין?

— דאָס מיינט, אז מען זאָל איבערטראָגען די גרעסטע צרות און יסורים און שווייגען... — האָט מרדכי געענטפערט און געקוקט מיט ליעבשאַפט אויפ'ן אינגעל. יעקב האָט איהם אריינגעשטעקט די חלה אין מויל, ער זאָל אָבבייסען אַ שטיקעל און געזאָגט:

— איך וועל אייך קיין צרות נישט פערשאַפען... — ער האָט געקוקט אויף די חלה און געוואָלט זעהן וויפיעל מרדכי וועט אָב־בייסען. מרדכי האָט אָבגעביסען אַ קליין שטיקעל, צוליעב צו טהאָן איהם, און געשמייכעלט אוןביידע האָבען זיך אָנגעקוקט מיט אַזוי פיעל ליעבע און טריישאַפט. דעראָנדאָ איז אָבער געווען אונצו־פריעדען, וואָס זיין פראַגע וועגען דער מוטער האָט איהם גאָרנישט געהאָלפען און ער ווייס נאָך קיין זאַך נישט.

— איך האַלט, אז דאָס איז דער ריכטיגער וועג ווי צו לערנען אַ קינד, — האָט דעראָנדאָ געזאָגט צו מרדכי'ן, דענקענדיג, אז ער וועט אפשר פון איהם עפּעס געוואָהר ווערען. — איהר מוזט האָבען אַ סך געלערנט?

— איך האָב אַ סך געלערנט, — האָט מרדכי רוהיג געענט־פערט, — און איהר? איהר קענט געווים דייטש, דאריבער האָט איהר היינט געקויפט דאָס דייטשע בוך.

— יאָ, איך האָב געלערנט אין דייטשלאַנד, — האָט דעראָנדאָ געזאָגט, — בעשעפטיגט איהר זיך נאָר מיט ביכער האַנדעל?

— ניין, איך געה נאָר יעדען טאָג אין הערר ראָם'ס קראָם און היט זי ביז ער קומט צוריק פון מיטאָג, — האָט מרדכי גע־ענטפערט און עס איז קענטיג געווען, אז דעראָנדאָ אינטעריסירט איהם ווידער זעהר שטאַרק און ער געפעלט איהם. אַ ווייל האָט ער געשוויגען און זיך אָנגערופען ווידער:

— איהר קענט אפשר העברעאיש?

— איך קען, ליידער קיין וואָרט נישט.

מרדכי'ס צופריעדענהייט איז פערשוואונדען. ער האָט ארונ־טערגעלאָזען די אויגען און בעקוקט זיינע הענד און קיין וואָרט מעהר נישט אויסגערעדט. דעראָנדאָ האָט בעמערקט, אז מרדכי אָטהעמט זעהר שווער און פערשטאַנען, אז ער איז קראַנק אויף אויסצעהרונג.

— איך האָב געהאַט אַנדערע זאַכען צו טהאָן ווי צו לערנען

— האָט עזרא געזאָגט. — איך האָב געמוזט אַרבייטען צו פערשטעהן זיך אויף נוצליכע זאַכען, איך פערשטעה זיך גוט אויף דימאַנטען. איך שאַץ אָפּ פּינקטליך יעדען דימאַנט, וויפיעל ער איז ווערט, און אויך אייער רינג וועל איך שאַצען ווי איך פערשטעה, — און רעדענדיג גאַנץ שטיל האָט ער איהם אַ פרעג געטהאָן:

— וויפיעל ווילט איהר אויפ'ן רינג?

— פופציג אָדער זעכציג פונט — האָט דעראָנדאַ געזאָגט גלייכגילטיג.

עזרא האָט געשוויגען אַ מינוט, אריינגעשטעקט די הענד אין די קעשענעס, אַנגעשטעלט אַ פּאָר פייערדיגע אויגען אויף דעראָנדאַ'ן און דערנאָך אַ זאָג געטהאָן:

— איך קען נישט. איך וואָלט עס גערן געטהאָן. איך קען אָבער נישט. פערציג פונט, נישט מעהר, נאָר פערציג.

דעראָנדאַ האָט געפיהלט ווי מרדכי קוקט אויף איהם די גאַנצע צייט און נעהמט איהם דורך מיט די אויגען און ער האָט געזאָגט צו עזרא'ן:

— גוט. איך וועל אייך אומקעהרען דעם חוב אין אַ מאָנאַט אַרום.

— גוט, איך וועל אייך מאָרגען אויסשרייבען אַ רעסיט — האָט עזרא מסכים געווען. באַלד האָבען זיי, עזרא, מרדכי און דער קליינער יעקב געגומען בענטשען הויך אויפ'ן קול און מרדכי'ס שטימע האָט זיך געהויבען העכער פון אַלע. און ווי מאָדנע פערשיעדען זיינען די צוויי אידען, עזרא און מרדכי, זיינען געווען. איינער איז אַ סוחר, אַ קרעמער, וואָס וויל נאָר רייך ווערען, און דער צווייטער איז אַ געטליכער מענש און זעהט אויס ווי אַ נביא.

מרדכי האָט אָבגעבענטשט, זיך לייכט פערנייגט פאַר דעראָנדאַ'ן, איז צוריק געגאַנגען צו זיך אין צימער און פערמאַכט די טהיר הינטער זיך.

— דער מאַן זעהט אויס אַזוי וואונדערבאַר, — האָט דעראָנדאַ געזאָגט צו עזרא'ן. עזרא האָט אַ ציה געטהאָן מיט די פּלייצעס, צוגעלעגט אַ פינגער צום שטערען, ווי ער וואָלט געזאָגט, אַז מרדכי'ס קאָפּ איז נישט מיט אַלעמען...

— ער איז אייער'ס אַ קרוב? — האָט דעראָנדאַ ווייטער

געפרעגט. די פראַגע האָט זיי אויסגעזעהן אזוי לעבערליך, זיי האָ־
בען זיך איבערגעקוקט פערוואונדערט און עזרא האָט געזאָגט:

— אה, ניין! דאָס טו איך בלויז פאַר צדקה. ער האָט אמאָל געארבייט פאַר מיר און אז ער איז געוואָרען שוואַך, האָב איך איהם אריינגענומען צו זיך. ער איז פאַר מיר א גרויסע לאַסט, נאָר מיט איהם קומט אָבער די ברכה אין הויז אריין און ער לערענט מיט מיין אינגעל. אויסער דעם פעררירכט ער די זייגערלעך און צירונג.

דעראָנדא האָט זיך קוים איינגעהאַלטען פון שמייכלען, הערענ־
דיג וואָסערע טובה עזרא טהוט דאָס מיט מרדכי'ן. מרדכי האָט איהם שטאַרק פעראינטערעסירט און ער האָט גערן געוואָלט וויסען פון איהם וואָס מעהר. עזרא האָט איהם אָבער נישט געלאָזען רע־
דען פון איהם און געשמועט וועגען זיין רינג און די גרויסע טובה וואָס ער טהוט איהם, ווען ער לייהט איהם געלד. ער האָט איהם דערלאַנגט די פערציג פונט. דעראָנדא האָט פערשטאַנען, אז עס איז שוין צייט, אז ער זאָל אוועקגעהן. ער האָט זיך געזעגענט מיט זיי און געוועזן אונצופריעדען, וואָס ער האָט נאָך כמעט גאָרנישט אויסגעפונען וועגען זיי און ער האָט בעשלאָסען, אז ער וועט קומען נאָכאמאָל און זיך מעהר בעקענען מיט מרדכי'ן און פון איהם אפשר זיך דערוויסען. איבערהויפט וועט ער איהם פרעגען, וואָס די אַלטע האָט אזוי אויפגעציטערט, ווען ער האָט זי געפרעגט, אויב זי האָט א טאָכטער?

22טער קאַפּיטעל.

סוף דעצעמבער האָט דעראָנדא דערהערט, אז גראַנדקאָרט מיט גוועגדאָלינ'ען זיינען געקומען צופאָהרען צו זיין פעטער. ער האָט אָבער קיין שום צייכען נישט אָנגעזעהן פון זיי ביז ער איז זיך גע־
גאַנגען אָנטהאָן צו געהן צום טיש עסען מיטאָג.

עס איז דאַמאָלט אָנגעפאַלען א סך שנעע און די קינדער האָבען זיך געשפּיעלט מיט'ן שנעע, זיך געוואָרפען מיט באָלס און געמאַכט „מענשען“. דעראָנדא האָט זיך געמוזט מיטשפּיעלען מיט די קינדער, ווייל אָהן דעם „קאָזין“, ווי זיי האָבען איהם גערופען,

האָבען זיי נישט געוואָלט טהאָן אַ שריט. דעראָנדאַ איז אויך גע־וועזען פּערנומען אין הויז און האָט קיין צייט נישט געהאַט זיך אָב־צוגעבען מיט גראַנדקאָרט'ען און גווענדאָלינ'ען און זעהען ווי זיי לעבען צווישען זיך. נאָר נישט ווילענדיג איז איהם געקומען אויפ'ן געדאַנק צו טראַכטען וואָס פאַר אַ איינדרוק די חתונה האָט גע־מאַכט אויף גווענדאָלינ'ען און אַז געוויס זיינען ענדערונגען פאָר־געקומען דורך דער צייט אין איהר. זי האָט זיך דאָך זעהר פיעל געביטען דורך די צייט פון ליבראַן ביז פלאַפּיעלד. געדענקט זי נאָך די געשיכטע מיט'ן בראַסליעט? געפעהלט איהר טאַקע גראַנד־קאָרט מיט זיין אויסגעלאָשען האַרץ? האָט זי מיט איהם חתונה געהאַט נאָר דערפאַר ווייל זי האָט נישט געהאַט קיין אַנדערען אויסוועג? די אונגליקליכע איז דאָך פריהער אַנטלאָפען פון איהם, נאָר שפּעטער, אַז זי האָט קיין עצה נישט געהאַט, איז זי בעשטאַנען.

די געדאַנקען האָבען זיך אַריינגעקליבען אין דעראָנדאַ'ס האַרץ אַריין און ניט אָבגעלאָזט.

דערווייל איז זי דאָך אָבער געוועזען גראַנדקאָרט'ס פרוי און אַלע זיינען געוועזען פּעראינטערעסירט זי צו זעהן. מאַסען געסט זיינען געוועזען פערבעטען ביי סער הוגאָ לכבוד דאָס יונגע פּאָר פאָלק. עס איז געוועזען לאָרד פּענטרעט און זיין פרוי; הערר פּיצעדעם און פרוי, הערר פּען און זיינע טעכטער, ליידי מאַלינדזשערס ברודער רעמאָנד און זיין פרוי, זענקער דער בעריהמטער שטאַאַטסמאַן און הערר וואַנדערנוט, וואָס דער אַלטער מאַלינדזשער האָט זיך מיט איהם בעקענט נאָך אין ליבראַן און אָנגעהאַלטען די פריינדשאַפט ווייטער אין לאָנדאָן.

אַלע געסט האָבען זיך פערזאַמעלט אין גרויסען זאַל איידער דאָס יונגע פּאָר איז ערשינען. זיי האָבען דערווייל געשמועסט וועגען פערשיעדענע זאַכען אין דער וועלט. דעראָנדאַ איז געשטאַנען אַביסעל אָן אַ זייט און הערר וואַנדערנוט, וואָס האָט זיך אָנגעזעהן אַ וועלט און עס איז נישט געווען אַ זאַך וואָס ער זאָל נישט וויסען, האָט ווי זיין טבע אַ סך צו רעדען, האָט דערווייל איינגע'טענה'ט מיט איהם. ער האָט גערעדט וועגען גראַנדקאָרט'ן און גווענדאָ־לינע'ן און ער האָט געזאָגט:

— פאַראַן מענשען, וואָס קענען גוט דאָס לעבען, וויסען ווי

אַזוי צו האַנדלען, דאָך, אַז עס קומט חתונה צו האָבען, פערלירען זיי דעם קאָפּ און קלייבען זיך נישט אויס דאָס וואָס זיי דאַרפען. אָט גראַנדקאָרט האָט דאָך אַזוי פיעל געלעבט. איהר ווייסט דאָך דאָס, מען דאַרף אייך דאָס ניט דערצעהלען.

— ניין, איך ווייס גאָרנישט, — האָט דעראָנדאַ גלייכגילטיג געזאָגט, — איך ווייס נישט מעהר, נאָר אַז ער איז סער הוגאָ'ס פּלימעניק.

אין דער מינוט האָט זיך געעפענט די טהיר און גראַנדקאָרט מיט גווענדאָלינ'ען זיינען אַריין. אַלע האָבען אויסגעשטעלט די אויגען אויף זיי.

— מיין גאָט! זי איז דאָך וואונדערבאַר! טויזענד מאָל שעהנער ווי פריהער! — האָט וואַנדערנוט געזאָגט צו דעראָנדאַ'ן. און דעראָנדאַ האָט דאָס אַליין אויך געזעהן. ער האָט אָבער דאָס נישט אַרויסגעזאָגט. זי איז געגאַנגען אָנגעטהאָן אין אַ טהייערע ווייס זיידען קלייד און בעהאַנגען מיט דימאַנטען אויפ'ן האַלז און די אויערען און אין די האָר. און זי האָט געמאַכט אַ גלענצענדען איינדרוק. און איידער ער האָט נאָך צייט געהאַט אַ קוק צו טהאָן און זי בעגריסען, איז זי שוין געווען פערביי געגאַנגען און ער האָט קיין געלעגענהייט נישט געהאַט זי צו בעגריסען, ביז זיי האָבען זיך געזעצט עסען.

ער האָט זיך געזעצט נישט ווייט פון איהר אויף דער צווייטער זייט פון טיש און לייכט געקענט הערען, וואָס זי רעדט מיט סער הוגאָ, וועלכער איז גראַד געווען גאַנץ גוט אויפגעלעגט און זי לעבע־דיג אונטערהאַלטען מיט זיינע רייד. אָבער נישט קוקענדיג וואָס דעראָנדאַ האָט גאַנץ אויפמערקזאַם געקוקט צו איהר, טראַכטענדיג אַז ווען זייערע בליקען וועלען זיך בעגעגענען וועט ער זי בעגריסען, האָט זי איהם אָבער ווי נישט בעמערקט און ער האָט פאַר קיין פאַל נישט געהאַט די געלעגענהייט אַפילו אַ שאָקעל צו טהאָן מיט'ן קאָפּ צו איהר.

נאָר דאָ האָט זיך סער הוגאָ פּלוצלונג געווענדעט צו איהם, מיינענדיג אַז ער האָט שוין געווים גערעדט מיט גווענדאָלינען און געזאָגט:

— דעראָנדאַ וועט האָבען גרויס נחת, ווען דו וועסט הערען

וואָס מאַדאַם גראַנדקאָרט דערצעהלט וועגען דיין ליעבלינג, הערר קלעזמער.

גווענדאָלען האָט אַרונטערגעלאָזען די אויגען פּאַר אַ מינוט. זי האָט זיי אָבער באַלד צוריק אויפגעהויבען, ווי זי וואָלט געצוואונגען געוועזן דערצו, געקוקט אויף דעראָנדאָ'ן און ער האָט זי בעגריסט מיט אַ שמייכעל. זי האָט קוים צוריק געשמייכעלט און סער הוגאָ האָט ווייטער גערעדט:

— די אַראָפּאינטס האָבען שוין מסכים געוועזן צו דער חתונה פון הערר קלעזמער מיט זייער טאָכטער און קלעזמער פערברענגט דעם יום טוב מיט זיין כלה אין קעטשאָם.

— איך דענק, אַז קלעזמער איז צופריעדען מיט זייער הסכמה נאָר צוליעב זיין כלה, אַ נישט וואָלט איהם נישט שטאַרק געאַרט ווען זיי וואָלטען געוועזן פון איהם פון דערווייטענס — האָט דעראָנדאָ געזאָגט.

— מיר געפעלט דאָס זעהר, וואָס צווישען אונזעריגע פיהרט מען נאָך אַ ראָמאַן — האָט פרוי פּענטרעט, אַן אַלטע, קלוגע דאַמע זיך אָנגערופען — אונזער יוגענד איז אייגענטליך צו וועלטליך און צו קלוג און געבען זיך נישט אָב מיט קיין ליעבעס.

די אַראָפּאינטס, ווייזט אויס, זיינען נישט קיין נאַרישע מענשען, וואָס זיי האָבען ענדליך צוגעשטימט דערצו — האָט סער הוגאָ געזאָגט, — צו פערשטויסען אַ קינד, ווייל עס פערליעבט זיך אין דעם, וואָס דו ווילסט נישט, איז פּונקט ווי אַ מענש זאָל זיך אַליין אַן אויג אַרויסנעהמען. אַ קינד איז אַן אויג אין קאָפּ און מען קען עס נישט אַרויסרייסען פון הארצען.

— עס געפעלט זיי נישט דער שדוך — האָט פרוי פּענטרעט ווי געוואונדערט זיך — וואָס איז? די אַראָפּאינטס זיינען אַליין נישט קיין גרויסע יחסנים, נישט מעהר ווי אַ דאָקטאָר'ס אַ זוהן איז ער דאָך, און מיר אַלע ווייסען דאָך ווי אַזוי זיי זיינען געקומען צו דעם עשירות.

— אויב דאָ האָט געקענט זיין אַ רייד וועגען נישט געפעלען דער שדוך, האָט דאָס נאָר געקענט זיין פון הערר קלעזמער'ס זייט, אַז איהם זאָל עס נישט געפעלען — האָט דעראָנדאָ זיך אָנגערופען.

— אַ, דו מיינסט, אַז דער הערר קלעזמער איז אַן אונשטערב-

ליבער און ער האָט חתונה געהאַט מיט אַ געוועהנליכע שטערבליכע,
— האָט סער הוגאָ געזאָגט. — וואָס איז אייער מיינונג? — האָט ער געפרעגט גווענדאָלען׳ען.

— איך צווייפעל נישט, אַז הערר קלעזמער האַלט זיך פאַר אַן אונשטערבליכען, — האָט גווענדאָלען געזאָגט, — איך דענק אָבער, אַז זיין פרוי וועט האָבען פאַר איהם דעם גרעסטען דרך ארץ און אָבגעבען די ליוב וואָס ער פאָדערט. זי האָט דאָך ענטדעקט אַ גוואַלדיגען קאָמפּאָזיטאָר!

— זענט איהר נישט צופריעדען מיט אַ פרוי, וואָס ליובט צו פיעל איהר מאַן און האָט פאַר איהם גרוים דרך ארץ? — האָט סער הוגאָ זי געפרעגט אין אַ האַלב וויציגען טאָן.

— אַ, עס אַרט מיך נישט, — האָט זי געזאָגט — אַ פרוי דאַרף אַמאָל שטאַרק ליובען איהר מאַן, כדי אַנדערע זאָלען טאַקי אַזוי דענקען וועגען איהם. נאָר אַז הערר קלעזמער שאַצט איבער צופיעל זיין טאַלאַנט און דאָס ווייב זאָל זאָגען דאַרויף אמן, דאָס איז אַ היבש ביסעל ווילד.

— ווי איך זעה, האָט איהר נישט שטאַרק ליעב קלעזמער׳ן?

— האָט סער הוגאָ געוואָלט טרעפען.

— פערקעהרט, איך האָב דעם גרעסטען רעספּעקט פאַר איהם, — האָט זי געענטפערט, — איך פערזיכער אייך, איך האַלט איהם פאַר זעהר הויך, ער איז געניאַלער ווי איך קען גאָר פערשטעהן. איך קען איהם אויך פאַר אַ גוטהאַרציגען מענשען.

זי האָט דאָס געזאָגט גאַנץ ערנסט, ווי ווילענדיג פערניכטען דאָס בייזע, וואָס זי האָט פון איהם פריהער געטראַכט. זי האָט אָבער אַליין געפיהלט, אַז זי האָט נישט קיין גוט הארץ אויף איהם, טיעף אין איהר נשמה האָט זי געפיהלט, אַז זי קען איהם נישט גערעכט געבען פאַר דעם, וואָס ער האָט איהר דעמאָלט אַזוי וועה געטהאָן.

דעראָנדאַ איז געזעסען און געטראַכט וועגען איהר און זי נישט פערשטאַנען, וואָס מיידט זי איהם אַזוי אוים? ווי זי וואָלט איהם גאָר נישט דערקענט...

סער הוגאָ האָט דערווייל געביטען די טהעמאַ פון שמועס און זי געפרעגט צי דאָס צימער איז נישט וואונדערבאַר? עס איז

ווירקליך זעהר שעהן און אַן אַנטיק. עס קומט אַרויס נאָך פון די אַלטע צייטען. מען קען פּלוצלינג דערזעהן די נשמות פון די פערשטאָרבענע מאַנאַכען שטעהן הינטער אונז...

— איך בעט אייך, רעדט נישט אַזוי — האָט גווענדאָלען ליכט געציטערט. — עס איז זעהר גוט, אַז דאָ האָבען אַמאָל געלעבט גרויסע לייט און מאָנאַכען. זיי דאַרפען אָבער וויסען זייער פּלאַץ און נישט קומען צווישען מענשען... איך וואָלט זיך נישט איינגעשטעלט געהן אַליין דורך דעם הויז. איך האָב מורא, אַז די פערשטאָרבענע זיינען אין כעס אויף אונז, ווייל מיר האָבען זיך אַזוי געביטען...

— אָ, דאָס איז נישט געפעהרליך, — האָט סער הוגאָ זיך געוויצעלט, — צווישען די פערשטאָרבענע זיינען פאַראַן פערשידענע פּאַרטייען. דאָ אודאי אַזעלכע, וואָס האַלטען מיט אונז. אָבער וואָס אַנבעלאַנגט געהן אַליין' וועט איהר דאָס נישט דאַרפען. איהר וועט קענען געהן זעהן דאָס הויז מיט גראַנדקאָרט'ען. מיר וועלען אויך איינלאַדען דעראָנדאַ'ן, וועט ער מיט אונז מיטגעהן. ער קען מעהר דאָס הויז ווי איך אַליין. — סער הוגאָ איז געווען זעהר אויפגעלעגט און גערעדט אין אַ גאַנץ הומאָריסטישען טאָן.

גווענדאָלען האָט געכאַפּט דעראָנדאַ'ס אַ בליק און זי האָט פערשטאַנען, אַז ער מוז האָבען געהערט, וואָס סער הוגאָ האָט ערשט געזאָגט, ווייל ער האָט זיך געגרייט אַוועקצוגעהן. דעראָנדאָ האָט אָבער געקוקט גאָר גלייכגילטיג, ווי ער וואָלט גאָר נישט געווען געהערט. זי האָט זיך געטראַכט, ווי ביטער דאָס וועט זיין פאַר דעראָנדאַ'ן, אַז ער וועט אַליין געהן זיי ווייזען דאָס הויז, וואָס וואָלט אייגענטליך געדאַרפט געהערען צו איהם, נאָר האָבען וועט דאָס זי און גראַנדקאָרט... און טראַכטענדיג אַזוי, האָט זי זיך זעהר שלעכט געפיהלט און סער הוגאָ האָט דאָס געווים בעמערקט. זי האָט דאָס אָבער בעהאַלטען פון איהם און אין אַ האַלב לייכטען טאָן געזאָגט:

— איהר ווייסט נישט וויפיעל איך שרעק זיך פאַר דעם הערר דעראָנדאָ.

— פאַרוואָס אַזוי? — האָט סער הוגאָ זיך געוואונדערט, — ווייל איהר האַלט איהם פאַר אַ גרויסען געלעהרטען?

— ניין, נישט דערפאַר. עס איז אָבער אַזוי פון דער ערשטער

מינוט אָן וואָס איך האָב איהם געזעהן אין ליבראַן. ווייל אַזוי ווי ער איז אַריין אין שפּיעל־זאַל האָב איך גלייך אָנגעהויבען פערליערען. ער האָט מיר אָן עין הרע געגעבען. ער האָט פיינט שפּיעלען. ער האָט מיר דאָס אליין געזאָגט. און איצט, וואָס איך טהו עפּעס, שרעק איך זיך ער זאָל נישט געבען קיין עין הרע...

— ווי גאָט איז מיר ליעב, — האָט סער הוגאָ געזאָגט, — איך האָב אליין אויך מורא פאַר איהם, ווען איך טהו עפּעס וואָס איהם געפעלט נישט. איך דענק אָבער נישט, אַז פּרויען זיינען אין אַלגעמיין געגען דעם, אַז ער זאָל קוקען אויף זיי...

דער טאָן פון סער הוגאָ איז געווען וויציג, פּונקט ווי ער פלעגט דאָס טהאָן גאַנץ אָפט מיט דעראָנדאַ'ן. גווענדאָלען האָט זיך אַבי־סעל אוועקגעדרעהט פון איהם און אין אַ קאַלטען טאָן אַ זאָג געטהאָן:

— איך קען נישט פערטראָגען אַזעלכע אויגען, וואָס קוקען נאָר אויף צו קריטיקירען... יאָ, זיינען נאָך פאַראַן אין פּאַלאַץ אַזעלכע אַנטיקען צימערען?

— נישט קיין סך, — האָט סער הוגאָ געענטפערט, — נאָך דאָ אַ גרויס צימער מיט אַ שעהנע גאַלעריע. שעהן זיינען אָבער די שטאַלען. עס איז דאָך אַ טהייל פון זעהר אַן אַלטען קלויסטער. ווען איך האָב רעמאָנטירט דעם פּאַלאַץ, האָב איך אָבער נישט אַלץ געקענט אויפריכטען, עס איז נישט לויט מיינע כחות. און די פערד האָבען דערווייל אַ געלעגענהייט צו שטעהן אין אַזעלכע טהייערע שטעלער. איהר דאַרפט צוגעהן און זעהן דאָס.

— גוט, איך וועל זיין צופריעדען צו זעהן די פערד פּונקט ווי דעם גאַנצען פּאַלאַץ.

— אָ, מיינע פערד זיינען נישט אַזוי אויסגעצייכענט. גראַנד־קאָרט'ען וועלען זיי אודאי נישט געפעלען, — האָט סער הוגאָ געזאָגט. — איך געה מעהר נישט אויף געיעג. אַז איך פאָהר אויפ'ן פערד געה איך מיר טריט ביי טריט, ווי אַן אַלטער מאַן, אַ טאַטע פון דערוואַקסענע קינדער. דער אמת איז, אַז איך האָב זיך געגרייט זעהר פיעל אויפצוטהאָן אין דעם פּאַלאַץ. צוויי יאָהר צייט זיינען מיר געווען אין פלאָפּיעלד, ביז דער פּאַלאַץ איז געוואָרען רעמאָנטירט. יאָ, ווי געפעלט אייך עפּעס פלאָפּיעלד?

— **נישט איבריג,** — האָט גווענדאָלען גלייכגילטיג געענט־פערט.

— אָ, געוויס נאָך ריילאַנדס האָט עס טאַקי קיין פּנים נישט, — האָט סער הוגאָ צופריעדען געזאָגט. — איך וויס, גראַנדקאָרט האָט גענומען פלאַפּיעלד גאָר צוליעב דאָס געהן אויף געיעג. ער האָט אָבער דאָרט געפונען עפּעס, וואָס איז אַ סך בעסער און טהייערער... איצט מוז איהם זיין פלאַפּיעלד זיין טהייערער ווי די גאַנצע וועלט.

— פאַר מיר האָט דאָס נאָר די ווערט, וואָס עס איז גאַנץ נאָהענט פון אָפענדין, וואו מיין מאַמע איז, — האָט גווענדאָלין גע־ענטפערט מיט אַ לייכטען שמייכעל אויף זיין קאָמפּלימענט.

— אָ, געוויס איך פערשטעה, — האָט סער הוגאָ צוגעגעבען און שוין מעהר נישט גערעדט וועגען דעם.

דעראָנדא האָט קוים אַ וואָרט פערנומען פון'ם גאַנצען שמועס. ער האָט זיך געהאַט פערקוקט ערגעץ אַנדערש. דאָך האָט ער פער־שטאַנען, אַז איהר גאַנצע אויפפיהרונג איז נאָר אַזוי פון אויסען־וועניג. אין הארצען פיהלט זי גאָר אַנדערש.

שפּעטער, ווען אַלע זיינען אריין אין גרויסען זאַל, האָט אימי־צער געבעטען דעראָנדא'ן ער זאָל עפּעס זינגען און ער איז צוגע־קומען צו דער פּיאַנאָ, געשפּיעלט און צוגעזונגען. דערנאָך איז פרוי ריימאָנד צו צו דר פּיאַנאָ און גענומען שפּיעלען. אַז ער האָט זיך אויפגעהויבען פון שטוהל, האָט ער געזעהן, אַז גווענדאָלען איז אַוועק פון איהר פּלאַץ און צוגעגאַנגען אין אַ ווינקעל, נאָהענט, ווי זי וואָלט געוועזען בעסער זיך איינהערען אין דעם געזאַנג. זי איז גע־שטאַנען אויסגעדרעהט מיט'ן רוקען צו אַלעמען און בעטראַכט אַ בראָנזענעם ריטער קאָפּ, וואָס איז געשטאַנען אויף אַ קליין טישעל. ער האָט שטאַרק געוואָלט צוגעהן צו איהר און רעדען. פאַרוואָס זאָל ער טאַקי נישט צוגעהן צו איהר? וואָס איז זי אַנדערש פון די אַנדערע דאַמען? ווען איהם וואָלט זיך געגלוסט צוצוגעהן צו איינע פון זיי ריידען, וואָלט ער דאָך זיכער גלייך צוגעגאַנגען. דאָך האָט ער זיך עפּעס צוריקגעהאַלטען אַ ווייַלע און בעטראַכט איהר שעהנעם רוקען נישט ריהרענדיג זיך פון אָרט.

באַלד איז ער צוגעגאַנגען צום קליינעם טישעל, זיך אוועקגע־שטעלט ביי דער צווייטער זייט געגענאיבער איהר. נאָר איידער ער

האָט א וואָרט אויסגערעדט, האָט זי א קוק געטהאָן אויף איהם אָהן דעם מינדעסטען שמייכעל אין פול טרויער און שטילען געבעט. זי האָט איצט גאָר אנדערש אויסגעזעהן ווי פריהער זיצענדיג ביים טיש. ער איז דורכגענומען געוואָרען מיט רחמנות צו איהר און נישט געקענט מעהר דאָס מויל עפענען. ער האָט געוואָרט זי זאָל אנהויבען רעדען, נאָר אז ער האָט געזעהן, אז זי שווייגט און קוקט נאָך אלץ אזוי טרויעריג, האָט ער מיט א קול פול סימפאַטיע און מיט געפיהל זי געפרעגט:

— ווען איהר עפּעס שפּיעלען?

אין דער מינוט האָט זיך איהר געזיכט געביטען. די טרויער איז פערשוואונדען און שעהן, רוהיג און געלאַסען האָט זי גע־ענטפערט:

— איך האָב הנאה, אז איך הער אנדערע שפּיעלען. איך האָב גראד יאָ ליעב מוזיק.

— זייט איהר נישט קיין מוזיקערין? — האָט ער זי ווייטער געפרעגט.

— איך האָב מיך זעהר פיעל אָבגעגעבען מיט מוזיק — האָט זי געענטפערט, — איך האָב אָבער נישט גענוג טאַלאַנט דערצו. איך וועל מעהר קיינמאָל נישט זיין קיין זינגערין.

— יא, ריכטיג, אָבער אז איהר האָט ליעב מוזיק איז עס דאָך ווערט פאר אייך פערזענליך, פאר אייער אייגענע הנאה — האָט דעראָנדאַ געזאָגט מיט א שמייכעל. איך אליין בין צופריעדען מיט מיין שטימע, כאָטש איך בין נישט אזא גרויסער זינגער. גענוג פאר מיר ווי איך קען, אבי איך פערלאַנג נישט, אז מען זאָל מיך האַלטען פאר א זשעני.

— איך קען דאָך נישט זיין ווי איהר — האָט גווענדאָלען געזאָגט מיט א נישט נאַטירליכע פרעהליכקייט אין קול. — איך האָב פיינט צו זיין א מיטעל מעסיגקייט. מיטעלמעסיגקייט איז נאַריש־קייט, טעמפּקייט. און דאָס ערגסטע, וואָס איך געפין אין דער וועלט איז די נאַרישקייט, דאָס טעמפּקייט. און דאָס איז לאַנג־ווייליג. איהר ווייסט, איך גיב גערעכט די מענשען וואָס געמבלען, נישט קוקענדיג וואָס איהר האָט דאָס פיינט. די מענשען שפּיעלען דערפאַר, ווייל זיי ווילען זיך ראַטעווען פון לאַנגווייליגקייט.

— איך קען דאָס נישט בערעכטיגען, — האָט דעראָנדאַ זיך איינגעשפּאַרט. — איך האַלט, אַז ווען עס איז עמיצען לאַנגווייליג איז ער שולדיג אין דעם און ווייטער קיינער נישט. איהר זעהט דאָך, אַז אַנדערע מענשען געפינען יאָ אַן אינטערעס אין לעבען, און אַ סך מענשען פיהלען זיך נישט לאַנגווייליג.

— אַ, איהר מיינט צו זאָגען, אַז דאָס בייזע, די לאַנגווייליג־קייט, וואָס איך געפין אין דער וועלט, בין איך אַליין גאָר שולדיג אין דעם, — האָט גווענדאָלען געשמייכעלט. — האָט איהר קיינמאָל קיין פעהלער נישט געפונען אין דער וועלט און נישט אין די מענ־שען?

— אַ, יאָ, ווען איך געפין זיך אין אַ מרה־שחורה׳דיגער שטי־מונג געפין איך שוין גאָר אַ סך פעהלערען — האָט דעראָנדאַ צו־געגעבען.

— דעמאָלט האָט איהר פיינט די מענשען, אַיאָ? זייט זיך מודה, איהר האסט זיי דעמאָלט ווען זיי שטעהן אייך אין וועג, ווען זייער גליק איז אייער אונגליק. איהר געדענקט דאָס? איהר האָט דאָס אַמאָל אַליין געזאָגט אַזוי — האָט גווענדאָלען איהם גע־פּרעגט.

— גאַנץ אָפט זיינען מיר געצוואונגען צו שטעהן איינער דעם אַנדערען אין וועג און מיר קענען זיך גאָרנישט העלפען דערצו. עס איז אָבער נאַריש פיינט צו האָבען אַלע מענשען דערפאַר — האָט דעראָנדאַ איהר נישט געוואָלט נאָכגעבען.

— ווי איז אָבער, אַז די מענשען טהוען אייך וועה, — האָט גווענדאָלען זעהר פערביטערט געפרעגט, — און זיי קענען דאָס אויס־מיידען, ווען זיי וואָלטען נאָר געוואָלט?

דעראָנדאַ האָט זיך שטאַרק געוואונדערט איבער איהר פער־ביטערקייט און נישט געקענט באַלד ענטפערען פאַר אַ מיטגעפיהל פון צער צו איהר. אין אַ ווייל׳ע אַרום האָט ער אין אַ וואַרימען, שטילען טאָן געזאָגט:

— דאַמאָלס בין איך בילכער און איך האָב די דאָזיגע מענשען פיינט.

— נאַ, איצט זענט איהר גערעכט — האָט זי געזאָגט, פּלוצלינג זיך צולאַכט און אַוועק צו דער גרופּע געסט ביי דער פּיאַנאָ.

דעראָנדאַ האָט זיך אַרומגעקוקט און געזוכט גראַנדקאָרט׳ן צו זעהן אויב ער קוקט נאָך זיין כלה, וואו זי געהט און וואָס זי טהוט. עס איז אָבער כמעט אונמעגליך געווען צו דערקענען אָן גראַנדקאָרט׳ס פּנים, וואָס ביי איהם אין הארצען טהוט זיך. אז גראַנדקאָרט האָט אימיצען געוואָלט נאָכקוקען, האָט ער עס נישט געטהאָן אזוי, אז מען זאָל עס קענען בעמערקען. ער האָט זיך געקענט אוועקזעצען ערגעץ אין א ווינקעל מיט האַלב פערמאכטע אויגען, ווי ער וואָלט גדרעמעלט און זעהן אַליץ וואָס עס טהוט זיך אַרום און אַרום.

גראַנדקאָרט איז גראַד געזעסען פאַרטיעפט אין א שמועס מיט הערר וואַנדערנוט און מען האָט געקענט מיינען, אז מען קען טאַנצען און שפּיעלען פאַר זיינע אויגען און ער זאָל גאָר נישט וויסען. דער אמת אָבער איז, אז ער האָט אַליץ געזעהן און געהערט. ער האָט אפילו געוואוסט, וואָס עס טהוט זיך הינטער זיינע פּלייצעס, קוים האָט ער אויף עמיצען געוואָלט האַלטען אַן אויג. ער האָט געוואוסט וואו גווענדאָלין איז געשטאַנען און געגאַנגען און ווי זי האָט זיך אויפגעפיהרט. איז ער אייפערזיכטיג אויף איהר? דעראָנדאַ׳ן איז איינגעפאַלען, אז עס קען זיין גאַנץ מעגליך. עס איז איהם אָבער נישט איינגעפאַלען, אז ער זאָל זיין די אורזאַך פאַר זיין אייפערזיכטיגקייט.

דעראָנדאַ איז געזעסען אַרום איינס א זייגער ביי נאַכט מיט א העברעאיש לעהר בוך אין האַנד. צוליעב מרדכי׳ן האָט ער זיך גענומען לערנען העברעאיש. ער איז געזעסען און געוואָלט לערנען. דער קאָפּ איז איהם אָבער געווען פערנומען נאָר מיט גראַנדקאָרטען און גווענדאָלענען. זי מוז נישט זיין גליקליך ביי איהם, האָט ער פערשטאַנען פון איהר אויפפיהרונג און זיין הארץ איז געווען פול רחמנות אויף איהר.

צום ערשט האָט זי מורא געהאַט צו קוקען אויף איהם און אז ער האָט זי בעגריסט האָט זי א ציטער געטהאָן. שפּעטער, אז ער האָט גערעדט צו איהר, האָט זי געקוקט מיט אזוי פיעל טרויער און געבעט אויף איהם, ווי זי וואָלט געוואָלט ער זאָל איהר העלפען אין איהר אונגליק.

פאַר קיין איין מינוט האָט ער אפילו נישט געטראַכט, אז דאָס

זאָל זי האָבען געטהאָן אזוי, ווייל זי האָט איהם ליעב. ניין, טאָקי בלויז דערפאַר, ווייל איהר איז שלעכט און זי בעט הילף...

— וואָס טויג מיר אָבער דאָס גאַנצע קלערען און טראַכטען — האָט ער גערעדט צו זיך, אוועקלייגענדיג דאָס העברעאישע בוך און גענומען זיך אויסטהאָן. — איך קען איהר גאָרנישט העלפען, קיינער קען איהר נישט העלפען, אויב זי האָט שוין אויסגעפונען דעם טעות, וואָס זי האָט געמאַכט. און זי אַליין ווייס אודאי אויך נישט מיט וואָס מען קען איהר העלפען. גאָט מיינער! אזא שעהנע פרוי און ליידעט אזוי פיעל. דאַכט זיך זי געהט אַנגעטהאָן גאַנץ שעהן, רייך, מיט בריליאַנטען און דימאַנטען אויף די הענד און די אויערען און די האָר פון קאָפּ, און איז אזוי אונגליקליך. די ליפּען שמייכלען, די אויגען קוקען אזוי שטאָלץ, און ווי גרויס איז דער צער און דער וועהטאָג טיעף אין הארצען. יאָ, האָט ער זיך געכאַפּט, וואָס ווייס איך אייגענטליך וועגען איהר? אפשר איז זי גאָר א מיוועל פון א פרוי, וואָס מאַכט נאָר אָן אָנשטעל. ווער ווייס, זי איז גאָר אפשר א קאָקעטקע...

און כאָטש דער לעצטער געדאַנק האָט זיך איהם נישט שטאַרק געגלויבט, דאָך האָט דאָס געווירקט אויף איהם אזוי שטאַרק, אז ער האָט בעשלאָסען זי אויסצומיידען און נישט מעהר טרעפען זיך אויג אויף אויג מיט איהר דורך דער גאַנצער צייט, וואָס זי וועט דאָ זיין. און דעראָנדא האָט געהאַט א טבע צו האַלטען א בעשלוס נישט קוקענדיג אויף קיינע שטערונגען, וואָס קענען זיך שטעלען אין וועג.

נאָר א מאַן קען גאָר נישט בעשליסען אנטקעגען א פרוי, בעזונדערס נאָך געגען אזא פרוי ווי גווענדאָלען.

צו מאָרגענס ביים עסען האָט סער הוגאָ מאַלינדזשער געזאָגט צו גווענדאָלען.

— עס איז אזא וואונדערבאַרער טאָג היינט אין דרויסען, זאָלען מיר אפשר געהן בעקוקען די פערד שטאַהלען און די אַלע אַנדערע אַנטיקען דאָ אין פּאַלאַץ?

— גוט, — האָט זי געענטפערט, און קוקענדיג אויף גראַנדקאָרט'ען האָט זי געזאָגט:

— העגליי, ווילסט זעהן די שטאַלען?

— איך וויל זיי זעהר, זעהר זעהן, — האָט ער גאָר גלייכגילטיג געענטפערט און עס האָט זיך געפיהלט א היבש ביסעל איראָניע, ווען ער האָט געקוקט אויף איהר.

דאָס איז געווען דאָס ערשטע מאָל, וואָס דעראָנדאָ האָט בעמערקט זיי רעדען איינס צו דאָס אַנדערע, זייט זיי זיינען געקומען צו גאַסט. אין זייערע בליקען האָט ער געזעהן אַזוי פיעל קאַלטקייט, נישט מעהר ווי בלויז פאַר מענשען האַלטען זיי דעם שטאַאַט.

— ווער נאָך וויל מיטהאַלטען דעם בעזוך אין די שטאַלען?

— האָט סער הוגאָ געזאָגט. זאָלען די דאַמען זיך גיך איבערטהאָן און גאַנץ וואַרעם. מיר האָבען שוין נישט קיין סך צייט, איידער די זון געהט אונטער. דו וועסט דאָך אויך מיטגעהן, דאָני, איאָ? — האָט ער זיך געווענדעט צו דעראָנדאָ'ן.

— אָ, יע — האָט דעראָנדאָ געענטפערט פויל, עס האָט זיך איהם נישט אַזוי שטאַרק געוואָלט געהן. ער האָט אָבער געוואוסט, אַז וואָס פאַר אַן אויסרייד ער זאָל נישט געבען, וועט דער פעטער זיין אונצופריעדען.

— אַז איהר וועט זיין פאַרטיג, זאָלט איהר קומען אין לייבּרערי, דאָרט וועלען מיר זיך אַלע טרעפען — האָט סער הוגאָ געזאָגט.

גווענדאָלען איז גרייט געווען זעהר גיך און אין צעהן מינוט אַרום איז זי אַריין אין לייבּרערי׳ אין סאָבּעלנעם פוטער, אַ גרויסען וואַרימען הוט מיט אַ סך פעדערען און וואַרימע שיך. אַזוי ווי זי איז נאָר אַריין, האָט זי דאָרט עמיצען בעגעגענט. דאָס איז געווען גראַד דער, וועמען זי האָט טאַקי איצט געוואָלט זעהן. דעראָנדאָ איז געשטאַנען אויסגעדרעהט אין אַנדערען ווינקעל פון לייבּרערי און אַריינגעקוקט אין אַ צייטונג. אין לייבּרערי איז געלעגען זעהר אַ ווייכער קאַרפּעט און דעראָנדאָ האָט אַפילו נישט געהערט, אַז זי איז אַריין. אונטערהוסטען, אַז ער זאָל זיך אומקעהרען, דאָס האָט איהר שטאָלץ נישט ערלויבט, דאָס וואָלט דאָך געווען אַן אָפענער צייכען, אַז זי וויל רעדען מיט איהם. צוגעהן צו איהם האָט זי אויך נישט געוואָלט, כאָטש עס האָט זיך איהר שטאַרק געגלוסט צו רעדען מיט איהם. דערפאַר האָט זי זיך דאָס אַזוי צוגעאיילט מיט'ן אָנטהאָן, אום צו זיין פריהער פאַר אַלע אין לייבּרערי און קענען אַראָפּ־

רעדען פאַר איהם איהר ביטער הארץ. זי האָט נישט געוואָלט קאָ־קעטירען מיט איהם. זי האָט געהאַט די ריינסטע געדאַנקען וועגען איהם. זי האָט געפיהלט, אַז ער שטעהט פיעל העכער פון איהר. ער איז דאָך נישט געווען איינער פון איהרע פערעהרער און דאָך איז ער געוואָרען אַ טהייל פון איהר געוויסען און איצט איז זי דאָ, שטעהט אין זעלבען צימער וואָס ער און ער בעמערקט זי אפילו נישט. די בלעטער קנאַקען אין זיין האנד, הויבט אויף און לאָזט אַרונטער דעם קאָפּ און גיט זיך אָפּ מיט די נארישע ארטיקלען, אַזוי ווי עס וואָלט דאָ נישט געשטאַנען אַ מענש, וואָס איהר וועלט איז אַזוי ענג. באַלד וועט די גאַנצע קאָמפּאַני אַרונטער קומען און די געלעגענהייט איהם צו זאָגען עטליכע ווערטער וועגען איהר אויפפיהרונג פון נעכטיגען אָבענד וועט פערלוירען געהן. זי האָט זיך דערפיהלט אַזוי שלעכט און קראַנק פאַר עגמת נפש און זי האָט זיך שיער נישט צואוויינט. ענדליך האָט דעראָנדאַ אוועקגעלייגט די ציימונג און זיך אויסגעדרעהט צו איהר.

— אָ, איהר זייט שוין דאָ — האָט ער געזאָגט צוגעהענדיג נעהנטער צו איהר, — איך מוז זיך געהן איבערטהאָן.

ער האָט זיך אוועקגעדרעהט און אַרויס פון לייברערי. דאָס איז געווען זעהר שלעכט פון זיין זייט. צוליעב העפליכקייט האָט ער כאָטש געדאַרפט אויסרעדען מיט איהר עטליכע ווערטער, איידער ער האָט זי איבערגעלאָזען אַליין. אמת, אין דער רגע זיינען אָנ־געקומען גראַנדקאָרט און סער הוגאָ און זי וואָלט סיי ווי קיין געלע־גענהייט נישט געהאַט מיט איהם צו רעדען. זיי האָבען אויך בע־מערקט, אַז דעראָנדאַ איז ערשט אַרויסגעגאַנגען.

— אָ, דו זעהסט דאָך אויס זעהר שלעכט — האָט גראַנדקאָרט געזאָגט צו איהר, צוגעהענדיג גאַנץ נאָהענט און געקוקט איהר שטאַרק אין די אויגען — פיהלסט דו כאָטש צו קענען מיטגעהן?

— יאָ, איך קען מיטגעהן, — האָט זי רוהיג אָהן דער מינדעס־טער בעוועגונג געזאָגט.

— מיר קענען אויפגעבען דעם פּלאַן פאַר היינט, — האָט סער הוגאָ פריינדליך געזאָגט, ווען גראַנדקאָרט איז אוועק אָן אַ זייט, — וועלען מיר היינט נישט געהן בעקוקען דעם פּאַלאַץ, נאָר בלויז אַרויס אין דרויסען.

— ניין, טייערער, לאָמיר גאָרנישט אויפגעבען, — האָט גווענ־דאָלען געזאָגט פעסט, — איך וויל גראד מאכען א לאנגען שפּאַציר.

די איבריגע אנטהייל נעהמער, צוויי העררען און צוויי דאמען, א חוץ דעראָנדראַ'ן, זיינען זיך באלד צוזאַמענגעקומען. אלע זיינען ארוים. גווענדאָלען איז געגאַנגען שטאָלץ נעבען סער הוגאָ און גאַנץ גוט געהערט די אלע ערקלעהרונגען, וואָס דעראָנדראַ האָט געגעבען וועגען די אנטיקען אין פּאַלאַץ. זיי זיינען צוגעקומען צו דער טהיר פון קיך און זי איז ווירקליך געווען זעהר אינטערעסאַנט מיט איהרע אלטע שניצערייען.

— איך האָב ליעב אנטיקען, — האָט סער הוגאָ געזאָגט, — איך וועל קיינמאָל נישט פערניכטען די מינדעסטע זאַך אין פּאַלאַץ. איך פערשטעה אָבער נישט די מענשען, וואָס לאָזען זיך ספּעציעל בויען הייזער אין סטיל פון אלטע צייטען. זיי קענען נאָך פערלאַנ־גען, מיר זאָלען אַרונטערנעהמען די אלטע שטיינער און קניען זיך פאר זיי.

— איך האָב פיינט די מענשען, וואָס יאָגען זיך נאָך אנטיקען און לאָזען עס נאָכמאַכען — האָט גראַנדקאָרט געזאָגט.

— דאָס איז נישט אינגאנצען ריכטיג — האָט דעראָנדראַ זיך אָנגערופען. אנטיקען זיינען גאַנץ פיין, מען דאַרף אָבער נישט צו פיעל איבערטרייבען זייער ווערטה.

— ווילט איהר אָנהאַלטען די אלטע מאָדעס, העדר דעראָנדראַ?

— האָט גווענדאָלען א פרעג געטהאָן, אויסנוצענדיג די געלעגענ־הייט, וואָס די שפּאַצירענדע האָבען זיך אביסעל צונויפגעמישט און זי איז צו צו דעראָנדראַ'ן, אין דער צייט ווען סער הוגאָ און גראַנד־קאָרט זיינען אוועק פאָראויס.

— א טהייל פון זיי יאָ. איך זעה נישט איין, פאר וואָס מיר זאָלען זיך צו די אלטע זאכען נישט בענוצען מיט אונזער געשמאַק, ווי מיר טהוען דאָס אומעטום. און פאַרוואָס שפּיעלען א ראָלע די יאָהרען און די צייט, צי עס זאָל אונז יאָ געפעלען אָדער נים. צו טהאָן א זאַך וואָס מיינע עלטערען האָבען געטהאָן און מיינע עלטע־רענ'ס עלטערען און עס איז גוט, האָט מען די גרעסטע הנאה דער־פון. עפּעס ווערען די געפיהלען געלייטערט און גערייניגט דערפון

און די געפיהלען, ווייסט איהר דאָך, זיינען די הויפט זאַך, וואָס דורך זיי קען מען טהאָן גוטס אויף דער וועלט.

— דענקט איהר אזוי? — האָט גווענדאָלען געפרעגט אביסעל איבעראַשט, — איך האָב געהאַלטען, אז ביי אייך זיינען וויכטיגער אידעאַלען, וויסענשאַפט חכמה און נישט די געפיהלען.

— אָבער צו האַלטען פון די אַלע זאַכען איז אויך א דאַנק די געפיהלען — האָט דעראָנדא איהר געענטפערט, שמייכלענדיג וועגען איהר נאַאיוויטעט. רופט דאָס אָן ווי איהר ווילט, זאָגט אז דאָס איז איבערגעבענהייט, ווילען, נייגעריגקייט, ווען מען האַלט פון די אַלע זאַכען וואָס איהר האָט אויסגערעכענט. געוויס איז אַן אונטערשיעד צווישען א זאַך, וואָס מיר ווילען עס טהאָן, ביז א לע־בעדיגען מענשען ווען מען קריעגט איהם ליעב. אָבער אין יעדער זאַך וואָס איהר האָט ליעב, געפינט איהר האַלב און האַלב, געוועהנ־ליכם און אידעאַלעס. געדאַנק און געפיהל געהן אָפט צוזאַמען.

— איך האָב מורא, אז איך האָב אייך נישט אין גאַנצען פער־שטאַנען, — האָט גווענדאָלען געענטפערט איינגעשפּאַרט, — איך גלויב, אז איך בין נישט איבריג געפיהלפול. דערפאַר וועט איהר זאָגען איז דאָס, וואָס איך זעה זעהר ווענינ גוטס אין לעבען.

— ניין, איך האָב נישט דאָס געמיינט צו זאָגען — האָט דע־ראָנדא ערנסט געענטפערט, — איך וועל אָבער צוגעבען, אז דאָס איז טאקי אזוי ווען איך זאָל גלויבען דאָס, וואָס איהר האָט ערשט אליין אויף אייך געזאָגט.

דערווייל האָבען זיך אומגעקעהרט גראַנדקאָרט און סער הוגאָ און זיך געשטעלט ווארטען פאַר זיי.

איך האָב נישט די זכיה צו הערען א קאָמפּלימענט פון הערר דעראָנדאַ, — האָט גווענדאָלען צו זיי געזאָגט, — איך בין זעהר נייגיעריג צו זעהן אויב עס וועט מיר געלינגען ארוים צו בעקומען פון איהם א קאָמפּלימענט.

— א, — האָט סער הוגאָ זיך אָנגערופען, ווארפענדיג א בליק אויף דעראָנדאָן. — עס איז דאָך אומזיסט צו געבען קאָמפּלימענטען צו א כלה. עס איז דאָך האָפנונגסלאָז. זי האָט זיך אָנגעהערט אזוי פיעל קאָמפּלימענטען און זיסעריידעלעך פון איהר געליעבטען, אז וואָס מיר זאָלען נישט זאָגען איהר, איז גאָרנישט ווערט...

— גאַנץ ריכטיג, — האָט גווענדאָלען צוגעשאָקעלט מיט'ן קאָפּ און געשמייכעלט. — העררגראַנדקאָרט האָט מיך געוואונען נאָר מיט קאָמפּלימענטען. ווען ער וואָלט איין וואָרט גערעדט, וואָס וואָלט מיר נישט געפעלען, וואָלט געווען געפעהרליך.

— דו הערסט? — האָט סער הוגאָ געפרעגט גראַנדקאָרטען?

— יא, — האָט גראַנדקאָרט געזאָגט נישט בייטענדיג דעם אויסדרוק פון געזיכט אויף א האָר, — עס איז טאַקי זעהר א שווער שטיקעל ארבייט.

דאָס אַלץ האָט זיך אויסגעוויזען דעם אַלטען סער הוגאָ ווי א נאַטירליכע שפּיעלעריי צווישען אזא מאַן און פרוי, ווי זיי זיינען. דעראָנדאַ'ן האָט דאָס אָבער שטארק געוואונדערט, וואָס זי פיהרט זיך מאָדנע אויף און וויל די מענער אָבנארען מיט איהרע רייד. וואָס פאר א מענש איז זי? א מינוט זעהט זי אוים אזוי עהרליך און אונשולדיג און רופט ארוים ביי איהם סימפּאַטיע, און אין א ווײַלע ארום איז זי גאָר אַן אנדערע, פאַלש און וויל נארען. דע־ראָנדאַ האָט געוואָלט אוועקגעהן פון איהר זייט, עס זאָל איהם מעהר נישט אויסקומען מיט איהר צו רעדען, ער האָט געוואָלט געהן מיט מיס פּ ע ן, וואָס איז גאָר נישט געווען קיין שעהנע. ער איז טאַקי צוגעגאַנגען צו איהר און אָנגעהויבען מיט איהר ריידען. אַן אנדערש מאָל וואָלט גווענדאָלין נישט געאַרט, וואָס דעראָנדאַ רעדט מיט איהר, איצט אָבער איז זי אייפערזיכטיג געוואָרען און עס האָט זי שרעקליך פערדראָסען, וואָס דעראָנדאַ האָט זי געלאָזען שטעהן און געהט בעסער מיט מיסס פּען.

זיי זיינען דערווײַל געגאַנגען פון איין אָרט צום אנדערען, געזעהן די קיך מיט די אַלטע אנטיקען, די אויסגעהאַקטע שטיינער, דאָס אַלטע געשיר, דעם אויוועז. אַלע זיינען צופריעדען געווען, נאָר איין גווענדאָלין נישט. זי האָט זאָגאר נישט געהערט קיין איין איינציגען וואָרט פון סער הוגאָ'ס ערקלערונגען. וואָס טויג איהר דאָס אַלץ, אז דעראָנדאַ האַלט פון איהר גאָרנישט? זי איז אזוי קליין און נישטיג אין זיינע אויגען, אז ער האָט זי אויף דער מיס פּען פערביטען. און אז הערר וואנדערנוט, וואָס האָט ליעב געהאַט צו רעדען וועגען דער זאַך, וואָס דו האָסט שוין אויפגעהערט קוקען אויף איהר און דו זעהסט שוין עפּעס אנדערש, האָט איהר אָנגע־

הויבען דערצעהלען וועגען דער קיך פון לאָרד בלאַה, וואָס ער האָט אמאָל געזעהן.

— לאָזט מיר אָב מיט דעם לאָרד'ס קיך — האָט זי אויסגע־שריען פערצווייפעלט — גענוג פאַר מיר די אייגע. עס איז מיר שרעקליך היים, איך מוז ארויס אין דרויסען.

גראַנדקאָרט איז שוין געווען אין דרויסען און אַז זי איז צו־געקומען צו איהם האָט ער געזאָגט:

—איך האָב טאַקי געוואָלט וויסען, ווי לאַנג דו האָסט גע־דענקט צו זיצען דאָרט אינווענינ אין דעם פערפלוכטען פּלאַץ.

די ערשטע פרייהייט נאָך דער חתונה איז געווען דאָס, וואָס ער האָט נישט געדאַרפט קלייבען ווערטער, ווען ער האָט גערעדט צו איהר, און ער האָט איהר געזאָגט, וואָס עס איז איהם געקומען אויפ'ן צונג. גווענדאָלען האָט זיך אומגעקוקט און דערזעהענדיג די איבריגע אָנקומען, האָט זי געזאָגט:

— עס איז טאַקי געווען שרעקליך היים אינווענינ.

זיי זיינען געגאַנגען אויפ'ן וועג, מיט שטיינדלאַך אויסגע־שפּרייט, אריבער א גרינעם הויף, וואו קופּעס שניי זיינען נאָך גע־לעגען און ארום איז געווען גרינער גראָז. זיי זיינען צוגעקומען צו די שטאַלען. די שטאַלען זיינען געווען זעהר שעהן. אמאָל זייי־נען זיי געווען קלויסטערס, נאָר שפּעטער, ווען די מענשען האָבען אויפגעהערט צו זיין געצען־דיענער האָבען זיי געמאַכט פון זיי שטאַלען. מעהר איז נישט געבליבען צום אַנדענקען, ווי די גלע־זערנע שויבען פון פערשיעדענע קאָלירען און דער אַלטאַר איינגאַנצען דורכגענומען מיט שטויב.

— אָ, דאָס איז דאָך וואונדערבאַר! — האָט גווענדאָלען אויסגעשריגען פערגעסענדיג איהר גאַנצען עגמת נפש און איז געווען אונטער דעם מאָמענטאַנעם איינדרוק, — איך וואָלט גיכער געוואָלט די שטאַלען איידער די פון פלאַפּיעלד.

און ווי זי האָט דאָס ארויסגעזאָגט, האָט איהר באַלד באַנג געטהאָן. זי האָט געפיהלט, אַז זי האָט זיך בענאַרישט. זי האָט נישט געדאַרפט אַזוי רעדען. דעראָנדאַ קען נאָך מיינען, אַז זי האָט גרויסע אויגען אויף דעם פּאַלאַץ, און נישט גענוג וואָס זי און גראַנד־קאָרט האָבען פון איהם אוועקגערויבט פלאַפּיעלד, וואָלט זי נאָך

געוואָלט דעם פּאַלאַץ אויך האָבען. זי האָט אויפגעהויבען די אויגען און געקוקט אויף איהם און דערזעהן, אז ער שטעהט אָהן א הוט, נישט ווי ער וואָלט געווען אין א שטאַל, נאָר ווי אין א הייליג אָרט און קוקט גלייך אויף איהר. זי איז שטאַרק רויט געוואָרען און אַזוי געוואָלט וויסען צי דעראָנדאַ איז נישט בייז אויף איהר און צי ער האַלט זי נישט פאַר אַזעלכע, וואָס וואָלט אַלץ געוואָלט איינ־שלינגען?...

— האָסט אַרונטער גענומען דעם הוט פאַר די פערד? — האָט גראַנדקאָרט איהם שפּאָטיש געפרעגט.

— פאַר וואָס נישט? — האָט דעראָנדאַ געענטפערט, אָנ־טהוענדיג צוריק דעם הוט. ער האָט אייגענטליך ניט געוואוסט צי ער נעהמט אַרונטער דעם הוט אָדער נישט. אַזוי ווי ער איז אריין האָט ער איהם אַרונטערגענומען.

סער הוגאָ און גראַנדקאָרט האָבען דערווייל געשמועסט וועגען די פערד. גראַנדקאָרט האָט זיך מעהר געקענט אויף פערד ווי דער אַלטער. ער האָט זיי נישט געריהמט און אויך נישט געזאָגט קיין חסרונות.

— איצט וועלען מיר געהן אין קלויסטער — האָט סער הוגאָ געזאָגט הויך אויף׳ן קול. — דאָס איז דאָס פיינסטע, וואָס איז דאָ אין פּאַלאַץ. און די מאַנאַכען מוזען האָבען דאָרט נעכטען שפּאַצירט.

גווענדאָלען איז נאָך געבליבען און געקוקט אויף די הינט, וואָס זיינען געווען אויסגעשפּרייט אויף דער פּאָדלאָגע. גראַנדקאָרט האָט געוואַרט פאַר איהר און דערנאָך האָט ער איהר אין א שטרענגען טאָן געזאָגט:

— וואָלסט בעסער מיך אָנגענומען אונטער׳ן אָרעם.

זי האָט איהם אָנגענומען.

— א שרעקליך שטיק אַרבייט דאָ צו שלעפּען זיך און אפילו נישט צו האָבען א ציגאַר — האָט גראַנדקאָרט געזאָגט.

— און איך האָב געמיינט, אז דו וועסט הנאה האָבען פון שפּאַ־ציר — האָט זי געענטפערט.

— הנאה האָבען? — האָט ער גע׳טענה׳ט, — זיי האַלטען אין איין פּלוידערען צו די מיאוסע מוידען. ער פערבעט אונז אַהער

און שטעלט אונז פאַר אַזעלכע פּערזעהעניש. ווי דער אידיאָט דעראָנדא קען קוקען אויף איהר, ווייס איך ניט...

— פאַרוואָס רופסטו איהם אידיאָט? — האָט זי געפרעגט,

— קענסט איהם אַזוי נישט פערטראָגען?

— נישט פערטראָגען? פאַרוואָס? — האָט ער זיך געוואונדערט, — וואָס אַרט מיך אויב ער איז אַן אידיאָט? מיט מיר האָט דאָס גאַרנישט צו טהאָן. איך קען איהם נאָכאַמאָל פערבעטען נאָך פלאַפיעלד, אויב דו ווילסט.

— איך דענק נישט אַז ער וועט קומען, — האָט זי געזאָגט, וועלענדיג איהם געבען אָנצוהערען, אַז ער איז נידריגער פאַר איהם, — ער איז צו קלוג און געלערנט, אַז מיר זאָלען איהם אינטערעסירען.

— איך האָב קיינמאָל נישט געזעהן קיין גרויס אונטערשיעד צווישען מענער, — האָט גראַנדקאָרט געזאָגט, — אָדער ער איז אַ דזשענטעלמאַן אָדער נישט.

פאַר דער קאָמפּאַני איז געווען גאַנץ פערשטענדליך, וואָס גראַנדקאָרט און גווענדאָלין געהן פון הינטען בעזונדער פון די איבריגע. זיי זיינען דאָך ערשט נאָך דער חתונה. זיינען זיי אריין אין גאָרטען און צוגעקומען צום קלויסטער הויף, וואו די מויער איז פערמאַכט פון דריי זייטען. אין דעם הויף איז מיט דרייצעהן יאָהר צוריק געזעסען דעראָנדא און דאָרט האָט ער דעם ערשטען מאָל דערפיהלט די וועהטאָג, וואָס האָט ווי מיט אַ שפּיז זיין הארץ דורכגעבויערט.

עס איז געווען זעהר אַ שעהן פּלאַץ, אַן איבערבלייבעניש פון די אַלטע צייטען, ווען גלחים און מאָנאַכען האָבען דאָ געוואוינט. דעראָנדא האָט דערקלערט די פרויען יעדע קליינינקייט אין הויף, גווענדאָלען האָט נאָכגעלאָזען דעם מאַנ׳ס אָרם און צוגעגאַנגען צו די פרויען. הערען דעראָנדא׳ס ערקלערונגען. ער האָט אַזוי וואַרים גערעדט און מיט אַזוי פיעל ליעבע, אַז אַלע האָבען געפיהלט, אַז דאָס פּלאַץ איז איהם זעהר טהייער און איינגעבאַקען אין האַרצען.

— איך דענק, אַז איהר ווייסט דאָ יעדע זאַך אַזוי, אַז איהר וואָלט אַלץ געקענט געפינען אפילו מיט פערמאַכטע אויגען? — האָט מיס פּען געפרעגט.

— אָ, געוויס אַזוי. פֿאַר עטליכע יאָהר איז דאָס געווען דאָס איינציגע, וואָס איך האָב פֿאַר מיינע אויגען געזעהן — האָט דער־ראָנדאַ צוגעגעבען.

— איהר מוזט עס זעהר ליעב האָבען — האָט מיס פֿען וויי־טער גערעדט, מיינענדיג איהם ווען צו טהאָן. — ס'רוב היימען זיינען כמעט גלייך, נאָר דאָס איז אַזוי אַנדערש. איך דענק, אַז קיין אַנדערע היים וואָלט איהר נישט געקענט אַזוי שטאַרק ליעב האָבען?

— איך טראָג דאָס אין מיין הארצען — האָט דעראָנדאַ רוהיג געענטפֿערט. — עס איז די עראינערונג פֿון מיינע קינדער יאָהרען.

גווענדאָלען האָט געפֿיהלט, אַז דאָס רעדט ער נאָר אַזוי אויס העפֿליכקייט צו איהר און גראַנדקאָרט'ען, וויל ער איז זיכער, אַז זיי הערען וואָס ער רעדט. און אין דער אמת טראַכט ער גאָר פֿון איהר, ווי פֿון אַן ענגאַאיסטקע, וואָס וואָלט אַלץ געוואָלט אַליין האָ־בען און בעזיצען. זי האָט דאָך גוט בעמערקט ווי ער מיידט זי אויס און רעדט בעסער מיט אַנדערע, וואָס דאָס איז נישט ריכטיג פֿון זיין זייט.

דערהוויל איז די גאַנצע קאָמפּאַני ארומגעגאַנגען אַלע ערטער און צוריק געגאַנגען צום ארויסגאַנג. גווענדאָלען האָט אָנגעשטעלט אַ פֿרעהליך פּנים, גערעדט אויפֿ'ן קול, געלאַכט און געוויצעלט זיך איבערן פּאַלאַץ. און אַז עפּעס איז איהר אויסגעקומען מאָדנע, האָט זי נישט געפֿרעגט דעראָנדאַ'ן, נאָר דער גאַנצער געזעלשאַפֿט. דאָס האָט אָבער נים לאַנג אָנגעהאַלטען אַזוי. זי האָט דערפֿיהלט, אַז זי קען נישט שטיפֿען און לאַכען, ווייל דאָס הארץ טהוט איהר שטאַרק וועה און זי האָט גרויס עגמת נפֿש און זי איז שטיל געוואָרען.

און אַז גראַנדקאָרט איז אריין אין ביליאַרד צימער, איז זי אריין אין איהר בודואַר, פֿערמאַכט די טהיר הינטער זיך און גע־בליבען זיצען אַליין.

ווי אָרים און אונגליקליך גווענדאָלען איז געווען. איהר גאַנ־צע האָפֿנונג איז פֿערשוואונדען געוואָרען. איהר שמחה און פֿרייד איז אַוועקגעפֿלויגען מיט'ן ווינד. איהר הארץ איז אַזוי צושמע־טערט און צובראָכען געוואָרען. דעם גרעסטען צער, די שרעקליכ־סטע וועהטאָג האָט זי טיעף אין איהר נשמה געטראָגען און עס איז

איהר נישט מעהר געגליבען ווי דער איינער ווילען צו בעהאַלטען און פערבאָרגען איהר וועטהאָג פון די מענשען, קיינער זאָל נישט וויסען ווי ביטער איהר איז. און יעדעס מאָל, אַז עס האָט זיך איהר אויס־געוויזען, אַז מען וויל איהר וועה טהאָן, האָט זי זיך געשטאַרקט מיט אַלע כוחות, קיינער זאָל נישט בעמערקען איהר צער און זי האָט שטענדיג מורא געהאַט, אַז דאָס איז נאָר אַן אָנפאַנג און עס וועט איהר זיין נאָך ערגער, טויזענד מאָל ערגער, ווייל זי האָט דאָס פערדיענט, זי האָט דאָס אונגליק אַליין זיך גענומען מיט איהרע אייגענע הענד.

געוועזען די יונגע, שעהנע דאַמע, וואָס איז נאָך נישט אַלט געוועזען קיין גאַנצע צוויי און צוואַנציג יאָהר איז שוין מעהר נישט צוגעגאַנגען צום שפּיעגעל און געקוקט איהר אָבשפּיגלונג. זי האָט שוין פערלוירען דאָס גלויבען, אַז זי איז בעשאַפען געוואָרען צו זיין אַ הערשערין, אַז זי וועט הערשען איבער אַלעמען. ניין, איצט הער־שען אַנדערע איבער איהר. נאָך נישט קיין גאַנצע צוויי מאָנאַטען זיינען אַוועק, זייט זי האָט חתונה געהאַט, און גראַנדקאָרט הערשט איבער איהר, ווי אַ הערר איבער זיין קנעכט. ער פיהרט זי מיט אַ שטאַרקער האַנד און זי קען נישט טהאָן די מינדסטע זאַך, וואָס ער זאָל נישט ווען.

עס איז געוועזען אַמאָל אַ צייט, ווען זי האָט זיך איינגערעדט, אַז זי בעזיצט אַ זעהר שטאַרקען און פעסטען כאַראַקטער, וואָס וועט זיך פון קיינעם נישט לאָזען איינברעכען. איצט אָבער האָט זי איינ־געזעהן, אַז זי איז שוואַך און אונבעהאָלפען ווי אַ קינד, זי האָט שוין קיין ווילען נישט. זי שרעקט זיך שטענדיג, האָט מורא פאַר אַ שאָטען. און גראַנדקאָרט איז אַזאַ פעסטער, אַזאַ האַרטער מענש, ער שרעקט זיך קיינמאָל נישט. אַזוי ווי אַ שלאַנג וואָס לאָזט נישט אָב איהר קרבן, אַזוי וועט ער זי נישט אָפּלאָזען און זי פייניגען, ווען אפילו די וועלט זאָל אונטערגעהן.

דעם בריעף וואָס זי האָט בעקומען פון לידיא גלאַשער האָט זי טאַקי געהאַט פערברענט. זי האָט נישט געוואָלט, אַז אימיצער זאָל וויסען פון איהם, זי האָט אויך גראַנדקאָרט'ן קיין וואָרט נישט דער־צעהלט וועגען דעם, און אַז ער האָט זי יענעם אָבענד געפרעגט פאַר וואָס זי איז אַזוי היסטעריש, האָט זי געזאָגט, אַז דאָס איז איהר

געקומען פון מיעדקייט, וואָס זי איז לאַנג געפאָהרען. יא, זי האָט דעם בריעף פערברענט. די ווערטער געדיינקט זי אָבער זעהר גוט, קיין איינס נישט פערגעסען. „איך בין דער קבר אין וועלכען דיין גליק איז בעגראָבען, פונקט ווי מיינער", האָט לידיא איהר געשריבען. „איך האָב דיך פריהער געוואָרענט. דו האָסט אויסגעקליבען מיר וועה צו טהאָן און מיינע קינדער. ער האָט געדענקט מיט מיר חתונה צו האָבען. ער וואָלט טאַקי געווען חתונה געהאַט מיט מיר, ווען דו וואָלסט נישט געבראָכען דיין צוזאָג. וועסטו איהם געבען דעם בריעף, ער זאָל ווערען אין כעס אויף מיר און נאָך מעהר רואינירען מיך מיט מיינע קינדער? דו וועסט בעקומען דיין שטראָף. איך ווינש דאָס מיט מיין גאַנצען הארצען. וועסטו קענען שטעהן פאַר דיין מאַן און טראָגען די בריליאַנטען און דימאַנטען און דו וועסט טראַכטען פון מיינע ווערטער? דענקסטו, אַז ער וועט דיך מאַכען אונגליקליך פונקט ווי מיך? דו האָסט איהם גענומען מיט אָפענע אויגען. דאָס בייז, וואָס דו האָסט מיר געטהאָן, וועט דיר אַנטקעגען קומען".

די ווערטער האָבען זיך ווי סם אין איהר הארץ איינגעגעסען און פערגיפטעט איהר לעבען. זי האָט זיך דערמאָנט אָן דעם טאָג, ווען זי האָט געזעהן לידיא גלאַשער מיט איהרע קינדער אין מיטען פעלד. איהר געוויין און געבעט האָבען איהר נאָך איצט געקלונגען אין די אויערען. ווייס גראַנדקאָרט די געשיכטע? ווייס ער, אַז זי האָט זיך געזעהן מיט לידיא'ן? גאָט מיינער! אויב ער ווייס דאָס טאַקי און אַז זי האָט געבראָכען איהר צוזאָג איז אַלץ פערלוירען. ער וועט קוקען אויף איהר פון אויבען אַראָפּ, ער וועט זי בעליידיגען און זי וועט אפילו זיך נישט קענען געגענשטעלען.

זי האָט זיך דערמאָנט, אַז זי האָט אָבגעמאַכט ביי זיך, דאָס ווען זי וועט חתונה האָבען מיט גראַנדקאָרט'ן, וועט זי ארויסהעלפען לידיא'ן מיט די קינדער. זי האָט איינגעזעהן, אַז דאָס איז אויך אונמעגליך, זי וועט נישט וואגען צו דערמאָנען זאָגאַר לידיא'ס נאָמען פאַר גראַנדקאָרט'ן. ער קען זי נאָך בעליידיגען און נאָך מעהר פעראַכטען.

פון דעם מאָמענט אָן, וואָס זי האָט געלייענט דעם בריעף, האָט

זי דערפיהלט, אַז גראַנדקאָרט נעהמט זיך הערשען איבער איהר אונבאַרמדיג.

גראַנדקאָרט האָט אייגענטליך דאָס אַלץ געוואוסט. ער האָט פערשטאַנען, אַז לידיא מוז איהר האָבען אַ בייזען בריעף געשריבען און דערפאַר האָט זי בעקומען היסטעריקע. אַז זי האָט געבראָכען איהר צוזאָג, האָט ער גראַד נישט געוואוסט, אָבער ווען אפילו ער וואָלט דאָס געוואוסט, וואָלט עס אויף איהם קיין גרויסען איינדרוק נישט געמאַכט. ער אַליין האָט זיך גאָר נישט גערעכענט, וואָס גווענדאָלין טראַכט פון איהם, גוטס צו שלעכטס איז איהם געווען אַלץ איינס. ער האָט דאָך חתונה געהאַט מיט איהר, ווייל ער האָט זי געוואָלט בעזיעגען און מאַכען אונטערטעניג צו זיינע פיס. און דאָס האָט ער דאָך אויסגעפיהרט, איז עס גענוג פאַר איהם. גווענדאָלען האָט געוואוסט, אַז זי האָט קיין שום האָפנונג נישט אויף גראַנדקאָרט׳ן. זי האָט שוין געוואוסט, אַז ער האָט זי גענומען נאָר דערפאַר, ווייל ער האָט געוואָלט ווייזען, אַז ער איז שטאַרקער פון איהר. פיעל מאָל איז איהר אַ שרעקליכע מורא בעפאַלען און זי האָט געציטערט פאַר איהם. אָפט האָט זי זיך אַזוי געשראָקען פאַר דער צוקונפט, נישט ווימענדיג אַליין פאַר וואָס. די געשיכטע מיט די דימאַנטען האָט זי אויך אונגעהויער צובראָכען, איהר האַרץ האָט זיך געוואָרפען אין איהר פאַר אויפרעגונג און זי האָט זיך דאָך פערשוואָרען, אַז זי וועט זיי קיינמאָל נישט אָנטהאָן. און זי וואָלט טאַקי געהאַלטען איהר שבועה, ווען נישט ער, גראַנדקאָרט.

איין אָבענד, איידער זיי זיינען אַהער געקומען צו סער הוגאָ, זיינען זיי געווען פערבעטען צו מיטאָג צו לאָרד בראַקינשאָ. זי איז אַרונטער אין אַ ווייסען זיידען קלייד מיט אַ גאָלדען קייטעל אויפ׳ן האַלז און עטליכע סמאַרגאַדען פון די, וואָס גראַנדקאָרט האָט איהר געהאַט געשאָנקען, און קליינע שטיינדלאַך פון סמאַרגאַד אין די אויערען.

גראַנדקאָרט איז געשטאַנען מיט׳ן רוקען צום פייער, ווען זי איז אַריינגעקומען.

— נעפעל איך דיר אַזוי ? — האָט זי איהם געפרעגט. זי איז גראַד געווען צופריעדען, וואָס זיי געהען איצט צו בראַקינשאַ און זי האָט גערעדט צו איהם גאַנץ פרעהליך.

— ניין, — האָט גראַנדקאָרט געענטפערט.

גווענדאָלען האָט פּלוצלונג זיך דערפיהלט זעהר שלעכט. זי איז געווען אביסעל צוגעגרייט פאר א קאמפף וועגען די דימאַנטען. נאָר ווען ער זאָל פּלוצלונג א זאָג טהאָן, אז זי געפעלט איהם אין גאַנצען נישט, וואָלט זי דאָס נישט געקענט אריבערטראָגען. עס איז נישט גוט, אז ער זאָל זי פיינט האָבען שטילערהייט; נאָך ערגער איז עס אָבער, ווען ער זאָל געבען דעם ערשטען סיגנאַל אָפען, אז ער האָט זי פיינט...

— אָה, גאָט! — האָט זי אויסגעשריען, ניט קענענדיג מעהר איבערטראָגען דעם עגמת נפש — ווי אזוי זאָל איך זיך אָנטהאָן?

— טהו דיר אָן די דימאַנטען — האָט ער געזאָגט, קוקענדיג גלייך אין איהרע אויגען מיט זיינע שמאָל שפּיציגע בליקען.

זי איז געבליבען שטעהן שטיל, זי האָט מורא געהאַט ארוים־צואווייזען דעם אויפריהר וואָס איז געוואָרען אין איהר הארץ. און פיהלענדיג אז אין איהרע אויגען איז קיין שום ענדערונג ניט געווען ווען זי האָט זיך מיט זיינע בליקען בעגעגענט, און ניט קענענדיג פערשווייגען, האָט זי אין א גלייכגילטיגען טאָן געזאָגט:

— איך בעט דיך, הייס מיר ניט דאָס טהאָן. דיאַמאַנטען, גלויב איך, פּאַסען מיר גאָר ניט.

— וואָס דו גלויבסט און דענקסט, האָט גאָר ניט צו טהאָן דערמיט — האָט גראַנדקאָרט שארף און בעפעהלעריש איהר א זאָג געטהאָן — איך וויל אז דו זאָלסט זיי יא אָנטהאָן.

— איך בעט דיך, מיר געפעהלען בעסער די סמאַראַגדען, ענטשולדיג מיר — האָט זי זיך געבעטען ביי איהם ציטערענדיג ער זאָל ניט נעהמען זיין ווייסע האַנד, וואָס ער גלעט דערמיט זיין בערדיל, און אָנכאַפּען זי פאַר'ן האַלז און זי דערשטיקען.

— זאָג מיר די אורזאַכע וואָס דו ווילסט ניט טראָגען די דיאַמאַנטען וואָס איך האָב דיר געשאָנקען און איך וויל אז דו זאָלסט זיי יא טראָגען — האָט ער זי געפרעגט און אָנגעשטעלט זיינע אויגען אויף איהר און זי האָט געפיהלט ווי איהרע אויגען שליסען זיך פאַר גרויס שרעק און שוואַכקייט.

וואָס נוצט איהר דאָס געגענשטעלען זיך? זי האָט איהם גאָר ניט געקענט זאָגען אזעלכעס וואָס זאָל איהר וועניגער וועה

טהאָן ווי איהר אונטערגעבען זיך. זי איז צוריק געגאַנגען אין איהר צימער, און אז זי האָט גענומען אָנטהאָן די דיאַמאַנטען האָט זי זיך געשראָקען אז איהר איינשפּאַרען זיך האָט געקענט אַרויסרופען אַ פּערדאַכט ביי איהם, און אַז ער טראַכט שוין טאַקע וועגען דעם אַז זי מוז עפּעס וויסען אַזעלכעס וואָס ער האָט איהר ניט דערצעהלט. זי האָט זיך פאַרגעשטעלט אַז ער איז צופרידען ווען ער מאַטערט און פּייניגט זי. זי קען איהם גאָר ניט צוריק טהאָן. זי האָט איהם גאָר נישט וואָס צו זאָגען, וואָס זאָל איהם וועה טהאָן. ער וועט זי נאָך מעהר קענען פּייניגען.

ער האָט דאָך אויך הנאה פון די פערד און די „הענד“ וואָס זיינען איהם אונטערטהעניג, די וועלכע ער רופט אָן „זיינע“. ער ער וועט זיך אַזוי בעגעהן מיט מיר. איך וועל פערלירען דעם מוטה. וואָס וועל איך זיך דען קענען העלפען? — האָט זי זיך אַליין גע־פרעגט. איך וועל דאָך ניט בעטען ביי דער וועלט: — האָט רחמנות אויף מיר!...

זי האָט געוואָלט אַ קלונג טהאָן נאָך איהר דיענסט. פּלוצלונג האָט די טהיר זיך געפענט און גראַנדקאָרט איז אַריין. — דאַרפסט עמיצען זאָל דיר העלפען זיך אָנטהאָן? — האָט ער זי געפרעגט צוקומענדיג נעהענטער

זי האָט ניט געענטפערט, נאָר געשטאַנען שטיל און געלאָזען איהם נעהמען די דיאַמאַנטען און איהר אָנטהאָן. אָהן צווייפעל, ער איז שוין געוואָהנט געווען זיי אימעצען אָנצוטהאָן. מיט אַ ביטערקייט צו זיך אַליין האָט זי געטראַכט: וואָס פאַר אַ זכיה דאָס איז צו האָבען בערויבט אַן אַנדער פרוי...

— פאַרוואָס ביזטו אַזוי קאַלט? — האָט ער זי געפרעגט ווען ער האָט איהר אָנגעטהאָן דאָס לעצטע אוירינגעל, — טו דיך אָן אין פוטער. איך האָב נישט ליעב ווען אַ פרוי קומט אַריין אין אַ הויז אַ דערפראָרענע. אויב דו ווילסט ערשיינען ווי אַ כלה נאָך דער חתונה, זאָלסטו אויסזעהן אַנשטענדיג.

דער נאָך דער חתונה געשפּרעך איז נישט געווען אַזוי שטאַרק איבערצייגענד. דאָס האָט שטאַרק אָנגעריהרט איהר שטאָלץ און זי געצוואונגען זיך צו שטאַרקען. די דימענטען האָבען איהר שטאַרק וועה געטהאָן פאַר אַנדערע מענשען האָבען זיי אויסגעזעהן ווי זיי

פּאַסען איהר גאַנץ גוט. גראַנדקאָרט האָט איהר שטאַרק נאָכגעקוקט און געזעהן אַז זי איז געצוימט.

— אַ, יאַ מאַמע, איך בין זעהר גליקליך — האָט גווענדאָלען געזאָגט צו דער מוטער ווען זי איז צוריק געקומען נאָך פּלאַפּיעלד — איך בין גאָרנישט ענטטוישט אין ריילאַנדס. עס איז פיעל פיינער ווי דאָ און גרעסער. נאָר ווילסטו עפּעס מעהר געלד?

— ווייסטו דען ניט אַז העררר גראַנדקאָרט האָט מיר געלאָזען אַ בריעף אין דיין חתונה טאָג? — האָט די מוטער זי געפרעגט — איך וועל דאָך בעקומען פון איהם אַכט הונדערט פונט אַ יאָהר. ער וויל אַז אַזוי לאַנג ווי דו ביזט אין פּלאַפּיעלד זאָל איך זיין אין אָפענדין. נאָר אויב עס איז דאָ אַ שעהן הויז אין ריילאַנדס נעבען פּאַרק וואָלטען מיר געקענט דאָרט וואוינען און האָבען ווענינער הוצאות, און איך וואָלט דיך געזעהן מעהר מאָל דורכן יאָהר.

— מאַמע, דאָס מוזען מיר איבערלאָזען צו העררר גראַנדקאָרט.

— גו, געוויס. עס איז זעהר איידעל פון איהם וואָס ער צאָהלט פאַר אָפּענדין דערוויי̇ל דירה געלד און ער זאָגט אַז ער וועט צאָהלען ביז דזשון. מיר לעבען זיך איצט זעהר גוט. אונזער גוטע דיענסט מערי וועט זיין מיט אונז און אין אַלעם מיטהעלפען. עס איז גאַנץ נאַטירליך אַז העררר גראַנדקאָרט זאָל וועלען אַז מיר זאָלען וואָהנען אין אַ פיין הויז אין אייער שכנות און איך קען גאָרנישט זאָגען געגען דעם. האָט ער דיר גאָרנישט דערצעהלט וועגען דעם?

— ניין, — האָט גווענדאָלען געענטפערט, — ער האָט גע־וואָלט אַז איך זאָל דאָס געוואָהר ווערען פון דיר.

גווענדאָלין האָט אין אמת'ן געוואָלט וויסען עפּעס בעשטימטעס וואָס ער האָט געטהאָן פאַר איהר מוטער. זי איז שטאַרק נייגיריג געווען דאָס צו וויסען. נאָר פון דער חתונה אָן האָט זי אויף קיין איין מינוט נישט געפיהלט קיין כח איהם צו דערמאָנען אַ וואָרט דערפון. איצט האָט זי געפיהלט אַז זי וועט נישט קענען רוהען ביז זי וועט איהם נישט זאָגען, אַז עס איז זעהר פיין פון איהם וואָס ער פערזאָרגט די מוטער, און אַז ער האָט גענומען אויף זיך אַ גרויסע זאַך וואָס ער האָט חתונה געהאַט מיט אַ מיידעל וואָס פערמאָגט נישט מעהר ווי אַ משפחה וואָס איז אַנגעוויזען אויף איהר.

אַז זי האָט דאָס איהם געזאָגט, האָט ער גערויכערט אַ ציגאַר און גלייכגילטיג געזאָגט:

— נו, געוויס, איך האָב דאָך זי נישט געקענט לאָזען וואוינען ווי אַ געמבלערינס מוטער.

— מילא, ער טראַכט שוין ניט וועגען געלד, איז שוין גוט, — האָט גווענדאָלען זיך געטראַכט — און דער מאַמען איז אויך בעסער געוואָרען נאָך מיין חתונה.

גאַנץ אָפט האָט זי געפּרואווט מאַכען אַ פערגלייך צווישען דעם וואָס זי האָט געטהאָן און דאָס וואָס וואָלט געווען ווען זי וואָלט נישט התונה געהאַט מיט גראַנדקאָרטען. זי האָט זיך געפלייסט איינרעדען אַז דאָס לעבען איז אין אַלגעמיין אָהן גליק און אָהן צופרידענהייט. און ווען זי וואָלט נישט געווען חתונה געהאַט וואָלט זי אפשר געווען געקוקט איצט צוריק מיט ביטערקייט פונקט ווי עס קומט איהר איצט אויס. איהר מוטערס איינזאַמקייט וואָס פלעגט זי תמיד אויפברענגען אין כעס האָט זי איצט אויסגעטייטשט אַז דאָס איז שוין דער מזל פון די פרויען אַזוי. יאָ, זי האָט דאָך נאָך אַלץ געטראַכט אַז זי וועט זיך אַנדערש פיהרען ווי די מוטער, אָבער מיט וואָס אַנדערש? זי וועט טראָגען איהר וועהטאָג אין האַרצען, קיינער זאָל נישט בעמערקען.

זי האָט בעשלאָסען צו געוועהנען זיך צו איהרע צרות און געפינען פערשיעדענע מיטלען אַז זי זאָל פון די וועהטאָגען נישט טראַכטען און ווי עס איז דורכקומען דאָס לעבען. איינס פון דער־פון האָט זי געטראַכט וועגען אַריינלאָזען זיך אין געמבלען. אין ליבראָן האָט זי זיך אַ סך אָנגעהערט וועגען אַנשטענדיגע פרויען וואָס האָבען געגעמבעלט אויף אַלערליי אַרטען. עס האָט זי אפילו דערוויל ניט שטאַרק געצויגען צו שפּיעלען, נאָר אַז זי וועט אָנ־הויבען וועט שוין מיט'ן שפּיעלען קומען דער אַפּעטיט.

נאָך אַ פערגעניגען האָט זי אויסגעפונען צו מאַכען אַן איינ־דרוק קומענדיג אין געזעלשאַפט. וואָס טהוען דען בעריהמטע שעהנ־הייטען ווען זייערע מענער זיינען גענוג רייך זיי אַלעס נאָכצוגעבען? אַלע מענער לויפען זיי נאָך. זיי האָבען אַ רייכע גאַרדעראָבע, אַ טהייערע קאַרעטע מיט שעהנע פערד, זיי געהען אַריין אין געזעל־שאַפטליכע הייזער, רעדען אביסעל און געהען צוריק אַרויס. ווען

זי זאָל נאָר דאָס אַלץ קענען טהאָן! ווען זי זאָל זיך קענען צופּאַסען צו אַזעלכע סאָרטען פון פערגעניגענס! זי האָט זיך עפּעס נישט געגלויבט אַז זי וועט דאָס קענען טהאָן.

און אַז זי האָט דערזעהן דעראָנדאַ'ן האָט איהר עפּעס דאָס הארץ געזאָגט אַז ער וועט איהר העלפען און אַז ער איז דער איינ־ציגער וואָס פערשטעהט זי. ער איז דאָך אַזוי אַנדערש פון אַלע מענער וואָס זי האָט געזעהן זייט זי לעבט. נישט נאָר רעדט ער אַנדערש ווי זיי אַלע, ער פיהרט זיך אויך אַנדערש אויף. די אַלע מענער אַרום איהר זיינען פאַר איהר געווען פּונקט ווי אויסגעלעזענע ביכער וואָס מען קען זיי מעהר אין האַנד נישט נעהמען. זיי זיינען איהר באַלד מיאוס געוואָרען און זי האָט מיט זיי מעהר נישט גע־וואָלט האָבען צו טהאָן, זי האָט געוואוסט אַז זיי וועלען איהר נישט זאָגען קיין ניי וואָרט. נאָר ער אַליין, דעראָנדאַ, איז פאַר איהר שטענדיג ניי, פריש און אינטערעסאַנט. זי האָט געוואָלט אַז ער זאָל אַלצדינג וויסען וועגען איהר און זי זאָל איהם קיין וואָרט נישט דאַרפען דערצעהלען. זי איז געלעגען אויפ'ן סאָפאַ און זיך גע־טראַכט, אַז זי וואָלט אַזוי געוואָלט אַז ער זאָל וויסען אַז זי איז נישט קיין פערדאָרבענע פרוי ווי ער דענקט פון איהר, נאָר אַז זי איז אַן אונגליקליכע און געוואָלט זיין בעסער ווען עס וואָלט נאָר מעגליך געווען.

דעראָנדאַ וואָס איז נישט קיין סך עלטער געווען פאַר איהר האָט אויסגעזעהן אין איהרע אויגען ווי אַ פּריסטער צו וועמען זי האָט אַזוי פיעל צוטרויען בעקומען און אין וועמען זי גלויבט אַזוי שטאַרק.

איהר שטאַרקער גלויבען אין איהם האָט אויך געהאַט אַ וויר־קונג אויף דעראָנדאַ'ן און ער האָט זיך מעהר פערטראַכט וועגען איהר.

23טער קאַפּיטעל.

הערר וואַנדערנוט איז צוגעגאַנגען צו דעראָנדאַ'ן, גענומען פון איהם אַ ציגאַר און געזאָגט:

— דער גראַנדקאָרט איז אַן אַלטע אויסגעריבענע שמאַטע,

וואָס טויג זיך צו גאָרנישט. נאָר אויב איהר האַלט פון איהם, ציה איך צוריק מיינע ווערטער.

— איך האַלט נישט אַזוי שטאַרק פון איהם — האָט דע־ראָנדאָ געזאָגט.

— איך האָב טאַקי אַזוי געדענקט — האָט וואַנדערנוט ווייטער גערעדט, — עס וואונדערט מיך נאָר ווי אַזוי האָט ער צוריק בעקומען זיין ליידענשאַפט. אַנדערש וואָלט ער דאָך מיט איהר נישט חתונה געהאַט, האָטש לוש, זיין אַלטער, געטרייער הונט, זאָגט, אַז ער האָט נישט חתונה געהאַט פאַר ליעבע, נאָר צוליעב עקשנות און אַמביציע. אשעהנע אַמביציע! די חתונה מוז האָבען געמאַכט אַ גרויס לאָך אין זיין קעשענע, ניין?

— איך ווייס גאָרנישט פון זיינע געשעפטען — האָט דע־ראָנדאָ קורץ געענטפערט.

— וואָס? איהר ווייסט נישט, אַז ער האַלט אויס נאָך אַ הויז?

— פלאַפיעלד? יאָ, געוויס. ער האָט דאָס גענומען פון סער הוגאָ מאַלינדזשער, אָבער נאָר פאַר איין יאָהר.

—ניין, נישט פלאַפיעלד, איך מיין גיידסמיר. סער הוגאָ ווייס דערפון, איך קען שווערען דאַרויף.

דעראָנדאָ האָט גאָרנישט געזאָגט. ער איז אייגענטליך געוואָרען אַביסעל נייגעריג. ער האָט אָבער געוואוסט, אַז ער וועט אַלץ קענען געוואָהר ווערען פון וואַנדערנוט'ן און ער וועט איהם אפילו קיין וואָרט נישט דאַרפען פרעגען.

— לוש האָט ניט אַלץ דערצעהלט, — האָט וואַנדערנוט גע־זאָגט, — ער איז דאָך זיין פערטרויענס־מאַן. איך ווייס עס אָבער פון דער זיכערסטער קוועלע. גראַנדקאָרט האָט אין גיידסמיר אַ ווייב מיט פיער קינדער. זי האָט איהם פעסט געהאַלטען פאַר די לעצטע צעהן יאָהר און נאָך איצט האָט זי אויף איהם אַ שטאַרקע דעה. זי האָט פערלאָזט איהר מאַן צוליעב איהם און איז אומעטום מיט איהם מיטגעפאָהרען. איהר מאַן איז שוין געשטאָרבען. איך האָב בעגעגענט אַ מאַן, וואָס האָט גערעדט מיט איהם אין רע־גימענט. ער האָט געקענט די פרוי גלאַשער איידער זי איז אַנטלאָ־פען פון מאַן. זעהר אַ שעהנע פרוי איז זי דעמאָלט געווען, זי האָט

געהאַט אַזעלכע ברענענדע שוואַרצע אויגען! מיין בעקאַנטער האָט געמיינט, אַז זי איז שוין אויך געשטאָרבען. ער האָט נישט געוואוסט וואו זי איז. מען זאָגט, אַז זי האַלט איהם נאָך איצט אונטער איהרע קנאַפּעל. עס איז אַ וואונדער, וואָס ער האָט מיט איהר נישט חתונה געהאַט. זי האָט פון איהם זעהר אַ שעהנעם זון און גראַנדקאָרט קען דאָך טהאָן מיט זיינע גיטער וואָס ער וויל. אַ וואונדער וואָס ער האָט מיט איהר נישט חתונה געהאַט? איך האָב דאָס אַלץ געהערט טאַקי פון לוש'ן.

— וואָס פאַר אַ רעכט האָט ער געהאַט חתונה צו האָבען מיט דער מיידעל? — האָט דעראָנדאַ געזאָגט מיט עקעל.

וואַנדערנוט האָט אָבגעביסען אַ שטיקעל ציגאַר, אַ ציה געטהאָן מיט די אַקסעל און נישט געענטפערט.

— זי ווייס געוויס גאָרנישט פון דער גאַנצער געשיכטע — האָט דעראָנדאַ געזאָגט זיכער. אין דער מינוט איז אָבער אָנגעקומען דער צווייפעל און ער האָט זיך געפרעגט: האָט זי אפשר יאָ עפּעס געוואוסט דערפון?

— עס איז אַ פּיקאַנט בילד, — האָט וואַנדערנוט זיך אָנגערופען, — גראַנדקאָרט צווישען די צוויי געליעבטע, פייערדיגע פרויען. איך האָב שוין דערקענט די בלאָנדע גווענדאָלען, זי האָט גענוג טייוועל אין זיך. איך האָב דאָס נאָך אויסגעפונען אין ליבראָן. ער האָט איצט ביידע. עס איז אַ הינטישע געשיכטע. וועמען פריהער זאָל ער נעהמען?

— גראַנדקאָרט קען גאַנץ גוט בייסען — האָט דעראָנדאַ געזאָגט.

— איהר ווייסט, דער מיידעל'ס משפחה זיינען דאָך אַזוי פאַראָרעמט געוואָרען, אַז זיי האָבען באַלד קיין ברויט נישט געהאַט. איך פערשטעה זיי, אַז זיי האַלטען אַז זי איז גליקליך, וואָס זי האָט איהם בעקומען. איך בין נישט צו שטרענג צו אַ מענש, וואָס טהוט אַזוי, ער דאַרף אָבער אַ סך נאָכגעבען אין אַזאַ פאַל. איהר ווייסט — האָט וואַנדערנוט געזאָגט, — איך האָב איהם נעכטען עפּעס דערצעהלט, האָט ער מיך געלאָזט זיצען אין מיטען רעדען און איז אוועק. איז דאָס אונאויפמערקזאַמקייט אָדער בעליידיגונג?

— עס איז ביידע — האָט דעראָנדאַ געזאָגט. — גראַנדקאָרט

האָט ליעב זיך אין אַלעם איינקוקען און נאָכקומען. ער הערט זיך אָבער זעהר ווייניג איין וואָס מען רעדט. איהר ווייסט וואָס איך דענק? — האָט דעראָנדא א זאָג געטהאָן — איך מיין, אז אין דער געשיכטע וועגען דער פרוי אין גיידסמיר איז א סך איבער־טריבען און א היבש ביסעל ליגען.

— קיין איין וואָרט נישט איבערטריבען — האָט וואַנדערנוט פּערזיכערט, — איך קען שווערען. נאָר די לעצטע צייט האָבען מענשען אויפגעהערט רעדען וועגען דעם, דערפאַר ווייסט איהר נישט דערפון. עס איז אָבער דאָ אי אַ נעסט אי אַ פייגעל, אי אַ ווייב. עס איז טאָקי נישט קיינעם'ס עסק, אָבער איך ווייס אַלץ. איך ווייס אז גראַנדקאָרט געהט גאַנץ אָפט צו איהר.

— איך וואונדער זיך, — האָט איהם דעראָנדא געפּרואווט אָנציהען, — ווי אַזוי איהר האָט דאָס אַלץ זיך דערוואוסט?

— אָ, אַ סך מענשען ווייסען דאָס אַלץ, — האָט וואַנדערנוט געזאָגט, — נאָר אַזעלכע געשיכטעס ווערען באַלד אַלט פּונקט ווי אַלטע בריעף, וואָס הערען אויף אינטערעסירען. מיך אינטערעסירט עס אָבער יאָ. איך האָב גראַד ליעב דאָס צו וויסען. איך וויל קענען דעם כאַראַקטער פון מיינע מיטמענשען. אַלטע זאַכען אינטערע־סירען מיך נישט, איך וויל נאָר וויסען דאָס, וואָס עס קומט היינט פאָר. איהר האָט גראַד ליעב אַלטע געשיכטעס פון פּערצייטענס, איהר זיינט א היסטאָריקער. א מומיע אינטערעסירט אייך מעהר ווי א היינטיגע, א לעבעדיגע דאַמע. רעגט דאָס טאָקי אויף אייער פאַנטאַזיע?

— אַמאָל יאָ, עס ווענדעט זיך אין דער געשיכטע און אין דער פרוי, — האָט דעראָנדא געענטפערט. ער האָט געזעהן, אז וואַנ־דערנוט האָט איהם שוין מעהר נישט צו דערצעהלען, האָט ער גע־שוויגען, געשפּאַצירט נאָך אביסעל מיט איהם און באַלד זיך צור־גאַנגען.

פון זיינע קינדער יאָהרען אָן, ווען דעראָנדא האָט געוואָלט אויסגעפינען דאָס געהיימניס פון זיין געבורט, האָט איהם נאָך קיין זאַך נישט אַזוי אינטערעסירט געוואָהר צו ווערען, ווי די געשיכטע פון גווענדאָלען'ען מיט גראַנדקאָרט'ן. האָט גווענדאָלען געוואוסט, אז גראַנדקאָרט האָט א פרוי? האָט זי איהם אין אָנפאַנג נישט

געוואָלט, זי איז אַנטלאָפֿען פֿון איהם, נאָר אַז דער חלום איז איהר געלעגען אויפ'ן האַלז, עס איז איהר אויסגעקומען צו הונגערן, דער־פֿאַר האָט זי חתונה געהאַט? ער האָט זיך דערמאָנט, וואָס זי האָט גערעדט צו איהם און ער האָט געזעהן, אַז זי האָט גערעדט אַזוי ווי איינער, וואָס פֿיהלט, אַז ער איז בעגאַנגען אַ פֿערברעכען און עס טהוט איהם באַנג. איז זי טאַקי אונגליקליך? איז אפשר איהר גאַנצע רוהיגקייט און פֿרייד נאָר אַ מאַסקע און איהר האַרץ איז פֿערוואונדעט? ווער ווייס, גראַנדקאָרט בעהאַנדעלט זי אויך זעהר שלעכט און זי איז נאָך גאָר אייפֿערזיכטיג אויף יענער פֿרוי? איז איהר טאַקי אַזוי ביטער? ער האָט דערפֿיהלט גרויס רחמנות אויף דער יונגער, שעהנער גווענדאָלען, וואָס איהר איז אַזוי שלעכט. ער האָט איצט פֿערשטאַנען, פֿאַרוואָס דער אַלטער סער הוגאָ מאַלינד־זשער האָט איהם קיין וואָרט נישט דערצעהלט וועגען דעם. ער האָט זיך דערמאָנט אָן זיין אייגענעם גורל און ער האָט געזעהן, אַז ער איז פּונקט אַזוי עלענד און פֿערלאָרען, ווי די קינדער פֿון דער אָרי־מער פֿרוי גלאַשער. אויף גווענדאָלען האָט איהם אָבער נישט פֿער־דראָסען. ער האָט געזעהן, אַז עס טהוט איהר באַנג. זי איז אַנ־דערש פֿון אַלע אַנדערע פֿרויען. אַנדערע וואָלטען זיך נאָר גרויס געהאַלטען, זיי וואָלטען געזאָגט, אַז ביז איצט איז ער נישט גע־גאַנגען אין גוטען וועג, ער האָט געלעבט מיט אַ פֿרעמדער פֿרוי און איצט האָט ער געזעצליך חתונה געהאַט.

דעראָנדאַ האָט איצט איינגעזעהן, אַז ער איז נישט גערעכט, וואָס ער מיידעט זי אויס און וויל נישט רעדען מיט איהר. ער האָט פֿערשטאַנען, אַז זי קאָקעטירט נישט מיט איהם און וויל איהם נעה־מען אין איהרע הענד אַריין זי זאָל זיך קענען רייצען מיט איהם. זי מיינט נישט דאָס, זי איז אונגליקליך און וויל זיך דאָס האַרץ אַראָפּרעדען.

ווי ער איז אַזוי געגאַנגען, איז איהם איינגעפֿאַלען, אַז גווענ־דאָלען מוז איצט געווים זיין אין זאַל צווישען די געסט, צו דער טהע פּאַרטי. איז ער אויך אַריינגעגאַנגען. גווענדאָלין איז טאַקי געוועזען אַרונטערגעקומען פֿון איהר צימער. זי האָט זיך בעטראַכט אַז עס איז אַ נאַרישקייט, וואָס זי האָט בעשלאָסען מיט קיינעם מעהר זיך דאָ נישט אָנצוקעהרען. אין גאַנצען וועט זי דאָך דאָ זיין נאָר

צוויי טעג, נאָך וואָס זאָס זי זיך האַלטען פון אַלעמען פון דער וויטענס.

ווען זי איז אַרונטערגעקומען זיינען נאָר געזעסען בלויז די פרויען און געשמועסט. אין דער מינוט איז אַריינגעקומען דעראָנדא.

— ערלויבט איהר מיר זיך צו זעצען? — האָט דעראָנדא גע־פרעגט — אפשר זאָל איך גאָר געהן אויפזוכען די מענער? זיי זיינען געווים אין ביליארד צימער.

— ניין, געהט נישט, בלייבט דאָ — האָט פרוי פינטריט גע־זאָגט, — אַלע זיינען שוין מיעד דורך מיר. לאָמיר הערען וואָס איהר וועט דערצעהלען.

— עס איז אַ צו שווערע געשיכטע פאַר מיר, — האָט דע־ראָנדא געזאָגט און זיך אַוועקגעזעצט נעבען פרוי מאַלינדזשער ביים טהעע טיש, — איך דענק, איך וועל אייך דערצעהלען וועגען דער נייער זינגערין, אויסער אַז מאַדאַם מאַלינדזשער האָט שוין אייך דרצעהלט פריהער.

— אָ, די קליינע אידישע מיידעל, — האָט פרוי מאַלינדזשער זיך אָנגערופען, — ניין, איך האָב גאָרנישט דערצעהלט. עס איז מיר נישט איינגעפאַלען, אַז עמיצער פון אונז זאָל וועלען נעמען לעסאָנס אין געזאַנג.

— יעדע דאַמע האָט אַ בעקאַנטען, וואָס וואָלט געוואָלט נעה־מען לעסאָנס אין געזאַנג, — האָט דעראָנדא געזאָגט, — איך האָב זיך בעקענט מיט אַ וואונדערבאַרער זינגערין, זי וואוינט ביי מיינע בעקאַנטע, מיין קאַלעדזש ברודער׳ס מוטער. די זינגערין איז אַ וויענערין, זי האָט דאָרט געזונגען אין אָפּערא. זי וויל דאָס אָבער נישט מעהר, זי וויל בעסער זיין אַ לעהרערין.

— זיי זיינען אַ סך די דאָזיגע טהעאַטער זינגערינס, נישט אַזוי? — האָט זיך די אַלטע דאַמע אָנגערופען — קאָסט אַ לעסאָן ביליג אָבער זעהר טהייער? נאָר די צוויי סאָרטען צוציהונגען וויים איך.

— עס איז דאָ ביי איהר נאָך איין צוציהונג — האָט דעראָנדא געענטפערט — אַז מען הערט זי זינגען. ווער עס הערט זי נאָר זינגען ווערט צוגעצויגען. איהר זינגען איז אַן אויסנאַהם. זי

האָט בעקומען אַן ערשט קלאַסיגע בילדונג, נאָך מעהר גרויס איז איהר געפיהל, אַ געשאַנק איינפאַך פון גאָט.

— פאַרוואָס האָט זי פערלאָזט די ביהנע? — האָט פרוי פינ־טריט געפרעגט. — איך בין צו אַלט צו גלויבען אַז ערשט־קלאַסיגע מענשען זאָלען אויפגעבען ערשט־קלאַסיגע שאַנסען.

— איהר שטימע איז געווען צו שוואַך. עס איז וואונדערבאַר ווען מען הערט דאָס אין אַ צימער. איהר זייט דאָך געווען אַזוי ענטציקט — האָט דעראָנדאַ געזאָגט — מיט מיין זינגען פון שו־בערט, זייט זיכער אַז טאָמער הערט איהר זי, וועט איהר שוין מיך קיינמאָל נישט וועלן הערען. איך גלויב אַז זי וואָלט זיך נישט אָבגעזאָגט צו זינגען צו פּריוואַטע פּאַרטי׳ס אָדער קאָנצערטען. איהר שטימע איז זעהר גוט פאַר דעם.

— אַז מיר וועלען זיך אומקעהרען אין שטאָדט — האָט פרוי מאַלינדזשער געזאָגט — וועל איך זי פערבעטען צו זיך. איהר וועט זי דעמאָלט הערען. איך האָב זי נאָך נישט געהערט. איך פערלאָז זיך אָבער אויף דניאל׳ס רעקאָמענדאַציע. מיינע מיידלעך, דענק איך, וועלען נעהמען לעסאָנס ביי איהר.

— דאָס ווילט איהר טהאָן איהר אַ טובה? — האָט פינטריט געפרעגט — איך קען נישט ליידען קיין געזאַנג וואָס קומט ווען מען וויל דעם זינגער טהאָן אַ טובה.

פרוי מאַלינדזשער איז אָפּט געווען הילפלאָז אין אַ געשפּרעך. זי האָט אויך געהאַט צוגעזאָגט דעראָנדאַ׳ן קיין וואָרט נישט צו דערצעהלען וועגען מירא׳ס געשיכטע, האָט זי פערלאָרען געשמיי־בעלט און געקוקט אויף דעראָנדאַ׳ן.

— יאָ, עס איז טאַקע אַ טובה — האָט דעראָנדאַ זיך אָנגע־רופען — אָבער פאַר די וואָס הערען דאָס זינגען. איך גלויב אַז ווער עס האָט נאָר אויערען וואָלט פּאָרפּיטירט הערענדיג אַ גוט גע־זאַנג וואָס איז אַנדערש ווי געוועהנליך. ווען איהר וואָלט געהערט מיס לפידות זינגען — האָט דעראָנדאַ געזאָגט צו גווענדאָלען — וואָלט איהר אַליין זיך צוריק גענומען לערנען זינגען.

— איך האָלט פונקט פערקעהרט — האָט גווענדאָלען געזאָגט — אַז איך וועל זי הערען וועל איך נישט וועלען זיך לערנען, ווייל איך האָב נישט קיין גרויסע פעהיגקייטען.

— ביי מיר ווידער אז איך זעה אימיצען טהאָן א זאַך גאַנץ גוט דערוועקט עס מיך אויך צו פּרובירען — האָט דעראָנדא געזאָגט. — איך זאָג נישט אז זיי מאַכען מיר גלויבען אז איך קען עס אויך אזוי גוט טהאָן. זיי מאַכען מיך אָבער גלויבען אז די זאַך איז ווערט געטהאָן צו ווערען. איך קען דענקען אז מיין זינגען איז נישט זעהר גוט, עס וואָלט אָבער שלעכט געווען ווען איך וואָלט געהאַלטען אז מוזיק אליין איז ווענינ ווערט. א פּאָלקאָמענע זאַך בעגייסטערט אָבער און מען זעהט ווי גוט דאָס איז.

— אָבער אז מיר קענען דאָס נישט אזוי טהאָן — האָט גווענדאָלען געזאָגט — טהוט אונז דאָפּעלט וועה.

— דאָס איז געווענדט ווי מען קוקט אויף דעם — האָט דעראָנדא געזאָגט — אונזער לעבען וואָלט געווען זעהר טרויעריג און אָרעם ווען אונזער גאַנצע פריייד און גליק וואָלטען מיר געהאַט בלויז פון אונזער טהעטיגקייט. מיר דאַרפען זיך לערנען צו קענען פערשטעהן די עטליכע גליקליכע אויף דער וועלט וואָס מאַכען אונז גליקליך און דערפרעהען אונזער הארץ. מיס לאַפּידות איז איינע פון די ווענינע וואָס גאָט האָט געבענשט.

— זי מוז זיין זעהר א גליקליכע, דענקט איהר נישט אזוי? — האָט גווענדאָלען געפרעגט סאַרקאַסטיש און זיך אוועקגעדרעהט צו איהר שכנה, פרוי ריימאָנד.

— איך ווייס ניט — האָט די שכנה איהר געזאָגט — איך וואָלט מעהר געדאַרפט וויסען וועגען איהר, איך זאָל קענען זאָגען א מיינונג וועגען דעם.

— עס מוז זיין א ביטערע ענטוישונג פאַר איהר וואָס איהר שטימע איז נישט גוט געווען פאַר דער גרויסער ביהנע — האָט יוליא פען געזאָגט מיט מיטגעפיהל..

— זי מוז שוין זיין אין די יאָהרען — האָט פרוי פינטריט געוואָלט טרעפען.

— אין געגענטהייל, זי איז נאָך נישט קיין גאַנצע צוואַנציג יאָהר אַלט.

— זי איז אויך זעהר שעהן — האָט פרוי מאַלינדזשער אריינגערעדט וועלענדיג העלפען דעראָנדאַ'ן — זי האָט אויך גוטע מאַנירען. עס טהוט מיר נאָר לייד וואָס זי איז אזא פאַנאַטישע אי־

דישקע. איך וואָלט דאָס אין קיין אַנדערן וועג נישט געקענט פֿער־טראָגען, אין זינגען מאַכט דאָס אָבער ניט אויס.

— נו, אויב איהר שטימע איז צו שוואַך צו שרייען — האָט פרוי פינטריט געזאָגט — וועל איך זאָגען פרוי קלעמענטינאַ זי זאָל נעהמען ביי איהר לעסאָנס פאַר מיינע ניין אייניקלעך. און איך בין זיכער אַז גאַנצע אַכט פון זיי, וועט זי אויסגעפינען, האָבען קיין שום שטימע ניט, זיי קענען נאָר זינגען אין קירכע. אַ סך אונזערע מיידלעך ווילען גאָר נעהמען לעסאָנס ווי אַזוי נישט צו זינגען.

— איך האָב שוין געהאַט מיין לעסאָן אין דעם — האָט גווענ־דאָלען געזאָגט צו דעראָנדאַ'ן — איהר זעהט, מאַדאַם פענטריט האָלט מיט מיר.

דערוויילע איז אריין סער הוגאָ מאַלינדזשער מיט עטליכע מע־נער און גראַנדקאָרט צווישען זיי. סער הוגאָ האָט זיך אָוועקגע־שטעלט לעבען טיש און געזאָגט:

— וואָס האָט איך דעראָנדאַ געגעבען אַזעלכעס וואָס ער האָט זיך אַליין אריינגע'גנב'עט צווישען איך?

— ער וויל אונז פאַרשטעלען אַ אידיש מיידעל וואָס זינגט וואונדערבאַר. נו, די יונגע וועט זי אפשר בעגייסטערען, אָבער מיר אַלטע, איהר און איך, וואָס האָבען די בעסטע זינגערינס גע־הערט, ווערען נישט אַזוי לייכט בעגייסטערט.

סער הוגאָ האָט אויסגעהערט מיט זיין גוטען לעבעדיגען שמייכעל אויף די ליפּען. ער האָט גענומען אַ טאַסע טיי פון זיין פרוי און געזאָגט:

— פאַראַן מענשען וואָס גלויבען אַז אויסער די וואָס מיר האָבען געהערט זיינען דאָ נאָך זינגערינס.

— אָ, איהר זייט האָך אינגער פון מיר —האָט זי געזאָגט — איך האָב מורא אַז איהר זייט איינע פון די וואָס לויפען נאָך דער אַל קאַראַזי. זי האָט אָבער חתונה געהאַט און אייך אַלעמען געלאָזען אין דער קלעם.

— יאַ, געוויס איז שלעכט ווען געניאַלע זינגערינס האָבען חתונה און הערען אויף זינגען דאַמאָלס ווען זיי האָבען נאָך נישט

פערלאָרען זייער שטימע — האָט סער הוגאָ געזאָגט. — די מענער זייערע זיינען רויבער. זיי גזל'ענען זיי אוועק פון דער וועלט.

סער הוגאָ האָט זיך אוועקגעזעצט. דעראָנדא האָט זיך אביסעל אָבגערוקט מאַכענדיג פּלאַץ פאַר אַנדערע. ער האָט בעמערקט ווי גווענדאָלען האָט זיך אוועקגעמאַכט פון וואַנדערנוטען און איז צו־געגאַנגען צו דער פּיאַנאָ און אַריינגעקוקט אין דעם בלאַט נאָטען. דעראָנדאַ'ן איז איינגעפאַלען אַז זי וויל איצט רעדען צו איהם. זי וויל זיך געוויס ענטשולדיגען פאַר איהם פאַר איהר אונצופרידענע בעמערקונג וועגען מיראַ'ן.

ער איז צו איהר צוגעגאַנגען און געזאָגט:

— זייט איהר שוין ווייכער צו דער מוזיק? איהר ווילט אפשר עפּעס שפּילען אָדער זינגען?

— איך וויל גאָרנישט, איך בין אָבער ווייכער געוואָרען — האָט גווענדאָלען געזאָגט אונטערטהעניג.

— קען איך וויסען די אורזאַך?

— איך וואָלט געוואָלט הערען מיס לפּידות און נעהמען לע־סאָנס ביי איהר, אַז איהר האַלט פון איהר אַזוי. איך מיין דאָס ווען מיר וועלען איבערפאָהרען אין שטאָדט. איך מיין לעסאָנס צו זעהן איהר פאָלקאָמענהייט און מיין הינטערשטעליגקייט — האָט גווענדאָלען געזאָגט מיט אַן אָפענהערציגען ליעבען שמייכעל.

— איז זי אַזוי פאָלקאָמען אין אַלעם ווי אין דער מוזיק?

— איך קען דאָס נישט זאָגען פאַר זיכער. איך האָב זי נישט גענוג נאָך געזעהן. איך האָב אָבער גאָר נישט בעמערקט אין איהר וואָס איך זאָל וועלען אַז עס זאָל זיין אַנדערש ווי עס איז. זי האָט געהאַט זעהר אַן אונגליקליך לעבען. איהרע צרות האָבען זיך אָנ־געהויבען אין איהרע קינדער יאָהרען און זי איז אויסגעוואַקסען אַ נישט גינסטיגער אומגעבונג. איהר וועט אָבער צוגעבען אַז קיין זאַך אין דער וועלט וואָלט זי נישט געקענט מאַכען נאָך בעסער ווי זי איז.

— איך וואָלט געוואָלט וויסען וואָס פאַר אַ צרות זי האָט געהאַט.

— בעשטימטעס ווייס איך נישט. איך ווייס אָבער אַז זי האָט

זיך געוואָלט דערטרינקען ווען די צרות זיינען איהר שוין דערגאַנגען איבער'ן האַלז.

— און וואָס האָט זי אָבגעהאַלטען פון דערטרינקען ? — האָט גווענדאָלען גיך געפרעגט, איינקוקענדיג זיך אין איהם.

— עפּעס אַ ליכט־שטראַהל איז געקומען און געמאַכט זי פיה־לען אַז זי דאַרף לעבען, אַז עס איז גוט צו לעבען — האָט ער רוהיג געזאָגט. — זי איז אַזוי גאָטספאָרכטיג און איז גרייט אַלץ איבערצוטראָגען אונטערטהעניג ווען עס איז אַזוי.

— אויף אַזעלכע איז נישטאָ קיין רחמנות — האָט גווענדאָלען געזאָגט אונגעדולדיג — מיר געפעלען נישט די פרויען וואָס טהוען שטענדיג וואָס עס איז ריכטיג. איך גלויב נישט אין זייערע גרויסע ליידען.

— אמת, די חרטה אויף דעם שלעכטען איז טיפער, ביטערער, האָט דעראָנדאַ געזאָגט — איך דענק אַז מיר זינדיגע בעשעפענישען קענען נישט אַזוי מיטפיהלען מיט די אונשולדיגע ליידענדע ווי מיט די וואָס האָבען אַ שטענדיגען קאַמפּף מיט זיך איבער זייערע אייגענע פעהלערן.

— עס איז נישט ריכטיג וואָס איהר זאָגט — האָט גווענדאָלען געזאָגט. — איך וויים, איהר פערגעטערט אַזוי מים לפידות ווייל איהר האַלט, אַז זי איז אָהן פעהלער. איהר וואָלט פעראַכטעט אַ פרוי וואָס וואָלט געטהאָן אַזעלכעס וואָס איהר וואָלט דאָס גע־האַלטען פאַר אַ פעהלער.

— דאָס איז פאַלשטענדיג אָבהענגיג פון איהר אייגענער מיי־נונג איבער איהרע מעשים — האָט דעראָנדאַ געזאָגט.

— איהר וואָלט צופרידען געווען ווען זי וואָלט געווען זעהר אונגליקליך ? — האָט זי אויפגערעגט גערעדט.

— ניין, נישט צופרידען, עס וואָלט מיר זעהר וועה געטהאָן. איך האָב נישט געזאָגט אַז אַ מענש מיט אַ פיינע נאַטור איז ווייניג עהרווירדיג. איך האָב געמיינט צו זאָגען אַז די וואָס זיינען אַזוי אונאינטערעסאַנט קענען זיין ווערטה אונזער סימפּאַטיע ווען זיי טהוען אַזעלכעס וואָס דערוועקט אין זיי דעם געוויסען. איך גלויב אַז ביי אַ סך מענשען וואָלטען קיינמאָל די אויגען זיך נישט געעפענט ווען נישט פון אַ שטאַרקען שטויס פון זייערע אייגענע

מעשים. און ווען די דאָזיגע לײדען דארף מען אויף זײ מעהר רחמנות האָבען ווי אויף די אונשולדיגע וואָס לעבען אויך אין צרות.

דעראָנדא האָט דאָס גערעדט אין אַ װײכער אַנגענעהמער און מיטפיהלענדער שטימע. גווענדאָלען האָט זיך אַראָפּגעלאָזט אויף דעם פּיאַנאָ שטוהל און געקוקט אויף איהם מיט אַזוי פיעל טרויער אין איהרע גרויסע אויגען ווי אַ פערוואונדעטע בעשעפעניש בעט זיך שטיל הילף.

— דו בעטסט פרוי גראַנדקאָרט, זי זאָל שפּיעלען פאַר אונז ? — האָט סער הוגאָ געפרעגט צוקומענדיג צו דעראָנדא׳ן און ער האָט אַרויפגעלעגט זײנע הענד אויף זײן שולטער.

— איך קען זיך אַלײן בײ זיך נישט דערבעטען דערצו — האָט גווענדאָלען געזאָגט אויפהויבענדיג זיך.

אַנדער געסט זײנען אויך צוגעקומען און עס איז שוין אונמעגליך געווען אַז דעראָנדא און גווענדאָלען זאָלען זיך דעם זעלבען טאָג דורכרעדען. צו מאָרגענס איז געווען נײ־יאָהר נאַכט. סער הוגאָ האָט געמאַכט אַ גרויסען טאַנץ אָווענד. אַ סך געסט זײנען געווען פארבעטען. ווען גווענדאָלין האָט זיך אָנגעטהאָן, האָט זי זיך דערמאָנט אָן ליבראַן, האָט איהר אָנגענומען אַ חשק אָנצוטהאָן דעם בראַסליעט וואָס דעראָנדא האָט איהר צוגעשיקט אין געהיים. זי האָט אָבער מורא געהאַט גראַנדקאָרט זאָל נישט בײז ווערען אַז זי וועט זיך ווײזען אין אַזאַ אָרים שטיקעל ציערונג. זי האָט איהם אָבער אָנגעטהאָן אונטערן אַרבעל און גראַנדקאָרט האָט דאָס נישט געהאַט בעמערקט.

דער טאַנץ־אָווענד איז געווען וואונדערבאַר שעהן. עס איז געווען אַן אַלטער מנהג בײ דער פאַמיליע. רויטע קארפּעטס זײנען געווען אויסגעלײגט. אַרום און אַרום זײנען געשטאַנען פּאַלמען און טהײערע בלומען וועלכע האָבען זעהר פײן געשמעקט. דער גאַנצער זאַל איז פערגאָסען געוואָרען מיט ליכט. עס איז געווען לעבעדיג און פרעהליך אַרום. די רײכקײט האָט געבלענדט די אויגען. סער הוגאָ האָט געפיהרט אונטערן האַנד גווענדאָלענען און גראַנדקאָרט איז געגאַנגען מיט פרוי מאַלינדזשער. די געסט זײנען געגאַנגען צו פּאָרלעך, מאַן און פרוי. אַלע האָבען געקוקט און בעוואונדערט גווענדאָלענען.

זיי האָבען זיך אַ סך אָנגעהערט וועגען איהר שעהנהייט און זיי האָבען געוואוסט אַז נאָך סער הוגאָ'ס טויט וועט זי דאָ ווערען די בעל־הבית'טע, גראַנדקאָרט וועט אַלץ ירש'ענען. אַלע האָבען זי פערגעטערט און פערעהרט און זיי האָבען פערגעסען אַז ערשט נים לאַנג איז זי געווען אַן אָרים מיידעל.

גווענדאָלענען אַליין איז אָבער דאָס גאַנצע גליק נישט איינ־געגאַנגען. זי האָט זיך געפיהלט דערשלאָגען, מיעד און מאַט. און זי האָט זיך געטראַכט אַז איהרע שוועסטער ביי דער מוטער אין דער היים איז פיעל בעסער ווי איהר. זיי זיינען רוהיג און צופרידען.

געווים קיינעם איז נישט איינגעפאַלען צו וויסען, וואָס אין איהר הארץ טהוט זיך אָב און זיי האָבען נישט געקענט וויסען, זי איז געגאַנגען שטאָלץ נעבען סער הוגאָ'ן, זי האָט אויסגעזעהן צו זיין זעהר צופריעדען און עס איז גאָרנישט געווען צו דענקען אַז זי איז אַמאָל געווען אָרעם. אַלע האָבען איהר דורכגענומען מיט זייערע בליקען און צוגעגעבען, אַז זי איז געבוירען צו זיין אַ הער־שערין און די אייגענטימערין פון דעם גאַנצען רייכטום. דעראָנ־דאַ'ן האָבען אויך אַלע דורכגענומען מיט די אויגען, האָבען איהם בעדויערט וואָס נישט ער איז דער וואָס וועט דאָס אַלץ ירש'ענען נאָר גראַנדקאָרט.

עס האָט זיי אפילו פערדראָסען וואָס דאָס איז אזוי. זיי האָ־בען דעראָנדאַ'ן ליעב געהאַט און עס האָט זיי באַנג געטהאָן, וואָס דעראָנדאַ זעהט נישט אוים צו זיין אזוי ריין ענגליש, ווי דער סער הוגאָ. גראַנדקאָרט איז זיי זאָגאר אָנגעשטאַנען אַלס אַן אייגענ־טהימער פון דעם גאַנצען גוטס, נאָר זיין אנגעשטרענגט געזיכט איז זיי נישט געפעלען.

פרוי מאַלינדזשער איז פערביי געגאַנגען. האָבען זי אויך אַלע בעדויערט וואָס גאָט האָט זי געשטראָפט און זי האָט נישט קיין זוהן, וואָס זאָל זיין סער הוגאָ'ס יורש. זי אַליין האָט אויך געקוקט דאָ אויף גווענדאָלינ'ען און דאָ אויף גראַנדקאָרט'ען און האָט שטיל געזיפצט.

פרוי פּענטריט איז צוגעגאַנגען צו דעראָנדאַ'ן און געזאָגט:

—איך וועל געהן טאַנצען, איך וועל מיר אָבער אויסקלייבען אַ פּאַרטנער. הערר דעראָנדאַ, איהר זייט דער אינגסטער צווישען

אונז, איך וועל טאַנצען מיט אייך. קיינער איז נישט גענוג אַלט צו קענען טאַנצען מיט מיר. איך וויל האָבען גראַד דעם קאָנ־טראַסט.

דעראָנדא האָט אָנגענומען.

דערווייל האָט דער עולם אָנגעהויבען א ביסעל זיך צוזעצען, אַנדערע זיינען אַוועק אין א זאַל עפּעס איבערכאַפּען. גווענדאָלען און גראַנדקאָרט זיינען אויך אַוועק אָן א זייט. גווענדאָלען האָט זיך אַוועקגעזעצט אויף א שטוהל און גראַנדקאָרט איז געשטאַנען נעבען איהר ביי דער וואַנד. דעראָנדא האָט זי בעמערקט און ער האָט געוואָלט רעדען מיט גווענדאָלען׳ען. דאָס וואָס גראַנדקאָרט איז געשטאַנען דערנעבען איז איהם גראָד געווען געפעלען. זאָל ער הערען וואָס זיי רעדען, מען פּלוידערט אביסעל, נישטאָ קיין בייז אין דעם.

איידער אָבער דעראָנדא איז צוגעקומען איז גראַנדקאָרט שוין גוט אין כעס געווען אויפ׳ן גאַנצען טאַנץ־אָבענד. ער האָט גע־טענה׳ט מיט גווענדאָלען, אַז זיי זאָלען אַוועקגעהן אין גאַנצען צו זיך אין צימער. זי האָט איהם אָבגעהאַלטען דערפון. זי האָט געזאָגט, אַז סער הוגאָ וועט האָבען עגמת נפש. געמיינט האָט זי אָבער עפּעס אַנדערש, זי האָט נישט געוואָלט פריהער אַוועקגעהן ביז דעראָנדא וועט זעהן דעם בראַסליעט.

אַז דעראָנדא איז צוגעגאַנגען און איהר פאָרגעלייגט געהן אַ טאַנץ, איז זי גראַד געווען שטאַרק צופריעדען מיט דער געלעגענ־הייט און זי האָט געזאָגט:

— איך וועל היינט נישט טאַנצען מעהר. זייט איהר נישט צופריעדען דערמיט? איהר האָט זיך געוויס געפיהלט פערפליכ־טעט צו געהן מיט מיר א טאַנץ און איך בין זיכער, אַז איהר האָט שוין צופיעל געטאַנצט, איבער אייערע קרעפטען.

— איך וועל דאָס נישט פערלייקענען, — האָט דעראָנדא צוגעגעבען, — אָבער איהר האָט געטאַנצט נאָר אַזוי פיעל וויפיעל איהר האָט געוואָלט.

— ווילט איהר האָבען פון מיר א צרה פון אַן אַנדער זייט, — האָט זי געפרעגט — און מיר דערלאַנגען א גלאָז פריש וואַסער?

דער טיש איז געווען גאַנץ נאָהענט. ער האָט איהר צוגע־

בראַכט. זי האָט אַרונטערגענומען איהרע הענטשקעס. און ווען זי האָט אויסגעשטרעקט איהר האַנד צו נעהמען דאָס גלאָז, האָט זיך אַרויסגעזעהן דער בראַסלעט. גראַנדקאָרט האָט דאָס דערזעהן און ער האָט אויך בעמערקט, אַז דעראָנדאַ קוקט גאַנץ אויפמערק־זאַם אויף דעם.

— וואָסערע שרעקליכע זאַך האָסטו דיר אָנגעטהאָן? — האָט גראַנדקאָרט אַ פרעג געטהאָן.

— דאָס? — האָט זי רוהיג געזאָגט, געהאַלטען דאָס גלאָז און די אויגען נישט אַראָפּגענומען פון בראַסליעט — דאָס איז אַן אַלטער בראַסליעט, וואָס איך האָב זעהר ליעב צו טראָגען. איך האָב עס שוין אַמאָל פערלאָרען און עמיצער האָט עס געפונען פאַר מיר.

זי האָט געגעבען דאָס גלאָז דעראָנדאַ'ן. ער האָט דאָס גלייך אוועקגעטראָגען און געהענדיג צוריק האָט ער געוואָלט מאַכען צו נישט די גאַנצע געשיכטע מיט'ן בראַסליעט, ווען ער האָט גע־זאָגט:

— איהר וואָלט געדאַרפט צוגעהן צו אַ פענסטער און אַרויס־קוקען. איהר וועט זעהן די לבנה אין איהר שעהנסטען ליכט, ווי עס שלאָגט זיך אויף די קאַנאַלען. איהר וועט הנאה האָבען.

— איך וואָלט עס געוואָלט זעהן. ווערסט צוגעהן? — האָט זי געפרעגט גראַנדקאָרט'ן.

— ניין, דעראָנדאַ וועט דיך צופיהרען — האָט ער בייז גע־זאָגט, שאַרף אַ קוק געטהאָן אויף איהר און איז רוהיג אוועקגע־גאַנגען.

גווענדאָלען האָט זיך אויף אַ מינוט פערלאָרען. ער האָט זיך דאָך בעליידיגט. דעראָנדאַ'ן האָט אויך וועה געטהאָן, וואָס ער האָט דאָס בייגעוואָהנט. ער האָט זיך אָבער געשטאַרקט און אַזוי ווי עס וואָלט גאָרנישט פאָרגעקומען, האָט ער איהר דערלאַנגט זיין האַנד און זיי זיינען ביידע אוועק.

דעראָנדאַ האָט פערשטאַנען פאַרוואָס זי האָט אָנגעטהאָן דעם בראַסליעט. זי האָט איהם געוואָלט בעווייזען, אַז די אונצופריע־דענהייט צווישען זיי ביידע איז פערשוואונדען און אַז זי גיט זיך איהם אונטער און איז גרייט אָנצונעהמען זיין ראַטה, זי גלויבט אין איהם, זי געטרויט איהם, ער וועט איהר העלפען און נאָר פאַר

איהם וועט זי אויפדעקען איהר הארץ און אַלץ דערצעהלען.

און גווענדאָלען האָט דאָס טאַקי געמיינט. זי האָט געוואוסט, אַז די וואנד וואָס איז געשטאַנען צווישען זיי איז איינגעפאַלען און זי מעג זיין מיט איהם גאַנץ אָפענהערציג, ווייל ער פערשטעהט זי און פיהלט איהר מיט.

זיי זיינען צוגעקומען צום פענסטער. איבער'ן פענסטער איז געהאנגען א גרויסער פאָרהאַנג, וואָס מען האָט זיך געקענט ארונ־טערשטעלען הינטער איהם און נישט ווערען בעמערקט פון קיינעם. דעראָנדא האָט זי אַרונטערגעלאָזען הינטער'ן פאָרהאַנג, אַליין איז ער געשטאַנען אביסעל אָבגערוקט. ער האָט געוואָלט זי זאָל זעהן די פּאַנאָראַמע און עס וועט איהר לייכטער ווערען אויפ'ן הארצען.

עטליכע מינוט איז זי געשטאַנען און ארויסגעקוקט. עס איז איהר זעהר געפעלען געוואָרען. זי האָט זיך בערוהיגט און פער־געסען אָן דער בעליידיגונג, וואָס זי האָט ערשט פון איהר מאַן בעקומען. זי האָט זיך דערמאָנט אָן די ווערטער, וואָס זי האָט געוואָלט זאָגען דעראָנדא'ן פריהער, און נישט אָוועקנעהמענדיג דעם קאָפּ פון פענסטער האָט זי פּלוצלונג צו איהם געזאָגט:

— ווען איך געה ווידער שפּילען און פערליר נאָכאַמאָל דעם בראַסליעט, וואָס וואָלט איהר געדענקט פון מיר?

— ערגער ווי איך דענק איצט.

— האָט איהר א גרויסען טעות אין מיר. איהר ווילט דאָך, אַז איך זאָל דאָס נישט טהאָן דערפאַר, ווייל איך זאָל נישט גע־ווינען דאָס, וואָס אַנדערע פערלירען. איך האָב אָבער נאָך פיעל ערגערס געטהאָן.

— איך קען פערשטעהן א נסיון. איך גלויב, אַז איך בין פעהיג צו פערשטעהן, וואָס איהר מיינט. אם וויניגסטען כאָטש אייגען־מוסר און חרטה.

דעראָנדא איז אייגענטליך גרייט געווען פאַר דעם אַלעם. דאָך איז ער עפּעס אונרוהיג געוואָרען פאַר א מינוט, זעהענדיג ווי גוועג־דאָלען האָט אַזוי פיעל צוטרויען צו איהם און זי געהט איהם אַלץ דערצעהלען, וואָס זי איז דאָס קיינמאָל נישט געוועהנט.

— וואָס וואָלט איהר געטהאָן, ווען איהר וואָלט געפיהלט ווי איך. איהר וואָלט געפיהלט, אַז איהר האָט געהאַנדעלט זעהר שלעכט

און מיזעראַבל און וואָלט געציטערט פאַר דעם וואָס וועט קומען? — זי האָט גערעדט גיך, ווי זי וואָלט געוואָלט אויסנוצען די געלעגענהייט און וואָס מעהר זיך דורכרעדען.

— נישט מיט איין זאַך קען מען דאָס פעררינכטען — האָט דעראָנדאַ פעסט געענטפערט, — אַ סך מוז ווערען געטהאָן.

— וואָס? — האָט זי שנעל געפרעגט, אָבגעקעהרט דעם קאָפּ פון פענסטער און געקוקט אויף דעראָנדאַ'ן.

ער האָט איהר פעסט אריינגעקוקט אין די אויגען און ער האָט גערעדט שטאַרק און שאַרף, וויסענדיג, אַז עס וועט נישט העלפען אַז ער וועט איצט רעדען ווייך.

— איך מיין אַז עס זיינען פאַראַן אַ סך געדאַנקען און וועגען וואָס קענען העלפען איבערצוטראָגען די ליידען. פיעל מענשען מוזען ליידען.

זי האָט זיך ווידער אויסגעדרעהט צום פענסטער און אונגעדולדיג געזאָגט:

— איהר מוזט מיר זאָגען וואָס צו דענקען און וואָס צו טהאָן. אַז נישט, וואַרום שטערט איהר מיר טהאָן ווי איך וויל און איך זאָל זיך גאַרנישט זאָרגען? ווען איך וואָלט נאָך אַמאָל געשפּיעלט וואָלט איך אפשר געוועזען געווינען און איך וואָלט קיין זאָרג נישט געהאַט. איהר האָט עס מיך נישט געלאָזט טהאָן. פאַר וואָס זאָל איך נישט טהאָן אַזוי ווי איך וויל און עס זאָל מיך נישט ארען גאַרנישט? אנדערע טהוען יאָ אַזוי.

פון איהרע אַלע רייד האָט מען קיין קלאָהרעס ניטט געקענט הערען נישט מעהר ווי איהר גוואַלדיגע אויפרעגונג.

— איך גלויב נישט אַז איך וואָלט קיין זאַך נישט געאַרט, — האָט דעראָנדאַ געזאָגט זיכער. — אידיאָטען אַרט קיין זאַך נישט. זיי ראַטעוועט אַמאָל פון צרות אַ שלעכטע טהאַט. איהר אָבער קענט ניט זיין קיין אידיאָט. פאַראַן מענשען וואָס קענען טאָן יענעם בייז און זיי זאָל נישט ארען. נאָר שטעלט אייך פאַר ווען איינער האָט יאָ דעם געפיהל פון חרטה? איך גלויב אַז איהר וואָלט נישט געקענט פיהרען קיין שלעכטען לעבען, נישט האָבענדיג קיין חרטה.

— טאָ זאָגט, וואָס איך קען בעסער טהאָן? — האָט זי שטיל גערעדט, ווי זי וואָלט זיך געבעטען.

— זעהר פיעל. קוקט זיך צו ווי אנדערע לעבען, זעהט יענעמס ליידען און ווי זיי טראָגען זיי איבער. סטאַרעט זיך צו זאָרגען וועגען עפּעס וויכטיגעס אין לעבען א חוץ דאָס צופרידען שטעלען פון עגאָ־איסטישע פערלאַנגען. בעמיהט זיך צו טראַכטען וועגען דאָס בעס־טע וואָס איהר קענט טהאָן, נישט בלויז וועגען דעם וואָס איהר קענט עפּעס האָבען דערפון.

א מינוט האָט זי געשוויגען. דאַן האָט זי זיך ווידער אומגע־קעהרט צו איהם און געזאָגט:

— איהר דענקט אז איך בין אַן עגאָאיסטקע, אַן אונוויסענדע?

— איך בין זיכער אז איהר וועט דאָס נישט זיין — האָט ער איהר געזאָגט, קוקענדיג איהר גלייך אין די אויגען.

זי האָט נישט אַרונטערגענומען איהרע אויגען פון איהם און ווי א נייער גייסט וואָלט זי געוועזן בעלעבט.

— זאָל איך אייך פיהרען צוריק? — האָט ער העפליך גע־פרעגט, דערלאַנגענדיג איהר זיין אָרם. זי האָט איהם שטיל אָנגענו־מען. זיי זיינען צוגעקומען צו גראַנדקאָרטען וואָס איז פּאַמעליך געגאַנגען אַהין און צוריק אויפ'ן פּאַריגען פּלאַץ. זי איז צוגעגאַנגען צו איהם און געזאָגט:

— איך בין גרייט איצט אוועקצוגעהן. הערר דעראָנדא וועט שוין בעטען פאַר מיר ענטשולדיגונג ביי מאַדאַם מאַלינדזשער.

— געוויס — האָט דעראָנדא צוגעגעבען — לאָרד און פרוי פּענטריט זיינען שוין אויך אוועק.

גראַנדקאָרט האָט איהר שטיל דערלאַנגט זיין אָרם. זי האָט עס אָנגענומען. זיי האָבען זיך געזעגענט מיט דעראָנדא'ן און שטילער־הייט זיינען זיי אַריין צו זיך אין צימער.

אַז זיי האָבען געהאַט פערמאַכט די טהיר הינטער זיך, האָט זיך גראַנדקאָרט אַריינגעזעצט אין א שטוהל נעבען אויוועןֿ, אָנגעוויזען מיט'ן פינגער אויף א צווייטען שטוהל און בעפעהלעריש איהר א זאָג געטהאָן:

— זעץ דיך!

גווענדאָלען האָט זיך גיך אוועקגעזעצט און געציטערט פאַר שרעק. ער האָט זי שטאַרק אָנגעקוקט און געזאָגט:

— טהו מיר צוליעב און בעוויז נישט אַזעלכע שטיק, ווי א משוגענע.

— וואָס מיינסטו? — האָט זי געפרעגט.

— איך דענק אז צווישען דיר און דעראָנדאָ׳ן איז פאַראַן עפּעס א פערשטענדניס וועגען דעם וואָס דו האָסט געטראָגען אויף דיין האַנד. אויב דו ווילסט איהם עפּעס זאָגען, זאָג! קלאַפּ אָבער ניט קיין טעלעגראַמען מיט בראַסליעטען וואָס אַנדערע מענשען זעהען. עס איז מיאוס.

— דו קענסט אַלץ וויסען וועגען דעם בראַסליעט — האָט זי מיט א וועהטאָג געזאָגט, ווען זי האָט געהערט אין וואָס ער בעשול־דיגט זי.

— איך וויל נישט וויסען, האַלט עס פאַר דיר אַליין, — האָט ער איהר געענטפערט געלאַסען און יעדעס וואָרט האָט געשניטען איהר פלייש. — אויב איך וועל עפּעס וועלען וויסען, וועל איך עס געוואָהר ווערען אָהן דיין דערצעהלען. דו זיי נאָר אַזוי גוט און פיהר זיך אויף ווי עס פּאַסט פאַר מיין פרוי און שפּיעל נישט קיין קאָמעדיעס.

— ביזט געגען דעם וואָס איך רעד מיט דעראָנדאָ׳ן?

— דעראָנדאָ אַרט מיך ווי דער נעכטיגער טאָג, פּונקט ווי עס געהען מיך נישט אָן אַנדערע נאַרישע אינגלעך. דו מעגסט רעדען צו איהם ווי פיעל עס גלוסט זיך דיר. ער וועט דאָך נישט פער־נעהמען מיין פּלאַץ. דו ביזט מיין ווייב, אָדער דו וועסט זיין א מענש פאַר מיר און פאַר לייט, אָדער דו וועסט געהן צום טייוועל.

— איך האָב קיינמאָל אַנדערש נישט געטראַכט נאָר צו פיהרען זיך ווי עס פּאַסט פאַר דיין פרוי — האָט זי געזאָגט און געפיהלט ווי דאָס האַרץ וואָלט זיך איהר אָבגעריסען.

— דו האָסט דיר אָנגעטהאָן דאָס אויף דער האַנד און בע־האַלטען פון מיר ביז ער האָט דאָס דערזעהן. נאָר נאַראָנים און אי־דיאָטען רעדען אויפ׳ן וואונק און מיינען אז קיינער ווייס נישט. פערשטעה אז אַנדערש קאָן דאָס ניט זיין. מוזט זיך אויפפיהרען ווירדיג, דאָס איז אַלץ וואָס איך פערלאַנג פון דיר.

ער האָט זיך אויפגעהויבען, אוועקגעדרעהט צום פייער און אַרונטערגעקוקט צו איהר. זי האָט געשוויגען. זי האָט זיך גע־

פיהלט אזוי דערשלאָגען און צובראָכען. וואָס וועט זי איהם דער־צעהלען, אז דעראָנדאַ איז אויך שטרענג צו איהר? גראַנדקאָרט איז נישט געווען אייפערזיכטיג, ער האָט זי נאָר פעראַכטעט. און די פעראַכטונג האָט זי אזוי איינגעבראָכען אז זי האָט דאָס מויל ניט געקענט עפענען.

— זאָל איך קלינגען פאַר דער מיידעל — האָט ער געפרעגט. זי האָט אַ שאָקעל געטהאָן מיט'ן קאָפּ אויף יאָ. ער האָט אַ קלונג געטהאָן און אַוועק אין זיין צימער.

געוויסע ווערטער האָט זי זיך דערמאָנט. „דאָס בייז וואָס דו האָסט מיר געטהאָן וועט דיר אנטקעגען קומען!" — דאָס האָט איהר לידיאַ גלאַשער געשריבען. ווען זי האָט די טהיר פערמאַכט האָבען זיך איהרע ביטערע טרערען געגומען גיסען און זי האָט זיך געפרעגט: „ווארום האָט די גלאַשער אַריינגעשטעקט איהרע נעגעל אין מיין לייב און נישט אין זיינעם?" זי האָט זיך שיער צו־וויינט הויך, זי האָט זיך אָבער געשטאַרקט און קוים זיך איינגע־האַלטען מען זאָל נישט דערהערען אז זי וויינט.

צו מאָרגענס האָט זי בעשלאָסען אויסצונוצען די ערלויבניש וואָס גראַנדקאָרט האָט איהר געגעבען צו רעדען מיט דעראָנדאַ'ן ווי פיעל זי וויל אין אזאַ פעראַכטענדען טאָן. זי האָט איהם אַרומ־געזוכט און איהם נישט געקענט געפינען. איהר שטאָלץ האָט ווידער אויפגעוואַכט און זי האָט בעשלאָסען נישט צו בענוצען זיך מיט טריקס איהם צו געפינען.

דערווייל זיינען זיך די געסט צוגאַנגען. סער הוגאָ און גראַנד־קאָרט זיינען אַרויסגעפאָהרען בעקוקען די גיטער און זי האָט איינ־געזעהן אז טאָמער רעדט זי נישט היינט מיט דעראָנדאַ'ן וועט זי שוין מעהר ניט האָבען די געלעגענהייט. זיי וועלען נאָך דעם זעלבען אַוועגד אַוועקפאָהרען. זי איז אַוועק אין לייברערי צימער און פאַמעליך געעפענט די טהיר. זי האָט דערזעהן ווי דעראָנדאַ זיצט און שרייבט בריעף. ער האָט זי נישט געמערקט. אין צימער איז געווען ווארים און אנגענעהם. זי האָט איהם ניט געוואָלט שטערען מיט אַמאָל און איז געלאַסען צוגעגאַנגען שטילערהייט. דעראָנדאַ האָט דערווייל געענדיגט שרייבען און שוין געוואָלט אויפהויבען זיך אַרויסגעהן, האָט ער פּלוצלונג דערהערט ווי מען רופט איהם:

— הער דעראָנדאַ!

אַז ער האָט זי דערזעהען האָט ער איהר גיך דערלאַנגט אַ שטוהל און עס איז קענטיג געווען אַז ער איז אַביסעל איבערגע־שראָקען...

— האָב איך נישט גוט געטהאָן וואָס איך בין געקומען? — האָט זי געפרעגט.

— איך האָב געמיינט אַז איהר זייט אַוועק שפּאַציערען — האָט ער געענטפערט.

— איך האָב זיך אומגעקעהרט.

— אויב איהר ווילט ווייטער שפּאַצירען, וועל איך אייך קע־נען בעגלייטען, אויב איהר וועט מיר ערלויבען — האָט ער איהר פאָרגעלייגט.

— ניין. איך מוז אייך עפּעס זאָגען און קען דאָ ניט זיין לאַנג — האָט זי געזאָגט גיך צוגעהענדיג צום שטול און אָנשפּאַ־רענדיג זיך אויף איהם — איך וויל אייך זאָגען אַז עס איז טאַקע אַזוי. די געוויסענסביסע פּייניגען מיך פאַר דעם בייז וואָס איך האָב געטהאָן צו אַנדערע. און דערפאַר האָב איך אייך נעכטען געזאָגט אַז איך האָב נאָך געטהאָן פיעל ערגערס ווי געמבלען און פערמשכונ'ען דעם בראַסליעט, פיעל ערגערס און מעהר בעליידי־גענד.. און איך קען עס נישט ענדערן. איך בין בעשטראָפט און קען זיך נישט העלפען. איהר האָט געזאָגט, איך וואָלט געדאַרפט פיעל זאַכען טהאָן. זאָגט מיר וואָס, וואָס וואָלט איהר געטהאָן, ווי וואָלט איהר געפיהלט ווען איהר זענט אין מיין לאַגע?

איהר איילען זיך צו רעדען אַזוי קלאָר און אָפען און גאָרנישט בעהאַלטענדיג האָבען איהם איבערציינגט אַז זי מיינט דאָס מיט'ן גאַנצען האַרצען און ער האָט געענטפערט:

— איך וואָלט זיך געפיהלט פּונקט ווי איהר — זעהר שלעכט.

— וואָס וואָלט איהר אָבער געטהאָן? — האָט זי שנעל גע־פרעגט, ווי וועלענדיג אויסנוצען די געלעגענהייט און בעקומען אַן עצה.

— איך וואָלט זיך בעמיהט אויסצובעסערען וויפיעל נאָר מעג־ליך און וואָלט שוין קיין מאָל קיין בייז נישט געטהאָן — האָט ער קורץ געענטפערט.

— איך קען דאָך נישט, איך קען ניט — האָט זי אויפגערעגט גע'טענה'ט — איך מוז ווייטער אזוי זיין. איך האָב מענשען פער־שטויסען. מיין גליק האָב איך געקריגען דורך יענעמס אונגליק. איך האָב דאָס אזוי געוואָלט. און איך מוז ווייטער אָנגעהן דער־מיט. איך קען ניט אַנדערש מאַכען.

איהרע רייד האָבען איהם שטארק צומישט. ער האָט גוט געפיהלט וואָס עס הייסט צו פערטרייבען יענעם און צו בעקומען דאָס גליק דורך יענעמס אונגליק, דאָך איז ער געווען פול רחמנות אויף איהר און ער האָט זיך געשטאַרקט און געזאָגט:

— דאָס איז דאָס ערגסטע אין דער וועלט, צו פיהלען דעם צער און וועהטאָג פאר דעם בייזען וואָס מען האָט אליין געטהאָן, נאָר אז איהר גיט זיך אונטער און זאָגט אז דערפאר וואָס איהר קענט ניט אַנדערש מאַכען מעגט איהר שוין ווייטער אזוי טהאָן, דאָס טאָרט איהר נישט. איהר דאַרפט זעהן אויסבעסערען און מעהר אזוי נישט טהאָן.

— אָבער איהר האָט דאָך קיינעם קיין בייז נישט געטהאָן — האָט זי גיך געענטפערט — אַנדערע האָבען דאָך אייך געטהאָן עולות.

דעראָנדא איז אויף א מינוט רויט געוואָרען, האָט אָבער שנעל זיך אָנגערופען:

אויב מיר פיהלען זיך שלעכט, דאַרפען מיר פערשטעהן אויך דעם צער פון אַנדערע און וויסען אז זיי געהען אויך דאָסזעלבע דורך. איהר פערשטעהט מיך?

— איך דענק אז יא — האָט זי געזאָגט. — אָבער איהר זייט דאָך גערעכט. איך בין עגאָאיסטיש. איך האָב זיך קיינמאָל מיט יענעמס געפיהלען נישט גערעכענט אויסער נאָר מיט מיין מוטער'ס. איך האָב קיינמאָל נישט ליעב געהאַט די מענשען. וואָס זאָל איך איצט אָבער טהאָן? אין דער פריה מוז איך אויפשטעהן און טהאָן וואָס יעדער איינער טהוט. איך בין שוין קראַנק און מיעד פון דעם אַלעם. די וועלט איז מיר מיאוס. איהר זאָגט, איך בין אונ־וויסענד. וואָס קומט אָבער אַרויס אז מען זאָל וויסען מעהר, ווען דאָס לעבען איז גאָרנישט ווערט?

— דאָס איז גוט. דאָס לעבען וואָלט אייך אָבער פיעל טהייע־

רער געווען ווען איהר וואָלט מעהר געוואוסט און איהר וואָלט זיך נישט אָבגעגעבען אַזוי פיעל מיט דעם וועהטאָג פון אייך אַליין. אייך איז אַזוי שלעכט דערפאַר וואָס איהר האָט גאָר נישט צו טהאָן. איז ניט פאַראַן עפּעס וואָס וואָלט אייך אינטערעסירט צו טהאָן? דאָס וואָלט א סך עגמת נפש אייך פערשפּאָרט. צום ביישפּיעל מוזיק. איהר האָט געזאָגט, איהר ווילט נישט לערנען דאָס פאַר'ן איינענעם געברויך. אויב דאָס וואָס איז אייך אַמאָל ליעב געווען און איהר האָט דאָס געטהאָן, איהר האָט דאָך געלערנט מוזיק, און איהר ווילט דאָס נישט מעהר, וועט דאָך קיין שום נייע זאַך אייך נישט העלפען. איהר קענט זיך נאָר העלפען ווען איהר זאָלט האָבען אַן אידעע אין לעבען, דאָס וועט אייך מאַכען פערגעסען אין אייערע פּערזענליכע צרות. פאַראַן ווייניג מענשען אויף דער וועלט וואָס דאָס קומט זיי אַן גאַנץ לייכט און עס איז זיי טאַקי גוט און וואויל. מיר אָבער מוזען שווער ארבייטען, לערנען און ווייסען א סך אום מיר זאָלען נישט נאָכגעהן נאָך די אַפּעטיטען וואָס ערוואַכען ביי אונז גאַנץ אָפט...

— איך וועל פּרובירען, איך וועל טראַכטען וועגען דעם — האָט זי געענטפערט שטיל.

פאַר א מינוט זיינען זיי ביידע געשטאַנען שטיל און גווענדאָלען האָט באַלד ווייטער גערעדט:

— איך בין אַזוי עלענד. ווען איך וואָלט געקענט האָבען די מאַמע לעבען זיך וואָלט גוט געווען. דאָס איז אָבער אונמעגליך, אַלץ האָט זיך אין מיין לעבען געביטען פאַר דער קורצער צייט. דאָס וואָס איך האָב קיינמאָל נישט געוואָלט בענק איך איצט דער־נאָך. איך הויב אָן ליעב האָבען די אַלטע זאַכען וואָס פערשווינדען און איך וועל זיי מעהר נישט זעהן. — איהרע ליפּען האָבען גע־ציטערט ווען זי האָט דאָס ארויסגערעדט.

— נעהמט די צרות אַביסעל לייכטער, — האָט ער איהר העפליך געזאָגט. — זאָל עס זיין א לעהרע פאַר אייך און עס וועט אייך גוט זיין. איך ווייס ניט צי איהר וואָלט געקענט אויסמיידען די צרות ווען עס וואָלט אפילו אַנדערש געווען.

— עס איז אָבער זעהר ביטער. איך ציטער פאַר דער מינדס־

טער זאַך. איך האָב מורא פאַר זיך אַליין, ווער ווייס צי איך וועל דאָס לאַנג קענען אויסהאַלטען?

— גוט אַזוי, זאָל איך די שרעק העלפען, אַז איהר זאָלט נישט ווערען ערגער, נאָר בעסער. אייער חרטה און געוויסענסביסע וועלען ברענגען דערצו אַז איהר זאָלט שוין מעהר קיינעם נישט טהאָן קיין בייז. די זינד וואָס איהר זייט בעגאַנגען זאָלען אייך שטענדיג ליגען אין זין, שטעהן שטענדיג פאַר אייערע אויגען און דאָס וועט אייך פערמיידען דאָס נאָכאַמאָל צו טהאָן.

— יאַ, איך ווייס, איך פערשטעה וואָס איהר מיינט — האָט זי מיט'ן קאָפּ צוגעשאָקעלט — ווען די צרות ווערען אָבער שטאַרקער און שטאַרקער, גרעסער און גרעסער, ווי אַזוי קאָן איך ווערען בעסער? אַז איך קען זיי דאָך מעהר נישט איבערט־אָגען!

זי האָט נישט געקענט ענדיגען און אין גאַנצען געציטערט. דעראָנדא האָט איינגעזעהן אַז ער האָט צו פיעל געפאָדערט פון איהר. זי וועט אַזוי פיעל נישט קענען איבערטראָגען און ער אַליין האָט זיך געפיהלט זעהר שלעכט דורך איהר. זי האָט געזעהן ווי ער ליידעט און זי האָט זיך אָנגערופען ווייך:

— איך פערשאַף אייך עגמת נפש... איך בין אונאַנגענעהם. איהר קענט מיר העלפען. איך ווייס דאָס. איך וועל טראַכטען וועגען דעם וואָס איהר האָט מיר געזאָגט. איך וועל זיך סטאַרען. טהוט אייך נישט וועה, איך בעט אייך, וואָס איך האָב אייך דערצעהלט פון מיין ביטערער לאַגע? איהר האָט אייגענטליך מיך געבראַכט דערצו, איך זאָל מיין הארץ אויפדעקען פאַר אייך. האָט איהר שמערצען דערפון? — האָט זי געפרעגט און אַזוי אומעטיג געשמייכעלט.

— אויב עס וועט אייך העלפען פון אַלעם שלעכטען, פערשאַפט עס מיר נישט קיין עגמת נפש — האָט ער איהר קלאָהר געזאָגט — ווען אָבער נישט, וועט דאָס מיר שטאַרק וועה טהאָן...

— ניין, ניין, איהר זאָלט קיין עגמת נפש נישט האָבען דערפון. מיר וועט בעסער זייט. מיר זאָל זיין בעסער און עס וועט זיין דערפאַר וואָס איך האָב אייך דערקענט...

זי האָט זיך גיך אוועקגעדרעהט און פערלאָזט דאָס צימער. ווען זי איז צוגעקומען צו די שטיגען, איז סער הוגאָ אָנגעקו

מען אין קאָרידאָר און איז אריין אין ליבּרערי. גראַנדקאָרט איז ניט געווען. דעראָנדאַ האָט גלייך געלעגט די בּריעף און עס איז לייכט געווען צו דערקענען אַז ער איז נאָך אונטער דעם איינדרוק פון דער פריהעריגער סצענע.

— איז מאַדאַם גראַנדקאָרט דאָ געווען? — האָט סער הוגאָ איהם געפרעגט.

— יאָ, זי איז דאָ געווען.

— וואו זיינען די איבּעריגע?

— איך גלויבּ אַז זי האָט זיי געלאָזען אין מיטען שפּאַציערען.

אַ ווײַלע האָבּען בּיידע געשוויגען. סער הוגאָ האָט געקוקט אויף אַ בּריעף און נישט געלייענט. פּלוצלונג האָט ער אַ זאָג געטהאָן:

— דאַני, איך האָף אַז דו שפּיעלסט זיך ניט מיט פייער... דו פערשטעהסט מיך?...

— איך גלויבּ, אַז איך פערשטעה אייך — האָט דעראָנדאַ געענטפערט אונצופרידען — עס איז אָבּער דאָ נישט קיין שום פייער. איהר דאַרפט גאָר קיין מורא ניט האָבּען.

סער הוגאָ האָט איהם דורכגענומען מיט די אויגען און צו־געגעבּען:

— גאַנץ גוט, דו בּערוהיגסט מיך. איך האָבּ אָבּער דאָך מורא אַז די געשיכטע שמעקט מיט אַבּיסעל פּולווער...

24טער קאַפּיטעל.

הגם דעראָנדאַ האָט שטאַרק געוואָלט פאָהרען נאָך לאָנדאָן, זעהן וואָס מירא מאַכט און מעהר דערקענען דעם זאָנדערבּאַרען מרדכי׳ן, איז ער אָבּער דאָך פריהער נישט געפאָהרען בּיז סער הוגאָ און די גאַנצע פאַמיליע זיינען אָבּגעפאָהרען. ער האָט געפונען זיין פריינד האַנס מייריק וואוינען אין זיינע צימערען, ער האָט דאָך דאָס טאַקע דערוואַרט, עס איז אָבּער נישט אינגאַנצען געווען ווי ער האָט געדענקט.

האַנס האָט זיך געהאַט גוט איינגעאָרדענט בּיי איהם אין

וואוינונג. די צימערען זיינען געווען פול מיט בילדער און צייכ־נונגען. האנס איז געזעסען און געמאָלען, זיינע בלאָנדע האָר זיינען געווען פיעל לענגער. זיין בלאַסער. לאַנגער פּנים איז נאָך בלאַסער און לענגער געוואָרען פאַר דער צייט, און זיין קול איז אויך עפּעס דינער און איידעלער געוואָרען

אַז דעראָנדאַ איז אריין. האָבען זיי זיך זעהר דערפרעהט איינער מיט'ן אַנדערען האנס האָט איהם געוויזען זיינע מאָלע־רייען און צייכנונגען און זיך געוויצעלט:

— וועסט זעהן. איך וועל נאָך ווערען אַ גרויסער און בע־ריהמטער מאַן!

דעראָנדאַ האָט איהם אָבגעענטפערט מיט אַ וויץ און זיי האָ־בען ביידע הארציג געלאַכט

— איך האָב געוואוסט אַז דו וועסט וועלען זעהן מיין אַר־בייט — האָט האנס געזאָגט — דערפאַר בין איך אהער געקומען דערמיט. איך האָב מיר אָבער שוין געפונען צוויי צימערען אין טשעלסי, ניט ווייט פון דער מאַמע און די שוועסטער און וועל אַלץ באַלד דאָרט אהין נעהמען אַז די צימערען וועלען נאָר ווערען איינגע־אָרדענט. איך האָב אָבער נישט אָבגעלעגט מיין אַרבייט. איך טהו דאָס אונאויפהערליך. וועסט זעהן וואָס פאַר אַ גרויסער מאַן איך וועל נאָך זיין. די אונשטערבליכקייט שפּראָצט שוין אין מיר...

—האָסט אַ היבשען אַפּעטיט... — האָט דעראָנדאַ זיך גע־וויצעלט און האנס האָט געוואוסט אַז דעראָנדאַ ווינשט איהם מיט'ן גאַנצען הארצען ער זאָל ווערען גרויס און בעריהמט.

האנס האָט איהם אָנגעוויזען אויפ'ן בילד און געפרעגט:

— וואָס זאָגסטו צו דעם?

— דאָס געזיכט איז אַביסעל צו מאַסיוו. אַזוי אָבער איז עס גאַנץ עהנליך — האָט האנס געזאָגט עפּעסט — עס דאַכט זיך דיר נאָר אַזוי אויס. איך געה מאַכען פון דעם דאָס בילד פון בערעני־קאַ. די אידישע פּרינצעסין. איך מאָל אַ סעריע בילדער פון בע־רעניקען און דו וועסט זיין מיין מאָדעל פאַר דעם אידישען קעניג אַגריפּוס, בערעניקע'ס ברודער. אָ. איך האָב גאָר פערגעסען — דו האָסט נישט ליעב צו זיצען און פאָזירען פאַר אַ מאָלער. איך

האָבען שוין אָבער געפונען אַ מאָדעל צו מאָלען טיטוס'ען. פינף בילדער מאָל איך. דאָס ערשטע ווי בערעניקע ליגט פאַר געסים פלאָרוס' פיס און האַלט איהם אַרום די קניע און בעט רחמנות אויף די אידען אין ירושלים. דאָס צווייטע, ווי זי שטעהט מיט איהר ברודער אגריפּוס. דעם אידישען קעניג, ביים וואַסער און בעט די אידען זיך אונטערצוגעבען די רוימער. אום זיי זאָלען אין גאַנצען נישט פערטריבען ווערען פון לאַנד. דאָס דריטע בילד וועט זיין ווי אַזוי בערעניקע האָפּט צו ווערען די קייזערין פון רוים, ווען זי דערהערט אַז אספּאַסיאַנוס איז געוואָרען קייזער און זיין זוהן טיטוס, איהר געליבטער. וועט זיין זיין נאָכפאָלגער.

— דאַרפסט אויפשרייבען אויפ'ן בילד, אַז זי דענקט אַזוי, אַז ניט וועט קיינער דאָס נישט וויסען... — האָט דעראָנדאַ זיך געוויצעלט.

— זאָרג זיך ניט, מענשען וועלען שוין פערשטעהן, און די וואָס וועלען ניט וועלען איינזעהן אַז זיי זיינען אונוויסענד — האָט האַנס געענטפערט. — דאָס פיערטע בילד וועט זיין ווי טיטוס שיקט זי אַרויס פון רוים נאָכדעם ווי זי איז געווען זיין געליעבטע צעהן יאָהר.ביידע זיינען זיי פערזאָרגט און אומעטיג.

— וועסט מאָלען בערעניקען ווי אַ פופציג יאָהריגע פרוי? — האָט דעראָנדאַ געפרעגט. — זי איז דאָך אַזוי אַלט געווען דעמאָלט?

— ניין, איך וועל נאָר מאַכען עטליכע קנייטשען אויף איהר געזיכט צו ציינען אַז זי איז אַביסעל עלטער. שעהנע ברונעטקעס ווערען נישט אַזוי גיך אַלט. אָבער דאָס פינפטע בילד איז זעהר אינטערעסאַנט. בערעניקע זיצט אויף די רואינעם פון ירושלים, אַן עלענדע און פערלאָזענע. אַזוי האָט דאָס געדאַרפט זיין, כאָטש אין דער היסטאָריע ווערט דאָס ניט דערצעהלט. קוק, וועסטו זעהן ווי איך האָב געמאַכט די צייכנונגס פּלענער.

— גוט, עס וועט זיין זעהר שעהן, — האָט דעראָנדאַ געזאָגט.

— ביזט זעהר פלייסיג. איז עס דיר ערשט נישט לאַנג איינגעפאַלען?

— אָ, שוין לאַנג. איך האָב געזעהען אַ וואונדערבאַר־שעהנע אידישע פרוי אין איטאַליען, און דו ווייסט דאָך אַז די שעהנסטע

פרויען זיינען די אידישע — האָב איך געוואָלט מאָלען איהר בילד און עס איז מיר איינגעפאַלען דער געדאַנק פון בערעניקען.

— וועסטו זי מאָלען אַלס בערעניקע? — האָט דעראָנדאָ געפרעגט, און די גאַנצע צייט האָבען ביידע מירא'ס נאָמען נישט דערמאָנט.

—אָ, ניין, — האָט האַנס געזאָגט — פאַר בערעניקען מוז זיין די שעהנסטע פרוי אין דער וועלט, און איך האָב שוין געפונען אַזאַ פרוי היינט דאָ אין לאָנדאָן.

— ווייסטו אַז זי וועט וועלען פּאָזירען אַלס אַזאַ פרוי ווי בערעניקע? — האָט דעראָנדאָ געפרעגט עפּעס ווי אונצופריעדען.— איך גלויב אַז דאָס דאַרף איהר עקלען. ווייס זי וואָס דו טהוסט?

— געוויס. זי האָט דאָך געמוזט זיך אָוועקזעצען און פּאָזירען. די מאַמע האָט פאַרגעשטעלט געסום פּלאָרוס און מירא האָט ארומגענומען איהר קניע. — האַנס האָט זיך איינגעקוקט אין דעראָנדאָ'ן און געוואָלט זעהן וואָס פאַר אַן איינדרוק זיינע רייד האָבען געמאַכט אויף איהם.

— איך דענק אַז זי ווייס גאָרנישט וואָס פאַר אַ פרוי בערעניקע איז געווען, — האָט דעראָנדאָ בייז געזאָגט, נישט ווייסענדיג אַליין פאַר וואָס.

— אָ, זי ווייס. בערעניקע איז געווען געטריי איהר פאָלק און לאַנד. נאָר צוליעב איהר ליעבע און אַמביציע איז זי אָוועק מיט דעם גרעסטען שונא פון איהר פאָלק. מירא האָט גרויס רחמנות אויף בערעניקע'ן ווען זי שטעלט זיך פאָר ווי עלענד בערעניקע איז געזעסען אויף די רואינען פון ירושלים. איך האָב איהר נישט געוואָלט אויסזאָגען אַז דאָס איז נישט פערשריבען אין דער געשיכטע, נאָר איך האָב עס אַליין אויסגעטראַכט.

— ווייז מיר דאָס בילד פון דיין איטאַליענערין — האָט דעראָנדאָ געזאָגט, וועלענדיג איבערגעהן אויף אַן אַנדערן שמועס.

— נעהם דעם פּאַק, וועסט עס דאָרט געפינען — האָט האַנס געזאָגט.

— אָ, די אַלע האָב איך דאָך שוין געזעהן נאָך אין אוניווערזיטעט — האָט דעראָנדאָ זיך געוואונדערט — וואו האָסטו עס?

— דאָרט אין מיטען, ווען דו עסט געפינען, אַלץ ליעגט צוזאַמען, — האָט האַנס געזאָגט.

— אָ, דאָס איז עס, דאַנק איך! — האָט דעראָנדאַ אויסגע־רופען, האַלטענדיג אַ צייכנונג אין האַנד.

— זי האָט מיך נישט צופרידען געשטעלט, האָב איך מיר געפונען אַן אַנדערע — האָט האַנס געענטפערט.

דעראָנדאַ איז געשטאַנען שטיל אַ ווײַלע, באַלד איז ער צו־גאַנגען צו איהם נעהענטער און געזאָגט:

— אפשר טרייב איך אַביסעל איבער מיט מיין שרעק. איך בעט דיך אָבער, גיב אויף דעם גאַנצען פּלאַן.

— וואָס? מיין גאַנצע סעריע בילדער? מיין אונשטערבליכע בערעניקע זאָל איך אויפגעבען? — האָט האַנס טראַגיש געשריען — בעטראַכט דיך וואָס דו זאָגסט, איך זאָל מיין לעבען צושטערען?

— דו מעגסט דיר מאָלען אַזוי פיעל בערעניקעס וויפיעל דו ווילסט נאָר — האָט דעראָנדאַ געזאָגט מיט אַ שמייכעל איבער זיין שרעק — איך וויל נאָר אַז דו זאָלסט דיר אויסזוכען אַן אַנדער מאָדעל.

— פאַרוואָס? — איז האַנס אויפגעשפּרונגען.

— ווייל עס איז מעגליך אַז מען זאָל אויף די בילדער דער־קענען ווער עס איז געווען דער מאָדעל. דיין מאַמע און איך זיי־נען פאַראינטערעסירט אַז זי זאָל בעקאַנט ווערען אַלס גוטע זינ־גערין. זי וויל האָך ווערען אונאַבהענגיג. זי האָט וואונדערבאַרע מעגליכקייטען. מיט עטליכע רייכע דאַמען האָב איך זי שוין בעַ־קענט. איך וויל אויך רעדען מיט קלעזמער׳ן וועגען איהר. איהר פּנים וועט ווערען זעהר בעקאַנט. אָבער וואָס וועט אייגענטליך העלפען מיין גאַנצער רעדען אויב דו פּיהלסט נישט אַזוי ווי איך? איך גלויב אַז ווען מירא זאָל זיין בעקאַנט מיט דער גאַנצער גע־שיכטע וואָס דו ווילסט טהאָן וואָלט זי געווען שטאַרק דאַגעגען, זי וואָלט ניט וועלען זיין אַרויסגעשטעלט פאַר אַלעמען אויף אַזאַ אופן. זי וואָלט ניט וועלען זיין אַ מאָדעל פאַר אַ העלדין פון דעם סאָרט וואָס בערעניקע איז געווען.

האַנס האָט זיך איינגעהערט און איז געוואָרען שטאַרק איבער־ראַשט. ווען ער וואָלט נישט אַזוי ליעב געהאַט דעראָנדאַ׳ן וואָלט

ער איהם אויסגעלאַכט גלייך אין פּנים אריין. אז ער האָט אָבער געזעהען ווי עהרליך און נאַאיוו דעראָנדאַ רעדט צו איהם האָט ער געזאָגט:

— האָסט אַ טעות, דניאל, איך האָב קיינמאָל נישט געדענקט אויסצושטעלען די בילדער אז אַלע זאָלען קומען און זיי בעקוקען. זיי וועלען בלייבען בעהאַלטען ביי מיר, אויב דו ווילסט, אַזוי אז קיין לעבעדיגער מענש וועט זיי נישט זעהן.

דעראָנדאַ איז געשטאַנען שטיל און איז נישט געווען בערו־היגט. צי ער איז שולדיג אין דער אונרוהיגקייט, אָדער האַנס, האָט ער אַליין נישט געוואוסט. האַנס איז צוריק געגאַנגען מאָלען און פיהלענדיג אז ער איז דער גערעכטער, האָט ער זיך אָנגערופען:

— און לאָמיר זאָגאר אָננעהמען אז פיעלע מענשען וועלען לויפען אָנקוקען די בילדער, זעה איך אויך נישט קיין בייז אין דעם. יעדער קינסטלער מאָלט נאָר דאָס בילד פון דער פּערזאָן וואָס איז איהם טהייער. אין דעם בילד גיט ער איבער אַ טהייל פון זיין נשמה. וואָס פאַר אַ שלעכטס איז דאָ אין דעם אויב מירא'ס גע־זיכט געפעלט מיר צו מאָלען זי?

— דו קענסט אויף יעדער זאַך געפינען אַ תירוץ, — האָט דעראָנדאַ געזאָגט. — ווען איך זאָל זאָגאר נאָכגעבען דיינע טענות בין איך דאָך גערעכט מיט דעם וואָס איך זאָג אז דו זאָלסט נישט מאָלען מירא'ן אַלס בערעניקע. און זאָגאר ווי דו זאָגסט אז דו וועסט נישט אויסשטעלען די בילדער טאָרסטו זי אַלץ גיט בענוצען אַלס מאָדעל. זי איז נאָך נישט זיכער מיט זיך, זי איז נאָך אָבהענ־גיג פון אַנדערע. מיר דאַרפען זי אָבהיטען ווי די אויגען פון קאָפּ קיין פלעק זאָל אויף איהר נישט פאַלען. קיין זאַך זאָל איהר נישט וועה טהאָן, האָסטו וועגען דעם אַלעם געטראַכט, האַנס? איך האָב זי געפונען און בין פערפליכטעט זי אויסצוהיטען. פער־שטעהסטו מיך?

— איך פערשטעה דיך — האָט האַנס געזאָגט מיט אַ לעבע־דיגען שמייכעל. — דו האַלסט מיך פאַר אַזאַ טויגעניכטס אז מען קען מיר קיין זאַך גיט פערטרויען? צו אַלעס, וואָס איך ריהר זיך צו, ווערט געשעדיגט. פון זינט איך בין געבאָרען געוואָ־רען בין איך נישט מזל'דיג און צו וואָס איך ריהר זיך צו איז

אָדער עס איז שלעכט פאַר מיר, אָדער פאַר אַנדערע. איצט אָבער בין איך ווי ניי געבאָרען. איך בין אַ קינסטלער, און אויב דו דענקסט אז איך בין פערליעבט אין מיראַ'ן ביז איבער די אויערען, האָסטו אויך געטראָפען, איך בין טאַקע אין איהר פערליעבט זעהר שטאַרק. דו מיינסט אָבער אַז איך וועל שרייען וועגען דעם, דער־צעהלען און אַלע קאַליע מאַכען, מאַכסטו אַ טעות. איך בין גאָר אַן אַנדער מענש איצט. פרעג מיין מוטער, וועסטו הערען.

— דו ווילסט גאָרנישט אַ טראַכט טהאָן וועגען אַ האָפנונגס־לאָזער ליעבע? — האָט דעראָנדאַ שטילער געזאָגט, און האַנס האָט גערעדט אַלץ העכער:

— איך וויל דאָס נישט אָנרופען אַ האָפענונגסלאָזע ליעבע...

— מיין טייערער האַנס, דו געהסט נאָר ברענגען אויף דיר צרות — האָט דעראָנדאַ פעסט געזאָגט. — זי וועט נישט חתונה האָבען מיט אַ קריסט, ווי שטאַרק זי זאָל איהם ניט ליעב האָבען. האָסטו אַמאָל געהערט ווי זי רעדט וועגען איהר פאָלק און רעליגיאָן?

— אָ, דאָס איז גאָרנישט. זי וועט דאָך נישט געפינען קיין איין איד וועלכען זי זאָל קענען פערטראָגען. ווער קען זיי ליידען, די אידען מיט זייערע נעזער?

— זי וועט פיליכט געהן צו איהר פאַמיליע, זי בענקט דאָך אַזוי שטאַרק נאָך דעם און אפשר זיינען איהר מוטער און ברודער פרומע אידען.

— וועל איך זיך מגייר זיין, אויב זי וועט דאָס פון מיר פער־לאַנגען — האָט האַנס געזאָגט און זיך צולאַכט.

— רעד נישט קיין נאַרישקייטען, האַנס — האָט דעראָנדאַ זיך געבייזערט — איך האָב געמיינט אז דו האָסט זי ערנסט ליעב, און דו וויצעלסט זיך גאָר!

איך ליעב זי טאַקע גאַנץ ערנסט, דו מיינסט איך וויצעל זיך? האָסט אַ טעות. איך האָב אויך גרויסע האָפענונגען אויף איהר.

— איך ווייס גאָרנישט, איך קען גאָר ניט ריידען וועגען דעם וואָס האָט אפשר פּאַסירט, און איך ווייס נישט — האָט דעראָנדאַ געזאָגט. — מיר מוזען שטענדיג זיין גרייט פאַר אי־בעררראשונגען. איך קען מיר אָבער זעהר שווער פאָרשטעלען אַ

גרעסערע איבערראַשונג ווי דאָס אַז מירא זאָל דיר האָבן געגעבן די מינדסטע געלעגנהייט צו האָפן אויף איהר ליעבע.

דעראָנדאַ האָט דאָס געזאָגט, און ער איז אַליין אין כעס געוואָרען אויף זיך וואָס ער רעדט אַזוי שאַרף צו איהם.

— איך זוך נישט די האָפנונגען און די געפיהלען פון אַ פרוי — האָט האַנס געזאָגט. — איך פערשטעהע דאָס מיט'ן שכל, און פון גאָט איז דאָס בעשערט אַז איך און מירא זאָלען זיך ליעב האָבען. די נאַטורען וואָס זיינען געגענגעזעצט האָבען זיך שטענדיג ליעב, און איך בין פונקט דער היפוך פון מירא'ן: איך בין אַ קריסט וואָס קען גאָר ניט זינגען, טאָ ווער האָט נאָך אַ בעסערע געלעגענהייט, ווי איך?

— נאַ, איך זעה די גאַנצע געשיכטע איז נאַר אַ וויץ ביי דיר, דו מיינסט גאָרנישט וואָס דו זאָגסט, האַנס — האָט דעראָנדאַ אַרויפגעלעגט זיינע הענד אויף האַנס' אַקסלען און גערעדט דער־פרעהט — און איך, נאַר, האָב גערעדט אַזוי ערנסט.

— ביי מיין עהרען־וואָרט, איך מיין דאָס גאַנץ ערנסט — האָט האַנס געזאָגט, אַרויפלייגענדיג זיין האַנט אויף דעראָנדאַ'ס פלייצע און געקוקט איהם גלייך אין די אויגען. איך האָב דיר דאָס געוואָלט דערצעהלען באַלד ווי דו ביזט געקומען. איך בין זיך מודה. די מאַמע זאָגט אַז דו ביזט מירא'ס בעשיצער און צו דיר איז זי פעראַנטוואָרטליך פאַר אַלעם וואָס קומט מיט איהר פאַר ביי אונז. איך האָב זי ליעב, איך פערגעטער זי, איך וויל זי קריגען און וויל ווערט זיין זי צו האָבען.

— מיין טייערער, עס קען נישט זיין — האָט דעראָנדאַ גע־זאָגט.

— איך וועל פרובירען.

— עס איז אפשר נישט גאַנץ פיין פון מיין זייט וואָס איך רעד אַזוי צו דיר — האָט דעראָנדאַ בעשטעטיגט — עס איז אָבער נישט אונפיין ווען איך וואָרען דיך פאָראויס אַז דו האָסט צו הויכע פאַנטאַזיעס, דו שטרעבסט צו אַזעלכעס וואָס דו וועסט נישט קענען דערגרייכען.

— ווענען וועט דאָס אָבער שאַדען, אַ חוץ מיר? — האָט האַנס גע'טענה'ט — איך וועל מירא'ן קיין וואָרט נישט זאָגען

ביז איך וועל נישט זיין זיכער אז זי וועט איינשטימען. איך וועל אָבער בעסער שפּיעלען מיט איהר און פערשפּיעלען איידער ביי אן אנדערע געווינען. איך טרינק נישט קיין וויין, לאָז מיך כאָטש טרינקען פון בעכער פון האָפנונג...

— מיט מיין גאַנצען הארצען, אויב דו מיינסט אז דאָס איז גוט פאַר דיר — האָט דעראָנדאַ אָראָבגענומען זיינע הענד פון איהם און גערעדט גאַנץ פריינדליך. אין הארצען האָט ער אָבער גאָר אַנדערש געפיהלט.

דעראָנדאַ'ן האָט באַנג געטהאָן פאַרוואָס ער האָט אַזוי גע־רעדט צו האַנס'ן. עס איז איהם איינגעפאַלען אז האַנס קען זיך טראַכטען דאָס ווייל ער אַליין האָט ליעב מירא'ן לאָזט ער איהם נישט צו. ער איז שטאַרק רויט געוואָרען פאַר זיך אַליין טראַכ־טענדיג וועגען דעם. אמאָל איז ער געווען אַזוי איבערגעגעבען און געטריי האַנס'ן, ער איז געווען זיין פריינד און לעהרער און וואָס טראַכט איצט האַנס פון איהם.

און כאָטש דעראָנדאַ איז זיכער געווען אז האַנס' האָפענונג איז אומזיסט, דאָך האָט ער נישט געפיהלט גאַנץ זיכער אין דעם. ווער ווייס, אפשר וועט זיך מירא טאַקע בייטען אָדער זי האָט זיך שוין געביטען און זי וועט איינגעהן אויף האַנס'עס פאָרשלאָג.

און טראַכטענדיג אַזוי האָט ער געפיהלט אז זיין פריינדשאַפט צו האַנס'ן איז שוין נישט די וואָס אמאָל.

ווען דעראָנדאַ איז געקומען אין טשעלסי צו פרוי מייריק, האָט איהם פערדראָסען וואָס ער קען נישט מיטהאַלטען די פרייד פון דער מוטער וועגען איהר איינציגען זוהן, ווי ער פלעגט דאָס טהאָן אמאָל. מירא האָט אויסגעזעהן פיעל לעבעדיגער און דאָס ערשטע מאָל זייט ער האָט זי געקענט האָט ער זי דאָס מאָל גע־הערט לאַכען. דאָס איז געווען ווען זיי האָבען גערעדט וועגען האַנס'ען. האַנס איז נאַטירליך געווען דאָס ערשטע וואָס פרוי מייריק האָט אָנגעהויבען שמועסען וועגען איהם און מירא האָט געוואָלט וויסען אויב דעראָנדאַ האָט געזעהן ווי האַנס מאַכט נאָך פערשיעדענע מענשען און בייט אפילו נישט זיינע קליידער.

— ער געהט איבער פון איין כאַראַקטער צום צווייטען אין איין אויגענבליק, איהר בעמערקט דאָס נישט זאָגאָר — האָט מירא

געזאָגט לעבהאַפט, — ער איז אַזוי וואונדערבאַר שנעל. איך האָב קיינמאָל נישט ליעב געהאַט קיין קאָמיקער אויף דער ביהנע, ביי זיי קומט דאָס אוים אַזוי לאַנגווייליג. הערר האַנס אָבער מאַכט דאָס אַלץ אין איין מינוט. אַט איז ער אַלט, אַט איז ער יונג, דאָ איז ער רייך, באַלד איז ער אָרים. איך לאַך אַזוי פיעל. — אַז זי האָט דאָס געזאָגט האָט זי אַביסעל געלאַכט און עס האָט אויסגעזעהן ווי אַ געזאַנג.

— איידער האַנס איז געקומען האָבען מיר נישט געגלויבט אַז מירא קען לאַכען — האָט פרוי מייריק געזאָגט, זעהענדיג ווי דעראָנדאַ קוקט אַזוי שטאַרק אויף מירא'ן און בעוואונדערט זי.

— האַנס אַליין איז גאַנץ לעבעדיג די לעצטע צייט און עס איז קיין וואונדער נישט וואָס איהר האָט אַלע אויפגעלעבט — האָט דעראָנדאַ צוגעגעבען.

— זייט ער איז אַהיימגעקומען זעה איך אַז ער איז אַ טייער קינד — האָט זי געזאָגט, און זיך געטראַכט: הלואי זאָל ער שטענדיג אַזוי זיין.

— עס איז אַ גרויס גליק צו זעהן אַ זוהן און אַ ברודער קומען צוריק אין זיין ליעבער היים — האָט מירא זיך אָנגערופען.
— איך הער זיי דערצעהלען איינער דעם אַנדערן ווי אַזוי זיי האָ־בען זיך געפיהרט ווען זיי זיינען נאָך געווען קליין. עס איז אַ ברכה פון גאָט צו האָבען אַ מאַמע און אַ ברודער און מיט זיי אַזוי צו שמועסען. איך האָב דאָס קיינמאָל נישט געהאַט.

— און איך אויך נישט — האָט זיך דעראָנדאַ אַרויסגעכאַפּט נישט ווילענדיגערהייט.

— ניין? — האָט מירא געפרעגט מיט מיטלייד, — איך וואָלט אַזוי געוואָלט אַז איהר זאָלט דאָס יאָ האָבען, איך וואָלט געוואָלט אַז איהר זאָלט האָבען אַלדאָס גוטס.

די לעצטע ווערטער האָט מירא געזאָגט אין אַזאַ טאָן אַז דע־ראָנדאַ'ן האָט זיך אויסגעוויזען ווי אַ תפלה צו גאָט. זי איז געשטאַ־נען און געקוקט אויף איהם. ער איז געשטאַנען אָנגעשפּאַרט אויפ'ן שטול און געקוקט אויף איהר. ער האָט זי דורכגענומען אין גאַנ־צען און געוואָלט וויסען צי האַנס האָט זי צוגעצויגען צו זיך אָדער נים. ער האָט געזעהן אַז זי האָט זיך גאָרנישט געביטען, זי פרעהט

זיך נאָר מיט יעדער נייער ערשיינונג און רעדט וועגען דעם, פּונקט ווי אַ קליין מיידעלע וואָס מען האַלט אין קלאַס פערשלאָסען און מען לאָזט זי קיין איבריג וואָרט נישט אויסרעדען. נאָר אַז זי קומט אַהיים רעדט זי וויפיעל איהר האַרץ גלוסט. ווען עס איז זי ניט צו פערדענקען. דאָס ערשטע מאָל אין איהר לעבען געפינט זי זיך צווישען מענשען צו וועלכע זי קען האָבען צוטרוי. זי האָט דאָך געהאַלטען דעראָנדאַ'ן ווי אַ מלאך פון גאָט, האָט זי זיך נישט געהיט פאַר איהם און אַלץ גערעדט אָפען. איצט אַז זי האָט דערהערט אַז דעראָנדאַ'ס מזל איז נישט בעסער פון איהר אייגענעם האָט עס איהר שטאַרק געוואונדערט און זי האָט איהם זעהר שטאַרק בעדויערט. באַלד האָט זי אָבער ווייטער גערעדט:

— הערר האַנס האָט נעכטען דערצעהלט, אַז שטענדיג זאָרגט איהר זיך נאָר פאַר אַנדערע מענשען און עס בלייבט אייך גאָרנישט פאַר זיך אַליין. ער האָט אונז דערצעהלט אַ וואונדערשעהנע געשיכטע וועגען בודאַ'ן וועלכער האָט זיך געלאָזט אויפעסען פון אַ הונגעריגע טיגערין מיט איהרע טיגערלעך. הערר האַנס זאָגט אַז איהר זענט פּונקט ווי בודאַ. מיר אַלע דענקען פון אייך אַזוי.

— דענקט נישט אַזוי פון מיר, איך בעט אייך — האָט דעראָנדאַ געזאָגט אַביסעל אויפגערעגט — ווען עס זאָל אפילו זיין אמת אַז איך טראַכט אַ סך פאַר אַנדערע הייסט דאָס נאָך נישט אַז איך אַליין האָב קיינע פערלאַנגען נישט. ווען בודאַ האָט זיך געלאָזט אויפעסען פון דער טיגערין מוז ער אַליין געוועזען זיין זעהר הונגעריג...

—עס קען זיין ווייל ער איז שיער געשטאָרבען פון הונגער האָט איהם ניט געאַרט וואָס די טיגערין עסט איהם אויף — האָט מאַב געזאָגט שטיל, און זיך פערשעהמט.

— אָ, טראַכט נישט אַזוי, דאָס נעהמט צו די שעהנקייט פון דער טהאַט — האָט מירא געזאָגט.

— מירא, ווי איז אָבער אַז עס איז טאַקע אַזוי? — האָט איימי זיך אָנגערופען. — דענקסטו אַז אַלץ וואָס איז שעהן איז אויך אמת?

— יאָ, אַזוי איז עס טאַקע — האָט מירא געענטפערט — אויב מענשען האַלטען עפּעס פאַר שעהן און גוט איז עס אויך אמת.

— מירא, וואָס מיינסטו דערמיט? — האָט איימי געפרעגט.

— איך פערשטעה זי — האָט איהר דעראָנדא ארויסגעהאָל־פען. — יעדע שעהנע אידעע איז אמת כאָטש זי איז נאָך ניט אויס־געפיהרט געוואָרען. עס לעבט אַלס אַן אידעע. איז דאָס ריכטיג?

— האָט ער זיך געווענדעט צו מירא'ן וואָס האָט איהם אָנגעקוקט מיט איהרע שעהנע און ליעבע אויגען.

— עס מוז זיין אַזוי, ווייל איהר פערשטעהט מיך — האָט מירא בעשטעטיגט — נאָר איך קען דאָס נישט אַזוי גוט ערקלערען.

— איז דאָס אָבער ריכטיג געוועזן פון בודא'ן וואָס ער האָט זיך געלאָזט אויפעסען פון דער טיגערין? — האָט איימי גע־פרעגט. — דאָס איז דאָך אַ שלעכטע לעהרע פאַר די מענשען.

— די וועלט וועט דאָך פול ווערען מיט פעטע טיגערינס — האָט מאב צוגעגעבען.

דעראָנדא האָט זיך צולאַכט. ער האָט געוואָלט זיי ערקלערען וואָס דאָס מיינט, האָט זיך אָבער מירא פּלוצלונג אָנגערופען ווי זי וואָלט דעם לעצטען שמועס נישט געהערט:

— איך דענק אַז איצט וועל איך עס קענען ערקלעהרען, ווען אַ גוטער געדאַנק קומט אונז אין זין אריין איז עס פונקט אַזוי ווי מיין מוטער איז געוועזן צו מיר. מיין מאַמע איז שטענדיג מיט מיר און איך זעה זי שטענדיג, פונקט ווי איך זעה די מענשען ארום מיר, און אַפּט זעה איך זיי נאָך בעסער.

דעראָנדא האָט אַ ציטער געטהאָן הערענדיג איהרע רייד. ער האָט זיך דערמאָנט אָן עזרא קאהן'ס מוטער, און ער האָט וועגען איהר גאָר אַנדערש געטראַכט ווי מירא. ער האָט געוואָלט אראָפּ פון דעם שמועס און ער האָט געזאָגט:

— לאָמיר נישט צו ווייט אוועק פון פּראַקטישען לעבען. איך בין געקומען דערצעהלען וועגען אַ געשפּרעך וואָס איך האָב געכטען געהאַט, וואָס וועט זיין פון גרויס נוצען פּאַר מירא'ן. איך האָב גערעדט מיט הערר קלעזמער, דעם בעריהמטען פּיאַניסט.

— אָ, איהר דענקט אַז ער וועט איהר העלפען? — האָט פרוי מייריק זעהר צופרידען געפרעגט.

— איך האָף אַזוי. ער איז זעהר פערנומען, ער האָט מיר אָבער צוגעזאָגט בעשטימען אַ צייט ווען ער וועט אויפנעהמען

פרייליין לפּידות און הערען זי זינגען, אויב זי וועט נאָר ווינשען. יא, מיר מוזען זי פון היינט אָן רופען פרייליין לפּידות — האָט דעראָנדא געזאָגט מיט א שמייכעל.

— איך וועל זיין זעהר צופרידען — האָט מירא געזאָגט. — ער וויל מיך פריהער הערען זינגען, ער זאָל וויסען צו עס לוינט זיך מיר צו העלפען.

דעראָנדא'ן האָט געוואונדערט איהר איינפאַכקייט און נאאי־ווער פערשטאַנד, און ער האָט זי געפרעגט:

— איך דענק אַז עס וועט אייך נישט זיין צו שווער צו געהן מיט פרוי מייריק צו קלעזמער'ן?

— געווים נישט, איך בין געוועהנט דערמיט. פיעל מאָל האָבען מיך מענשען געהערט זינגען. און איך בין שוין אויך געוואוינט שלעכטס אויסגעשטאַנען, איך בין אויף אַלעם גרייט. איז דער הערר קלעזמער זעהר א שטרענגער?

— ער איז א מאָדנער, איך קען איהם נישט גענוג צו רופען איהם א שטרענגער. איך ווייס נאָר אַז ער איז א גוט הארציגער, ער פיהרט זיך אויף זעהר גוט, כאָטש אין רעדען איז ער נישט אזוי ליעב און גוט.

— איך בין געוועהנט צו שטרענגקייט מעהר ווי צו לויב — האָט מירא געזאָגט.

— הערר קלעזמער איז טאקי זעהר שטרענג — האָט דעראָנדא צוגעגעבען — ער האָט אָבער א שטענדיגען שמייכעל אין זיינע אויגען. ער געהט אָבער אין ברילען און איהר וועט קוים קענען זעהן דעם שמייכעל.

— איך וועל זיך ניט שרעקען — האָט מירא געזאָגט — ער זאָל אפילו שרייען ווי א לייב, וויל ער דאַרף נישט מעהר ווי איך זאָל זינגען. איך וועל טהאָן דאָס וואָס איך קען.

— איך בין זיכער אַז איך וועט ניט ארען ווען מאדאם מאַ־לינדזשער וועט אייך איינלאַדען צו זיך אין הויז — האָט דעראָנדא געזאָגט. — דעם נעקסטען מאָנאט וועט זי אייך פערבעטען. און רייכע דאַמען, וואָס ווילען געבען זייערע טעכטער צו אייך צו לער־נען, וועלען אויך דאָרט זיין.

— ווי גיך האָס געהט ביי אונז — האָט פרוי מייריק זיך אָנ־

גערופען א צופרידענע. — מירא, האָסט זיך נישט געריכט אזוי שנעל צו קומען צו דיין ציעל.

— איך האָב אביסעל מורא צו הייסען „לפידות“ — האָט מירא געזאָגט. — קען איך אפשר הייסען „קאהן“ ?

— איך פערשטעה אייך — האָט דעראָנדא געזאָגט. — איהר קענט אָבער נישט הייסען „קאָהן“, דער נאָמען פאסט זיך ניט פאר א זינגערין. עס איז טאקע א נארישקייט, מיר קענען אָבער אנדערש ניט. מיר וואָלטען אייך געקענט אויסקלייבען אן אנדער נאָמען, ווי געוועהנליך ארטיסטען פיהרען זיך — אן איטאליעני־שען אָדער א שפאנישען נאָמען, אזא נאָמען וואָס זאָל אייך פאסען.

דער נאָמען קאָהן האָט אָבער דעראָנדא׳ן זעהר ניט געשמעקט. מירא האָט געטראכט אביסעל און געזאָגט:

— ניין, אויב איך קען נישט הייסען קאָהן וועל איך זיך שוין רופען מיט דעם נאָמען וואָס איך בין געוועהנט, „לפידות“. איך וועל זיך נישט בעהאלטען. איך האָב פריינד וואָס וועלען מיך בע־שיצען. און ווען מיין פאָטער וואָלט איצט זעהר אָרעם געוועזען און ער וואָלט געבעטען פון מיר שטיצע ? ניין ! — האָט זי געזאָגט קוקענדיג אויף פרוי מייריק — ער וואָלט דאָך געוויינט און וואָלט נישט געהאט ווער עס זאָל איהם מיטפיהלען. קען איך זיך דעמאָלט בעהאלטען פון איהם ? ער האָט דאָך נישט קיינעם, אויסער מיך. אלע, וואָס האָבען געזאָגט אז זיי זיינען איהם פריינד, האָבען דאָך איהם פערלאָזט.

— טו ווי דו פיהלסט אז עס איז גוט, מיין טהייער קינד — האָט פרוי מייריק געזאָגט — איך וואָלט דיר נישט געראטהען אנ־דערש טהאָן.

זי האָט אָבער נישט געהאט קיין רחמנות אויף אזא פאָטער און וואָלט איהם געלאָזט וויינען.

— איך האָב נישט גוט געטהאָן וואָס איך בין בייז געוועזען אויף האנסען—האָט דעראָנדא זיך געטראכט. וואָס קען ער זיך העל־פען אויב ער האָט זי ליעב? עס איז אָבער נאריש פון איהם צו טראכ־טען אז ער וועט זי בעקומען. ער מעג זיך איינפאך שעמען וואָס איהם איז גאָר איינגעפאלען אז זי וועט איהם אמאָל ליעב האָבען...

דעראָנדא׳ן אליין האָבען די אלע געדאנקען גארנישט געהאָל־

פען, ער האָט פּלוצלונג איינגעזעהן אז ער האָט נישט קיינעם, נישט קיין ברודער, נישט קיין גוטען פריינד, ער איז עלענד, ער האָט נישט קיינעם פאַר וועמען ער זאָל אָראָפּרעדען זיין הארץ, און זיין הארץ איז דאָך איצט אזוי פול ,פול איבער די ברעגען. ווער וויים וואָס דער מאָרגענדיגער טאָג וועט איהם ברענגען? אפשר וועט ער פּלוצלונג זיך דערוויסען דעם סוד פון זיין לעבען און אלץ וועט זיך בייטען, זיין גאַנץ לעבען וועט זיך פערענדערען ווי ער וואָלט זיך גאָר קיינמאָל ניט געריכט. אוי, ווען עס וואָלט עמי־צער געקומען און איהם געזאָגט וואָס זיין סוף וועט זיין! ווער וויים צו וואָס ער וואָלט זיך דעמאָלט דאַרפען נעהמען ,ווען ער וועט זיך דערוויסען דאָס געהיימנים פון זיין לעבען?

די לעצטע צייט ווען ער האָט זיך געוואָלט איינאָרדנען און זיך געהמען צו עפּעס, האָט ער אָבער מורא געהאַט צו טהאָן די מינדס־טע זאַך, וואָס וויים ער, טאָמער וועט ער שפּעטער מוזען אלץ אָנ־הויבען אויפס ניי?

ער האָט שטאַרק ליעב געהאַט דעם אַלטען סער הוגאָ מאַלינד־זשער, ער האָט געטהאָן אלץ וואָס ער האָט איהם געזאָגט. ער איז אָבער מיט דער גאַנצער ארבייט נישט צופרידען געווען. ער האָט דאָס נאָר געטהאָן אוים ליעבע צו דעם פעטער. ער האָט אָפט מאָל מורא געהאַט אז די גאַנצע ארבייט וועט איהם מיאוס ווערען, ער וועט דעם פעטער אויפהערען ליעבען.

דעראָנדאַ האָט נישט געוואָלט אויסגעפינען זיין פאָטער און מוטער ווייל ער האָט געוואָלט דורך זיי רייך ווערען און זיין אַן ענגלישער אריסטאָקראַט, אַ לאָרד; ניין, נישט צוליעב דעם, ער האָט נאָר געוואָלט האָבען אַ טאַטע און אַ מאַמע. טאַטע און מאַמע זיינען געווען די צוויי צויבער־נעמען וואָס האָבען איהם אזוי גע־צויגען צו זיך און אָנגעצונדען זיין הארץ מיט אַ שטאַרק פייער, אַ פייער פון הימעל וואָס קיין מענש קען עס ניט פערלעשען.

פיעל מאָל אַז ער האָט געהערט ווי עמיצער זאָגט „טאַטע" אָדער „מאַמע" איז איהם דאָס פּנים רויט געוואָרען און געברענט ווי אַ העליש פייער.

און ווער וויים, אפשר ווען דעראָנדאַ וואָלט געפונען אַ מענ־שען, אַ פריינד וואָס ער וואָלט געקענט אַראָפּרעדען דאָס הארץ פאַר

איהם, וואָלט ער זיך פיליייכט געוועזן בערוהיגט. פון אייביג אָן האָט דעראָנדא בעשיצט אַנדערע אין דער צייט ווען ער אַליין האָט געדאַרפט א בעשיצער. פיעל מאָל האָט ער אַזוי געזוכט א מענשען וואָס זאָל איהם קענען זיין נאָהענט און ער האָט נישט געקענט געפינען. ער האָט געזוכט א מענשען וואָס זאָל זיין יונג ווי ער און זאָל האָבען איבערגעלעבט א סך צרות און זאָל קענען שווייגען, ער זאָל נישט זיין נידריגער פון איהם, און ער האָט אזא מענש נישט געפונען, און ער האָט פערלאָרען די האָפענונג אז ער וועט אמאָל ווען עס איז יא געפינען.

25טער קאַפּיטעל.

מרדכי׳ס בילד איז טיעף איינגעקריצט געוועזן אין דעראָנדא׳ס הארץ און ער האָט עס נישט געקענט פערגעסען. מרדכי האָט איהם צוגעצויגען צו זיך און ער האָט אַליין ניט געוואוסט פאַרוואָס דער דארער, קראַנקער איד מיט א פּנים פון א שווינדזיכטיגען האָט איהם ניט אָבגעלאָזען אויף א מינוט. דאָך האָט עפּעס דעראָנדא ניט געפיהלט אז ער פּאַסט זיך צו צו איהם און ער וועט קענען זיין זיינער א נאָהנטער פריינד.

דער איינדרוק וואָס דעראָנדא האָט געמאַכט אויף מרדכי׳ן איז געוועזן נאָר אַן אַנדערער. שוין עטליכע יאָהר ווי מרדכי איז געוואָרען שוואַכער און שוואַכער. ער איז אַלט געוואָרען, איז געווען עלענד און איינזאַם און האָט געזוכט א יונגען מענשען וואָס זאָל איהם וועלען אויסהערען און פערשטעהן. דער יונגער מאַן זאָל אויסהערען זיינע חלומות און טרוימען און נאָך זיין טויט זאָל ער ווערען זיין יורש און זיי פערווירקליכען. מרדכי האָט נישט געזוכט געזונד צו ווערען. דאָס האָט ער געוואוסט איז ניט מעגליך, נאָר א יורש האָט ער געזוכט וואָס זאָל איבערנעהמען זיינע געדאַנקען און טרוימען.

און זוכענדיג דעם יונגען מאַן האָט ער אָנגעהויבען גלויבען אז ער וועט איהם געפינען. וועט ער ניט קומען היינט, וועט ער זיך בעווייזען מאָרגען. ער וועט זיין א נביא, וועט ווערען א משיח

אַן אויסלייזער... טאָג און נאַכט האָט ער אויף איהם געוואַרט, ווי געוואַרט אויף משיח'ן...

עטליכע יאָהר זיינען אַוועק. מרדכי האָט זיך צוגעקוקט צו יעדען יונגען מענשען וואָס ער האָט בעגעגענט. פיעלייכט איז דאָס דער מאַן?... מרדכי האָט געוואוסט וואָס פאַר אַ מענש ער דאַרף זיין. אַ איד וואָס האָט אַ סך געלערנט, האָט ליעב זיין פאָלק און זיין תורה, זאָל זיין אַ הייסער אידישער פאַטריאָט און זאָל שטרעבען גרויס צו מאַכען זיין פאָלק, אויסלייזען איהם פון זיינע צרות און ליידען. ער דאַרף אויך זיין זעהר שעהן און שטאַרק, אַרויסקומען פון אַ יחוס'דיגער פאַמיליע, זאָל זיין בעקאַנט מיט די גרעסטע לייט, זאָל זיין אַ גוטער רעדנער און בעגייסטערען טויזענדער מענשען מיט זיינע רייד. ער זאָל זיין רייך, קיין געלד זאָל איהם ניט פעהלען און ער זאָל זיך קענען אין גאַנצען מקריב זיין פאַר זיין פאָלק, ניט דאַרפענדיג זוכען קיין פרנסה.

ער האָט געזוכט און געזוכט און האָט דערוויילע אַזאַ מענשען ניט געפונען. ער איז געגאַנגען אין די מוזעאומס, טאָמער וועט ער דאָרט געפינען אַ בילד וואָס איז עהנליך צו דעם מענשען וואָס ער זוכט, וואָס זאָל אויסלייזען די אידען...

ווען מרדכי איז געשטאַנען אין מוזעאום און בעטראַכט די בילדער — ער, מיט'ן איינגעבויגענעם רוקען, הויט און ביינערדיגען קערפּער, איינגעפאַלענע באַקען און טיעפע שוואַרצע אויגען, מיט אַ שטריימעל אויפ'ן קאָפּ, האָט יעדער זיך געטראַכט אַז דאָס איז אַ איד אַ הענדלער, וואָס זוכט אַלטע בילדער... מרדכי האָט דאָס געפיהלט און ער האָט גרויס צער געהאַט דערפון.

וואָס קומט מיר אַרויס פון דעם טרוימען? וואָס העלפט דאָס מיר? די מענשען פערשטעהען מיר ניט און ווילען ניט פערשטעהן. ווען אפילו אַ נביא וואָלט צו זיי געקומען וואָלטען זיי איהם אויך ניט געגלויבט ביז ער וואָלט זיי נישט געוויזען קיין אותות און מופתים.

ווי ער האָט זיך אַזוי שטאַרק צוגעקוקט צו יעדען איינעם און זיך איינגעהערט צו יעדען וואָרט, האָט ער פיעלע מאָל געהערט ווי מען שפּעט אָפּ פון איהם. דאָס האָט איהם זעהר וועה געטהאָן

טהאָן. ער האָט אָבער געוואוסט אַז די מענשען זיינען ניט אין גאַנצען שולדיג. ווען ער וואָלט געווען אַן אַנדערער, ווען ער וואָלט ניט קראַנק און שוואַך געווען, ווען ער וואָלט געווען רייך, וואָלטען זיי איהם אפשר אויסגעהערט און אויך פערשטאַנען. ער האָט טאָג און נאַכט צו גאָט געבעטען ער זאָל איהם צושיקען דעם ריכטיגען מענשען, אַ מאַן וואָס זאָל האָבען אין זיך אַ הויכע נשמה, אַ נשמה יתירה, וועלכער זאָל קענען בעצווינגען די מענשענס הערצער מיט זיינע פלאַמיגע רייד און קלוגע געדאַנקען.

נאָך איידער ער האָט דעם מענשען געפונען האָט ער איהם שטאַרק ליעב בעקומען, איז געווען צוגעבונדען צו איהם מיט לייב און נשמה.

אַ סך מאָל פלעגט ער זיצען מיט פערמאַכטע אויגען און עס האָט זיך איהם אויסגעוויזען ווי די הימלען לייכטען אויף מיט דעם אייביגען ליכט און דער מענש וואָס ער זוכט קומט אַלץ נעהנטער און נעהנטער, ער איז שוין נעבען איהם...

מרדכי האָט שטאַרק ליעב געהאַט די נאַטור. ער פלעגט אָפט אוועקלייגען די זייגערלעך אין מיטען דער ארבייט און אוועק אויפ'ן פרייען פעלד. דאָס פעלד האָט אַזוי שעהן אויסגעזעהן אין זיינע אויגען ווען ער האָט גע'חלומ'ט אַז די אידען וועלען האָבען זייער אייגענע פעלדער... ער איז אויסגעפאַהרען אַ וועלט און אַלץ געהאַלטען אין איין זוכען דעם אידען וואָס וועט בעפרייען דאָס אידישע פאָלק. ווי אַ יונגערמאַן וואָס בייענקט נאָך זיין געליעבטע, ווי אַ כלה וואָס וואַרט אויף איהר חתן, אַזוי האָט ער געוואַרט אויף משיח'ן. אין חלום און וואַכענדיג האָט ער דאָס פנים פון משיח'ן געזעהן. ער איז געשלאָפען און זיין הארץ איז וואַך געווען, ער האָט געוואַרט יעדע מינוט און יעדע רגע...

אין דער לעצטער צייט אַז ער האָט דערפיהלט ווי ער ווערט אַלץ שוואַכער און שוואַכער, און זיינע טעג זיינען געצעהלטע, איז זיין בענקשאַפט נאָך גרעסער געוואָרען. און דאָס הארץ האָט איהם געזאָגט, אַז זיין האָפנונג איז נאָהנט. וועט טאַקע באַלד אָנהויבען קלינגען דער גלאָק פון אויסלייזונג? הערט ער שוין די בשורה פון דער גאולה נאָך וועלכער זיין הארץ געהט אויס? פערנעהמט ער שוין די טריט פון גואל אויף די שפּיצען פון די בערג? יא, יא,

ער הערט שוין די טריט פון משיח... די בשורה פון אויסלייזונג טראָגט זיך שוין אויף דער וועלט...

ביי צוויי יאָהר צייט האָט ער דעמאָלט געוואוינט ביי עזרא קאָהן אין הויז. אַ קליינטשיק שטיבעלע האָט ער דאָרט פערנומען. דאָס גאַנצע הויזגעזינד האָט איהם ליעב געהאַט. ער האָט פאַר זיי געאַרבייט, פעררירכט זייגערלאַך און געווען אַ לעהרער פאַר די קינדער. זיי האָבען געפיהלט, אַז זיי טוהען איהם אַ טובה, און האָבען איהם געהאַלטען פאַר אַ משוגענעם דענקער, אַן עהרליכען מאַן און אַ שטיק אַפּיקורס.

דער קליינער יעקב האָט געהאַט ערפאָלג מיט זיין שאַרפען פערשטאַנד און האָט זעהר גוט געלערנט ביי מרדכי'ן. דער קליינער אינגעל האָט נישט פיעל געהאַלטען פון מרדכי'ן. ער האָט געזעהען אַז ער איז אַן אָרימאַן. ער איז אָבער דאָך געווען צו־געבונדען צו איהם, נישט וויסענדיג פאַר וואָס. מרדכי אָבער האָט היים געליעבט זיין שילער. ער איז איהם נישט נאָר אַ לעה־רער געווען נאָר אויך אַ טאַטע, איז אומגעגאַנגען מיט איהם איידעל און ווייך און זיך זעהר פיעל מיט איהם אָבגעגעבען.

מרדכי האָט געוואוסט ווי פערשידען דעם אינגעל'ס עלטערן זיינען פון איהם. זיי וועלען איהם קיינמאָל נישט פערשטעהן און ער האָט מיט זיי קיין איין וואָרט נישט גערעדט וועגען די טרוימען פון זיין נשמה. דער קליינער יעקב איז איהם אָבער יאָ געפעלען געוואָרען און האָט אָנגעהויבען מיט איהם רעדען וועגען זיינע גרויסע האָפענונגען. דער אינגעל האָט איהם ניט פערשטאַנען. ווען אימיצער וואָלט געהערט ווי אַזוי ער רעדט צו דעם אינגעל וואָלט ער געזאָגט אַז ער איז אַ משוגענער. ער האָט זיך אָבער געהיט אַז קיינער זאָל ניט הערען.

יעדען מאָל ווען מרדכי האָט נישט געהאַט קיין אַרבייט איז יעקב אַריין צו איהם אין צימער. ער האָט מיט איהם געלערענט ענגליש, רעכענען. דער אינגעל איז אָפט אַרויפגעשפּרונגען אויף זיינע קניה, אַוועקגעשטעלט זיך אויף זיי, אָדער זיך אַוועקגעזעצט רייטען. מרדכי'ן האָט דאָס נישט געאַרט. ער האָט זיך געשפּיעלט מיט איהם, און אַז אַ שפּיעלצייג איז איהם צובראָכען געוואָרען

האָט ער עס איהם פערריכט און אמאָל אויך געלערנט שניצען און צייכנען. מרדכי איז געווען זעהר פעהיג און ער האָט אלץ געקענט.

אז מרדכי האָט געזעהן אז דער אינגעל איז צוגעבונדען צו איהם, האָט ער גענומען איהם פאָרלייענען העברעאישע ליעדער, זיינע אייגענע ליעדער וואָס ער האָט יונגערהייט געשריבען און אין וועלכע ער האָט זיין פייערדיגע נשמה אריינגעגאָסען, שילדערענדיג ווי די אידען וועלען אויסגעלייזט ווערען...

און אז ער האָט זיי פאָרגעלייענט, האָט יעקב זיי געמוזט איבערזאָגען אויף אויסווענדיג, ביז ער האָט זיי גוט געקענט.

— „זאָל דער אינגעל האָבען טיעף אין הארצען די דאָזיגע האָפנונגען און ער וועט זיי נישט פערגעסען“ — האָט מרדכי זיך געטראַכט.

יעקב האָט איהם צוליעב געטהאָן. ער האָט אליין ליעב געהאַט צו זאָגען אזעלכע ווערטער וואָס ער ווייסט נישט זייער טייטש. עס איז געווען ביי איהם א שפּיעלכעל און א געלעכטער און יעדעס מאָל פלעגט ער עס איבערזאָגען פּונקט ווי מרדכי האָט געלייענט די ליעדער האָט ער זיי היים און פייערדיג געלייענט. ער איז צופרידען געווען אז ער האָט געהערט ווי דער אינגעל זאָגט גוט ארויס די העברעאישע ווערטער.

אמאָל האָט זיך יעקב'ן פערגלוסט שפּאַסען און ער האָט געלייענט אנדערש ווי מען האָט געדאַרפט און געמאַכט ליצנות. מרדכי'ן האָט דאָס אָבער נישט פערדראָסען, ער האָט זיך געטראַכט: ער איז נאָך א קינד, ער וועט עלטער ווערען וועט ער קליגער ווערען און וועט פערשטעהן די ליעדער און וויסען וואָס איך מיין. שפּעטער, שפּעטער פּונקט ווי א פאָלק, וואָס פערשטעהט אויך ערשט שפּעטער מיט א סך יאָהרען.

יעקב האָט דערווייל געזעהען אין גאַס א קונצען-מאַכער, איז עס איהם געפעלען געוואָרען און ער האָט דאָס אויך געוואָלט נאָכטהאָן. מרדכי האָט געהאַלטען אין אויסלערנען איהם א ניי קאַפּיטעל פון זיינע שירים. און ווען יעקב האָט געהערט נייע ווערטער האָט ער זיי נאָך נישט געקענט, האָבען זיי איהם פערר-אינטערעסירט. אמאָל האָט מרדכי געהאַט א הויכע און שטאַרקע שטימע. איצט האָט ער שוין גערעדט הייזעריג און געהאַט א

שווערען אָטעם. נאָר אַז ער האָט געלייענט די שירים פון אויס־לייזונג איז זיין שטימע הויך און שטאַרק געוואָרען. זיינע באַקען האָבען געברענט, די ליפּען האָבען געלויכטען אונטער די ווערטער און זיינע שוואַרצע אויגען האָבען געפלאַקערט מיט אַ הייליג פייער. ער האָט איהם פאָרגעלייענט דאָס פאָלגענדע ליעד:

„איך זאָל קיינמאָל נישט פערגעסען מיין פאָלק. דער אויל און וויין געטראָטען פון די גוים און פערגיפטעט מיט דעם סם פון פעראַכטונג צו אונז — אוועק פון מיר! דער באַרג נבו איז וויסט, און זיין טיפעניש איז אַ קבר. דאָרט ליגען בעהאַלטען דער ארון קודש און די גאָלדענע כרובים. זיי גיבען ארויס אַ פערבאָרגען ליכט. דאָס ליכט וועט זיין אַ פייער זייל וואָס וועט דערוואַרעמען און בעלייכטען די גאַנצע וועלט מיט אַן אייגען ליכטיגקייט. די געזיכטער פון די כרובים וועלען אויפלייכטען, זייערע פליגלען זיינען נישט צובראָכען... די לוחות זיינען בעהאַלטען, קיינער הערט נישט זייער הייליג געבאָט. חורבן און פינסטערניש רינ־גלעט מיך אַרום, מיין הארץ איז אַ קבר. צוהאַק און צושמעטער דאָס, מלאך גבריאל! קלאַפּ האָס אָפּ ווי דאָס שטויב פון דעם גאָלד".

די לעצטע ווערטער האָט מרדכי נישט געלייענט, נאָר הויך אויפ'ן קול געשריען. ער איז געווען פול מיט געטליכער בעגייס־טערונג און ער האָט נישט בעמערקט ווי יעקב איז אַרונטער פון זיין קניה און אוועקגעלייגט זיך אויף דער ערד.

אַז ער האָט געענדיגט און געזעהן ווי דער אינגעל מאַכט קונ־צען, שטעלט זיך אויפ'ן קאָפּ, מיט די פיס אין דער הויך און וויל אויפהויבען מיט די ליפּען אַ מטבע, האָט עס איהם שטאַרק אויפ־געדעגט און עס האָט זיך איהם אויסגעוויזען ווי דער שטן וואָלט איהם אויסגעלאַכט און געשטערט זיין געבעט.

— קינד! קינד! — האָט ער אַזוי מאָדנע געשריען אַז דער אינגעל האָט זיך דערשראָקען און אויפגעשפּרונגען שנעל אויף די פיס. מרדכי האָט זיך אַראָפּגעלאָזט אויפ'ן שטול און פערמאַכט די אויגען.

— וואָס איז? — האָט יעקב געפרעגט, און אַז ער האָט נישט בעקומען קיין ענטפער האָט ער אָנגעהאַפּט זיינע קני און זיי געשאָ־

קעלט, ווי וועלענדיג איהם אויפוועקען. מרדכי האָט אויפגעפּענט די אויגען, געקוקט אַזוי טרויעריג, האָט אויגעשטרעקט דעם קאָפּ, ארויפגעלעגט זיינע הענד אויף דעם אינגעל׳ס פּלייצעס, גערעדט שטיל און געשווינד.

—אַ קללה איז אויסגעגאָסען אויף דיין דור, קינד מיינס! זיי וועלען עפּענען דעם בארג און אַרויסשלעפּען די גאָלדענע פליגעל און פערשמעלצען זיי אין געלד... די געזיכטער פון די כרובים וועלען זיי גיסען און מאַכען אויערינגען פאַר זייערע אויסגעלאַסענע פרוי־ען. זיי וועלען זיך אַ נייעם נאָמען געבען. אָבער דער מלאך פון שאַנד מיט זיין פייעריגע שפּיז אין האַנד וועט זיי דערקענען און זייער הארץ וועט ווערען אַ קבר און זייער לעבען וועט זיין פער־פלוכט!

דאָס ארט רעדען און אויפפיהרען פון מרדכי׳ן איז געווען אַזוי ניי און וואונדערליך פאַר דעם קליינעם יעקב. ער האָט דערהערט אַ קללה וואָס ער האָט זי נישט פערשטאַנען. דער שטענדיג גוטער און ליעבער לעהרער איז אַן אַנדער מענש געוואָרען, אַ שרעקליכער און אַ מורא׳דיגער. די טיפע, שוואַרצע אויגען און דאָס הייזעריגע קול האָט איהם איינגאַנצען צודריקט, די דאַרע פינגער וואָס האָבען איהם אַרומגעכאַפּט און אַזוי פעסט געהאַלטען האָבען געוואָרפען אויף איהם אַ שרעקליכע אימה. ער איז געשטאַנען און געציטערט און האָט מורא געהאַט אַז דאָס הויז וועט איינפאַלען איבער איהם און צודעקען איהם און ער וועט שוין היינט קיין מיטאָג מעהר ניט עסען...

אַז מרדכי האָט געענדיגט רעדען און אָבגעלאָזט דעם אינגעל, האָט דער קליינער אָנגעהויבען וויינען. אַז מרדכי האָט געזעהן ווי דאָס אינגעל וויינט, האָט ער רחמנות געהאַט אויף איהם. ער האָט געוואָלט רעדען צו איהם און בערוהיגען, האָט ער אָבער דאָס מויל נישט געקענט עפענען, נאָר ער האָט צוגעצויגען זיין קעפּעל צו זיך און געגלעט זיינע לאָקען. יעקב האָט דערפיהלט אַז די שרעק איז אַריבער, האָט ער ווייטער געוויינט אָבער שוין ניט ערנסט נאָר נאָכגעמאַכט, ווי אַ קונצען־מאַכער, זיין אייגען געוויין. ער האָט שוין דאָסזעלבע געטהאָן צו מאָרגענס און איבערגעשראָקען זיין שוועסטעריל, אַדעלייד רבקה, מיט זיין געמאַכטען געוויין.

מרדכי האָט שטאַרק געליטען דערפון. ער האָט חרטה געהאַט וואָס ער האָט זיין האַרץ אויסגעגאָסען פאַר אַ קליין אינגעל און ער האָט בעשלאָסען צו שווייגען. ער האָט אָבער נאָך שטאַרקער געוואָלט געפינען יענעם מאַן פאַר וועלכען ער זאָל קענען אויפדעקען זיין גאַנצע נשמה.

עס איז געווען גראָד דאַמאָלס, ווען ער איז, ווי זיין שטייגער, געזעסען מיטאָג צייט אין דעם אַלטען בוך האַנדלונג. ער האָט דער־פיהלט אַ שטאַרקען שלאָג אין האַרצען ווען ער האָט דעראַנדאָ'ן דער־זעהן, און זיינע אויגען האָבען אויפגעגלאַנצט ווען ער האָט דעם פרעמדען קונה אָנגעקוקט. ער האָט דערזעהן אַ געזיכט וואָס האָט איהם אויסגעוויזען עהנליך צו דעם מאַן וואָס ער זוכט. נאָר דאָ־פעלט איז זיין האַרץ צובראָכען געוואָרען אַז ער האָט דערהערט פון דעראַנדאָ'ן אַז ער איז נישט קיין איד. ער איז אַזוי ענטוישט געוואָרען אַז ער האָט באַלד פערלאָרען דאָס גלויבען אַז ער וועט ווען עס איז דעם ריכטיגען מאַן געפינען.

ווען ער האָט געטראָפען דעראַנדאָ'ן זיצען פרייטאָג צונאַכטס ביי עזרא קאָהן'ס טיש איז איהם איינגעפאַלען אַז דערנדאָ האָט איהם נישט געזאָגט דעם אמת, ער איז יאָ אַ איד. און דער ערשטער איינדריק אַז דעראַנדאָ איז דאָס דער וועלכען ער זוכט איז נאָך שטאַרקער געוואָרען אין איהם. און אַז ער האָט איהם געפרעגט צו ער קען העברעאיש האָט ער גאָר פערגעסען אָן די איבריגע מעלות וואָס ער האָט געוואָלט אַז ער זאָל בעזיצען, ער האָט געגלויבט אין איהם אַז ער בעזיצט זיי אַלע. נאָר דעראַנדאָ'ס ענטפער: „ניין", אַז ער קען נישט קיין העברעאיש האָט איהם נאָך מעהר צובראָכען און דערשלאָגען זיינע אַלע האָפנונגען.

נאָכדעם ווען ער האָט זיך אויסגעדרעהט מיט'ן רוקען צו דעם גאַסט איז ער אַוועק צו זיך אין צימער, האָט די גאַנצע נאַכט נישט געקענט מיט קיין אויג צומאַכען און עטליכע טעג ארומגעגאַנגען אָהן מוטה און פערלוירען, ווי איינער וואָס די שיף געהט איהם אונטער אויפ'ן מיטען ים, און ער קוקט אויס זיינע אויגען אָן אַנדער שיף זאָל אָנקומען און איהם ראַטעווען. און אָט זעהט ער אַ שיף אָנקומען און זי קומט דאָך נישט און ער זאָגט צו זיך אַליין: „איך האָב אַ טעות געהאַט, מיינע אויגען האָבען מיך אָבגענאַרט"...

דאָך האָט דעראָנדאַ׳ס פּנים נישט אָבגעלאָזען איהם. און אז ער האָט אָנגעהויבען פאַרשטעלען זיך דאָס בילד פון דעם אויסלייזער פון אידישען פאָלק, האָט ער נישט געזעהן קיין אַנדערען נאָר דעראָנדאַ׳ן. טאָג און נאַכט האָט ער זיין בילד געזעהן שוועבען פאַר זיינע אויגען. און ער האָט זיך איינגערעדט, אז דעראָנדאַ האָט איהם נישט געזאָגט דעם אמת, ער איז דאָס דער מאַן, ער איז אַ פערבאָרגענער, ער וויל זיך נישט אויסגעבען, „דאָס איז ער, ער איז עס!“ זיין פּנים האָט אויפגעשיינט, די אויגען האָבען געלויכטען און זיין האָפנונג איז נאָך גרעסער און שטאַרקער געוואָרען.

מרדכי האָט געוואוסט אז דער פרעמדער, וועמעס נאָמען ער ווייסט נים. וועט קומען נאָך אַ מאָל אויסלייזען זיין רינג וואָס ער האָט איינגעלעגט פאַר אַ משכון. און דער פערלאַנג איהם צו זעהן איז אַלץ מעהר געוואַקסען אין איהם און ער האָט געגלויבט אז ער וועט איהם זעהן.

ער איז געוואָרען זעהר אונגעדולדיג און נישט געקענט ארבייטען פאַר גרויס ערוואַרטונג. ער האָט דערפיהלט אז אַן ענדערונג קומט אין זיין לעבען. ער האָט אויך אויפגעהערט לערנען מיט דעם קליינעם יעקב׳ן, האָט מענשען אויסגעמיטען. עפּעס וועט קומען, האָט ער געפיהלט, עס וועט קומען דער, נאָך וועלכען ער האָט זיין גאַנץ לעבען געהאָפט און געבענקט...

26טער קאַפּיטעל.

זעהר וויכטיגע געשעהענישען האָבען געטראָפען דעראָנדאַ׳ן דעם אָבענד ווען ער האָט בעזוכט די מייריק׳ס און געשמועסט וועגען דעם נאָמען וואָס מירא דאַרף זיך רופען. פאַר די מייריק פאַמיליע איז אָבער אויך זעהר אַ וויכטיגע זאַך געשעהן אין צוויי טעג שפּעטער.

ארום פיער אַ זייגער נאָכמיטאָג האָט זיך אַ קאַרעטע אָבגעשטעלט פאַר זייער הויז, באַלד האָבען זיי דערהערט אַ קלאַפּ אין טהיר און אַ קלינג אין גלעקעל. די מיידלאַך זיינען געווען אין דער היים און איןביידע צימערען זיינען זיי געזעסען און געאַרבייט.

קייטי האָט געצייכענט, די אַנדערע האָבען אויסגעניידעט אויף זיירדענע קישענס. אין איין עק צימער איז געזעסען פרוי מייריק, מאַב אין מיטען שטוב, און איימי אין צווייטען ווינקעל, מירא האָט נישט געקענט אויסנעהען איז זי געזעסען אויף אַ שטול נעבען זיי און זיי פאַרגעלייענט. קייטי האָט זיך דערוויייל געצייכענט. זי האָט געלייענט אַ הומאָריסטיש בוך, די מיידלאך האָבען הנאה געהאַט און געלאַכט, און פּלוצלונג קלאַפּט מען אין טהיר. זיי האָבען זיך שטאַרק געוואונדערט.

— גאָט מיינער! — האָט פרוי מייריק אַ זאָג געטהאָן — ס'איז אודאי ליידי מאַלינדזשער. איז דאָס אַ גרויסע קאַרטע, איימי

— ניין, אַ שעהן קאַרטעלע, עס מוז זיין אַ מאַן.

— אפשר דער פּרעמיער מיניסטער — האָט קייטי זיך אָנגערופען — האַנס זאָגט אַז דער גרעסטער מאַן אין לאָנדאָן פאָהרט אין אַ קאַרעטע.

— אוי, אוי! עס איז געוויס לאָרד ראָסעל! האָט מאַב געשריען

זיי זיינען אַלע געווען פרעהליך, די אַלטע דיענסט האָט אריינגעבראַכט אַ וויזיט קאַרטעל און פאַר שרעק האָט זי נישט פערמאַכט די טהיר הינטער זיך און באַלד האָט זיך בעוויזען אַ פיגור וואָס איז גאָרנישט עהנליך צום פּרעמיער מיניסטער. הויך און שעהן, מיט אַ פעסטען פּנים, לאַנגע האָר און אין גאָלדענע ברילען, דאָס איז געוועזן יוליוס קלעזמער.

אַ מינוט האָט זיך פרוי מייריק פערלוירען. זי האָט זיך אָבער באַלד בערוהיגט און איז זעהר צופריעדען געווען דאָס דער גרויסער מאַן איז געקומען זעהן מירא'ן און נישט פערלאַנגט אַז זי זאָל קומען צו איהם, אָננעהמענדיג דאָס פאַר אַ צייכען אַז ער אינטערעסירט זיך אין איהר. מאַב האָט זיך אָבער פערשעהמט פאַר איהם און זי האָט מורא געהאַט אַז זייערע קליינע צימערען און די קליינע פּיאַנאָ וועלען נישט געפעלען אַזאַ בעריהמטען מאַן ווי ער איז.

קלעזמער האָט זיך ארומגעקוקט און האָט זיך דערמאָנט אין אַן עהנליך קליין הויז אין בעהמען וואו ער איז אויפגעצויגען געוואָרען

און אַז נישט שטענדיג איז איהם גוט געווען און ער האָט זיך אָנ־גערופען גאַנץ העפליך:

— איך דענק, פרוי מייריק, אַז איך האָב מיך נישט גענומען צופיעל פרייהייט. זייענדיג אין דער געגענד בין איך אהער גע־קומען, איך זאָל אייך ניט דאַרפען בעמיהען צו מיר קומען. אונ־זער פריינד, הערר דעראנדא, האָט מיר געזאָגט אַז איך וועל האָבען די עהרע זיך צו בעקענען ביי אייך מיט אַ יונגער דאַמע — פריי־ליין לפידות.

קלעזמער האָט אייגענטליך באַלד בעמערקט וועלכע עס איז מירא, נאָר פון העפליכקייט וועגען האָט ער געקוקט אויף אַלע מייד־לעך. ווי ער וואָלט נישט געוואוסט וועלכע עס איז די, וועלכע ער זוכט.

— די זיינען מיינע טעכטער און דאָס איז פריילין לפידות — האָט געזאָגט פרוי מייריק, אָנווייזענדיג אויף מיראַ'ן.

— אה! — האָט ער אויסגערופען צופריעדען וואָס ער האָט נישט געמאַכט קיין טעות און זיך פערנייגט פאַר מיראַ'ן.

מירא איז גאָרנישט געווען איבערגעשראָקען, זי איז געווען פרעהליך, קלעזמער איז איהר געפעלען און זי האָט געפיהלט אַז ער וועט האָבען אַ גוטע מיינונג וועגען איהר זינגען, ער דער גרויסער מוזיקער און וואוילער מענש.

— איהר וועט דאָך נישט זיין דאַגעגען אַז אונזער בעקאַנט־שאַפט זאָל זיך אָנהויבען דערמיט וואָס איהר וועט עפּעס זינגען פאַר מיר — האָט ער צוגעגעבען.

— איך וועל זיין זעהר צופריעדען, עס איז פיין פון אייך וואָס איהר ווילט מיך הערען — האָט מירא געזאָגט צוגעהענדיג צו דער פּיאַנאָ — זאָל איך מיר אַליין אַקאָמפּאַנירען?

— זעהר גוט — איז ער בעשטאַנען. האָט זיך גלייך אוועקגעזעצט אין אַזאַ פּאָזע אַז ער זאָל קענען גוט זעהן מיראַ'ן. און פרוי מייריק האָט זיך געטראַכט: בעסער אַזוי, זאָל עס איהם מעהר געפעלען...

די אַלע פרויען, אויסער מיראַ'ן, זיינען געזעסען מיט קלאַפּענדע הערצער, מורא האָבענדיג פאַר דעם שטרענגען בליק וואָס קלעזמער האָט אָנגעשטעלט אויף איהר.

מירא האָט געזונגען אַן איטאַליעניש ליעד, א וואונדער־שעהן ליעד, און אָט האָט איהר שטימע אַזוי טרויעריג געקלונגען און באַלד האָט זיך ווי געהערט א תפלה צו גאָט, א ריינע, הייליגע תפלה, און באַלד פרעהליך און לעבעדיג. אַז זי האָט געענדיגט האָט קלעז־מער געזאָגט:

— דאָס איז דזשאָזעף לִמאַ'ס מוזיק.

— יאָ, ער איז געווען מיין לעצטער לעהרער אין וויען. ער איז א מאָדנער, אָט איז ער אויפגערעגט און אָט איז ער ווייך און גוט — האָט מירא געזאָגט מיט א מעלאַנכאָלישען שמייכעל — ער האָט מיר פאָרגעזאָגט אַז מיין שטימע וועט זיך נישט פאַסען פאַר דעה ביהנע, און ער איז גערעכט געווען.

— זינגט ווייטער, איך בעט איך — האָט קלעזמער געזאָגט.

די מיידלעך זיינען שטאַרק אין כעס געוואָרען אויף איהם וואָס ער האָט קיין איין גוט וואָרט נישט געזאָגט. פרוי מייריק איז אויך א ביסעל אונרוהיג געוואָרען.

מירא האָט אָבער פון קיין זאַך ניט געטראַכט נאָר צו טהאָן דאָס וואָס קלעזמער וועט איהר הייסען. זי האָט איצט גענומען זינגען פאַר איהם דייטשע ליעדער איינעם נאָכ'ן אַנדערען און נישט געוואַרט צו הערען וואָס ער וועט זאָגען.

אַז זי האָט געענדיגט האָט ער זיך אויפגעשטעלט, געגאַנגען אַהין און אַהער איבער'ן צימער, צוגעקומען צו דער פיאַנאָ. מירא האָט זיך אויפגעשטעלט ווען ער האָט איהר אויסגעשטרעקט די האַנד און געזאָגט:

— לאָמיר זיך געבען די הענד, איהר זינט מוזיקערין.

מאַב האָט זיך שיער צוואָויינט פאַר פרייד און די איבריגע האָבען אויך געקוקט אויף איהם מיט פערגעטערונג. די אַלטע האָט גאָר אָבגעאָטעמט.

— עס איז אָבער נישט צו גרויס, נישט זעהר הויך — האָט ער גערעדט ווייטער — מיר קענען נישט פליהען ביז די הימלען, מיר דאַרפען זיין בעשיידען.

מירא האָט געשוויגען ווען ער האָט געשוויגען א מינוט. זי האָט געוואוסט אַז דאָס איז נאָך נישט אַלץ, ער וועט נאָך עפּעס זאָגען. האָט זי געוואַרט.

— איך וואָלט אייך נישט געראַטהען זיך אונטערנעהמען צו זינגען ערגעץ אַנדערש ווי צו פּריוואַטע אונטערנעהמונגען און היימי־שע זאַלען. דאָרט וועט איהר האָבען ערפאָלג. אין לאָנדאָן קענט איהר זעהר גוט מאַכען דערמיט. איהר וועט אויך געבען מוזיק לעק־ציעס. ווילט איהר קומען זינגען אויף אַ פּריוואַטען קאָנצערט דעם מיטוואָך ביי מיר אין הויז?

— יאָ, איך וועל זיין זעהר צופריעדען — האָט מירא געזאָגט — איך וועל גיכער געפינען מיין פּרנסה אויף אַזאַ וועג ווי דער אויפצוטרעטען פאַר אַ גרויס פּובליקום. איך וועל זיך פלייסען אויסבעסערען מיין שטימע, איהר וועט דאָך מיר אָנווייזען ווי אַזוי?

— איך וועל אייך פאָרשטעלען פאַר אַסטאָרגען, ער איז דער גרעסטער פון אַלע זינגער, ער וועט אייך שוין זאָגען וואָס צו טהאָן. מיין פרוי וועט נאָך זיין דאָ פריהער פאַר מיטוואָך אַז איהר וועט ערלויבען — האָט ער זיך געווענדעט צו פרוי מייריק.

— מיר וועלען דאָס אָננעהמען פאַר אַ גרויסע טובה — האָט זי געענטפערט.

— איהר זאָלט זינגען פאַר מיין פרוי — האָט ער געזאָגט צו מירא'ן — און זי איז אַ מוזיקערין, זי האָט זעהר אַ גוט אויער פאַר געזאַנג. איהר וועט איהר געפעלען.

ער האָט דערלאַנגט זיי די האַנד, פערנייגט זיך און איז אַוועק צו דער טהיר. ער האָט זיך אָבער אָבגעשטעלט, געקוקט אויף מאַב און זיכער געזאָגט:

— דאָס מיידעל איז מוזיקאַליש?

מאַב איז שטאַרק רויט געוואָרען און אַראָבגעלאָזען די אויגען.

— יאָ, זי איז מוזיקאַליש — האָט מירא צוגעגעבען — זי שפּיעלט פּיין פּיאַנאָ.

— אָ, איך בעט דיך, מירא, איך קען קלאַפּען אויף דער פּיאַנאָ נישט שפּיעלען — האָט מאַב געזאָגט ציטערענדיג אינגאַנצען פאַר מורא אַז ער זאָל נישט הייסען צוגעהן שפּיעלען. ער האָט אָבער דאָס נישט געטהאָן, ער האָט זיך געווענדעט צו דער מוטער:

— זאָל זי קומען מיטוואָך און זי וועט אַקאָמפּאַנירען מירא'ן.

— עס וועט זיין דאָס גרעסטע גליק פאַר איהר — האָט די מוטער געזאָגט — זי וועט זיין אויפ'ן זיבעטען הימעל.

קלעזמער האָט זיך נאָך אַ מאָל פערנייגט און איז ארויס.

— מירא וועט האָבען ערפאָלג. זאָל זי אָבער נישט אָנשטרענ־גען איהר שטימע. זי וועט האָבען שעהן פּרנסה. דאָס איז דאָך די הויפּט זאַך, האָט מיר הערר דעראָנדא געזאָגט. איהר גיט דאָך אַכטונג אויף איהר, זי זעהט אוים צו זיין אַ פיין מיידעל.

— זי איז אַ מלאך — האָט זי היים גערעדט.

— ניין, — האָט קלעזמער געשמייכעלט — זי איז אַ שעהן אי־דיש מיידעל. איך וויל נישט געבען די עהרע צו די מלאכים אז זיי זיינען אזוי ווי זי. זי איז אָבער ביי אַ גוטען מלאך וואָס בעשיצט זי...

די פיער מיידלאך זיינען געשטאַנען שטיל, געקוקט איינס אויף דאָס אנדערע ביז די מוטער איז צוריק אַריינגעקומען. זיי זיינען געוואָרען אזוי פרעהליך און לעבעדיג, מאַב האָט געטאַנצט. פרוי מייריק האָט זיך צוקושט מיט מירא'ן און איימי האָט געהאַט פער־דרוס וואָס מירא וועט ביז מיטוואָך נישט האָבען געמאַכט אַ נייע קלייד.

מירא האָט זיך אוועקגעזעצט אויפ'ן שטוהל נעבען דער פּיאַנאָ און די טרעהרען האָבען זיך גענומען גיסען פון איהרע אויגען.

— איצט מאַב, קום אהער צו מיר און לאָמיר שמועסען — האָט די מוטער געזאָגט.

— גוט, לאָמיר רעדען — האָט מאַב געזאָגט — איך פיהל זיך איצט גרעסער. האנס האָט דאָך געזאָגט אז ער וועט היינט קו־מען. ווי גוט וואָלט געווען ווען ער וואָלט ביי דעם אַלעם געווען. מירא, וואָס זעהסט דו אַזוי טרויעריג אוים

— איך בין צופיעל גליקליך — האָט מירא געענטפערט — איך פיהל אזוי פיעל דאַנקבאַרקייט צו אייך, ער איז אזוי גוט גע־ווען צו מיר.

— יאָ, צום סוף האָט ער עס געטהאָן. פאַר וואָס האָט ער דיר אָבער נישט אונטערגעגעבען קוראַזש? ווען ער האָט דיר גע־הייסען נאָך זינגען און קיין מיינונג נישט געזאָגט, האָב איך איהם שרעקליך פיינט בעקומען.

— הער אויף מיט דיינע נאַרישקייטען — האָט קיטי זיך אָנגערופען — ער איז דאָך אזוי וואונדער שעהן.

— יאָ, איצט איז ער שעהן און גוט, פריהער איז ער דאָס נישט געווען. איך האָב פיינט שטרענגע מענשען — האָט מאַב געזאָגט
— ווי האָט ער אָבער דערקענט אין מיר אַז איך קען שפּיעלען?
— ער האָט געזעהן ווי דו האָסט זיך אויפמערקזאַם איינגע־הערט אין מיראַ׳ס זינגען — האָט פרוי מייריק געזאָגט — ער האָט כשופ׳דיגע ברילען און ער זעהט מיט זיי אַלץ וואָס איז דאָ אויף דער וועלט.
— וואָס פאַר אַ קלייד וועט מיראַ אנטהאָן מיטוואָך? — האָט איימי געוואָלט וויסען.
— איך דאַרף נישט קיין נייע קלייד — האָט מיראַ געזאָגט — איך וועל געהן אין מיין שווארץ וואָלען קלייד, איך האָב דאָך אויך ווייסע הענדשקעס און נייע שיך, עס איז גאַנץ גענוג.
— אָט איז האַנס! — האָט די מוטער אַ זאָג געטהאָן ווען ער איז אריינגעקומען — ווארט מיראַ, לאָמיר הערען וואָס ער וועט זאָגען אויף דיין קלייד, ער איז דאָך אַ קינסטלער, ווייסט ער מעהר פון אונז. האַנס! קלעזמער איז היינט דאָ געווען און ער האָט זי היינגעלאַדען צו זיך, מיר ווילען אַז זי זאָל אָנטהאָן אַ ניי קלייד און זי וויל נישט. וואָס זאָגסטו?
— לאָמיר זעהן — האָט האַנס געזאָגט — מיראַ האָט ווי אַ קינד זיך געדרעהט פאַר איהם ער זאָל עס קענען בעקוקען פון אַלע זייטען. ער האָט זיך אַוועקגעשטעלט אויף די קניע און זי בעטראַכט.
— דאָס איז דאָך אַ שעהן קלייד אַפילו פאַר דער ביהנע — האָט זי געזאָגט — איך מוז דאָך דאָרט ערשיינען אַלס אַן אָרים אי־דיש מיידעל, וואָס זינגט פאַר רייכע קריסטען.
— עס וועט זיין גוט — האָט האַנס געזאָגט — עס וועט זיך גוט אויסזעהן פון צווישען די רייך געקליידעטע דאַמען.
— מיראַ, וואָס נעהמסטו דאָס גאַנצע אָרימקייט פאַר די אידען
— האָט איימי געזאָגט — פאַראַן גענוג אָרימע קריסטען און זעהר רייכע אידען.
— איך האָב קיין בייז נישט געמיינט — האָט מיראַ געענט־פערט — איך האָב נאָר געדרעדט ווי וועגען אויפטרעטען און איך האָב שטענדיג געשפּיעלט אַלס אַן אָרים מיידעל.
— עס איז אָבער צו טעאַטראַליש — האָט האַנס געזאָגט —

מיר טאָרען דיך נישט לאָזען ערשיינען אַלס אַן אָרים אידיש מיידעל אָדער אַפילו אַלס אידיש מיידעל. האַנס האָט געוואָלט אויסמעקען פון איהר הארץ יעדען אידישען געפיהל...

— איך בין דאָך אָבער דאָס, איך פּרעטענדיר דאָך דאָס נישט צו זיין, איך בין אַ אידיש קינד. איך וועל דאָך קיינמאָל נישט זיין אַנדערש — האָט מירא געזאָגט — איך פיהל מיך שטענדיג אַלס אַ אידישע טאָכטער.

— מיר קענען דאָך אָבער נישט אַזוי פיהלען וועגען דיר — האָט האַנס געזאָגט — וואָס איז דען דער אונטערשיעד אויב אַן אינ־טערעסאַנטע פרוי איז אַ אידישע אָדער נישט?

— אָ, דאָס לויבט איהר מיך אַזוי. פריהער האָט מיך קיינער נישט אַזוי געלויבט — האָט מירא געשמייכעלט און זי איז איהם נאָך מעהר געפעלען.

— מען האַלט מיך נישט פאַר אַן ענגלישען קריסט — האָט האַנס זיך אָנגערופען — זיי האַלטען מיך פאַר אַ שעהנעם יונגען מאַן און נישט קיין צו גרויסען מאַלער...

— נאַ, ביזט דאָך גאָר אַוועק פון שמועסען וועגען קלייד — האָט איימי געזאָגט — אויב דאָס קלייד טויג נישט, ווי וועלען מיר ביז מיטוואָך האָבען אַן אַנדערס? און מאָרגען איז דאָך זונטאָג?

— דאָס קלייד איז גוט גענוג — האָט מירא זיך איינגע־שפאַרט — עס איז דאָך אַלץ ריכטיג — האָט זי געזאָגט צו האַנס'ן — כאָטש עס איז אביסעל טעאַטראַליש, און די אָרימע בערניקע איז געזעסען אויף די חורבות פון ירושלים האָבען אודאי אויך מענשען געזאָגט אַז עס איז טעאַטראַליש, איך ווייס אָבער אַז דאָס האָט זי געטהאָן אַזוי וויל זי האָט דאָס געפיהלט.

— איך בין נישט קיין וועלטליכער מענש — האָט האַנס אַ זאָג געטהאָן פערשעהמט פון איהר גרויסען גלויבען אין איהם — איך האָב דאָס איינגאַנצען אויסגעטראַכט. קיינער ווייס נישט אַז בערעניקע האָט דאָס טאַקע געטהאָן. וועסטו מיר פערצייהען וואָס איך האָב דיר דאָס פריהען נישט דערצעהלט?

— געווים — האָט מירא געענטפערט אביסעל איבערראַשט — איהר האָט געפיהלט אַז אַזוי האָט זי געדאַרפט טהאָן. זי, די אידישע טאָכטער, וואָס האָט פערראַטען איהר פאָלק און האָט זיך שפּעטער

אומגעקעהרט צוריק. מעהר פון צער און טרויער איז דאָך איהר נישט געבליבען. און וואו האָט זי דען געזאָלט געהן אז נישט צו בעקלאָגען די רואינען פון איהר פאָלק וואָס זי האָט פערראַטהען? עס איז זעהר שעהן וואָס איהר האָט פערשטאַנען די געפיהלען פון אַ אידישע טאָכטער...

— די אידישע פרויען פון צייט פון חורבן זיינען אַלע געזעסען אויף די רואינען און געטרויערט — האָט האַנס געזאָגט אַ בעזיגטער — און זיי פּאַסען זיך ניט צו מאָהלען.

— אָבער וואָס איז מיט'ן קלייד — האָט מאַב גע'טענה'ט — האָט איהר שוין עפּעס בעשלאָסען?

— יאָ, נישט אזוי? — האָט מירא געזאָגט קוקענדיג מיט אַ פראגע אויף פרוי מייריק און פרוי מייריק האָט זיך געווענדעט צו האַנס:

— וואָס זאָגסטו, האַנס?

— דאָס קלייד איז נישט גוט — האָט האַנס פעסט געענטפערט — מירא געהט דאָך נישט אוועק זיצען זיך אויף די רואינען און טרויער. שפּרינג אריין, מאַמעלע, אין אַ קאַרעטע מיט מירא'ן און קויף איהר אַ שווארץ זיידען קלייד אויף רידזשענט סטריט. עס איז נאָך דאָ גענוג צייט. זי טאָר נישט גענומען ווערען ווי אַן אָרים צדקה מיידעל. זי איז רייכער פון זיי. זי האָט טאַלאַנט.

— איך דענק אז הערר דעראָנדא וועט אויך ווען אז דו זאָלסט האָבען אַ שעהן קלייד — האָט פרוי מייריק צוגעגעבען.

— איך וועל טהאָן אַלץ וואָס הערר דעראָנדא פערלאַנגט — האָט מירא געזאָגט.

האַנס איז גלייך אוועק צו קייטי'ס טיש און ווי ער וואָלט פערגעסען אָן דער גאַנצער געשיכטע וואָס איז ערשט פאָרגעקומען, האָט ער גענומען איהר'ס אַ צייכנונג, איינגעקוקט זיך און געזאָגט:

— דו צייכענסט זעהר גוט, קייטי.

— וואָלסט אפשר געמאָלען הערר קלעזמער'ס קאָפּ, דו האָסט דאָך איהם אַ סך מאָל געזעהן.

— אויך איך האָב איהם געזעהן! — האָט האַנס אויסגערופען. ער איז צו צו דער פּיאַנאָ, זיך אוועקגעזעצט און נאָכגעמאַכט קלעז־מער'ן ווי ער זיצט און שפּיעלט און קוקט זיך ארום אַזוי אז אַלע

האָבען זיך געוואונדערט, זיי האָבען געמיינט אז דער ריכטיגער קלעז־מער זיצט פאַר זיי.

ער האָט זיך אָבער באַלד געכאַפּט אפשר וויל דאָס מירא נישט לײדען, און ער האָט שולדיג געזאָגט:

— איהר קענט דאָס אודאי נישט פאַרטראָגען ווען איך טהו אזוי. געדענקט זשע, טאָמער זעהט איהר עפּעס ביי מיר וואָס איך טהו נישט ריכטיג, זאָגט עס מיר.

מירא האָט ליעב געשמייכעלט און געזאָגט:

— איך דאַנק אייך, אָבער איהר האָט קיינמאָל נישט געטהאָן אזא זאַך וואָס איך זאָל נישט קענען ליידען. ער וואָלט קיינמאָל אזעלכע זאַכען נישט געקענט טהאָן — האָט זי געזאָגט צו פרוי מייריק — ער איז דאָך אייער זוהן...

האַנס האָט דאָס אָנגענומען פאַר א גוטען גרונד אויף זיינע האָפנונגען אויף מירא'ן — וואָס איז אָבער די האָניג בלוס שולדיג ווען די ביהנען זויגען איהר האָניג זאַפט און יעדע איינע רעדט זיך איין אז נאָר פאַר איהר איז דער האָניג זאַפט?

27טער קאַפּיטעל

אז דעראָנדאַ איז אוועקגעגאַנגען פון די מייריקס איז ער געווען שטאַרק אויפגערעגט, דער קאָפּ האָט איהם שטאַרק געדרעהט און ער האָט זיך געפיהלט זעהר מיעד, ער האָט נישט גענומען קיין קאַרעטע אהיים צו פאָהרען, נאָר האָט זיך אוועקגעלאָזען שפּאַצירען צו פוס ביז'ן טייך. דאָרט האָט ער אביסעל אויפגעלעבט, דערזעהענדיג די שיפען און די לאָדקעס איבער'ן וואַסער. ער האָט צוגערופען א מאַן מיט א לאָדקע, זיך אריינגעזעצט און גענומען די וויעסלעס אין די הענד אריין.

ער האָט שטאַרק געוואָלט צוגעהן אין ראַם'ס בוכהאַנדלונג, זיך זעהן מיט מרדכי'ן אויב ער וועט צוגעהן צו עזרא קאָהן אויסליי־זען זיין רינג.

מרדכי האָט געהאַט געפאַנגען איהם אינגאַנצען, סיי מיט זיין רעדען און סיי מיט זיין שווייגען. ער האָט בעשלאָסען איצט צו

רעדען מיט מרדכי'ן וועגען אַלעם און מרדכי וועט זיך שוין נישט קענען אויסבעהאַלטען פון איהם. ער וויל דאָס טהאָן צוליעב מירא'ן, ער מוז פון איהם געוואָהר ווערען ווער עזרא קאָהן איז און וועגען זיין מאַמע. באַלד איז איהם אָבער איינגעפאַלען אַז עס איז נישט ריכטיג וואָס ער וויל מרדכי'ן אויסנוצען פאַר זיינע צוועקען. עס איז נישט שעהן ער זאָל נעהמען אויסנאַרען ביי עמיצען וואָס ער קען איהם נישט פערבאַרגענע זאַכען. און ווער ווייס, האָט ער זיך געטראַכט אויב שפּעטער אַז איך וועל שוין אַלץ וויסען אויב ער וועט מיך נאָך אינטערעסירען און איך וועל איהם שוין אפילו נישט וועלען זעהן. און אפשר אינטערעסיר איך איהם שוין אויך נישט און ער וועט מיט מיר נישט וועלען רעדען?

אַז די לאָדקע איז צוגעקומען צו בלעק פרעכברוק איז שוין גע־ווען נאָך פיער אַ זייגער. דער מערב זייט איז געווען פיעל מיט וואָלקענס רויטע ווי בלוט. דאָס רויטקייט האָט זיך אין וואַסער געשפּיגעלט און אַזאַ רויט ליכט פערשפּרייט אַרום און אַרום. די שיפען מיט די זעגעל בוימער זיינען פון דעם רויטען ליכט אַרומגע־נומען געוואָרען און עס האָט אויסגעזעהן ווי אַ פייער ברענט אויפ'ן וואַסער און די זעגעלבוימער זיינען די פייערצונגען...

דעראָנדא איז געווען מיעד און מאַט און עס איז איהם זעהר היים געווען. האָט ער די וויעסלעס אַוועקגעלייגט. ער האָט גענו־מען אויפשפּיעליען די קנעפּ פון זיין ראָק און אַז ער האָט געהאַלטען ביים אויבערשטען קנעפּעל האָט ער דעם קנאָפּ אביסעל אויפגעהויבען און דערזעהן אַ מאַן שטעהן אויף דער בריק נעבען דער פּאַרענטשע און קוקט גלייך אויף איהם. דער מענש איז אַ דאַרער, אַן איידעלער און קוקט אויף איהם אַזוי אונגעדולדיג.

דעראָנדא האָט באַלד דערקענט אַז דאָס איז מרדכי.

מרדכי האָט שטאַרק ליעב געהאַט די נאַטור, ווען ער איז גע־קומען צום בריק זעהן ווי די זון געהט אונטער. ער האָט ליעב גע האַט צו קוקען ווי די שיפען גליטשען זיך אויפ'ן וואַסער. און איין שיפעל האָט איהם נאָך פון ווייטענס שטאַרק פעראינטערעסירט, ער האָט די אויגען נישט אַוועקגענומען דערפון און ער האָט געפיהלט אַז עפּעס קומט דאָ אָן, ער האָט געציטערט אינגאַנצען פאַר ערוואַר־

טונג, און פּלוצלונג האָט ער דערזעהן דעם מאַן אויפהויבען דעם קאָפּ און ער האָט איהם גלייך דערקאָנט אז דאָס איז דעראָנדא.

דעראָנדא האָט אויפגעהויבען זיין איידעלע, ווייסע האַנד גע־וואָרפען מיט איהר אין דער לופטען און גערופען מרדכי'ן צו זיך. מרדכי האָט איהם באַלד אָבגעענטפערט. ער האָט אַרונטערגענומען דאָס שטריימעל און געפּאַקעט דערמיט זעהר שטאַרק און דאָס האַרץ האָט איהם געזאָגט אז ער האָט ענדליך דערלעבט דאָס נאָך וועלכען ער האָט אזוי שטאַרק געבענקט זיין גאַנץ לעבען. אַלע שטערונגען זיינען אוועק און זיין נבואה האָלט אין פערווירקליכט ווערען. ער קומט, דער מענש! ער קומט! ער קומט!

אין אַ דריי מינוט צייט איז דעראָנדא שוין געשטאַנען אויפ'ן ברעג, האָט בעצאָהלט דעם שיפער און צוגעגאַנגען צו מרדכי'ן, וועל־כער האָט זיך נישט גערוהרט פון אָרט.

— איך בין זעהר צופריעדען וואָס איך האָב אייך דאָ דער־זעהן — האָט דעראָנדא צו איהם געזאָגט — איך האָב דאָך שוין געזאָלט געהן אין בוכהאַנדלונג מיט אייך זיך זעהן. נעכטען בין איך זאָגאַר געווען, האָט מען אייך דערצעהלט וועגען דעם?

— יאָ — האָט מרדכי געענטפערט — און דערפאַר בין איך געקומען צו דעם בריק.

די איינפאַכע נאַאיווע ווערטער האָבען געקלונגען אזוי סודות'־דיג צו דעראָנדא'ן. אפשר איז טאַקע עזרא קאָהן גערעכט אז ער איז אַ ביסעל צודרעהט?...

— האָט איהר געוואוסט אז איך בין היינט געווען אין טשעל־סי? — האָט דעראָנדא געפרעגט.

— ניין, איך האָב אייך אָבער ערוואַרטעט צו קומען צום טייך. איך האָב געוואַרט פאַר אייך פאַר די לעצטע פינף יאָהר.

מרדכי'ס טיעפע אויגען האָבען געקוקט מיט אזוי פיעל ליעבע און געבעטע ווי אַ מאַמע אויף איהר ליעב זויג קינד. דעראָנדא האָט עפּעס רחמנות בעקומען אויף דעם מאָדנעם אידען און געזאָגט:

— איך וועל זיין זעהר צופריעדען ווען איך וועל אייך קענען מיט עפּעס דיענען, זאָלען מיר זיך אריינזעצען אין אַ קאַרעטע און פאָהרען — וואו איהר ווילט? איהר זענט אודאי צופיעל געגאַנגען היינט און איהר זינט דאָך קורץ אָטהעמדיג.

— לאָמיר צופאָהרען אין בוכהאַנדלונג. איך דאַרף באַלד דאָרט זיין. קוקט אָבער אויפ'ן טייך — האָט מרדכי געזאָגט אויסבויגענדיג זיך צום טייך — זעהט דעם הימעל ווי ער ווערט טונקעל. איך האָב שטענדיג ליעב געהאַט די בריק. איך בין דאָ געשטאַנען ווען איך בין נאָך אַ קליין אינגעל געווען. דאָ בעגעגענען זיך די מלאכים פון הימעל. עס איז אמת וואָס אונזערע חכמים האָבען געזאָגט אַז יעדע זאַך האָט אַ מלאך אין הימעל. איך האָב דאָ שטענדיג געהערט די שירה פון די מלאכים. ווען איך בין געווען געזונד פלעג איך שטעהן און בעקוקען די שטערען ווי זיי זיינען טיעף אין הימעל. נאָך מעהר האָב איך געליעבט צו זעהן ווי די זון געהט אונטער. די זון איז אריין אין מיין הארץ און גענומען אונטערגעהן און אונטערגעהן ביז איך האָב מיין נײַ לעבען געפונען, מיך אליין האָב איך געפונען אַ נייעם און וועל נאָך לעבען דעמאָלט ווען מיין גאַנצער אָטהעם וועט זיין אויסגעאַטהעמט...

דעראַנדאַ האָט געשוויגען און קיין וואָרט נישט גערעדט. ער האָט זיך געפיהלט מאָדנע גערינהרט. זיין ערשטער פערדאַכט אַז מרדכי איז אַ ווילדער טרוימער, נישט ביים גלייכען זין, איז אין גאַנצען פערשוואונדען. אַ שטאַרקער ווילען האָט איהם ארומגענומען צו פערשטעהן מרדכי'ן. ער האָט געוואוסט אַז עס זיינען דאָ פיעל זאַכען אויף דער וועלט וואָס ער ווייסט זיי נישט.

ער האָט געקוקט אויף מרדכי'ן מיט זיינע אָרימע קליידער און ער האָט זיך דערמאָנט אַז די אַמאָליגע נביאים זיינען אויך געווען אָרים און די קליידער זיינען דאָך גאָרנישט. עטליכע מינוט זיינען זיי געשטאַנען שטיל. דערנאָך האָט מרדכי געזאָגט:

— לאָמיר פאָהרען.

זיצענדיג אין קערידזש האָט מרדכי צוגעגעבען:

— מיר וועלען צופאָהרען ביז'ן עק גאַס און דערנאָך צוגעהן צו פוס אין בוך האַנדלונג. איהר וועט דערווייל קענען בעקומען די ביכער און הער ראַם וועט באַלד אוועקגעהן און אונז לאָזען אַליין.

פאָהרענדיג, איז מירא נישט ארוים פון דעראַנדאַ'ס געדאַנקען. ער האָט אָבער געוואוסט אַז דער געשפּראַך וועט נישט זיין ווי ער וועט וועלען, נאָר ווי מרדכי'ן וועט גליסטען. ער האָט שוין נישט געוואוסט וואָס פאַר אַ פראַגע ער זאָל מרדכי'ן פרעגען, אום געוואָהר

צו ווערען דאָס וואָס ער וויל אַזוי שטאַרק וויסען. און פּלוצלונג איז איהם איינגעפאַלען אַזאַ געדאַנק: „ווער וויים וואָס מיט מיר וועט ווערען, איך בין עפּעס אַזוי אָבערגלויביג געוואָרען, איך קען נאָך אויך ווערען אַזאַ פאַנטאַזיאָר ווי ער! עפּעס מוז דאָך זיין אַ קרובה׳־שאַפט צווישען מיר און מרדכי׳ן, אַז ער האָט זיך אַזוי צוגעבונדען צו מיר?... גרויסער גאָט! וואָס איז נאָך שטאַרקער פון גלויבען און וואָס איז דען מעכטיגער פון האָפנונג? וועל איך ערפילען די האָפ־נונג אָדער ענטוישען? און ער האָט ביי זיך בעשלאָסען: איז עס מעגליך איך זאָל ערפילען, וועל איך עס טהאָן.

אין צעהן מינוט אַרום זיינען די צוויי מענער, מיט אַ געפיהל פון צוויי געליעבטע וואָס האָבען זיך נישט דערקלעהרט אין ליעבע און זייער הארץ איז פול מיט הייסע געפיהלען אריין אין בוכהאַנד־לונג, זיך געשטעלט פּנים צו פּנים, איינגעקוקט זיך איינער אין אַנ־דערען און געשוויגען. מרדכי האָט זיך אָנגעשפּאַרט אָן קראָם־טיש און דעראָנדאַ געגען איהם לעבען וואַנד. מרדכי, דער קראַנקער, שווינדזיכטיגער איד מיט די גרויסע ליכטיגע אויגען, וואָס האָבען געברענט מיט ווי פלאַקערס פייער, און געקוקט אַזוי אומעטיג און טרויעריג, ווי זיי וואָלטען געוואוסט אַז זייערע טעג זיינען געצעהלטע און עס ווילט זיך זיי אַזוי לעבען. מרדכי איז נאָך יונג געוועזן, אין גאַנצען אַרום דרייסיג, זיינע צרות און קראַנקהייט האָבען איהם אָבער אַלט געמאַכט פאַר דער צייט. די האָר זיינע פון קאָפּ און באָרד זיינען אָבער נאָך געננוג שוואַרץ געוועזן. די הויט אָבער איז געוועזן בלאַס און געל און די הענד זיינע אַזוי אויסגעדאַרט און געל אָהן אַ טראָפּען בלוט. און קוקענדיג אַזוי אויף דעראָנדאַ׳ן האָט ער אויס־געזעהן ווי אַ מוטער וואָס האַלט ביי שטאַרבען קוקט אויף איהר קינד און איהרע ליפּען שעפּטשען:

— מיין קינד, מיין קינד...

פונקט פערקעהרט איז געוועזן דעראָנדאַ. אַ הויכער, געזונטער מאַן, זעהט אויס זעהר שטאַרק, זיכער און רוהיג און פיעל ערוואַר־טענדיג צו הערען וואָס מרדכי וועט איהם זאָגען און מרדכי האָט טאַקע באַלד אָנגעהויבען:

— איהר ווייסט נישט וואָס עס האָט מיך געפיהרט צו אייך און וואָס עס האָט אונז ביידע צונויפגעפיהרט. איהר וואונדערט זיך.

— איך בין נישט אונגעדולדיג — האָט דעראָנדאַ געזאָגט — איך בין גרייט צו הערען אַלץ וואָס איהר ועט מיר זאָגען.

— איהר זעהט דאָך אַ טהייל פון די אורזאַכען צוליעב וועלכע איך דאַרף אייך — האָט מרדכי רוהיג גערעדט, ווי וועלענדיג איבער־לאָזען זיין ביסעל כח אויף אַן אַנדערש מאָל — איהר זעהט דאָך אַז איך האַלט ביי שטאַרבען. איהר זעהט אַז איך בין גלייך ווי איי־נער וואָס זיצט אין טורמע און קוקט אַרויס צו די פערבייגעהענדע פרייע מענשען און יעדער קוקט אויף איהם מיט רחמנות. באַלד געהט אויס דער טאָג, דאָס ליכט לעשט זיך. אין גיכען וועלען מיר זיך נישט קענען מעהר בעגעגענען. איהר זייט אָבער געקומען פונקט אין צייט.

— איך בין צופריעדען וואָס איך בין געקומען אין צייט — האָט דעראָנדאַ געענטפערט און מורא געהאַט צוצוגעבען אַז ער האָפט אַז מרדכי מאַכט נישט קיין טעות אין איהם, פיהלענדיג, אַז דאָס וואָרט טעות וואָלט מרדכי'ן שטאַרק וועה געטהאָן.

— פאַראַן אַ סך פערבאָרגענע אורזאַכען וואָס צוליעב זיי דאַרף איך אייך אַזוי שטאַרק. די אורזאַכען זיינען נאָך פון מיין יוגענד אָן ווען איך האָב געלערענט אין אַן אַנדער לאַנד. טייערע, ליעבע געדאַנקען זיינען דאַמאָלט געקומען צו מיר, ווייל איך בין דאָך אַ איד. איך האָב געפיהלט אַז איך מוז די געדאַנקען פערווירקליכען, ווייל איך בין דאָך אַ איד און דאָס הארץ פון מיין פאָלק קלאַפּט אין מיר. די געדאַנקען זיינען געוואָרען מיין גאַנץ לעבען. איך בין ערשט גאַנץ געבויירען געוואָרען, און די געדאַנקען זיינען מיר איינגעפאַלען. דאָס הארץ מיינס, מיין ברוסט און די רעכטע האַנד, מיין שלאָפען און מיין אויף־זיין, מיין גאַנצע אַרבייט, מיין ליכט פון די אויגען — דאָס אַלץ איז נאָר געווען צו דערוואָרעמען דאָס פייער אין מיר. דאָס גרויסע הייליגע פייער וואָס איז אַראָפּגענידערט פון הימעל צו מיר אין הארץ אַריין, אויפצוהאַלטען דאָס ביז איך וועל קענען דורכפיהרען מיין גרויסען פערלאַנג. איך האָב אָבער נישט גוט געטהאָן, איך האָב געבלאָנדזשעט און נישט געהאַט צו וועמען צו רעדען וועגען דעם. און איידער איך האָב געקענט עפּעס טהאָן בין איך קראַנק געוואָרען, האָב אַזוי פיעל געליטען און איך האָב מיר געטראַכט:

— ווי אַזוי וועל איך עפּעס קענען אויפטהאָן אז באַלד, באַלד וועל איך שטאַרבען ?...

מרדכי האָט געשוויגען אַ ווײַלע. ער איז געווען מיעד און האָט שווער געאָטעמט. ער האָט זיך אָבער געשטאַרקט ווע‍לענדיג ענדיגען וואָס ער האָט אָנגעהויבען. דעראַנדא האָט נישט געוואָגט דאָס מויל צו עפּענען, ער זאָל נישט שטערען מרדכי'ן די שטילקייט אין צימער האָט נאָך מעהר פערגרעסערט דעם עהרען געפיהל וואָס ער האָט גע־פיהלט צו איהם.

באַלד האָט מרדכי ווייטער גערעדט:

— איהר קענט מיך אפשר שלעכט פערשטעהן. איך רעד נישט ווי אַן אונוויסענדער טרוימער, וואָס איז קיינמאָל נישט אוועק פון זיין מאַמעס פאַרטוך און נעהמט אָן גאַנץ אַלטע זאַכען פאַר נייע. ענגליש איז מיין מוטער שפּראַך. ענגלאַנד איז מיין געבורטסלאַנד. מיין ערציהונג האָב אָבער בעקומען אין האָלאַנד, איך האָב געלערענט ביי מיין מאַמעס ברודער, ר., וואָס איז געווען אַ גרויסער געלעהרטער. אַז מיין פעטער איז געשטאָרבען בין איך אוועק נאָך האַמבורג צו שטודירען. דערנאָך בין איך געפאָהרען נאָך געטינגען, נאָך מעהר לערנען און מעהר קענען מיין פאָלק און אויך אַלעם וועגען די פעל־קער פון דער וועלט. איך בין נאָך געווען יונג, איך בין געווען פריי. איך האָב זיך צוגעקוקט צו די אידען אין דייטשלאַנד. איך בין דע־מאָלט נישט געווען אָרעם. איך האָב זיך געלערענט אַ מלאכה. איך האָב מיר געטראַכט, לאָמיך נישט זיין ערגער פון רבי יהושע בן חנניה וואָס האָט נאָך חורבן בית המקדש געמאַכט נאָדלען און געהאַט דער־פון זיין ברויט.. אז ער איז יונג געווען איז ער געווען אַ זינגער אויף די שטיגען אין בית המקדש...

— איך האָב בעשלאָסען: זאָל מיין גוף לעבען אין אָרימקייט, מיינע הענד זאָלען ארבייטען שווער, אָבער מיין נשמה זאָל בלייבען הייליג ווי אַ בית המקדש אין וועלכע אַלע מיינע טהייערע האָפנונ־גען זאָלען זיין טיעף בעהאַלטען. איך האָב געוואוסט וואָס איך האָב מיר אויסגעקליבען. די מענשען האָבען געזאָגט: „ער טראָגט זיך אַרום מיט פאַנטאַזיעס". איך האָב עס נישט אָבגעלייקענט. ווייל פאַנטאַזיעס זיינען די בעשעפער פון דער וועלט, מיינט ניט, אז אַ משוגע'נער רעדט צו אייך.

מרדכי האָט געשוויגען און דעראָנדא האָט פערשטאַנען אז ער וויל, ער זאָל איהם עפּעס זאָגען, האָט ער זיך אָנגערופען:

— טהוט מיר צוליעב און גלויבט מיר אַז עס איז מיר נישט איינגעפאַלען צו טראַכטען אַז איהר זיינט אַ פּוסטער פאַנטאַזיאָר. איך הער אייך אום צו וויסען וואָס איהר ווילט און איך טראַכט גאָר נישט פריהער איבער.

איך בין צוגעוואוינט פון קינדווייס אויף אויסצוהערען איינעם וואָס האָט פּרייוויליג גענומען אויף זיך אויסצופיהרען עפּעס אַ זאַך וואָס איז גרויס און גייסטיג שעהן.

— דאָס איז נישט בלויז איין זאַך — האָט מרדכי געזאָגט — דאָס איז די נשמה פון מיין גאַנץ לעבען, איך בין געבוירען געוואָרען דערמיט. איך האָב דערזעהן די וועלט אין וועלכער אונזערע גרויסע מענער האָבען די אַלטע שפּראַך אונזערע — העברעאיש — צוריק־געבראַכט צום לעבען.

זיי האָבען אונז געזונגען נייע געזאַנגען ווי די געזאַנגען פון תהלים. די גרויסע אידען האָבען אויך גענומען די וויסענשאַפט פון די גוים און אריינגענומען אין דער תורה. אַלץ איז דאָ אין אונזער תורה, חכמה און וויסענשאַפט. זיי זיינען אָבער נישט צופריעדען געווען און האָבען שטענדיג געבענקט צו געפינען אַן אייגענע היים פאַר דאָס פאַרטריבענע אידישע פאָלק. איינע פון זייערע נשמות איז אריין אין מיר, די נשמה האָט געוואַנדעלט פון איין לאַנד צום אַנדערען, פון שפּאַניען און פּראַוואַנס, די נשמה האָט געלעבט מיט אבן עזרא'ן און מיטגעפאָהרען מיט רב יהודה הלוי אויף דער שיף נאָך ארץ־ישראל. די נשמה האָט געהערט די ווילדע געשרייען פון די קרייצפיהרער און דאָס זיפצען פון די געמאַטערטע אידען, אָט די נשמה איז מיר דאָ, זי רעדט צו מיר אין דער שפּראַך פון די מענ־שען וואָס מיט דעם בלוט פון זייער הארץ, מיט זייער גרויס ליעבע האָבען זיי אונז אויפגעהאַלטען...

אַ מינוט האָט ער געשוויגען און דערנאָך האָט ער געזאָגט:

— אַזוי לאַנג ווי די נשמה איז אין מיר וועט קיינער פון דעם נישט וויסען.

— האָט איהר דאָס אַלץ געשריבען אין העברעאיש? האָט

דעראָנדאַ געפרעגט דערמאָנענדיג זיך אז מרדכי האָט איהם געפרעגט צו ער קען העברעאיש.

— יאָ, יאָ! — האָט מרדכי געזאָגט מיט א שטימע פול מיט טיעפען טרויער — ווען איך בין נאָך יונג געווען האָב איך אריינגעוואַנדערט אין דער מדבר, נישט ווינסענדיג אז דאָס איז א מדבר. די מחנות פון אונזערע פערשטאָרבענע גרויסע לייט האָבען געשוועבט אַרום מיר, די מאַרטירער האָבען זיך אַרום מיר פערזאַמעלט און מיר אויסגעהערט. אין גיכען האָב איך אָבער אויסגעפינען אז די לעבעדיגע זיינען טויב פאַר מיינע רייד. אין אָנפאַנג האָב איך געזעהן א גרויסע צוקונפט פאַר מיר. מיין פאָלק בעזיצט א שטאַרקען געדולד, ער געפינט זיך אַזעלכע פּלעצער וואָס פאַר קיינעם טויגען זיי נים און ער לעבט אויף זיי. איך וועל אזוי לאַנג רעדען צו זיי ביז זיי וועלען מיך פאָלגען, האָב איך מיר געטראַכט. זיינען אָבער אָנגעקומען א סך שטערונגען אויף מיין וועג. איך האָב געמוזט ארבייטען שווער און ביטער אויף מיין פּרנסה גאַנצע טעג און באַלד איז געקומען דער מלאך המות און מיר אָנגעזאָגט, אז איך זאָל זיך גרייט מאַכען אין וועג אריין... איך הער דאָס קלאַפּען פון זיינע פליגלען, די פליגלען פון טויט איבער מיר, איך וויים אז לאַנג וועל איך שוין נישט אָנטרייבען. איך בין אָבער נישט מיעד געוואָרען, איך בין געגאַנגען צו מיינע ברידער און גערעדט צו זיי, זיי זאָלען מיר מיטהעלפען, טאָג און נאַכט האָב איך געקלאַפּט אין די טהירען פון אונזערע גרויסע לייט, די געלערנטע און די רייכע און זיי האָבען מיר אַלע געענטפערט אז איך טראָג זיך אַרום מיט ווילדע פאַנטאַזיעס, זיי האָבען מיר עטליכע מטבעות געוואָלט געבען, איך בין נישט מעהר געווען ווי א בעטלער אין זייערע אויגען. איך האָב זיך נישט געוואונדערט אויף זיי, איך האָב אויסגעקוקט אזוי אָרים. איך האָב זיך אַרומגעטראָגען מיט העברעאישע שריפטען אין וועלכע איך האָב גע'טענה'ט אז אונזערע פיהרער פיהרען אונז אויף א פאַלשען וועג, זיי פערנאַרען אונזער גרויסע האָפנונג, די האָפנונג פון אויסלייזונג, די געלערנטע און די סוחרים זיינען געווען צופיעל בעשעפטיגט, זיי האָבען מיך אפילו נישט אויסגעהערט. זיי האָבען מיך פערהאַכטעט.

— אָבער ווען איהר וואָלט דאָס זעלבע געשריבען אין ענגליש וואָלטען אייך די אַנדערע אפשר מעהר פערשטאַנען און אויסגעהערט

— האָט דעראָנדא זיך אָנגערופען, ווילענדיג איהם אונטערגעבען קוראזש.

— צו שפעט, צו שפעט — האָט מרדכי געזאָגט שאָקלענדיג מיט'ן קאָפּ — איך קען מעהר נישט שרייבען. מיין שרייבען וואָלט געווען פּונקט ווי מיין קורצער אָטעם. מיין קורצער אָטעם רופט כאָטש אַרויס רחמנות, מיין שרייבען וועט אפילו דאָס אויך נישט אַרויסרופען. מיין שרייבען וועט אויסזעהן ווי מיין אויסגעדאַרטער קערפּער וואָס עס איז אין איהם אַמאָל דאָ רוח הקדש. די מענשען וועלען אָבער שאָקלען מיט די קעפּ און זאָגען: „אוי, אַן אָרימער איד, נעביך!" און די הויפּט אָבלאַכער וועלען זיין מיינע אייגענע ברידער.

מרדכי האָט אַראָבגעלאָזט דעם קאָפּ און דאָס פּנים איז אַזוי טרויעריג און מעלאַנכאָליש געוואָרען ווי ער וואָלט די גאַנצע האָפ־נונג פערלאָרען.

— איך פיעל אייך מיט, איך פיהל אייך שטאַרק מיט — האָט דעראָנדא געזאָגט מיט אַזוי פיעל ליעבע אין זיין שטימע — נאָר ענט־שולדיגט מיר וואָס איך גהע אייך איצט זאָגען, איך וועל אייך מיט־העלפען אַז איהר זאָלט קענען אָבדרוקען אייערע שריפטען, פערלאָזט זיך אויף מיר, איך וועל אייך צושטעלען אַלע קאָסטען.

— דאָס איז נישט גענוג האָט מרדכי גיך געענטפערט און זיינע אויגען האָבען צוריק אויפגעלויכטען, ווי ער וואָלט צוריק געפונען זיין פערלוירענע האָפנונג — דאָס איז נישט אַלץ וואָס איך האָב געהאָפט אויף אייך. נישט בלויז — אַ האַנד וואָס איז אויסגע־שטרעקט מיר צו העלפען דאַרפט איהר מיר זיין, איהר דאַרפט מיר זיין אַ נשמה, גלויבען דאָס וואָס איך גלויב, האָפען מיין האָפנונג, איהר זאָלט זעהן דאָס וואָס איך זעה, דאָס גאַנצע גרויסקייט און שעהנקייט וואָס מיינע אויגען זעהן זאָלען אויך אייערע אויגען זעהן, אייך אין גאַנצען וויל איך און דאַרף.

ווי מרדכי האָט דאָס געזאָגט איז ער נעהענטער צוגעגאַנגען צו דעראָנדא'ן, אַרויפגעלייגט זיין האַנד אויף זיין אָרם, דאָס פּנים האָט זיך איהם אָנגעצונדען ווי אַ גרויס פייער, די שטימע איז הויך גע־וואָרען און שטאַרק מיט אַ בעפעהלענדען טאָן האָט ער געזאָגט:

— איהר וועט זיין מיין לעבען, מיין לעבען וועט אויפסניי

איינגעפלאַנצט ווערען, עס וועט וואַקסען אין אייך. איהר וועט אי־בערנעהמען די ירושה וואָס האָט זיך אָנגעקליבען פאַר דורות. דאָס וואָס איז געווען און דאָס וואָס וועט זיין טרעפען זיך צוזאַמען אין מיר, און איך האָב אייך געפונען, איהר זיינט געקומען אין צייט. איהר וועט איבערנעהמען די ירושה וואָס די שלעכטע קינדער פון מיין פאָלק האָבען נישט געוואָלט נעהמען, ווייל זייערע הערצער זיי־נען ווי קברים, איהר וועט איבערנעהמען די הייליגע ירושה פון אי־דישען פאָלק!

דעראָנדאַ'ס פנים איז שטאַרק בלאַס געוואָרען, דאָס האַרץ האָט אויפגעציטערט אין איהם. ער האָט געזעהן אז מרדכי בעט זיך ביי איהם ווי איינער וואָס בעט זיך עפּעס פאַר'ן טויט. דעראָנדא האָט מורא געהאַט א וואָרט אויסצוריידען טאָמער רויבט ער צו ביי איהם דאָס לעצטע ביסעל האָפנונג וואָס איז נאָך ביי איהם פערבליבען. ער האָט אָבער אויך נישט געוואָלט גיסען אויל אויפ'ן פייער צופיעל שטאַרקען אין איהם די האָפנונג, ער האָט איהם נישט געוואָלט אָב־נאַרען. ער האָט געפיהלט אַז ער טאָר נישט רעדען צו איהם אַזעלכע ווערטער וואָס ער מיינט זיי נישט און נישט וויסענדיג אַליין וואָס ער טהוט האָט ער אַרומגענומען מרדכי'ס רעכטע האַנד. מרדכי האָט נאָך מעהר אויפגעלעבט פון זיין אַרומנעהמען און רוהיג אויס־גערעכענט, ער זאָל זיך נישט אַרויסכאַפּען מיט נישט קיין ריכטיג וואָרט, האָט ער אָנגעהויבען רעדען:

— האָט איהר פערגעסען וואָס איך האָב אייך געזאָגט ווען מיר האָבען זיך דאָס ערשטע מאָל געזעהן? געדענקט איהר אַז איך האָב אייך געזאָגט, אַז איך בין נישט קיין איד?

— עס איז נישט אמת! — האָט מרדכי באַלד געענטפערט אָהן א סימן פון פערלעגענהייט. דעראָנדאַ'ס האַנדרוק האָט איהם אַזוי פיעל הנאה פערשאַפט אַז די איבעריגע ווערטער האָבען איהם נישט געאַרט. זיי האָבען ביידע געשוויגען עטליכע מינוט. דעראָנדאַ האָט נישט געוואוסט וואָס צו זאָגען הערענדיג ווי זיכער מרדכי האָט איהם געזאָגט „עס איז נישט אמת"... מרדכי אַליין איז אַזוי זיכער געווען מיט דעראָנדאַ'ן אז ער האָט געוואוסט אַז קיין זאַך וועט איהם שוין נישט אָוועקרויבען פון איהם. און ער האָט געזאָגט וואָס עס האָט זיך איהם אַרויסגעכאַפּט: